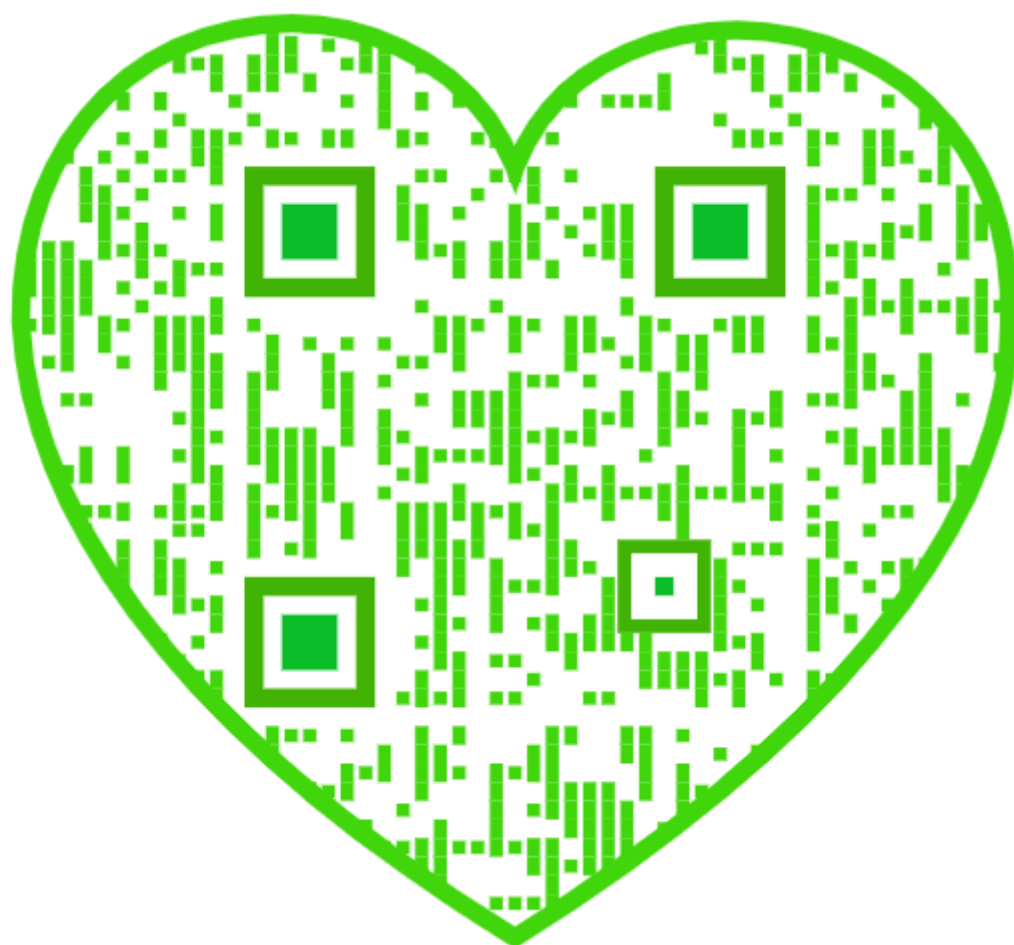

DE GEESTRIJKE RIDDER DON QUICHOT
VAN DE MANCHA

Don Quichot naar een schilderij van Jan Sluijters

MIGUEL DE CERVANTES
SAAVEDRA

DE
GEESTRIJKE RIDDER
DON QUICHOT
VAN DE MANCHA

IV

VERTAALD, INGELEID EN
TOEGELICHT DOOR

J. W. F. WERUMEUS BUNING EN
PROF. DR C. F. A. VAN DAM

MET EEN
AANBEVELEND WOORD VAN
GERMÁN BARÁIBAR
CONSUL VAN
SPANJE

AMSTERDAM 1943
N.V. EM. QUERIDO'S UITGEVERSMAATSCHAPPIJ

N.V. DRUKKERIJ G. J. THIEME
NIJMEGEN

DE GEESTRIJKE RIDDER DON QUICHOT
VAN DE MANCHA

VIERDE DEEL

ZESENDERTIGSTE HOOFDSTUK

WAARIN HET VREEMD EN ONGEHOORD AVONTUUR VAN DE
DUEÑA DOLORIDA, ALIAS DE GRAVIN TRIFALDI, WORDT
VERHAALD, TE ZAMEN MET EEN BRIEF DIEN SANCHO PANZA
SCHREEF AAN ZIJN VROUW TERESA PANZA

De hertog had een intendant die bijster schalksch en opgewekt van aard was; hij was het die voor Merlijn had gespeeld, den geheelen toestel van het vorige avontuur in elkander had gezet, de verzen geschreven, en gezorgd dat een page voor Dulcinea speelde. En hierna verzon hij met de hulp van het hertogelijk paar nog een ander, zoo vermakelijk en vreemdsoortig als men zich maar voor kan stellen.

De hertogin vroeg Sancho den volgenden dag of hij reeds een begin had gemaakt met de boetedoening die hem was opgelegd voor de onttoovering van Dulcinea. Hij zei van ja, en dat hij zich dien nacht vijf slagen had gegeven. De hertogin vroeg hem toen waarmede hij dat gedaan had. Hij antwoordde met de hand.

„Dat,” hernam de hertogin, „is eer streelen dan slaan. Ik weet wel zeker dat de wijze Merlijn geen genoegen zal nemen met zooveel zachtheid: de brave Sancho zal zich een boete dienen op te leggen met een roede met stekels of een kat van negen knopen die men terdege voelt; want het ABC gaat er alleen met de plak in ¹⁾, en de bevrijding van een groote dame als Dulcinea kan men niet zoo goedkoop gedaan krijgen; Sancho moet er wel acht op geven dat werken der naastenliefde die met lauwheid en slapheid bedreven worden, geen enkele verdienste hebben en niets waard zijn ²⁾.”

Waarop Sancho antwoordde:

„Geeft uwe señoŕía mij dan maar een goeden geesel of een eind touw en ik zal er mij mee slaan als het mij niet te zeer doet; want UEd. moet weten dat al ben ik een boer, mijn vleesch meer heeft van zij dan van zakkengoed, en het kan nooit de bedoeling zijn dat ik mij vermink ter wille van een ander.”

„Het zij zoo,” antwoordde de hertogin; „ik zal u morgen een geesel bezorgen zooals u past en die zich aan uw teere vleesch vlijt alsof het broertje en zusje waren.”
Waarop Sancho zei:

„Uwe hoogheid moet weten, mijn lieve mevrouw, dat ik een brief heb geschreven aan mijn vrouw Teresa Panza, waarin ik haar rekenschap geef van wat mij is overkomen sedert ik haar heb verlaten: ik heb hem hier op mijn borst, er behoeft alleen nog maar het adres op geschreven te worden; ik zou wel graag willen dat uw schranderheid hem eens las, omdat ik wel geloof dat hij op zijn gouverneursch is geschreven, ik bedoel op de manier waarop gouverneurs behooren te schrijven.”

„En wie heeft hem opgesteld?” vroeg de hertogin.

„Wie anders dan ik, zondaar die ik ben?” antwoordde Sancho.

„En hebt ge hem zelf geschreven?” vroeg de hertogin.

„Geen denken aan,” antwoordde Sancho, „want ik kan niet lezen of schrijven, al kan ik wel mijn handteekening zetten *).”

„Laat hem ons eens zien,” zei de hertogin; „want stellig toont ge daarin den aard en de voortreffelijkheid van uw vernuft.”

Sancho haalde een open brief uit zijn borstzak, de hertogin nam hem aan, en zij zag dat hij als volgt luidde:

BRIEF VAN SANCHO PANZA AAN TERESA PANZA ZIJN VROUW

„Al kreeg ik flink met den geesel, ik zat als een prins op den ezel; al heb ik een goed gouverneurschap, het kost mij heel wat van hetzelfde. Je zult dit thans nog niet begrijpen, beste Teresa, maar weldra wel. Je moet dan weten, Teresa, dat ik besloten heb dat je in een rijtuig moet rijden ⁴⁾, want dat is van het hoogste belang, omdat er anders geen manier van gaan is dan op alle vier. Je bent de vrouw van een gouverneur: zie maar toe dat ze niet achter je rug praten! Hierbij zend ik je een groen jagerspak dat mevrouw de hertogin mij schonk; vermaak het zoo dat onze dochter er een rok en een jak van heeft. Mijn meester Don Quichot is naar ik hier in de streek heb hooren verluiden, een gezonde gek en een geestige krankzinnige, en mij achten ze geen haar minder. Wij zijn in de grot van Montesinos geweest en de wijze Merlijn heeft de hand op mij gelegd voor de onttoovering van Dulcinea van El Toboso, die ze daar Aldonza Lorenzo noemen. Door drie duizend driehonderd geeselslagen min vijf, die ik me zelf moet geven, zal zij zoo onttooverd wezen als de moeder die haar baarde. Je moet hierover met niemand spreken, want als je de menschen je billen laat kijken zullen ze den een wit en den ander zwart lijken. Over een paar dagen vertrek ik naar het gouverneurschap, waarheen ik ga met machtig veel lust om geld te verdienen, en naar ze mij gezegd hebben gaan alle nieuwe gouverneurs er met dien zelfden wensch heen; ik zal eens zien hoe het daar staat en je wel laten weten of je bij mij moet komen wonen of niet. Het grauwtje maakt het goed en laat je hartelijk groeten; ik denk er niet over hem in den steek te laten, al zouden ze mij

meenemen om den Grooten Turk van mij te maken. Mevrouw de Hertogin kust je duizendmaal de handen; als je terugschrijft, doe jij het haar dan tweeduizendmaal; want zooals mijn meester zegt, er is niets dat minder kost en goedkooper is, dan hoffelijke woorden. Het heeft den Hemel niet behaagd mij weer eens een valies op mijn pad te voeren met nog eens honderd schilden, zooals die van onlangs; maar maak je daar geen hartzeer over, mijn brave Teresa, want de beste stuurliu staan aan wal en alles zal uitkomen al moesten de raven het uitbrengen; het heeft mij alleen veel verdriet bezorgd dat ze mij zeggen dat als ik het eenmaal geproefd heb, ik er van zal blijven watertanden, en als dat waar is, krijg ik er nog veel last mee; ofschoon verminkten en zij die een hand missen, een goed bestaan vinden in de aalmoezen die zij vragen ⁵⁾); zoodat jij langs den eenen weg of den anderen wel gelukkig en rijk zult worden. God geve je voorspoed, gelijk Hij dat kan, en Hij moge mij behoeden om jou van dienst te zijn.

Gedaan op dit kasteel, den zosten Juli 1614 ⁶⁾).

Je echtgenoot de gouverneur

SANCHO PANZA.

Zoodra zij den brief had gelezen, zei de hertogin tot Sancho:

„In twee aangelegenheden dwaalt de goede gouverneur een weinig: in de eerste plaats met te zeggen of te verstaan te geven dat men hem dit gouverneurschap gaf als belooning voor de geeselslagen die hij zich toe moet dienen, terwijl hij toch wel weet, want dat kan hij zeker niet ontkennen, dat toen de hertog mijn gemaal het hem beloofde, niemand er van droomde dat er ergens

ter wereld geeselslagen bestonden; in de tweede plaats toont hij zich in dezen zeer hebzuchtig, en ik zou niet graag willen dat dit het geval was; want hebzucht doet den zak scheuren, en wie niet recht regeert, doet de rechtvaardigheid onrecht.”

„Daarom heb ik het niet gezegd, mevrouw,” antwoordde Sancho; „want als UEd. vindt dat deze brief niet zoo geschreven is als het hoort behoeven wij hem enkel te verscheuren en een anderen te schrijven; maar het kon dan nog wel eens slechter uitvallen dan als ze het aan mijn verstand overlaten.”

„Neen, neen,” zei de hertogin; „deze brief is heel goed, en ik wil hem den hertog laten lezen.”

Hierop begaven zij zich naar een tuin, waar men dien dag zou eten. De hertogin liet Sancho's brief aan den hertog zien, die er bijzonder veel genoegen in schiep. Zij aten, en toen de tafel was afgenomen en zij zich geruimen tijd met het smakelijke gesprek van Sancho hadden verpoosd, hoorde men plotseling het alledroefst geluid van een fluit en een heesche en ontstemde trom. Een ieder ontstelde door deze verwarde, krijgshafte en droeve harmonie, en wel vooral Don Quichot, die uit louter onrust niet op zijn plaats kon blijven zitten; van Sancho valt slechts te zeggen dat de angst hem naar zijn bekende wijkplaats dreef, namelijk naast of tegen de rokken van de hertogin, want waarlijk het geluid dat men hoorde was wel zeer droevig en hartroerend. En terwijl een ieder zoo vol spanning was, zag men twee mannen den tuin binnenschrijden, in zoo lange en afhangende rouwgewaden gehuld dat zij over den grond sleepten; deze mannen sloegen op twee groote trommels, die al evenzeer zwart omfloerst waren. Naast hen liep de fluitist, zoo pikzwart als de anderen. Op deze

drie volgde een personage van geweldige gestalte, eer gehuld dan gekleed in een mantel van het diepste zwart, met een sleep die eveneens meer dan lang was. Dwars over den langen mantel heen droeg hij een breedten, niet minder zwarten bandelier, waaraan een ongemeen groot zwaard hing met zwart gevest en zwarte scheede. Zijn gelaat was bedekt met een doorschijnenden zwarten sluier, waarachter een zeer lange sneeuwwitte baard schemerde. Hij mat zijn schreden op de maat der trommels met veel kalmte en waardigheid. Om kort te gaan, zijn machtige gestalte, zijn statigen gang, zijn zwarte kleur en zijn gevolg hadden al degenen die hem aanstaarden zonder hem te kennen in verbazing kunnen brengen, en het bracht hen ook in verbazing.

Zoo schreed hij dan met de beschreven kalmte en waardigheid voort tot hij neerknielde voor den hertog, die hem te zamen met al het aanwezige gezelschap staande ontving; de hertog wilde evenwel op geenerlei wijze gedoogen dat hij sprak aler hij was opgestaan. Aldus deed de wonderbaarlijke vogelverschrikker, en toen hij dan was opgerezen nam hij den sluier van het gelaat en liet den schrikkelijksten, langsten, witsten en weelderigsten baard zien dien menschenoogen tot dusverre hadden aanschouwd; daarop slaakte en loosde hij uit de breede en forsche borst een ernstig en klankvol stemgeluid, en de oogen op den hertog richtend, sprak hij: „Zeer verheven en machtig heer, mij noemt men Trifaldín *) met den Witten Baard; ik ben de schildknaap van de gravin Trifaldi, anders genaamd de dueña Dolorida, uit wier naam ik uwe grandeza kondschap breng, te weten dat het uwe grootmoedigheid behagen moge haar verlof te geven om binnen te treden ten einde u haar smart toe te vertrouwen, dewelke een

van de ongehoordste en bewonderenswaardigste smarten is die de meest door smarten beproefde gedachte ter wereld kan hebben uitgedacht. Allereerst zoude zij gaarne vernemen of zich in dit uw kasteel de dappere en nooit verwonnen ridder Don Quichot van de Mancha bevindt, op zoek naar wien, en zonder een bete tot zich te hebben genomen, zij te voet hierheen komt van het koninkrijk Candaya naar dezen uwen staat, hetgeen men als een wonder mag en moet beschouwen, of aan tooverkracht moet toeschrijven. Zij wacht aan de poort van dit forteres of lustoord en beidt slechts uw verlof om binnen te mogen komen. Ik heb gezegd."

En daarop hoestte hij, streek met beide handen van boven naar beneden langs zijn baard, en wachtte in alle kalmte het antwoord van den hertog, dat als volgt luidde:

„Alreeds menigen dag geleden, brave schildknaap Trifaldín met den Witten Baard, hebben wij de tijding vernomen van den rampspoed van mevrouw de gravin Trifaldi, die door tovenaars den naam kreeg van de dueña Dolorida; wil haar aanzeggen, geweldige schildknaap, dat zij hier binnentrede en dat zich hier inderdaad de dappere ridder Don Quichot van de Mancha bevindt van wiens edele inborst zij terecht alle hulp en bescherming mag verwachten; en eveneens kunt gij haar uit mijn naam zeggen dat zoo zij mijn hulp mocht behoeven deze haar niet zal falen, want ik ben reeds verplicht haar die te verleen door de omstandigheid dat ik een ridder ben, waarmede gepaard en verbonden gaat het verleen van hulp aan velerlei vrouwen, inzonderheid aan dueña's in den weduwlijken staat, versmaad en bedroefd, gelijk hare senoría dat zijn moet."

Toen Trifaldín deze woorden had aangehoord, boog hij de knie tot den grond, gaf den fluitist en den trommelslagers een teeken dat zij moesten spelen, en verliet op dezelfde muziek en in denzelfden tred als hij gekomen was den tuin weer, waar hij allen achterliet in stomme verbazing over zijn verschijning en tooi. De hertog wendde zich tot Don Quichot en sprak:

„Ten langen leste, roemruchte ridder, zijn de nevelen der boosaardigheid en onwetendheid niet in staat het licht der waarheid en der deugd te verbergen en te verduisteren. Ik zeg dit omdat uwe voortreffelijkheid nog maar nauwelijks zes dagen op dit kasteel vertoeft, of reeds komen van heinde en verre, en dat niet gezeten in karossen of op dromedarissen, maar te voet en vastende, de bedroefden en de treurenden u opzoeken in het vertrouwen dat zij in dezen uwen oversterken arm de leniging van hun smarten en moeiten zullen vinden, dank zij uw grooten heldendaden, wier faam gansch de ontdekte aarde doorkruist en omzweeft.”

„Ik zou niets liever wenschen, heer hertog,” antwoordde Don Quichot, „dan dat die vrome kapelaan hier thans eens aanwezig was, die onlangs aan tafel zulk een onvriendelijke gezindheid en zulk een kwade luim tegenover dolende ridders aan den dag legde, opdat hij met eigen oogen kon aanschouwen of deze ridders al of niet noodig zijn in de wereld: hij zou althans met eigen ooren kunnen hooren, dat de alleruiterst bedroefden en troosteloozen in ernstige gevallen en groote rampspoeden hun heil niet gaan zoeken in de huizen der geletterden, noch in dat van den dorpskoster, noch bij een ridder die er nog nimmer toe kwam de kom van zijn dorp te verlaten, noch bij een luien hoveling die liever op nieuwtjes jaagt om ze na te vertellen en aan anderen

over te brengen dan dat hij er naar streeft zulke werken en heldendaden te bedrijven dat anderen die verhalen en beschrijven. Leniging der smarten, redding van noodduft, bescherming der maagden, troost der weduwen, bij geenerlei slag menschen vindt men ze beter dan bij dolende ridders; ik dank den Hemel duizendwerf dat ik er een ben, en ik beschouw iederen tegenspoed en last die mij in dit zoo eervolle beroep kan overkomen als zeer welbesteed. Dat deze dueña verschijne, en dat zij vrage wat zij wil, want ik zal hare redding verzekeren met de kracht van mijn arm en met de onverschrokken vastberadenheid van mijn dapperen geest."

AANTEKENINGEN

- 1) Een Spaansch spreekwoord luidt: „la letra con sangre entra" (de letter gaat er met bloed in).
- 2) Op last van de Inquisitie werden bij de publicatie van dit Tweede Deel deze regels geschrapt.
- 3) In het Drieënveertigste Hoofdstuk zegt Sancho wederom dat hij zijn naam kan schrijven, maar in het Eenenvijftigste spreekt hij zich tegen door te zeggen dat hij het niet kan.
- 4) De eerste rijtuigen verschenen in Spanje pas omstreeks het midden van de 16de eeuw, onder de regeering van keizer Karel V.
- 5) Het beroep van bedelaar was zelfs zoo voordeelig dat menigeen zich uit luiheid opzettelijk verminkte of een verminking simuleerde, ten einde op gemakkelijke wijze aan den kost te komen. Cervantes zinspeelt bitter op zich zelf.
- 6) Deze datum is kennelijk geen andere dan die van den dag waarop Cervantes het hoofdstuk schreef.
- 7) De naam van den schildknaap Trifaldín is natuurlijk geïnspireerd op dien van zijn meesteres Trifaldi, i. e. Driestweep of Driestaart.

ZEVENENDERTIGSTE HOOFDSTUK

WAARIN HET VERMAARDE AVONTUUR VAN DE DUEÑA
DOLORIDA WORDT VERVOLGD

De hertog en de hertogin vermaakten zich kostelijk toen zij zagen hoe gretig Don Quichot op hun bedoeling inging, maar op dit oogenblik zei Sancho:

„Ik zou niet graag willen dat mevrouw de dueña hier mij een spaak in het wiel stak wat betreft de belofte van mijn gouverneurschap; want ik heb eens een apotheker uit Toledo die praatte als een ekster, hooren zeggen dat waar dueña's zich met de zaken bemoeiden, de boel verkeerd liep ¹⁾. God bewaar me, wat kon die apotheker ze slecht luchten! En ik zeg dan maar: als alle dueña's lastig en bemoeiziek zijn, van welken rang of stand ze ook wezen mogen, hoe mogen de treurende dan wel wezen, zooals naar men zegt deze gravin Driesleep of Driestaart is? Want bij ons in de streek is slepen en staarten en staarten en slepen alles één pot nat.”

„Zwijg, vriend Sancho,” sprak Don Quichot; „aangezien mevrouw de dueña uit zoo verre landen naar hier komt om mij op te zoeken kan zij niet behooren tot de schare die de apotheker bedoelde, en des te minder omdat zij gravin is, want wanneer gravinnen als dueña's dienst doen is het in dienst van koninginnen en keizerinnen; in haar huis zijn zij zeer voorname dames en worden zij op haar beurt weer door andere dueña's bediend.”

Hierop antwoordde Doña Rodríguez, die onder de aanwezigen was:

„Mevrouw de hertogin heeft dueña's in haar dienst die gravinnen konden zijn, zoo de fortuin dit verkoos; maar

met groote heeren is het slecht kersen eten; laat niemand echter kwaadspreken van dueña's, en allerm minst van de bejaarde maagden onder haar, want hoewel ik dat niet ben, weet en besef ik ten volle hoeveel een dueña die maagd is, voorheeft op een dueña die weduwe is: en wie mij geschoren heeft, hield het mes in de hand ²)."

„Alevenwel valt er volgens den barbier van mijn dorp zooveel aan dueña's te scheren," hernam Sancho, „dat het maar beter is niet in de rijst te roeren, al bakt zij aan." „Schildknappen zijn ons altijd vijandig gezind," antwoordde Doña Rodríguez; „en aangezien het de kwade geesten van de antichambres zijn en ze ons altoos op de vingers kijken, besteden zij alle oogenblikken dat zij niet bidden, en dat zijn er nog al wat, met kwaad van ons te spreken en ons verleden op te graven om onzen goeden naam te begraven. Maar ik verzeker dien wandelenden houten hoofden dat wij huns ondanks in leven blijven, en in de voornaamste huizen ter wereld, al sterven wij er van den honger en bedekken wij ons teedere of niet teedere vleesch met weduwlijk gewaad, zooals iemand een mesthoop met een kleed bedekt en verbergt op den dag van de processie. Zoo waar ik leef, als het mij gegeven ware en er tijd voor was, zou ik niet alleen allen hier aanwezig maar heel de wereld bewijzen dat er geen deugd bestaat die een dueña niet bezit."

„Ik geloof," zeide de hertogin, „dat mijn goede Doña Rodríguez gelijk heeft, en groot gelijk ook; maar zij doet beter nog eenigen tijd te wachten met voor zich en de overige dueña's op te komen ten einde de slechte meening van dien verdorven apotheker te beschamen en die welke de groote Sancho Panza in zijn borst voedt uit te roeien."

Waarop Sancho antwoordde:

„Sinds ik den smaak van het gouverneurschap te pakken heb, kan de geur van schildknaap mij niet bijster meer bekoren, en ik geef geen zier om alle dueña's die er ter wereld bestaan.”

Dit dispuut over de dueña's zou nog verder zijn gegaan, als zij niet opnieuw het geluid van fluiten en trommels hadden vernomen, waaruit zij opmaakten dat de dueña Dolorida in aantocht was. De hertogin vroeg den hertog of het niet goed zou zijn haar te gemoet te gaan, want zij was immers een gravin en een zeer gewichtig personage.

„Voor zoover zij gravin is,” antwoordde Sancho, eer de hertog nog een woord kon zeggen, „vind ik het best dat uwe grandeza's haar te gemoet gaan om haar te ontvangen; maar voor zoover zij dueña is, ben ik van meening dat u geen stap behoeft te doen.”

„Wie zegt dat jij je daarmee moet inlaten, Sancho?” vroeg Don Quichot.

„Wie, mijnheer?” antwoordde Sancho. „Ik laat mij er mee in, omdat ik mij er mee in kan laten als schildknaap die de termen van de hoffelijkheid heeft geleerd in de school van UEd., den beleefdsten en welopgevoedsten ridder die er in de hoofsche wereld rondloopt; in deze dingen verliest men, naar ik UEd. heb hooren zeggen, evenveel doordat men te veel als doordat men te weinig doet; en een goed verstaander heeft maar een half woord nodig.”

„Het is zooals Sancho zegt,” sprak de hertog; „wij zullen eens kijken hoe de gravin zich voordoet en daarnaar afmeten welke hoffelijkheden men haar verschuldigd is.” Op dit oogenblik kwamen de trommels en de fluiten binnen, zooals den eersten keer.

En hier maakte de auteur een eind aan dit korte hoofdstuk, en begon hij met het volgende, waarin hij hetzelfde avontuur voortzette, hetwelk een van de merkwaardigste van de historie is.

AANTEKENINGEN

¹⁾ Zie over dueña's het Dertiende Hoofdstuk van het Eerste Deel, aanteekening 6.

²⁾ Spaansch spreekwoord: „quien a nosotros trasquiló, las tijeras le quedaron en la mano”.

ACHTENDERTIGSTE HOOFDSTUK

WAARIN REKENSCHAP WORDT GEGEVEN VAN DIE WELKE
DE DUEÑA DOLORIDA AFLEGDE VAN HAAR TEGENSPOED

Achter de droevige muzikanten aan traden allereerst een twaalfstal dueña's den tuin binnen, in twee rijen geschaard, allen gehuld in zwarte weduwengewaden, van gevolve serge naar het scheen, met witte kappen van dun linnen ¹⁾, zoo lang dat ze slechts den zoom van het weduwenkleed vrijlieten. Achter haar volgde de gravin Trifaldi, die bij de hand werd geleid door den schildknaap Trifaldín met den Witten Baard, gekleed in het allerfijnste zwarte ongenopte laken, want ware het genopt geweest, ieder nopje zou de grootte hebben gehad van een erwt, van de allerbeste van Martos ²⁾. De sleep of staart, of hoe men het noemen wil, liep uit in drie punten, gedragen door de handen van drie pages, eveneens in rouwkleedij, die een zoo opvallende en meetkundige figuur vormden met die drie scherpe hoeken welke de drie punten vormden, dat een ieder die den sleep met de scherpe punten zag begreep dat zij om deze reden *gravin Trifaldi* werd genoemd, alsof men zeggen wilde *de gravin met de Drie Faldas* ³⁾; en Benengeli zegt dat dit ook zoo was, en dat haar ware naam *gravin Lobuna* ⁴⁾ luidde, vanwege de vele wolven die er in haar graafschap tierden, en dat men haar als het in plaats van wolven vossen waren geweest, *gravin Zorruna* ⁵⁾ zou hebben genoemd, omdat het in gene landen gewoonte is dat de groote heeren hun namen ontleenen aan het ding of de dingen die het meest in hur staten voorkomen; de gravin echter liet ten einde het nieuwmodische van haar sleep goed

te doen uitkomen, het *Lobuna* varen en nam den naam *Trifaldi* aan *).

De twaalf dueña's en haar meesteres kwamen aangeschreden in processiegang, het gelaat bedekt met zwarte sluiers, niet doorzichtig zooals die van Trifaldín, maar zoo dicht dat zij niets lieten doorschemeren. Zoodra de groep dueña's verscheen, verhieven zich de hertog, de hertogin en Don Quichot en allen die den traag naderenden stoet aanschouwden. De twaalf dueña's schaarde zich in twee gelederen en stonden stil, en tusschen haar trad, zonder de hand van Trifaldín los te laten, de Dolorida naar voren; en toen de hertog, de hertogin en Don Quichot dit zagen, gingen zij haar een twaalfstal schreden te gemoet om haar te begroeten. Zij knielde op den grond neder, en sprak met eer grove en heesche dan fijne en welluidende stem:

„Moge het uwen grandeza's behagen niet zooveel hoffelijkheden te bewijzen aan dezen haren dienaar, ik meen deze hare dienaressen; want van smart overstelpt zijnde, ben ik niet in staat u naar behooren bescheid te doen; de ongemeene en ongehoorde rampspoed heeft mij het verstand ontvoerd, ik en weet niet waarheen, maar het moet wel zeer ver zijn, want hoe meer ik het zoek des te minder ik het vind.”

„Hij ware er zonder, mevrouw de gravin,” antwoordde de hertog, „wie niet in uw persoon uw voortreffelijkheid ontdekte, dewelke al zonder verder onderzoek het puik van hoffelijkheid en de bloem der goede manieren verdient.”

En hij reikte haar de hand en hief haar op ten einde haar te geleiden naar een zetel naast de hertogin, die haar al even hartelijk verwelkomde. Don Quichot zweeg en Sancho bestierf het van verlangen het gezicht

van de gravin Trilfaldi of van een van al haar vele dueña's te zien; maar dit was niet mogelijk zoolang zij dat niet uit eigen wil en beweging ontsluierten.

Toen allen tot kalmte en stilte waren gekomen, en men wachtte wie ze zou verbreken, was het de dueña Dolorida die dat deed en met deze woorden:

„Ik vertrouw ten volle, allermachtigst heer, allerschoonste vrouwe en allerschranderste aanwezigen, dat mijn allerdiepste smart in uw allervoortreffelijkste harten een niet minder welwillend dan edelmoedig en smartelijk onthaal zal vinden; want ze is zoodanig dat zij in staat is marmer te verteederen, diamant te verweken en het staal der verhardste harten ter wereld te vermurwen; maar eer zij voor het forum van uw gehoor (om niet te zeggen uwe ooren) verschijnt smeek ik u nog mij te willen mededeelen of zich in dezen senaat, kring of gezelschap de allersmetteloooste ridder Don Quichot aller Mancha's bevindt en zijn allerschildknaapste Panza.”

„De Panza,” zei Sancho eer nog een ander antwoorden kon, „is hier, en de allerdonquichotste Don Quichot ook; en dus kunt gij, allersmartelijkste dueñísima, zeggen wat gij wilt want wij staan allen klaar en bereitísimos om uw allergehoorzaamste dienaarísimos te zijn.” Toen verhief Don Quichot zich, en het woord tot de dueña Dolorida richtend, sprak hij:

„Zoo uwe smarten, bedroefde vrouwe, zich mogen vleien met eenige hoop op leniging door den moed of de kracht van eenig dolend ridder, hier zijn de mijne, die ofschoon slechts zwak en gering, geheel en al gewijd zijn aan uwen dienst. Ik ben Don Quichot van de Mancha, wiens taak het is hulpbehoevenden van allen aard steun te verleen; en daar dit zoo is gelijk het is,

behoeft gij, señora, geen beroep te doen op mijn wellendheid of lange uitweidingen vooraf te doen gaan; gij kunt eenvoudig en zonder omwegen uw smart uiten, want gij wordt aangehoord door ooren die de kunst verstaan, zoo niet ze te verhelpen, dan toch hun medelijden te betoonen."

Toen de dueña Dolorida dit vernam, maakte zij aanstalten zich aan Don Quichots voeten te werpen, en zij deed dit ook, en zeide terwijl zij trachtte ze te omhelzen:

„Voor deze voeten en beenen stort ik mij neder, o onoverwonnen ridder, want zij zijn de zuilen en grondvesten der dolende ridderschap; deze voeten wil ik kussen aan wier schreden alle leniging mijner smart gebonden en afhankelijk is, o dappere dolende, wiens ware heldendaden de fabelachtige der Amadissen, Esplandians en Belianissen verre achter zich laten en verduisteren!"

En zich van Don Quichot afwendende, keerde zij zich tot Sancho Panza, dien zij bij de hand greep, en zeide: „O gij, trouwste schildknaap die ooit een dolend ridder diende in tegenwoordige of voorhene eeuwen, grooter in goedheid dan de baard van mijn metgezel Trifaldín die mij tot u leidde! Terecht kunt gij er u op laten voorstaan dat ge door den grooten Don Quichot te dienen de gansche schare van ridders die den wapenhandel beoefend hebben in éenen dient. Ik bezweer u, bij hetgeen gij aan uw allertrouwste goedheid verschuldigd zijt voor mij een goede voorspraak te willen wezen bij uwen heer, opdat hij onverwijld deze allernederigste en allerrampspoedigste gravin te hulp kome."

Waarop Sancho antwoordde:

„Dat mijn goedheid, lieve señora, even lang en breed

is als de baard van uw schildknaap, doet voor mij al heel weinig ter zake: moge ik wanneer ik uit dit leven scheid een ziel met baard en snor hebben ⁷⁾), want dat is toch maar het voornaamste, en van den baard hier op dit ondermaansche trek ik mij niet veel aan; maar ook zonder al die fratsen en gebeden zal ik mijn meester wel vragen (want ik weet dat hij zeer op mij gesteld is, en niet in het minst nu hij mij in een zekere aangelegenheid noodig heeft) UEd. zooveel hij maar kan te helpen en bij te staan. Komt UEd. maar voor den dag met uw smart; vertel het maar eens en laat ons begaan; wij zullen elkander wel begrijpen."

De hertog en de hertogin, die het bewuste avontuur bedacht hadden, bestierven het haast van het lachen over dit alles, en zij prezen tusschen hen beiden de gevatheid en geveinsdheid van de gravin Trifaldi, die weer op haar zetel plaats nam en zeide:

„Van het roemruchte koninkrijk Candaya, dat ligt tusschen het groote Trapobane en de Zuidzee, twee mijlen achter kaap Comorín ⁸⁾), was koningin Doña Maguncia, de weduwe van Archipiela, haar heer en gemaal; een verbintenis waaruit voortspoot en stamde de infanta Antonomasia ⁹⁾), erfgename van het koninkrijk, welke infanta Antonomasia opgroeide en groot werd onder mijn leiding en voogdij, omdat ik de oudste en voornaamste dueña was van haar moeder. Het geschiedde dan dat de dagen gingen en de dagen kwamen, en het kind Antonomasia bereikte den veertienjarigen leeftijd met zulk een volmaakte schoonheid dat de natuur ze niet meer verhoogen kon. En meen niet dat ze een kinderachtig verstand had! Zij was even schrandere als schoon, zij was de schoonste ter wereld, en zij is het nog, als het naijverig lot en de onverbiddelijke schik-

godinnen haar den levensdraad niet hebben afgesneden. Maar dat zullen zij niet; want de hemelen kunnen niet gedoogen dat der aarde zooveel kwaad worde aangedaan als zou geschieden indien de tros van den schoonsten wijnstok ter aarde onrijp werd weggevoerd. Op deze schoonheid (geenszins naar behooren door mijn trage tong geprezen) verliefde zich een eindeloos getal van prinses, zoowel uit eigen land als den vreemde; en onder hen waagde een eenvoudig ridder van het hof zijn zinnen tot den hemel van zoo groote schoonheid te verheffen, vertrouwend op zijn jeugd en zwier, zijn vele gaven en bevalligheden, en het gemak en de rapheid van zijn geest; want ik kan uwen grandeza's, als het u niet mishaaft, wel doen weten dat hij op de gitaar speelde zoo dat hij ze liet spreken; en verder dat hij een dichter was, en een groot danser, en zoo uitstekend de kunst verstond vogelkooitjes te maken ¹⁰⁾, dat hij zeer wel in zijn onderhoud zou kunnen voorzien wanneer hij zich in den ergsten nood zou bevinden, door alleen vogelkooitjes te maken; en al deze eigenschappen en bevalligheden zijn in staat een berg ten val te brengen, laat staan een teedere maagd. Maar al zijn bevalligheden en geestigheden, al zijn gaven en talenten zouden er weinig of niets toe hebben bijgedragen de sterkte van mijn kind te veroveren, zoo de schaamteloze schurk niet zijn toevlucht had genomen tot de list eerst mij te veroveren. Eerst trachtte de schurk en vuige zwerver mijn vriendschap te winnen en mij om te koopen opdat ik hem als een slecht slotvoogd de sleutels van de sterkte die ik bewaarde zou overgeven; kort en goed, hij vleide mijn geest en won mijn vriendschap met ik weet niet wat voor snuisterijen en beuzelarijen die hij mij schonk; maar wat mij deed bezwijken

en ten val bracht, waren eenige copla's die ik hem op een avond hoorde zingen van achter een tralievenster aan een straatje waar hij stond, en die als ik het mij goed herinner luiden:

*'Ongekende zware plagen
Wil mijn zoete vijandinne
Mij tot grooter kwaal der minne
Laten dragen zonder klagen ¹¹⁾.*

Ik vond het een juweel van een vers, en zijn stem honingzoet, en van stonde aan, ik bedoel van dat oogenblik af, ben ik gaan inzien, toen ik dan besepte tot welk een ellende ik door deze en andere dergelijke verzen vervallen was, dat dichters uit de goede en geordende gemeenebesten gelijk reeds Plato aanried dienen verbannen te worden, althans de wellustige, aangezien zij copla's schrijven, niet als die van den markies van Mantua, die zoowel kinderen als vrouwen vermaken en doen schreien, maar geslepenheden die u bij wijze van zachte dorens de ziel doorboren, er als stralen in binnendringen, en de kleeren ongedeerd laten. En hij zong:

*'O dood, genaak zoo onverwacht,
Dat ik u niet speur aan mijn zij,
Want uwe zoete kus zou mij
Nog schenken nieuwe levenskracht ¹²⁾.*

En in dien trant nog andere coplita's en dwazigheden van dezen aard, die bij het zingen bekoren en op schrift het hart doen stilstaan. En als zij zich dan verlagen een soort verzen te schrijven dat toen in Candaya in zwang was, en dat zij seguidilla's ¹³⁾ noemden? Daarbij springt het hart op in het lijf, de lach breekt los, het lichaam wordt onrustig, en alle zinnen beven. En daar-

om zeg ik, heeren, dat dergelijke dichters terecht naar de Lagartos-eilanden ¹⁴⁾ verbannen dienden te worden. Niet hun echter treft de schuld, doch de onnoozele mannen die hen prijzen en de domme vrouwen die hen gelooven; en ware ik de trouwe dueña geweest die ik had moeten wezen, dan zouden hun maanzieke dwaasheden geen vat op mij hebben gehad, en ik ware nimmer misleid door schoone woorden als: 'Stervend leef ik, ik brand in ijs, ik huiver in de vlam, hopeloos hoop ik, ik ga en blijf,' en andere onmogelijkheden van dit slag waarvan hun boeken vol staan. En wat te denken wanneer zij den Arabischen phoenix beloven, Ariadne's kroon, de paarden van de zon, de parelen van het zuiden ¹⁵⁾, het goud van Tibar ¹⁶⁾ en den balsem van Pancaya ¹⁷⁾? Daarbij zijn zij dan het breedvoerigst met de pen, want het kost hun immers weinig te beloven wat zij nooit kunnen of denken na te komen. Maar waarheen dwaal ik af? Wee mij, ongelukkige! Welke dwaasheid en ongerijmdheid brengt mij er toe den splinter in eens anders oog te zien en niet den balk in mijn eigen? Nogmaals, wee mij, rampzalige, want ik zwichtte niet voor de verzen, maar door mijn onnoozelheid; ik werd niet vermurwd door de muziek, maar door mijn lichtzinnigheid; mijn groote onwetendheid en geringe achterdocht baanden den weg en maakten het pad vrij voor de schreden van Don Clavijo, want zoo luidt de naam van den edelman; en zoo, terwijl ik daartoe mijn bemiddeling verleende, vertoefde hij menigmaal in het vertrek van de door mij en niet door hem misleide Antonomasia, in den schijn van waren echtgenoot. Want al ben ik een zondares, ik zou niet hebben gedoogd dat hij den rand van de zolen van haar schoenen aanraakte, eer hij haar wettig gemaal

was. Neen, neen, dat nooit: het huwelijk gaat vóór alles in alle dingen waarmee ik mij bemoei! Er was slechts één zwaarigheid in deze zaak, namelijk die van den ongelijken rang en stand, aangezien Don Clavijo een eenvoudig edelman was en de infanta Antonomasia erfprinses van het koninkrijk, gelijk ik reeds zeide. De zwaarigheden bleven door mijn beleid eenigen tijd verborgen en geheim, totdat mij bleek dat een ik en weet niet wat voor zwelling van Antonomasia's buik ze weldra aan het licht zou brengen, uit vrees voor welke gebeurtenis wij gedrieën overleg pleegden en besloten dat voor het kwaad openbaar werd, Don Clavijo ten huize van den vicaris Antonomasia's hand moest vragen, op grond van een huwelijksbelofte die de prinses hem had gedaan, en die ik met alle arglist zoo bindend op schrift had gesteld dat geen Simson den band kon breken. De noodige stappen werden gedaan, de vicaris bekeek de huwelijksbelofte, de bewuste vicaris nam de prinses de biecht af, zij bekende zonder eenige terughouding, hij gelastte de belofte te deponeeren ten huize van een zeer fatsoenlijken gerechtsdienaar..."

Toen zei Sancho eensklaps:

„Dus er zijn in Candaya ook gerechtsdienaars, dichters en seguidilla's; een mensch zou zweren dat het overal ter wereld hetzelfde is. Maar maakt UEd. maar voort, señora Trifaldi; het is laat en ik sterf al om het slot van die lange geschiedenis te hooren."

„Dat zal ik," antwoordde de gravin.

AANTEKENINGEN

¹⁾ In Cervantes' tijd droegen weduwen witte kappen, gehuwde vrouwen zwarte.

²⁾ Martos, een plaatsje ten zuidwesten van Jaén, was bekend om de uitstekende erwten die het leverde.

³⁾ *Falda* beteekent sleep.

⁴⁾ Afgeleid van *lobo*, wolf.

⁵⁾ Afgeleid van *zorra*, vos.

⁶⁾ Volgens Francisco Rodríguez Marín is deze driepuntige sleep een zinspeling op het wapen van de familie Girón uit Osuna, dat drie hoeken vertoonde. Voor den tijdgenoot moet het duidelijk geweest zijn dat met de infanta Antonomasia de jongste dochter van den graaf van Ureña, Doña Magdalena Girón is bedoeld, die hofdame was van koningin Isabella van Valois, en met Don Clavijo, de dichter Luis Gálvez de Montalvo (1549—1591), auteur van *El Pastor de Filida*, de ongelukkige minnaar van Doña Magdalena.

⁷⁾ Deze zegswijze is door sommigen aan een wijsgeerig aangelegden, vromen eunuch toegeschreven, die er mee bedoelde dat men niet zoozeer moet streven naar lichamelijke schoonheid dan wel naar die van de ziel. Volgens anderen echter geldt het een uitspraak van een jong edelman uit Ávila, Ortiz genaamd, gedaan op het oogenblik dat hij zijn baard moest offeren omdat hij monnik werd.

⁸⁾ Het is niet duidelijk, welk land Cervantes met Candaya kan hebben bedoeld. Trapobana of Taprobane is Ceylon (zie het Achttiende Hoofdstuk van het Eerste Deel, aantekening 3).

⁹⁾ Antonomasia, Archipiela, Clavijo en Maguncia zijn bespottelijke namen, die de dueña Dolorida bedenkt om de lachers op haar hand te krijgen en een loopje te nemen met de lichtgeloovigheid van Don Quichot.

¹⁰⁾ Het vervaardigen van vogelkooitjes was een geliefd tijdverdrijf in het Spanje van Cervantes' dagen. In het Zesde Hoofdstuk van dit Tweede Deel hebben we trouwens reeds vernomen dat ook Don Quichot die kunst verstond.

¹¹⁾ Deze vier versregels zijn de vertaling van een Italiaansche copla van Serafino Aquilano, welke in de 16de eeuw in

Spanje een groote populariteit genoot. Zij luidt aldus:

„Dala dolce mia nimica
Nasce un duol ch'esser non suole:
E per più tormento vuole
Che si senta e non si dica.”

¹²⁾ Deze zeer populaire copla is van de hand van den „comendador” Escrivá (15de eeuw). Zij is opgenomen in het *Cancionero general de Hernando del Castillo, según la edición de 1511*, deel I, Madrid 1882, blz. 517b.

¹³⁾ Zie over seguidilla's het Vierentwintigste Hoofdstuk van dit Tweede Deel, aantekening 7.

¹⁴⁾ Onder de Lagartos-eilanden verstond men een groep verre onbewoonde eilanden, omtrent wier ligging niemand zich eigenlijk een duidelijke voorstelling maakte.

¹⁵⁾ Bedoeld is de Zuidzee.

¹⁶⁾ Cervantes vatte Tíbar op als een geographischen naam. Het is een woord van Arabischen oorsprong, dat zuiver, louter beteekent.

¹⁷⁾ Pancaya is een streek in Gelukkig Arabië.

NEGENENDERTIGSTE HOOFDSTUK

WAARIN DE GRAVIN TRIFALDI HAAR VERWONDERLIJKE EN
GEDENKWAARDIGE GESCHIEDENIS VERVOLGT

Elk woord dat Sancho zeide vermaakte de hertogin evenzeer als het Don Quichot tot wanhoop bracht; hij beval hem te zwijgen, en de dueña Dolorida ging voort en sprak:

„Daar de infanta zich na vele vragen en antwoorden maar steeds aan haar verhaal bleef houden zonder van haar vorige verklaring af te wijken, deed de vicaris ten langen leste uitspraak ten voordele van Don Clavijo en zij werd hem gegeven tot zijn wettige bruid, hetgeen echter koningin Doña Maguncia, de moeder der infanta Antonomasia, dusdanig ter harte ging dat wij haar binnen drie dagen moesten begraven.”

„Dan was zij zeker dood,” zei Sancho.

„Natuurlijk!” antwoordde Trifaldín; „er worden in Candaya geen levende menschen begraven, alleen doode.”

„Heer schildknaap,” zei Sancho, „er is wel eens eer iemand begraven die alleen in zwijm lag omdat ze dachten dat hij dood was, en het lijkt mij zoo dat koningin Maguncia beter in zwijm had kunnen vallen dan sterven, want het meeste komt mettertijd wel terecht en de dwaze streek van de infanta was toch niet zoo dwaas dat zij het zich zoo had hoeven aan te trekken. Als de dame nu nog getrouwd was met een van haar pages of een anderen dienaar van haar huis, zooals heel wat anderen het gedaan hebben naar ik wel eens heb vernomen, dan was de ramp niet te verhelpen geweest; maar dat zij trouwde met een zoo edel en wel-

beslagen ridder als er ons hier is afgeschilderd, wis en waarachtig, al was het een dwaasheid, die was dan toch niet zoo groot als men vond; want volgens de regels van mijn heer hier, die mij niet zal heeten liegen, kan men evengoed als er bisschoppen worden gemaakt van gestudeerde heeren, koningen en keizers maken van ridders, en te meer als het dolende zijn."

„Ge hebt gelijk, Sancho," sprak Don Quichot; „want een dolend ridder is, mits hij slechts een aasje geluk bezit, steeds *in potentia propinqua* om de grootste heer van de wereld worden. Doch laat vrouwe Dolorida voortgaan, want het wil mij toeschijnen dat het bittere van deze tot dusverre zoete historie nog te verhalen blijft."

„En of het bittere nog volgen moet!" antwoordde de gravin. „Zoo bitter dat daarmede vergeleken bitter-appelen zoet en laurierrozen smakelijk zijn. Toen dan nu de koningin gestorven was, en niet bezwijmd, begroeven wij haar; en nauwelijks hadden wij haar met aarde bedekt en nauwelijks hadden wij haar het laatst vaarwel toegeroepen, of (*quis talia fando temperet à lacrymis?*) ¹⁾ daar verscheen boven der koningin graf, gezeten op een houten paard, de reus Malambruno, een volle neef van Maguncia, die behalve een wreedaard een toovenaar was, en ten einde den dood van zijn nicht te wreken en de vermetelheid van Don Clavijo te bestraffen, en uit spijtigheid over den misstap van Antonomasia, betooverde hij hen beiden met zijn kunsten daar op de grafzerk: haar veranderde hij in een bronzen apin, en hem in een afschrikwekkenden krokodil van onbekend metaal; en tusschen hen beiden in staat een zuil eveneens van metaal met zekere letterteekens in de Syrische taal, die vertaald in het Candayaansch en thans

in het Kastiliaansch, de volgende uitspraak behelzen: 'Deze stoute gelieven zullen niet eer hun oorspronkelijke gedaante herkrijgen dan nadat de dappere Manchegg verschijnt om met mij handgemeen te raken in het tweegevecht; want slechts voor zijn grooten moed bewaren de schikgodinnen dit ongehoord avontuur.' Dit gedaan zijnde, trok hij een breed en ontzaglijk kromzwaard uit de scheede, greep mij bij de haren, en maakte een gebaar of hij mij de keel wilde afsnijden en het hoofd afslaan. Ik verstijfde van schrik, de stem stakte mij in de keel en ik was geheel van zinnen, maar dit nam niet weg dat ik mijn uiterste krachten inspande en hem met bevend en klaaglijk stemgeluid zoovele en zoodanige dingen zeide, dat ik hem de uitvoering van deze gestrenge kastijding deed opschorten. Hij liet daarna alle dueña's uit het paleis voor zich verschijnen, dezelfde die hier aanwezig zijn, en na onze schuld sterk te hebben overdreven en de eigenschappen der dueña's, haar kwade streken en kwalijker voornemens te hebben gelaakt en allen de schuld te hebben verweten die alleen ik droeg, zeide hij dat hij ons niet met de doodstraf wilde bestraffen, maar met andere langzamer kastijdingen, die ons wel duizend dooden zouden doen sterven; en op het eigen tijdstip en oogenblik dat hij deze woorden beëindigde, voelden wij hoe de poriën van ons gelaat zich openden en hoe wij over het gansche gezicht als met scherpe naalden werden gestoken. Wij tastten aanstonds met de handen naar het gezicht, en bevonden ons in den toestand waarin gij ons thans zult aanschouwen."

En terstond daarop lichtten de Dolorida en de andere dueña's de sluiers op waarmede haar gezichten bedekt waren en lieten haar gelaten zien, die geheel met

baarden waren begroeid, sommige blond, sommige zwart, andere wit en nog weer andere grijs, een aanblik waarvan de hertog en de hertogin versteld stonden, Don Quichot en Sancho verbaasd en alle andere aanwezigen gansch verstomd. En de gravin Trifaldi ging voort:

„Aldus bestrafte ons de lage en schelmsche Malambruno door de blankheid en teederheid van ons gelaat te bedekken met deze ruige borstels; het ware beter als het den Hemel had behaagd dat hij ons met zijn vervaarlijk kromzwaard het hoofd afhieuw, eer hij ons het licht van het aangezicht had verduisterd met de wol die het thans bedekt; want welbeschouwd, mijne heeren (en dit wat ik thans ga zeggen zou ik hebben willen zeggen met oogen als fonteinen, zoo niet de gedachten aan onzen rampspoed en de oceanen die zij reeds weenden ze dor en droog lieten als baarden van korenaren, en daarom zal ik het zonder tranen zeggen): waarheen, vraag ik u, kan een dueña met een baard zich begeven? Welke vader of welke moeder zal er zich over haar ontfermen? Wie zal haar hulp verleenen? Zelfs als zij een gladde huid bezit en zich het gelaat pijnigt met duizenderlei schoonheidswateren en zalven vindt zij nauwelijks iemand die haar liefheeft; wat zal zij dan moeten aanvangen wanneer zij een gelaat vertoont dat een woud is geworden? O, dueña's, mijne metgezellinnen, te kwader ure zijn wij geboren; te onzaliger stonde hebben onze vaders ons verwekt!”

En terwijl zij dit zeide, scheen zij in zwijm te vallen.

AANTEKENINGEN

¹⁾ Deze woorden zijn van Vergilius, *Aeneis*, l. II, v.v. 6—8:

„...Quis talia fando

Myrmidonum, Dolopumve, aut duri miles Ulyssis,
Temperet a lacrymis?”

Verzen die in de vertaling van onzen Vondel aldus luiden:

„...wat Myrmidonsch soldaet,

Wat Doloper, of wie van wreede Ulysses bende
Zou, zonder traenen, die verwoestinge en elende
Verhaelen?”

VEERTIGSTE HOOFDSTUK

OVER AANGELEGENHEDEN, DIT AVONTUUR EN DEZE OP-
MERKELIJKE HISTORIE BETREFFENDE EN RAKENDE

Waarlijk, waarlijk, allen bij wie histories als deze in den smaak vallen behooren zich dankbaar te toonen jegens Cide Hamete haar eersten auteur, wegens de stiptheid die hij aan den dag legde om er ons de kleinste bijzonderheden van te verhalen en niets, van hoe weinig belang ook over te slaan, of niet duidelijk aan het licht te brengen. Hij schildert de gedachten, onthult de verbeeldingen, geeft antwoord op verzwegen vragen, neemt elken twijfel weg, verklaart ieder argument; om kort te gaan, hij bevredigt de wenschen van den meest belangstellenden lezer tot in de onbeduidendste kleinigheden. O, allervermaardst auteur! O, gelukzalige Don Quichot! O, roemruchte Dulcinea! O, vermakelijke Sancho Panza! Moogt gij allen te zamen en elk voor zich eindelooze eeuwen leven, ter verlustiging en algemeene tijdpassieering der stervelingen.

De historie verhaalt dan dat Sancho zoodra hij de dueña Dolorida in zwijm zag, zei:

„Op mijn woord van ordentelijk man en bij de eeuwige zaligheid van al mijn voorzaten de Panza's zweer ik dat ik nog nooit iets heb gehoord of gezien, nooit heeft mijn meester mij iets verteld, nooit is er zelfs in zijn hoofd iets opgekomen als dit avontuur. Duizend duivels mogen je halen Malambruno, niet dat ik je als toovenaar en reus wil vervloeken; maar was er geen andere straf voor die zondaressen te verzinnen dan ze een baard te bezorgen? Het ware beter en haar liever geweest, als men haar den halven neus van onder naar

boven had afgesneden, al zouden ze dan door den neus hebben gesproken, dan haar met een baard te laten zitten. En ik wed dat zij niet eens geld hebben om den scheerbaas te betalen."

„Dat is maar al te waar, heer," antwoordde een van de twaalf; „wij hebben geen geld om ons te laten opknappen; en een paar van ons hebben al uit spaarzaamheid haar toevlucht gezocht bij plakpleisters; als wij die op het gezicht plakken en ze er dan met een ruk afhaken, zijn wij zoo glad en glanzend als de bodem van een steenen mortier; want hoewel er in Candaya vrouwen zijn die van huis tot huis gaan om de dames te ontharen en haar de wenkbrauwen uit te trekken en haar allerlei schoonheidsmiddeltjes te bereiden, wilden wij dueña's van mijn meesteres ze nimmer in huis laten, want de meesten houden als koppelaarsters uit de tweede hand veil wat ze eens uit de eerste verkochten; en zoo wij dan ook niet door Don Quichot geholpen worden, zal men ons met baard en al ten grave dragen." „Ik zal den mijnen plukharen in het moorenland ¹⁾", sprak Don Quichot, „als ik u niet van den uwen afhelp."

Op dit oogenblik kwam de gravin Trifaldi bij uit haar bezwijming en zeide:

„De verre weerklink dezer belofte drong mij te midden van mijn bezwijming in de ooren en droeg er toe bij dat ik mijn zinnen herkreeg en weer bijkwam; en zoo smee ik u dan wederom, roemruchte doler en ontembaar ridder, uwe welwillende belofte in daden te doen verkeeren."

„Ik voor mij zal niet wijlen," antwoordde Don Quichot; „zeg, vrouwe, wat mij te doen staat; want ik ben van harte bereid u van dienst te zijn."

„De zaak is namelijk,” antwoordde de dueña Dolorida, „dat het vanhier naar het koninkrijk Candaya wanneer men over land gaat omstreeks vijf duizend mijl is; maar reist men rechtstreeks door de lucht, dan is de afstand drie duizend tweehonderdzevenentwintig. Ook moet gij weten dat Malambruno mij zeide dat wanneer het geluk den ridder onzen bevrijder op mijn pad voerde, hij hem een rijdier zou zenden heel wat beter en met minder kuren dan postpaarden, en wel hetzelfde houten paard waarop de dappere Pierres de schoone Magalona ontvoerde ³⁾, hetwelk paard bestuurd wordt met een pin die het in het voorhoofd heeft en die het tot toom dient; en het vliegt zoo gezwind door de lucht dat het lijkt of duivels het dragen. Dit paard werd volgens een oude overlevering gemaakt door den wijzen Merlijn dewelke het leende aan Pierres, die zijn vriend was en er lange reizen op maakte en zooals gezegd de schoone Magalona op ontvoerde, die hij op het kruis meenam door de lucht, waarbij hij allen die hen van den grond af nastaarden, voor gek liet staan. Hij leende het slechts aan zijn vrienden of aan wie hem er het best voor betaalde, maar tot op den dag van heden weet men niet of iemand het nog bestegen heeft na den grooten Pierres. Malambruno ontstal het hem met zijn tooverkunst en hij heeft het thans in zijn macht en bedient er zich van op zijn reizen, die hij onophoudelijk onderneemt door alle werelddeelen; vandaag is hij hier, morgen in Frankrijk, en den volgenden dag in Potosí; maar het fraaie van de zaak is dat dit paard niet eet, niet slaapt en geen ijzers slijt, en zich niettemin zonder vleugels zeker als een telganger door de luchten beweegt, zoo dat de man die het rijdt een kop water in de hand kan houden zonder dat hij een droppel morst,

zoo kalm en bedaard is het van gang, reden waarom het de schoone Magalona zeer behaagde het te berijden."

Waarop Sancho zei:

„Als het om kalmen en bedaarden gang gaat dan moet je mijn grauwtje hebben; al vliegt het niet door de lucht, op den vasten grond durf ik het opnemen tegen alle telgangers ter wereld."

Allen lachten en de dueña Dolorida ging verder:

„Dit paard zal, indien Malambruno waarlijk een einde wil maken aan onzen ramspoed, in onze tegenwoordigheid verschijnen eer een half uur van den nacht is verstreken; want hij liet mij weten dat hij mij ten teeken dat ik den ridder had gevonden dien ik zocht, waar hij ook wezen mocht snel en prompt het paard zou zenden."

„Hoeveel kunnen er op dat paard zitten?" vroeg Sancho.

De dueña Dolorida antwoordde:

„Twee personen, een op het zadel en de ander op het kruis; en gemeenlijk zijn deze twee personen een ridder en een schildknaap, als er ten minste geen geschaakte maagd bij is."

„Ik zou wel eens willen weten, señora Dolorida," zei Sancho, „hoe dat paard heet."

„Het heet niet," antwoordde de dueña Dolorida, „als het paard van Bellerophon, dat Pegasus genoemd werd, noch als dat van Alexander den Groote, dat den naam droeg van Bucephalus, noch als dat van den razenden Roeland, dat luisterde naar den naam van Briadoro, nog veel minder Beijaert, die Reinout van Montalbaen toebehoorde, noch Frontino, gelijk dat van Ruggiero, ook niet Bootes of Peritos, gelijk naar men zegt die van de zon werden geheeten, en ook niet Orelia, als het ros waarop de ongelukkige Roderik de laatste gotenkoning,

in den slag ging, waarin hij leven en koninkrijk verloor ³⁾).

„Ik wil wedden”, zei Sancho, „dat als ze het geen van de beroemde namen van die bekende paarden gegeven hebben ze het ook wel niet naar dat van mijn meester, Rossinant zullen vernoemd hebben, dat als het om een toepasselijke naam gaat alle andere overtreft.”

„Zoo is het,” antwoordde de gebaarde gravin; „maar het heeft een naam die het zeer wel past, want het heet Houtenpin met de Vleugels, een naam die aanduidt dat het van hout is, en wijst op de pin die het in het voorhoofd draagt ⁴⁾ en de snelheid waarmee het zich voortbeweegt; het kan derhalve wat den naam betreft zeer wel wedijveren met den roemruchten Rossinant.”

„De naam staat me wel aan,” zei Sancho; „maar met wat voor trens of teugel wordt het bestuurd?”

„Met de pin, zooals ik al gezegd heb,” antwoordde de gravin Trifaldi; „als de ridder die het rijdt deze naar den eenen of den anderen kant beweegt, laat hij het loopen gelijk hij verkiest, hetzij door de lucht, hetzij over den grond en bijna de aarde scherende, hetzij op een wijze die het midden houdt tusschen beide, iets wat men in alle welgeordende ondernemingen nastreeft of dient na te streven.”

„Ik zou het wel eens willen zien,” zei Sancho; „maar te denken dat ik er op zal klimmen, hetzij op het zadel hetzij op het kruis, dat is peren willen plukken van den olm. Ik kan al nauwelijks op mijn grauwtje blijven zitten, en dat op een pakzadel dat zachter is dan een zijtje, en dan zouden ze willen dat ik ging zitten op een houten kruis, met nog geen kussen of kussentje! Potverdrie, ik heb geen plan mij te laten radbraken om iemand van zijn baard af te helpen: laat ieder zich

maar den baard schrapen naar het hem het best lijkt; ik denk er niet over mijn heer op zoo een lange reis gezelschap te houden. En bovendien legt mijn persoon geen gewicht in de schaal bij deze baardschraperij, gelijk bij de onttoovering van vrouwe Dulcinea."

„Dat legt gij wel, vriend," antwoordde de gravin Trifaldi; „en wel zooveel dat wij naar ik meen zonder uw aanwezigheid niets zullen uitrichten."

„Goeie morgen!" zei Sancho. „Wat hebben schildknapen met de avonturen van hun meesters te maken? Moeten die soms schootgaan met den roem van wat zij volbrengen, en wij alleen de lasten dragen? Verdikkeme! Als de geschiedschrijvers nu nog zeiden: 'De ridder volbracht dat en dat avontuur, maar met de steun van dinges zijn schildknaap, zonder wiens hulp het onmogelijk geweest ware het te volbrengen...'; maar jawel, ze schrijven immers zonder meer: 'Don Paralipomenon ⁵⁾ met de Drie Sterren volbracht het avontuur met de zes monsters,' zonder den naam te noemen van zijn schildknaap die alles heeft meege maakt; alsof hij niet op de wereld bestond! Ik zeg dan nog eens, heeren, laat mijn meester maar alleen gaan, en wel moge het hem bekomen; ik blijf rustig hier, in gezelschap van mevrouw de hertogin, en het zou wel eens kunnen zijn dat hij als hij terugkomt de zaak van vrouwe Dulcinea heel wat gevorderd vindt; want ik ben van plan mij in de ledige en vrije uren een dracht geeselslagen toe te dienen dat er geen haar meer op mijn bast blijft."

„Met dat al zult ge hem toch gezelschap moeten houden als het noodig blijkt, brave Sancho, want zij die het u vragen zijn brave lieden, en de aangezichten dezer dames mogen niet zoo dichtbegroeid blijven door uw

ongewettigde vrees: dat zou u geenszins tot eer strekken."

„Nog een keer goeie morgen!" zei Sancho. „Als die daad van christelijke naastenliefde nu nog bedreven moest worden ten behoeve van ingetogen maagden of meisjes die nog op de leering gaan, dan kon men er het gevaar nog voor overhebben; maar dat ik dat moet verdragen om dueña's van haar baard af te helpen, van mijn leven niet! Ik zie ze nog liever allemaal met een baard, van de hoogste tot de laagste, en van de preutscherigste tot de ergst aanhalige."

„Ge hebt het niet op de dueña's begrepen, vriend Sancho," zei de hertogin; „ge neigt wel zeer tot de meening van den apotheker uit Toledo. Maar op mijn woord, ge hebt ongelijk: want er zijn dueña's in mijn huis die als een toonbeeld van dueña's kunnen gelden: ziehier mijn dueña Doña Rodríguez eens aan, die mij niet tot leugenaarster zal maken."

„Al zou uwe Excellentie ook het tegendeel beweren," zei Rodríguez, „God kent alle dingen; en of wij dueña's deugdzaam of slecht zijn, gebaard of baardeloos, wij zijn evenzeer dochters van onze moeders als andere vrouwen; en daar God ons op de wereld zette, zal Hij wel weten met welk doel, en ik houd mij aan Zijn erbarmen, en niet aan iemands baard."

„Welaan, señora Rodríguez," sprak Don Quichot, „en vrouwe Trifaldi en verdere aanwezigen, ik vertrouw er op dat de Hemel uw leed met genadige oogen zal gadeslaan; want Sancho zal wel doen wat ik hem beveel. Moge Houtenpin weldra verschijnen en moge ik mij weldra van aangezicht tot aangezicht met Malambruno bevinden; want ik weet dat er geen mes bestaat dat u, edele dames, scherper zal scheren dan mijn zwaard het

hoofd van Malambruno van zijn schouders; God dult de boozen wel, maar niet voor altijd."

„Ach!" zeide daarop de dueña Dolorida. „Mogen alle sterren aan den hemeltrans uwe grandeza met welwillende oogen aanschouwen dappere ridder, en uw hart zegenen met voorspoed en macht opdat gij schut en schild moogt worden van het zoo gelaakte en vernederde geslacht der dueña's, geminacht door apothekers, door schildknepen belasterd en door pages bespot; wee de dwaze vrouwe die in den bloei van haar jaren niet eer non dan dueña besloot te worden. Ongelukkige schepselen zijn wij dueña's; zelfs al stammen wij in de rechte lijn, van vader op zoon van Hector den Trojaan in eigen persoon af, dan nog zullen onze meesteressen daarom niet nalaten ons met *vos* aan te spreken ⁶⁾, alsof zij hoopten daardoor koningin te worden!

O, reus Malambruno, al zijt gij een toovenaar, gij doet uw beloften gestand! Zend ons den weergaloozen Houtenpin, opdat er een eind kome aan onzen rampspoed; want als het warm weer wordt en wij deze baarden niet kwijtraken, ai, welk lijden staat ons dan te wachten!"

Dit zeide de gravin Trifaldi met zooveel gevoel dat zij allen omstanders het water uit de oogen perste, en zelfs die van Sancho in tranen deed baden, en hij besloot in zijn hart zijn heer te vergezellen, tot de uiterste uithoeken der aarde, indien dat er iets toe kon bijdragen de wol te doen verdwijnen van deze eerwaardige aangezichten.

AANTEKENINGEN

¹⁾ D. w. z. ik zou nog liever moor willen worden dan u niet van dienst zijn.

²⁾ Zie over Pierres en Magalona het Negenenveertigste Hoofdstuk van het Eerste Deel, aanteekening 9.

³⁾ Het is niet duidelijk hoe de dueña Dolorida aan den naam Bootes komt. Het heeft echter niet veel zin het in allen ernst uit te vorschen. De auteur laat haar immers maar doordraven!

⁴⁾ Wij vertalen Clavileño met Houtenpin, van „clavija” (= pin) en „leño” (= hout).

⁵⁾ Sancho heeft dit woord wel eens uit den mond van den pastoor van zijn dorp opgevangen. Paralipomena is een algemeene aanduiding voor toevoegsels aan geschriften, inzonderheid de boeken der Kronieken in de Heilige Schrift.

⁶⁾ Hetgeen dus door de lichtgeraakte dames als eenigszins minachtend werd aan gevoeld.

EENENVEERTIGSTE HOOFDSTUK

OVER DE KOMST VAN HOUTENPIN, HETWELK TEVENS HET
EINDE IS VAN DIT BREEDVOERIG AVONTUUR

Middeleeuwij brak de nacht aan en met hem het tijdstip waarop het roemruchte paard Houtenpin moest verschijnen, welks verwijlen Don Quichot reeds ongedurig maakte, want het wilde hem nu Malambruno talmde het te zenden, voorkomen dat hij niet de ridder bleek voor wien dit avontuur was weggelegd, of dat Malambruno het niet waagde zich met hem te meten in het tweegevecht. Maar ziet, daar kwamen onverwachts vier wilden den tuin binnen, allen gehuld in groen klimop, die op hun schouders een groot houten paard droegen. Zij zetten het met de pooten op den grond, en een van de wilden zeide:

„Laat de ridder die daar den moed toe heeft, dezen toestel bestijgen.”

„Daar klim ik niet op,” zei Sancho, „want ik heb er den moed niet toe, en ik ben geen ridder.”

De wilde echter ging voort en zeide:

„En laat zijn schildknaap, als hij er ten minste een heeft, plaats nemen op het kruis, en laat hij zich den dapperen Malambruno toevertrouwen, want geen zwaard dan het zijne, en geen enkel onheil zal hem treffen; men behoeft alleen aan deze pin te draaien die het paard in den hals heeft, en het zal hen door de luchten voeren naar waar Malambruno hen wacht; maar opdat de groote hoogte van den weg hun geen duizelingen zal bezorgen, moeten zij zich de oogen bedekken tot het paard hinnikt, hetgeen het teeken zal zijn dat zij het doel van hun reis hebben bereikt.”

Na deze woorden lieten zij Houtenpin staan, en keerden met bevallige waardigheid terug langs den weg dien zij gekomen waren. Zoodra de dueña Dolorida het paard zag, zeide zij haast in tranen tot Don Quichot: „Moedig ridder, Malambruno's beloften zijn waar gebleken: wij hebben het paard in huis, onze baarden groeien, en bij elk hunner haren smeeken wij u algezienlijk ons te knippen en te scheren, waartoe gij en uw schildknaap slechts behoeft op te stijgen en een voorspoedig begin te maken aan uw nieuwen tocht.” „Dat ik zal doen, mevrouw de gravin Trifaldi, gaarne, ja, volgaarne, en zelfs zonder eerst een kussen te gaan halen of de sporen aan te gespen, ten einde geen tijd te verspillen; zoozeer begeer ik u, mevrouw, en al deze dueña's gaaf en geschoren te zien.” „Dat zal ik niet doen,” zei Sancho, „niet kwaadschiks en niet goedschiks, en op geen enkele manier; en als het zoo geschapen staat dat die scheerpartij niet door gaat als ik niet op het kruis klim, dan moet mijn meester maar eens naar een anderen schildknaap uitzien, die hem gezelschap houdt en de dames hier naar een andere manier om een glad gezicht te krijgen; want ik ben geen heksenmeester die er plezier in heeft door de lucht te vliegen. En wat zullen mijn eilanders wel zeggen als zij hooren dat hun gouverneur uit spanseeren gaat op de winden? Daar komt nog bij: vanhier naar Candaya is het drie duizend en zooveel mijl, en als het paard moe of de reus uit zijn humeur raakt, doen wij er toch zeker een half dozijn jaren over om weer thuis te komen, en dan is er geen eiland meer en geen eilander ter wereld die mij nog kent; en aangezien men wel zegt: van uitstel komt afstel, en als het koetje is voor jou, kom dan gauw op met het touw, moeten

de baarden van de dames hier het mij maar ten beste houden: Sint Pieter zit goed in Rome; ik bedoel dat ik het goed heb hier in huis, waar ze mij zooveel gunsten aandoen en van welks heer en meester ik de groote gunst verwacht dat ik mij nog tot gouverneur benoemd zie."

Waarop de hertog zeide:

„Vriend Sancho, het eiland dat ik u beloofd heb, drijft niet weg en vlucht niet henen: het heeft zijn wortels zoo diep in de afgronden der aarde geslagen dat men het met geen macht en geweld ter wereld van zijn plaats kan verwikken en verwegen; en daar gij evengoed weet als ik dat er geen hooge waardigheden bestaan die niet de een meer, de ander minder, met omkooprij worden verkregen, is die welke ik voor dit gouverneur-schap wensch te ontvangen, dat gij met uw heer Don Quichot een slot en besluit gaat maken aan dit gedenkwaardig avontuur; hetzij dat gij op Houtenpin terugkeert zoo snel als zijn gezwindheid belooft, hetzij dat tegenspoed u te voet doet wederkeeren als pelgrim, van herberg tot herberg en van kroeg tot kroeg trekkend, steeds zult gij uw eiland vinden waar ge het achterlaat, en uw eilanders met denzelfden wensch u als gouverneur te ontvangen dien zij altijd gekoesterd hebben, en mijn besluit zal altijd hetzelfde zijn; twijfel niet aan deze waarheid, heer Sancho; want dat zou een kennelijke beleediging zijn tegenover de begeerte u van dienst te zijn."

„Geen woord meer, heer," zei Sancho; „ik ben maar een arme schildknaap en ik kan niet tegen zooveel beleefdheid op; laat mijn heer maar in den zadel gaan, laten ze mij blinddoeken, en Gode bevolen; als ze mij maar waarschuwen wanneer we daar in die hooge luchtstroken zijn, dat ik Onzen-lieven-Heer of de engelen kan aanroepen om mij bij te staan ¹⁾."

Waarop de gravin Trifaldi antwoordde:

„Sancho, gij kunt u gerust Gode aanbevelen, of wien ge maar wilt; want al is Malambruno een toovenaar, hij is een christenmensch, en hij volbrengt zijn betooveringen met veel verstand en overleg, zonder het den menschen te moeilijk te maken.”

„Kom aan dan maar,” zei Sancho, „God en de Heilige Drievuldigheid van Gaeta ²⁾ staan mij bij!”

„Sinds het gedenkwaardig avontuur met de volmolens,” sprak Don Quichot, „heb ik Sancho nog nimmer zoo in angst en beven gezien als thans; en indien ik evenzeer hechte aan voorteekenen als anderen zou zijn lafheid mij den geest kittelen. Maar kom eens hier, Sancho, want met verlof van deze heerschappen wil ik een paar woorden ter zijde met u spreken.”

En hij nam Sancho ter zijde tusschen een paar boomen van den tuin, greep hem bij de handen en sprak:

„Ge ziet, vriend Sancho, welk een lange reis ons te wachten staat; God weet wanneer wij er van thuiskeeren, en hoeveel tijd en gelegenheid deze zaken ons laten; ik wenschte daarom wel dat je thans naar je kamer ging alsof je wat gaat halen dat noodig is voor de reis, en dat je een goed voorschot geeft op de drie duizend driehonderd geeselslagen waartoe je verplicht bent, al waren het er maar vijfhonderd; want gedaan is gedaan en een goed begin is het halve werk.”

„Lieve God,” zei Sancho, „UEd. kan toch niet goed in uw bovenkamer wezen! Dit is om zoo te zeggen als dat men zegt: ‘Je ziet dat ik zwanger ben, en je wilt dat ik een maagd ben?’ Als ik op een harde gladde plank moet gaan zitten, wilt UEd. dat ik mijn achterwerk bezeer? Wis en waarachtig, dat kan UEd. niet meenen. Laten we dan maar gaan om de dueña’s te

scheren; en als we terugkomen, beloof ik UEd. op mijn woord van eer zooveel haast te maken om van mijn verplichtingen af te komen dat UEd. tevreden zal zijn, en meer zeg ik niet."

En Don Quichot antwoordde:

„Wel, vriend Sancho, met die belofte voel ik mij getroost, en ik geloof gaarne dat je ze waarachtig wel zult nakomen, want, waarlijk, al ben je dwaas, in het liegen ben je een groen."

„Ik ben niet groen, maar bruin," zei Sancho; „en al was ik bont, mijn woord kom ik na."

Daarop keerden zij terug om Houtenpin te bestijgen, en toen ze zich gereedmaakten hem te bestijgen, sprak Don Quichot:

„Blinddoek u, Sancho, en stijg op, Sancho; want wie ons een bode zendt uit zoo verre landen kan niet van zins zijn ons te bedriegen, gezien de geringe roem die hem te beurt kan vallen door iemand te bedriegen die zich onder zijn hoede stelt; en al zou alles anders gebeuren dan ik het mij voorstel, de roem deze heldendaad te hebben ondernomen zal door geenerlei boosaardigheid kunnen verduisterd worden."

„Laten we maken dat we weggkomen, mijnheer," zei Sancho; „want de baarden en de tranen van deze dames zitten mij leelijk dwars voor de maag, en geen hap eten zal er met plezier bij mij ingaan eer ik ze zoo glad zie als ze waren. Stijgt UEd. maar eerst op, en blinddoekt u zich; want als ik op het kruis moet zitten, spreekt het dat de leider eerst in den zadel moet stijgen."

„Zoo is het," hernam Don Quichot.

En hij haalde een zakdoek uit zijn zak te voorschijn en verzocht de dueña Dolorida hem terdege te blind-

doeken; maar toen zij hem geblinddoekt had, schoof hij den doek weer ter zijde en sprak:

„Als ik het mij wel herinner, heb ik bij Vergilius de historie gelezen van het Palladium van Troje, zijnde een houten paard dat de Grieken de godin Pallas aanboden, en dat zwanger ging van gewapende ridders, die daarna Troje's algeheelen ondergang bewerkten; het ware daarom wijs eerst eens te zien wat Houtenpin in den buik heeft.”

„Dat is niet noodig,” zei de dueña Dolorida; „want ik sta voor hem in en ik weet dat Malambruno niets boosaardigs heeft, noch iets van een verrader: heer Don Quichot, UEd. kan opstijgen zonder eenige vrees, ik sta borg als u iets mocht overkomen.”

Het schoot Don Quichot door het hoofd dat al wat hij meer over zijn veiligheid te berde bracht, zijn moed in twijfel zou doen trekken, en daarom steeg hij op Houtenpin zonder iets te zeggen en draaide eens aan zijn pin, die gemakkelijk heen en weer bewoog; en daar hij geen stijgbeugels had en Don Quichots beenen er bij hingen, leek hij wel een geschilderde of geweven figuur uit een Romeinschen zegetocht op een Vlaamsch wandtapijt. Noode, voetje voor voetje, trad Sancho nader om op te stijgen; maar toen hij zoo goed het ging zijn plaats op het kruis had ingenomen, vond hij het wel bijster hard en gansch niet zacht, en hij vroeg den hertog hem zoo mogelijk een kussen of een kussentje te verschaffen, al was het uit het salon van mevrouw de hertogin of van het bed van een page; want het kruis van dat paard leek eer marmer dan hout. Daarop antwoordde de gravin Trifaldi dat Houtenpin geen enkel tuig of harnachement kon velen; en dat het maar het beste was als een vrouw te gaan zitten, dan zou hij

de hardheid niet zoozeer merken. Dat deed Sancho, en terwijl hij „vaarwel” zeide, liet hij zich blinddoeken, maar terstond daarop nam hij den blinddoek weer weg, en terwijl hij alle in den tuin aanwezigen aankeek, met een teederen blik en met tranen in de oogen, vroeg hij hun hem in dat hachelijk oogenblik elk met een vaderonsje en een wees-gegroetje bij te staan, opdat God iemand op hun pad voerde die ze voor hen zou opzeggen wanneer zij in even hachelijke omstandigheden waren. Waarop Don Quichot sprak:

„Schavuit, sta je soms onder de galg of lig je op het uiterste dat je van dergelijke gebeden spreekt? Zit je niet op dezelfde plaats, kleinhartig en laf schepsel, als de schoone Magalona, en vanwaar zij daalde, niet ten grave, maar om koningin van Frankrijk te worden, als de histories niet liegen ³⁾? En ik die naast je zit, mag ik mij niet vergelijken met den dapperen Pierres, die de flanken drukte welke ik thans druk? Doe den blinddoek voor je oogen, doe den blinddoek voor je oogen, laf beest, en laat de vrees die je koestert niet over je lippen komen, althans niet in mijn tegenwoordigheid.”

„Laten ze mij maar blinddoeken,” antwoordde Sancho; „maar als u niet wil dat ik mij Gode beveel of dat ik Gode aanbevolen word, is het geen wonder dat ik bang ben dat hier in de buurt een legioen duivels rondzwerft die ons nog in Peralvillo ⁴⁾ zullen doen belanden.”

Zij blinddoekten zich, en zoodra Don Quichot merkte dat hij zat zooals hij zitten moest, zocht hij naar de pin en nauwelijks had hij ze met zijn vingers aangeraakt, of alle dueña's en andere aanwezigen verhieven hun stem en riepen:

„In Gods geleide, dappere ridder!”

„God zij met u, wakkere schildknaap!”

„Kijk, kijk, daar klieven ze de lucht al sneller dan een pijl!”
„Hier op aarde staan we u al stom van verbazing na te kijken!”

„Hou vast, dappere Sancho, je wankelt! Kijk uit, pas op dat je niet valt; want je zou leelijker vallen dan die waaghals van een jongen die den wagen van zijn vader de zon wou besturen!”

Sancho hoorde de stemmen en drukte zich tegen zijn meester aan, hij sloeg zijn armen om hem heen, en zei:
„Heer, hoe kunnen de menschen zeggen dat wij zoo hoog vliegen, als hun stemmen ons hier bereiken en het wel schijnt of zij hier vlak naast ons aan het spreken zijn?”

„Let daar niet op, Sancho; want daar aangelegenheden en vliegerijen van dezen aard buiten het alledaagsch verloop der dingen liggen, kan men op duizend meter afstand alles hooren en zien wat men wil. Maar druk je niet zoo tegen mij aan, want je gooit mij er af; en waarlijk ik zie niet in waarom je van streek raakt of schrikt; want ik durf zweren dat ik van al mijn levensdagen geen ros met gelijkmatiger gang heb bereden dan dit: het lijkt wel of wij ons niet van de plaats bewegen. Ban alle vrees, vriend; want, waarlijk, alles gaat zooals het gaan moet en wij hebben den wind mee.”
„Waarachtig,” zei Sancho; „want van dezen kant krijg ik zoo een harden wind, dat het wel lijkt of ze met duizend blaasbalgen tegen me aan het blazen zijn.”

En zoo was het ook; want men was met een grooten blaasbalg in de weer om hem in den wind te zetten: zoo goed was het avontuur door den hertog en de hertogin en hun intendant voorbereid, dat er niets ontbrak om het volkomen te maken.

Don Quichot voelde het nu ook waaien, en sprak:

„Geen twijfel mogelijk, Sancho; wij moeten reeds zijn aangeland in de tweede sfeer van het luchtrijk, waar de hagel en de sneeuw worden verwekt; donder, weerlicht en bliksemstralen ontstaan in de derde sfeer; als wij op deze wijze blijven stijgen zullen wij weldra in de sfeer van het vuur geraken, en ik weet niet hoe ik deze pin moet hanteeren om niet zoo hoog te stijgen dat wij verbranden.”

Op dit oogenblik verhitte men hun uit de verte het gezicht met wat werk dat even gemakkelijk ontbrandt als uitdooft, en dat aan een rieten stengel was bevestigd. Toen Sancho de hitte voelde, zei hij:

„Ik mag sterven als wij al niet in de streek van het vuur zijn, of dicht er bij; er is een heel stuk van mijn baard verzengd, en ik voel er veel voor om mijn blinddoek eens af te doen en te kijken waar wij zijn, mijnheer.”

„Doe dat niet,” antwoordde Don Quichot, „en denk maar eens aan de ware geschiedenis van den licentiaat Torralba ⁵⁾, die door de duivels vliegensvlug met gesloten oogen door de lucht werd vervoerd op een rietstok, en in twaalf uren in Rome was, waar hij afsteeg in de Torre de Nona ⁶⁾, die een straat van deze stad is. Hij zag daar de gansche bestorming en plundering, en den dood van Bourbon ⁷⁾, en was des morgens weer in Madrid terug, waar hij verslag uitbracht van alles wat hij had gezien; hij vertelde ook dat toen hij door de lucht vloog, de duivel hem beval zijn oogen te openen, en toen hij ze opendeed, bevond hij zich naar het hem scheen zoo dicht bij het lichaam van de maan, dat hij ze met de hand kon raken, en dat hij niet naar de aarde keek om niet bevangen te worden door een duizeling. Zoodat het beter is, Sancho, onzen blinddoek niet af te leggen, want hij die ons in zijn

hoede heeft genomen, zal wel zorg voor ons dragen; en wellicht stijgen wij om hoogte te winnen en ons plotseling neer te storten op het koninkrijk Candaya, gelijk de saker- of giervalk het doet op den reiger om dien te grijpen, hoe hoog hij ook mag stijgen; en geloof mij, hoewel het ons wil toeschijnen dat wij nog geen half uur geleden uit den tuin zijn vertrokken, moeten wij reeds een langen weg hebben afgelegd."

„Daar weet ik niet van," antwoordde Sancho Panza; „maar ik weet wel dat als señora Magallaan of Magalona genoeg heeft genomen met dit kruis, zij ook niet erg teer van vleesch moet geweest zijn."

Al deze gesprekken van de beide wakkere helden werden aangehoord door den hertog en de hertogin en alle andere aanwezigen in den tuin, die er zich kostelijk mee vermaakten; en om een einde te maken aan het vreemde en voortreffelijk voorbereide avontuur, staken zij Houtenpin aan zijn staart met wat werk in brand en terstond daarop vloog het paard dat volgestopt zat met donderbussen, met een vervaarlijk geweld door de lucht en smiet Don Quichot en Sancho Panza half verzengd op den grond.

In dien tusschentijd was gansch de gebaarde stoet der dueña's en ook de gravin Trifaldi uit den tuin verdwenen, en het gezelschap in den tuin lag als in zwijm gevallen op den grond uitgestrekt. Don Quichot en Sancho stonden geradbraakt op, en toen zij in het rond keken waren zij meer dan verbaasd dat zij zich in denzelfden tuin bevonden vanwaar zij vertrokken waren en dat zij zulk een groot aantal menschen op den grond zagen liggen; maar hun verbazing steeg ten top toen zij in een hoek van den tuin een groote lans in den grond zagen gestoken, waaraan, aan twee dikke koorden van

groene zijde, een glad en wit perkament hing, dat in groote gouden letters het volgende opschrift droeg: „De roemruchte ridder Don Quichot van de Mancha volbracht en volvoerde het avontuur van de gravin Trifaldi, alias de dueña Dolorida, en haar gezelschap, enkel en alleen al door het te beproeven. Malambruno verklaart dat hij in ieder opzicht tevreden en voldaan is, dat de kinnen der dueña's reeds gaaf en geschoren zijn en koning Don Clavijo en koningin Antonomasia tot hun oorspronkelijken staat teruggebracht. En zoodra de schildknapelijke kastijding zal zijn volbracht, zal de blanke duif zich bevrijd zien van de pestverbredende giervalken die haar achtervolgen en zal zij zich zien in de armen van haar beminden offer; want aldus is het beschikt door den wijzen Merlijn, den tovenaars aller toovenaren.”

Toen nu Don Quichot de letters van het perkament had gelezen, begreep hij zeer wel dat zij spraken van de onttoovering van Dulcinea; hij dankte den Hemel vurig dat hij met zoo gering gevaar zulk een groote daad had volbracht, waarbij de aangezichten der eerbiedwaardige dueña's, die zich intusschen niet meer lieten zien, tot haar vroegere huid waren teruggebracht; hij begaf zich naar de plek waar de hertog en de hertogin nog steeds in bezwijming lagen; hij greep de hand van den hertog, en sprak tot hem:

„Kom aan, brave heer, wees goedsmoeds, wees goedsmoeds, want dit alles heeft niets te beteekenen! Het avontuur is reeds volbracht, zonder nadeel voor derden, gelijk het geschrift dat op deze zuil is aangeslagen ons duidelijk te kennen geeft.”

De hertog kwam langzaam bij zinnen als iemand die uit een diepen slaap ontwaakt, en op dezelfde wijze

de hertogin, en allen die in den tuin lagen, met zooveel vertoon van schrik en verbazing dat zij zich bijna zelf wisten wijs te maken dat hun werkelijk was overkomen wat zij zoo voortreffelijk in scherts wisten voor te wend- den. De hertog las het perkament met de oogen nog half gesloten, en terstond daarna liep hij met open armen op Don Quichot toe om hem te omhelzen, waar- bij hij hem zeide dat hij de voortreffelijkste ridder was die in eenige eeuw was aanschouwd. Sancho liep naar de dueña Dolorida te zoeken, om te zien wat voor ge- zicht zij had zonder baard, en of zij er zonder wel even schoon uitzag als haar fiere gestalte beloofde; men zeide hem echter dat zoodra Houtenpin brandende door de lucht was nedergedaald en op den grond te- rechtgekomen, de gansche stoet der dueña's met de gravin Trifaldi was verdwenen, maar dat zij heen waren gegaan geschoren en wel en zonder baardharen. De hertogin vroeg Sancho hoe het hem op die lange reis was vergaan, en Sancho antwoordde:

„Mevrouw, ik voelde dat wij, zooals mijn meester ver- telde, door de streek van het vuur vlogen en ik wou den blinddoek wat van mijn oogen schuiven; en mijn meester, aan wien ik verlof vroeg om hem af te doen, vond dat niet goed; maar ik heb iets nieuwsgierigs over mij en wil graag weten wat mij verboden is of in den weg zit, en schoof den doek die mijn oogen bedekte heel voorzichtig en zonder dat iemand het zag vlak bij den neus een ziertje weg en daarlangs keek ik naar de aarde, en het leek wel of zij niet veel grooter was dan een mosterdzaadje, en de menschen die er op liepen, maar weinig grooter dan hazelnoten; waaruit men kan opmaken hoe hoog wij toen moeten hebben gevlogen.” Waarop de hertogin zeide:

„Vriend Sancho, let wel op uw woorden; want het lijkt zoo, dat gij niet de aarde hebt gezien maar de menschen die er op liepen; het spreekt van zelf dat als de aarde u een mosterdzaadje leek en alle menschen hazelnoten, één enkel mensch de gansche aarde zou bedekken.”

„Dat is wel waar,” zei Sancho; „en toch heb ik ze maar van één kantje gezien, en heelemaal gezien.”

„Bedenk dan wel, Sancho,” zei de hertogin, „dat men van één kant niet het geheel ziet van wat men bekijkt.”

„Ik heb geen verstand van dat soort kijkerij,” antwoordde Sancho; „maar ik weet wel dat uwe señoŕfa goed begrijpen moet dat wij vlogen door toovenarij, zoodat ik ook de geheele wereld en alle menschen wel eens door toovenarij gezien zou kunnen hebben, van welken kant ik ze dan ook bekeek; en als u dit niet van mij gelooft, zal UEd. ook niet van mij gelooven dat ik mij toen ik den doek tot bij de wenkbrauwen optilde, zoo dicht bij het hemelgewelf zag dat het geen anderhalve palm meer van mij af was, en naar ik kan zweren, mevrouw, het is geweldig groot. En het geviel zoo dat wij aan het gedeelte kwamen waar de Zeven Geitjes⁸⁾ staan, en bij God en bij mijn geweten, daar ik in mijn kinderjaren in onze streek geitenhoeder ben geweest kreeg ik lust wat met ze te gaan spelen zoodra ik ze zag...! Ik zou geloof ik gebarsten zijn als ik het niet gedaan had. Daar waren we dan om zoo te zeggen, en wat denkt u dat ik deed? Ik zeg niemand niets, ook mijn meester niet, ik stap zachtjes en zoetjes van Houtenpin af en speel met de geitjes, die zoo blank zijn als violieren, als bloemen; ik heb er wel drie kwar-

tier lang mee gespeeld, en Houtenpin kwam niet van zijn plaats en verzette geen voet."

„En toen de goede Sancho zich met de geitjes vermaakte," vroeg de hertog, „waarmee vermaakte zich toen mijnheer Don Quichot?"

Waarop Don Quichot antwoordde:

„Daar al deze aangelegenheden en gebeurtenissen vallen buiten de natuurlijke orde der dingen, mag het geen wonder heeten dat Sancho zegt wat hij zegt. Wat mij betreft kan ik u wel verzekeren dat ik den doek noch van boven noch van beneden heb opgelicht, en hemel noch aarde, noch zee, noch strand aanschouwd heb. Wel echter heb ik gemerkt dat ik door de sfeer van den wind vloog, en zelfs dat ik die van het vuur bereikte; maar dat wij die achter ons lieten kan ik niet gelooven, want daar de sfeer van het vuur ligt tusschen den hemel van de maan en het hoogste luchtrijk, konden wij den hemel waarin de zeven geitjes staan die Sancho noemt, niet bereiken zonder te verbranden; en aangezien wij niet verbrand zijn moet Sancho liegen of moet Sancho droomen."

„Ik lieg niet en ik droom niet," zei Sancho; „vraag mij maar eens hoe die geitjes er uitzagen, en dan zal men zien of ik de waarheid spreek of niet."

„Vertel het dan maar eens, Sancho," zeide hertogin.

„Twee," antwoordde Sancho, „zijn er groen, twee rood, twee blauw, en één is er van alles een beetje."

„Een vreemd soort van geitjes is dat," zei de hertog; „in onze aardsche landen zijn die kleuren niet in zwang; ik bedoel geiten van die kleuren."

„Allicht," zei Sancho; „er moet toch zeker een verschil wezen tusschen de geiten van den hemel en die van de aarde."

„Zeg mij eens, Sancho,” vroeg de hertog, „hebt ge daarboven tusschen die geiten ook een geitebok gezien?”

„Neen, heer,” antwoordde Sancho; „maar ik heb hooren zeggen dat geen er van langere hoorns heeft dan de maan.”

Zij wilden hem niet meer over zijn reis vragen, want het wilde hun voorkomen dan Sancho in een luim was om alle hemelen door te wandelen en nieuws te geven omtrent alles wat daar gebeurde, en dat zonder dat hij een stap uit den tuin had gedaan.

Kort en goed, dit was het einde van het avontuur van de dueña Dolorida, dat den hertog en de hertogin stof tot lachen gaf, niet alleen toen, maar voor hun gansche leven, en Sancho stof tot vertellen voor eeuwen, als hij zoo lang had geleefd. Don Quichot stapte op Sancho toe en fluisterde hem in het oor:

„Sancho, als ge wilt dat ik van u geloof wat gij in den hemel hebt gezien, dan wil ik dat gij van mij gelooft wat ik in de grot van Montesinos gezien heb. En meer zeg ik u niet.”

AANTEKENINGEN

¹⁾ Ten tijde van Cervantes geloofde men dat wanneer halverwegen een hekserij die met behulp van den duivel werd uitgevoerd, de naam van God of een van de Heiligen werd uitgesproken, de betoovering terstond werd verbroken.

²⁾ Over de Heilige Drievuldigheid van Gaeta zie het Tweeëntwintigste Hoofdstuk van dit Tweede Deel, aantekening 15.

³⁾ Pierres, die met Magalona trouwde, werd koning van Napels, niet van Frankrijk.

⁴⁾ Peralvillo was een plaatsje dichtbij Ciudad Real, waar

de Heilige Hermandad ter dood veroordeelde misdadigers terechtstelde. Zij werden opgehangen en daarna met dertien pijlen doorschoten. De lijken werden eerst begraven wanneer zij tot ontbinding waren overgegaan.

⁶⁾ Bedoeld is Dr. Eugenio Torralba, die in 1528 door de Inquisitie werd gevangengenomen en in 1531 veroordeeld, omdat hem ten laste werd gelegd dat hij verhaalde hetgeen Cervantes ons hierboven in den tekst mededeelt.

⁶⁾ Dit is de naam van een gevangenis te Rome.

⁷⁾ Den 6den Mei 1527, toen Rome door de troepen van keizer Karel V werd bezet.

⁸⁾ In Spanje droeg de sterrengroep van de Pleiaden in den volksmond den naam van de Zeven Geitjes.

TWEEËNVEERTIGSTE HOOFDSTUK

OVER DEN RAAD DIEN DON QUICHOT SANCHE PANZA GAF
VOORDAT HIJ HET EILAND GING BESTIEREN, EN ANDERE
NA VEEL OVERLEG VERHAALDE GEBEURTENISSEN

Het hertogelijk paar was zoo ingenomen met den geslaagden en kluchtigen afloop van het avontuur van de dueña Dolorida dat zij besloten de grap voort te zetten, nu zij gezien hadden met welke voortreffelijke personages zij te maken hadden om zotternij als ernst op te nemen; en zodoende zeide de hertog den volgenden dag, dat was die na de vlucht van Houtenpin, tegen Sancho nadat hij zijn knechts en gevolg de plannen en bevelen had verstrekt die zij ten opzichte van Sancho moesten volgen in het gouverneurschap van het beloofde eiland, dat hij zich moest voorbereiden en klaarhouden om het gouverneurschap te aanvaarden; zijn eilanders zaten reeds op hem te wachten zooals men wacht op den milden meiregen. Sancho maakte een buiging voor hem en zei:

„Sinds ik weer uit den hemel terug ben en daar van die groote hoogte de wereld heb bekeken en gezien hoe klein ze is, ben ik bijkans al dien lust in het gouverneurschap kwijtgeraakt; want wat voor grootheid steekt er in te regeeren op een mosterdzaadje, of welke waardigheid en wat voor gezag beteekent het een half dozijn mannen te regeeren die zoo groot zijn als hazelnoten, want het leek mij of er niet meer op de gansche wereld rondliepen? Als het uw heerschappij behagen mocht mij het allerkleinste stukje hemel te geven, al was het maar een halve mijl, dan zou ik dat liever hebben dan het grootste eiland ter wereld.”

„Zie eens hier, vriend Sancho,” antwoordde de hertog; „ik kan niemand een deel van den hemel geven al was het maar zoo groot als een vingernagel, want die gunst en genade is alleen voor God weggelegd. Wat ik kan geven geef ik u, namelijk een eiland zooals het reilt en zeilt, rond en welgeschapen, ongemeen vruchtbaar en best van opbrengst, waar gij indien ge het goed weet aan te leggen, mét de schatten der aarde die des hemels kunt winnen.”

„Nou goed,” antwoordde Sancho, „kom dan maar op met dat eiland, en ik zal mijn best doen een zoo goed gouverneur te worden dat ik alle schelmerij ten spijt naar den hemel ga; en ik verlaat mijn hut niet uit eerzucht of om hoogerop te komen, maar alleen omdat ik graag eens wil weten hoe het smaakt gouverneur te zijn.”

„Als ge dat eenmaal geproefd hebt, Sancho,” zei de hertog, „zult ge steeds naar het gouverneurschap likkebaarden, want het is allerzoetst te bevelen en gehoorzaamd te worden. Waarlijk, als uw heer eens keizer wordt, en dat zal hij zonder twijfel zooals de zaken zich thans laten aanzien, zal men hem dat maar niet zoo licht ontnemen, en wis en zeker heeft hij dan in zijn hart spijt en berouw van den tijd dat hij het nog niet was.”

„Heer,” hernam Sancho, „ik verbeeld mij dat het goed is te regeeren, al is het maar een kudde vee.”

„Met u kan ik praten, Sancho, gij zijt van alle markten thuis,” antwoordde de hertog; „en ik verwacht dat gij een zoo goed gouverneur zult zijn als uw gezond verstand belooft; maar genoeg hierover, en let wel dat ge morgen aan den dag naar het gouverneurschap van het eiland dient te vertrekken: nog dezen middag zal men

u van geschikte kleedij voorzien en al het andere dat noodig is voor uw vertrek."

„Ze mogen mij aantrekken wat ze willen," zei Sancho; „want hoe ik ook gekleed ga, ik blijf toch Sancho Panza."

„Zeer waar," sprak de hertog; „maar de kleeding dient zich nu eenmaal aan te passen bij het ambt of de waardigheid die men bekleedt; het ware niet wel zoo een rechtsgeleerde zich kleepte als een soldaat of een soldaat als een priester. Gij, Sancho, zult gekleed gaan half als geleerde en half als veldoverste, want op het eiland dat ik u schenk zijn de wapenen evenzeer van noode als de letteren en de letteren als de wapenen."

„Van letters weet ik maar weinig af," antwoordde Sancho, „want ik ken niet eens het ABC; maar om een goed gouverneur te zijn, is het mij voldoende dat het kruis voorop staat ¹⁾. Van de wapenen zal ik hanteeren wat ze mij geven, tot ik er bij neerval, en dan sta God mij bij."

„Als hij dat maar goed weet," zei de hertog, „zal Sancho nergens in dwalen."

Op dit oogenblik trad Don Quichot naderbij en toen hij vernomen had wat er gaande was en hoe spoedig Sancho naar zijn gouverneurschap zou vertrekken, nam hij hem met verlof van den hertog bij de hand en begaf zich met hem naar zijn kamer, met de bedoeling hem raad te geven hoe hij zich in zijn ambt moest gedragen. En zoodra zij zijn vertrek waren binnengetreden, sloot hij de deur achter zich, deed Sancho bijna met geweld naast zich plaats nemen, en sprak met waardige stem tot hem:

„Eindeloozen dank zeg ik den Hemel, vriend Sancho, dat het jou nog voor en aleer mij eenig fortuin te beurt

viel, beschoren werd het geluk te ontmoeten en te omhelzen. Ik die op mijn goed gesternte vertrouwde om je diensten te loonen wacht nog op eenig heil, terwijl jij je voortijdig tegen alle redelijke verwachting in door je wenschen beloond ziet. De een koopt om, vraagt, dringt aan, staat op voor dag en dauw, bidt en smeekt, en bereikt niet wat hij begeert; en daar komt een ander, en krijgt zonder te weten hoe den post en het ambt waarnaar vele anderen dongen; hier past en voegt het wel te zeggen dat men bij het dingen naar een ambt de fortuin mee kan hebben en tegen. Jij, die naar mijn meening zekerlijk een ezel bent, ziet je zoo maar voetstoots zonder vroeg op te staan of ooit slapelooze nachten te hebben doorgemaakt en zonder een hand uit te steken tot gouverneur van een eiland verheven, alsof het vanzelf sprak, enkel en alleen doordat de ademtucht van de dolende ridderschap je heeft aangeraakt. Ik zeg dit alles, o Sancho! opdat je de verleende gunst niet toeschrijft aan je verdiensten, maar den Hemel dankzegt, die de dingen zoo genadiglijk beschikt, en daarnaast zul je dank moeten weten aan de groote macht die uitgaat van het beroep der dolende ridderschap. En luister dan thans met een hart dat geloof hecht aan wat ik je gezegd heb, mijn zoon! naar de woorden van dezen uw Cato ²⁾, die u raad wil geven en de noordster en leidstar zijn die u naar een veilige haven voert en loodst over deze stormachtige zee, op welker wateren ge u gaat begeven; want hooge ambten en posten zijn slechts een water vol verwarringen.

In de eerste plaats, mijn zoon! vrees God; want de vreeze des Heeren is het beginsel der wijsheid ³⁾, en als je wijs bent zal je nergens in dwalen.

Ten tweede, weet wel wie je bent, en tracht je zelf te leeren kennen, wat de moeilijkst denkbare kennis is. Wie zich zelf kent is niet verwaten gelijk de kikvorsch die den os gelijk wilde zijn ⁴⁾; want als je dit doet, zal de gedachte dat je in je geboortestreek varkens hebt gehoed voor je zijn als voor den pauw de leelijke pooten die hij verbergt met zijn pronkenden staart."

„Waar is waar," zei Sancho; „maar dat gebeurde toen ik een knaapje was; later, toen ik een jonge man was, heb ik ganzen gehoed, en geen varkens. Maar ik geloof niet dat het er toe doet; want al wie regeert, is nog niet van koninklijken bloede,"

„Waar is waar," hernam Don Quichot; „reden waarom zij die niet van adellijke afkomst zijn de waardigheid van het ambt dat zij uitoefenen vergezeld moeten doen gaan van een milde voorkomendheid, die hen als zij wijs te werk gaan behoedt voor boosaardigen achterklap waar geen stand van vrij komt.

Wees trotsch Sancho op je nederige afkomst, en acht het niet beneden je waardigheid om te zeggen dat je van boeren afstamt; want als men ziet dat jij je daarvoor niet schaamt, zal niemand trachten je te beschamen; laat je er eer op voorstaan een braaf eenvoudig man te zijn dan een verwaten zondaar. Talloos zijn zij die uit nederige ouders geboren, tot de hoogste, pauselijke en keizerlijke waardigheid zijn opgeklommen, en van deze waarheid zou ik je zooveel voorbeelden kunnen opnoemen dat het je het hoofd zou vermoeien.

Let wel, Sancho: als je de deugd te baat neemt en je er op laat voorstaan deugdzame daden te bedrijven, is er geen reden om afgunstig te zijn op hen die een vorstelijk en heerlijk voorgeslacht bezitten; want het bloed wordt geërfd, maar de deugd verworven, en

deugd op zich zelf is van hooger waarde dan bloed. En daar dit is gelijk het is, raad ik je dat als er bijgeval wanneer je op je eiland bent, een van je bloedverwanten op bezoek mocht komen, je hem niet voor het hoofd moet stooten of verloochenen, maar veeleer vriendelijk ontvangen, onthalen en verwennen; want aldus zul je den Hemel bevrediging schenken, die er behagen in schept dat niemand minacht wat Hij schiep, en zoo zul je je plicht doen jegens de welgeordende wetten der natuur.

Mocht je je vrouw met je meenemen (want het is niet goed dat zij die een gouverneurschap waarnemen, het langen tijd buiten hun eigen vrouwen stellen), leer en onderricht haar dan en ontdoe haar van haar natuurlijke ruwe schors; want alles wat een wijs regeerder wint gaat gemeenlijk weer verloren door een domme en dwaze vrouw.

Mocht je bijgeval weduwnaar worden (iets dat gebeuren kan) en je mèt het ambt van echtgenoot zou kunnen verbeteren, neem er dan niet zoo een dat zij je dient tot haak en hengelroede en een van de soort die zegt: ik mag het niet aannemen, stop het maar in mijn kap ⁵⁾; want voorwaar ik zeg je, van alles wat de vrouw van den rechter aanneemt zal haar man in het hierna-maals rekenschap hebben af te leggen, waar hem in den dood viervoudig de posten betaald zullen worden gezet die hij bij zijn leven niet heeft behartigd.

Laat je nimmer leiden door de willekeur ⁶⁾, die in hoog aanzien pleegt te staan bij de dommen die graag doen of zij scherpzinnig zijn.

Laten bij jou de tranen van den arme meer erbarmen, maar niet meer recht vinden dan het aandringen van den rijke.

Tracht de waarheid te ontdekken te midden van beloften en geschenken van den rijke zoo goed als te midden van snikken en smeekbeden van den arme. Wanneer de rechtvaardigheid kan en moet worden betracht, laat dan de wet niet in haar volle gestrengheid op den beklaagde drukken; want de faam van een gestreng rechter is niet beter dan die van een medelijdenden.

Als de staf der gerechtigheid soms weifelt in je hand, laat dit dan niet geschieden onder het gewicht van geschenken, maar onder dat van het medelijden.

Mocht het je overkomen de zaak van je vijand te moeten berechten, denk dan niet aan het onrecht dat hij je heeft aangedaan, maar denk uitsluitend aan het geval zelf.

Laat je in andermans zaak niet door eigen hartstocht verblinden; want de fouten die je dan maakt zullen meestentijds onherstelbaar wezen; en als ze wel te herstellen zijn zal dat gaan ten koste van je goeden naam en zelfs van je geld en goed.

Indien een schoone vrouw je om recht komt vragen wend dan je oogen af van haar tranen, sluit je ooren voor haar klachten en zuchten en onderzoek met overleg de kern van wat zij je vraagt, zoo je niet wilt dat je verstand verdrinkt in haar tranen, en je rechtschapenheid in haar zuchten.

Spreek niet hardvochtig jegens hem dien je met daden moet tuchtigen, want het leed van de straf is voor den ongelukkige reeds erg genoeg, ook zonder dat daar booze woorden bijkomen.

Beschouw den beklaagde die onder je rechtsgebied valt als een rampzalig man, onderworpen aan de eigenschappen van onze verdorven menschelijke natuur en

toon je vol erbarmen en medelijden in alles wat je maar mogelijk zal zijn zonder de tegenpartij te benadeelen; want hoewel Gods eigenschappen alle gelijk zijn, schittert en glanst naar onze zienswijze het erbarmen meer dan de gerechtigheid.

Als je deze voorschriften en regels volgt, Sancho, zullen je dagen verlengd worden, je faam zal onsterfelijk zijn, je belooningen zullen zich vermenigvuldigen, je geluk zal onuitsprekelijk zijn, je zult je kinderen uithuwelijken zooals je maar begeert, zij en je kleinkinderen zullen adellijke titels dragen, je zult leven in vrede en met instemming van de menschen, en op het einde van je leven zal het oogenblik van den dood je verrassen in een gezegenden en rijpen ouderdom en je oogen zullen worden gesloten door de lichte en liefhebbende handen van je achterkleinkinderen. Dit wat ik je tot dusverre heb gezegd, zijn vermaningen om je ziel te stichten; luister thans naar die welke moeten dienen tot heil van het lichaam."

AANTEEKENINGEN

¹⁾ Het oude Spaansche alphabet begon met een kruis, dat de kinderen „Christus" noemden.

²⁾ Met dezen Cato wordt Dionysius Cato bedoeld, de dichter van de vermaarde *Disticha*, een reeks zedekundige vermaningen aan zijn zoon gericht.

³⁾ *Spreuken* I: 7.

⁴⁾ Uit de bekende fabel van Esopus.

⁵⁾ Zinspeling op een oud Spaansch spreekwoord: „No quiero, no quiero; pero échamelo en la capilla" (ik wil het niet, ik wil het niet; maar gooi het maar in mijn kap).

⁶⁾ Zie over de wet van de willekeur het Elfde Hoofdstuk van het Eerste Deel, aanteekening 6.

DRIEËNVEERTIGSTE HOOFDSTUK

OVER DE TWEEDE REEKS RAADGEVINGEN DIE DON QUICHOT
SANCHO PANZA VERSTREKTE

Wie zou Don Quichot als hij het vorige betoog had aangehoord, niet voor een zeer verstandig en hoog-gestemd man hebben gehouden? Maar, gelijk het reeds vele malen in den loop dezer schoone geschiedenis werd gezegd, hij sprak alleen wartaal als het de ridderschap raakte; in gesprekken over andere onderwerpen toonde hij een klaar en helder verstand te bezitten, zoodat zijn daden ieder oogenblik zijn verstand logenstrafden en zijn verstand zijn daden; op het stuk van deze reeks tweede vermaningen die hij Sancho gaf legde hij echter een groote mate van geestigheid aan den dag en was zijn dwaasheid en wijsheid op het toppunt. Sancho luisterde alleraandachtigst naar hem, en trachtte zich zijn raadgevingen terdege in het hoofd te prenten om ze ter harte te nemen en daardoor de zwangerschap van zijn gouvernement tot een goede bevalling te leiden. Don Quichot ging dan voort en zeide:

„Wat betreft de vraag hoe je je persoon en huis moet besturen, Sancho, vermaan ik je in de eerste plaats zindelijk te zijn en je nagels te knippen en niet te laten groeien, gelijk sommigen doen ¹⁾ wien hun onwetendheid heeft wijsgemaakt dat lange nagels de handen verfraaien, alsof dat uitwas en toevoegsel dat zij verzuimen te knippen een nagel ware, terwijl het veeleer de klauw is van een op hagedissen loerenden torenvalk: een vies en buitenissig misbruik.

Loop er niet slordig en onverzorgd bij, Sancho; want wie zijn kleeding niet verzorgt, verradt een onstand-

vastigen aard, indien ten minste onverzorgdheid en slordigheid niet voortkomen uit list, gelijk in het geval van Julius Caesar ²⁾).

Overleg met verstand wat je ambt zal kunnen opleveren en indien het toelaat dat je knechts livrei dragen, laat het dan een behoorlijke en doelmatige zijn liever dan een opzichtige en al te zwierige, en verdeel ze dan onder je knechts en de armen; ik bedoel hiermede, als je zes pages kunt kleeden, kleed er dan drie en drie armen bovendien, zodoende zul je pages hebben in den hemel en op aarde; maar waanwijzen geesten zal deze nieuwe wijze van livrei verschaffen niet in het hoofd komen.

Eet knoflook, noch uien ³⁾, opdat men niet uit de lucht je dorpschheid kan afleiden.

Loop langzaam ⁴⁾; spreek kalm, maar niet zoo dat het den indruk wekt of je naar je zelf luistert; want alle aanstellerij is uit den booze ⁵⁾).

Eet weinig bij het middagmaal en nog minder bij den avondmaaltijd, want de gezondheid van het geheele lichaam wordt gesmeed in de werkplaats van de maag. Wees matig in het drinken en bedenk dat te veel wijn een geheim niet bewaart en een gegeven woord niet nakomt.

Let er wel op, Sancho, niet aan twee kanten te kauwen en niet in iemands tegenwoordigheid op te rispen."

„Dat over *oprispen* begrijp ik niet," zei Sancho.

Waarop Don Quichot tot hem sprak:

„*Oprisen*, Sancho, wil zeggen *boeren*, maar dit is een van de onbetamelijkste woorden die onze taal kent, al is het zeer duidelijk; en daarom hebben menschen die hun taal kuischen een ander woord gekozen, en *boeren* noemen zij *oprispen*, en de *boeren oprispingen*, en indien

sommigen deze benamingen niet verstaan, doet dat er weinig toe, want het gebruik zal ze mettertijd wel zoo ingang doen vinden dat men ze gemakkelijk kan begripen; en dit is verrijking van de taal, waartoe zoowel de spraakmakende gemeente als het gebruik kunnen bijdragen ⁶⁾."

„Waarachtig, mijnheer," zei Sancho, „een van de wenken en waarschuwingen die ik goed denk te onthouden, is om niet te boeren, want dat doe ik nog al eens."

„*Oprisp*en, Sancho, niet *boeren*," sprak Don Quichot.

„*Oprisp*en zal ik voortaan zeggen," antwoordde Sancho, „en ik bezweer u dat ik het niet zal vergeten."

„Ook moet je in je gesprekken niet zooveel spreekwoorden mengen als je gemeenlijk doet, Sancho; want ofschoon spreekwoorden korte zinspreuken zijn, sleep je ze er vaak zoo met de haren bij dat het eer dwaasheden dan zinspreuken lijken."

„Dat kan enkel God verhelpen," antwoordde Sancho; „want ik ken meer spreekwoorden dan een boek, en wanneer ik aan het praten raak komen er mij zooveel tegelijk voor den mond dat zij met elkander bakkeljen om er uit te raken; en dan gooit de tong er de eerste de beste uit die zij vindt, al komen ze gansch en al niet van pas. Maar ik zal er dan voortaan wel op letten dat ik er enkele ten beste geef die passen bij den ernst van mijn ambt; want in een huis wel voorbereid is de tafel snel gespreid; overleg is het halve werk; de beste stuurliu staan aan wal; en hetzij dat geeft of neemt de hand, gebruik daarbij steeds uw verstand."

„Ja, ja, Sancho!" sprak Don Quichot. „Haspel, rijg en vlecht maar spreekwoorden door je gesprek; wie kan het je beletten? Laat mijn moeder mij maar slaag geven, ik ga door met mijn streken! Nu zeg ik je dat

je spreekwoorden behoort te vermijden, en in een oogwenk gooi je er hier een heele litanie uit, die met wat wij thans bespreken net zooveel te maken hebben als de kat. Luister wel, Sancho, ik zeg niet dat een goed te pas gebracht spreekwoord verwerpelijk is; maar spreekwoorden lukraak opstapelen en aaneenrijgen maakt een gesprek vermoeiend en alledaagsch.

Wanneer je te paard zit, hang dan niet met het lichaam tegen den achterzadelboog, en houd je beenen niet stijf en strak en van den buik van het paard af, en zit ook niet zoo slap dat het lijkt of je op je grauwtje zit; want paardrijden maakt den een tot ridder, en den ander tot zondagsruiter.

Wees matig in het nemen van nachtrust: want wie niet opstaat met de zon, geniet niet van den dag; en let wel, o Sancho, dat de vlijt de moeder is van den voorspoed en dat traagheid, het tegenovergestelde daarvan, het nog nimmer gebracht heeft tot eenig doel dat een eerbaar streven beoogt.

Den laatsten raad dien ik je thans wensch te geven, wil ik dat je zeer goed onthoudt al dient hij niet tot verbetering van het lichaam, want ik geloof dat hij je van niet minder nut zal zijn dan die welke ik je reeds heb gegeven; en het is deze dat je nooit over geslachten moet gaan redetwisten⁷⁾, althans ze niet met elkander moet vergelijken; want onder die welke men vergelijkt, moet er noodzakelijkerwijze een het beste zijn, en dat hetwelk je verkleint zal je verfoeien, en dat hetwelk je verhoogt, zal je op geenerlei wijze dank weten.

Je kleeding zij een lange broek, een lang wambuis, en een nog wat langere mantel; in geen geval een wijde broek, want dat is geen betamelijke dracht voor ridders noch voor gouverneurs.

Dit is vooreerst al wat mij in de gedachten kwam je te raden, Sancho; en al naar tijd en gelegenheid medebrengen zullen ook mijn vermaningen luiden, naar-mate jij zorg draagt mij op de hoogte te houden hoe het staat met je zaken."

„Mijnheer," antwoordde Sancho, „ik begrijp best dat al wat UEd. mij gezegd heeft, voortreffelijke, heilige en profijtelijke zaken zijn; maar wat heb ik er aan als ik ze vergeet? Het zal mij waarachtig niet door het hoofd gaan dat ik mijn nagels niet moet laten groeien, en hertrouwen als ik de kans krijg; maar van de rest van dien warwinkel en rarigheid en rommelzoo weet ik al niets meer en die zal ik mij evenmin herinneren als de wolken van verleden jaar, en daarom zou het maar het best zijn als ze eens voor mij werden opgeschreven; want al kan ik niet lezen of schrijven, ik kan ze aan mijn biechtvader geven, zoodat die ze mij in herinnering kan brengen en inscherpen wanneer dat mocht noodig wezen."

„Bij mijn zonden," antwoordde Don Quichot, „wat staat het toch slecht als gouverneurs niet kunnen lezen en schrijven! Want je weet, Sancho, het feit dat iemand niet kan lezen of linksch is, bewijst een van tweeën: òf dat hij de zoon was van zeer nederige en laaggeboren ouders, òf dat hij zoo onverbeterlijk en onoppassend was dat hij niet toegankelijk bleek voor goede manieren of goede leering. Dat is een groot gebrek van je, en daarom zou ik wel willen dat je ten minste leerde je handteekening te zetten."

„Mijn handteekening kan ik wel zetten," antwoordde Sancho; „want toen in mijn dorp ik beheerder van een broederschap was, heb ik geleerd een paar letters te zetten zoo groot als een baalmerk, waarvan men zei dat het mijn naam was; bovendien kan ik wel doen of mijn

rechterhand lam is en een ander voor mij laten teekenen, want er is een remedie voor alles behalve voor den dood en als ik eenmaal heer en meester ben kan ik doen wat ik wil; te meer omdat hij wiens vader burgemeester is... ⁸⁾.

En als ik eenmaal gouverneur ben, wat meer is dan burgemeester, laat ze dan maar opkomen! Ja, laten ze mij dan maar verachten en te min vinden; want ze zullen om wol komen, maar geschoren naar huis gaan; en dien God liefheeft, weet hij wel thuis te vinden; en de dwaasheden van den rijke gaan in de wereld voor wijsheid door; en daar ik dat zal zijn als ik eenmaal gouverneur ben, en daarbij zoo vrijgevig als ik het denk te wezen, zal er geen fout aan mij te vinden zijn. Al te goed is buurmans gek; je bent zooveel waard als je bezit, zei mijn grootmoeder; en iemand die 't aan niets ontbreekt, zich niet licht op anderen wreekt."

„O, God zal je vermaledijen, Sancho!" zei Don Quichot. „Zestig duizend duivels mogen jou en je spreekwoorden halen! Al een uur lang rijg je ze maar aaneen en brengt mij met elk nieuw de pijn der tortuur toe. Die spreekwoorden zullen je nog eens aan de galg hijschen, dat beloof ik je; om die spreekwoorden zullen je onderdanen je nog eens uit je gouverneurschap zetten of in opstand raken. Zeg toch eens waar je ze toch vandaan haalt, botterik, en hoe je kans ziet ze toe te passen, domoor; want om er slechts een ten beste te geven en het goed te pas te brengen, ploeter en zweet ik nog harder dan als ik graafwerk deed".

„Bij God, mijnheer onze meester," zei Sancho, „UEd. maakt wel veel leven om niets. Waarom maakt u zich

kwaad, voor den duivel, als ik gebruik maak van mijn gaven? Ik heb niets dan spreekwoorden en nog eens spreekwoorden, en dat is mijn heele kapitaal. En op dit eigen oogenblik schieten mij er weer een paar te binnen, die hier net op hun plaats zouden zijn en die als peren in de mand zouden vallen; maar ik zal ze niet laten hooren, want de goede zwijger heet Sancho ⁹⁾.” „Maar die Sancho ben jij niet,” sprak Don Quichot; „want niet alleen ben jij geen goede zwijger, maar een slecht spreker, en een slecht redetwister; met dat al zou ik toch wel willen weten welke spreekwoorden je zoo-even in het geheugen schoten, die hier goed te pas komen; want ik ga het mijne na, en ik heb er toch een voortreffelijk, maar ik kan er mij geen herinneren.”

„Welke beter,” zei Sancho, „dan ‘wilt gij uw duim niet verliezen, steek hem niet in anderer kiezen,’ en ‘op ga mijn huis uit en wat wou je van mijn vrouw? moet je nooit antwoord geven,’ en ‘als de kruik den steen raakt, of de steen de kruik, loopt het altijd kwaad af voor de kruik’, die hier alle prachtig van pas komen? Een mensch moet het nooit aan den stok krijgen met zijn gouverneur, en evenmin met hem die boven den gouverneur staat, want hij zal er bekaaid afkomen, evenals hij die zijn duim tusschen andermans verstandskiezen steekt, en ook als het geen verstandskiezen zijn, maar gewone kiezen is het al erg genoeg; en op wat de gouverneur zegt, moet men nooit iets zeggen, evenmin als op het ‘mijn huis uit en wat wou je van mijn vrouw?’ Nou en dat van den steen tegen de kruik kan een blinde zien. Zoodat hij die den splinter ziet in het oog van een ander, wel eens mag zorgen den balk in het eigen oog te zien ¹⁰⁾, opdat ze niet van hem kunnen zeggen: ‘de pot verwijt den ketel, dat hij zwart is’; en

UEd. weet heel goed dat een dwaas in zijn eigen huis meer weet dan een wijze in dat van een ander."

„Neen, Sancho," antwoordde Don Quichot; „een dwaas weet niets, noch in zijn eigen huis noch in dat van een ander, aangezien er geen wijsheid gebouwd kan worden op de grondvesten der dwaasheid. Maar laat ons het hierbij laten, Sancho; want als je een slecht gouverneur mocht zijn ligt de schuld bij jou en de blaam treft mij; ik troost er mij echter mede dat ik mijn plicht gedaan heb door je raad te geven met den ernst en het verstand die mij ten dienste staan: en daarmee acht ik mij ontslagen van mijn verplichting en van mijn belofte. God geleide je, Sancho, Hij besture je in je gouverneurschap, en Hij verlosse mij van het gewetensbezwaar dat mij nog altijd drukt, dat het met je geheele eiland averechts uit zal vallen, iets dat ik zou kunnen voorkomen door den hertog te openbaren wie jij eigenlijk bent, en hem te vertellen dat al die dikte en gewichtigheid die jij er op na houdt niets anders zijn dan een zak vol spreekwoorden en kwaadaardigheden."

„Mijnheer," hernam Sancho, „als UEd. vindt dat ik voor dit gouverneurschap niet deug, geef ik er van dit eigen oogenblik af den brui van; want ik heb één enkelen rouwnagel van mijn ziel meer lief dan mijn geheele lichaam, en Sancho zonder meer zal zich even zoo goed in het leven houden met brood en uien, als een gouverneur met patrijzen en kapoenen; en bovendien, als wij slapen zijn wij allen gelijk, groot en klein, rijk en arm; maar als UEd. er eens wel over nadenkt zult u zien dat alleen UEd. mij dit regeeren heeft opgedrongen: want ik heb van gouverneurschappen van eilanden net zooveel verstand als de kat; en als de duivel het op mij voorzien mocht hebben, ga ik liever

als Sancho naar den hemel dan als gouverneur naar de hel."

„Bij God, Sancho," sprak Don Quichot, „alleen om de laatste woorden die je gesproken hebt, acht ik je het gouverneurschap van duizend eilanden waardig: je hebt een goede inborst, en zonder deze is geen wetenschap iets waard; beveel je Gode aan en tracht niet af te wijken van je goede voornemens: ik wil maar zeggen, stel je steeds ten doel en wit om het goede te doen in alle zaken waarmee je te maken krijgt, want de Hemel begunstigt altijd de goede voornemens. En laten wij thans gaan eten; want ik geloof dat de hertog en de hertogin reeds op ons zitten te wachten."

AANTEEKENINGEN

¹⁾ In Cervantes' tijd vonden hidalgo's het noodig er lange nagels op na te houden en ze dus weinig te knippen. Hun handen zagen er gewoonlijk allesbehalve verzorgd uit.

²⁾ Over deze slordigheid in kleeding van Julius Caesar zie het Tweede Hoofdstuk van dit Tweede Deel, aantekening 6.

³⁾ Van de 15de eeuw af wordt er door vele Spaansche auteurs op gewezen dat knoflook vanwege de lucht niet genuttigd kan worden door lieden van beschaving.

⁴⁾ Dit advies en vele andere die Don Quichot hier geeft, vindt men bij verschillende tijdgenooten van Cervantes, en ook bij nog oudere auteurs.

⁵⁾ Wij kennen dit oordeel over aanstellerij reeds uit den mond van meester Pedro. Zie het Zesentwintigste Hoofdstuk van dit Tweede Deel.

⁶⁾ Vgl. Horatius, *Epistula ad Pisones*, v.v. 71—72:

„...si volet usus,

Quem penes arbitrium est et ius et norma loquendi."

⁷⁾ Vgl. *Titus* III: 9.

⁸⁾ Het spreekwoord luidt volledig: „el que tiene el padre alcalde, seguro va a juicio," d.w.z. iemand wiens vader

burgemeester (rechter) is, gaat onbezorgd naar de rechtbank.

⁹⁾ Het oude Spaansche spreekwoord luidt inderdaad: „Al buen callar llaman Sancho waarin *Sancho*,” abusievelijk gebezigd werd in plaats van *santo*.

¹⁰⁾ Vgl. *Mattheüs* VII: 3.

VIERENVEERTIGSTE HOOFDSTUK

HOE MEN SANCHO PANZA NAAR ZIJN GOUVERNEURSCHAP
BRACHT, EN OVER HET VREEMDE AVONTUUR DAT
DON QUICHOT OP HET KASTEEL BELEEFDE

In het oorspronkelijke handschrift dezer historie staat naar men zegt te lezen dat toen Cide Hamete dit hoofdstuk schreef, zijn vertaler het niet overzette zooals hij het had geschreven, namelijk als een soort klaagrede die de moor aanhief over zich zelf omdat hij een historie onder handen had genomen zoo droog en eentonig als deze van Don Quichot, want het docht hem dat hij maar altijd over hem en over Sancho moest schrijven, zonder zich ooit te mogen verliezen in uitweidingen en ernstiger en vermakelijker episodes; hij zeide tevens dat waar geest, hand en pen altijd gedwongen waren te schrijven over één enkel onderwerp en te spreken door den mond van slechts weinige personen, de arbeid ondraaglijk werd, en de moeite den auteur niet loonde, en dat hij om dit bezwaar te ontgaan, in het eerste deel zijn toevlucht had genomen tot enkele nouvelles, als die van den *Ongepast nieuwsgierige* en den *Krijgsgevangen kapitein*, die los van de historie staan, terwijl de andere die er in voorkomen dingen behelzen die Don Quichot zelf waren overkomen, en die niet weggelaten konden worden. Het docht hem ook, naar hij zegt, dat velen, in beslag genomen door de aandacht die de heldendaden van Don Quichot opeischen, ze niet aan de nouvelles zouden schenken, en die of haastig of geërgerd zouden doorvliegen, zonder haar schoonheid en kunstvaardigheid op te merken, die wel zonneklaar aan den dag zouden zijn getreden wanneer zij afzonderlijk het

licht hadden gezien zonder eenig verband met de dwaasheden van Don Quichot en de onnoozelheden van Sancho; en daarom leek het hem beter in dit tweede deel geen losse of toegevoegde novelles in te lasschen, maar wel eenige episodes die men novelles zou kunnen noemen, en die voortkwamen uit den waren gang der gebeurtenissen, en zelfs dan nog in beperkt aantal en met niet meer woorden dan noodig zijn voor het goed begrip. En aangezien hij zich streng beperkt en bepaalt binnen de enge grenzen van het verhaal, alhoewel hij behendigheid, bekwaamheid en begaafdheid bezit om de gansche wereld te beschrijven, vraagt hij den lezer zijn werk niet te minachten, en hem te loven niet om wat hij schrijft, maar om wat hij naliet te schrijven.

En hierna gaat de historie als volgt voort: nadat Don Quichot op dien dag dat hij Sancho de raadgevingen verstrekte had gegeten, gaf hij ze hem des middags op schrift, zoodat hij nog slechts iemand behoefde te zoeken om ze hem voor te lezen; maar hij had ze hem nauwelijks gegeven, of Sancho verloor ze en zoo vielen ze den hertog in handen, die ze aan de hertogin voorlas, en beiden verwonderden zich opnieuw, zoowel over de krankzinnigheid als het verstand van Don Quichot. En om hun grappen door te zetten zonden zij Sancho dien middag met een groot gevolg naar de stad die voor hem een eiland heette te zijn.

Het geval wilde dat de man die hiermede belast werd, een intendant van den hertog was, een zeer verstandig en zeer geestig man (want zonder verstand geen geestigheid), die de rol van de gravin Trifaldi had gespeeld, en wel zoo vermakelijk als het werd beschreven; en met deze eigenschap, en door het hertogelijk paar onder-

richt hoe hij zich met Sancho had te gedragen, bereikte hij zijn doel op bewonderenswaardige wijze. Het geviel zoo dat Sancho toen hij den intendant zag, zich verbeeldde in zijn gezicht de trekken van gravin Trifaldi te herkennen, en zich tot zijn heer wendde, en zei:

„Mijnheer, de duivel mag mij halen zoo waar ik hier sta als eerlijk en geloovig man als UEd. het niet met mij eens is dat het gezicht van den intendant hier hetzelfde is als van de dueña Dolorida.”

Don Quichot nam den intendant met groote aandacht op, en toen hij hem zoo had opgenomen, sprak hij tot Sancho:

„Ik zie geen reden waarom de duivel je zou komen halen, Sancho, en allermint als eerlijk en geloovig man (al begrijp ik overigens niet wat je daarmee wilt zeggen); want het gelaat van de dueña Dolorida is inderdaad dat van den intendant, maar daarom is de intendant nog niet de dueña Dolorida; indien zulks het geval ware zou dat een opmerkelijke tegenspraak in zich sluiten, maar het is thans niet de tijd deze zaken uit te vorschen, want dit ware ons in zeer verwarde labyrinten begeven. Geloof mij, vriend, het is hoog tijd Onzen-lieven-Heer vurig te bidden ons beiden van booze heksenmeesters en tovenaars te verlossen.”

„Ik maak geen gekheid, mijnheer,” zei Sancho, „want ik heb hem daarnet hooren spreken en het was waarachtig of de stem van de gravin Trifaldi mij in de ooren klonk. Wel goed, ik houd mijn mond; maar ik blijf dan toch uitkijken of er nog iets te zien komt dat mijn verdenking sterkt of uit de wereld helpt.”

„Dat ware welgedaan, Sancho,” sprak Don Quichot, „en licht mij in over alles wat je in dezen ontdekt en alles wat je in het gouverneurschap beleeft.”

Sancho vertrok ten lange leste met groot gevolg op een met korte stijgbeugels getuigd muildier, gekleed als een gestudeerd man in een lange stoel, en daarover heen droeg hij een zeer wijden mantel van vaal glanzend kamelot met een muts van dezelfde stof, en achter hem aan kwam op bevel van den hertog het grauwtje met een gloednieuw ezelstuig en versieringen van zijde. Sancho keek nu en dan eens om ten einde een blik op zijn ezel te werpen, en hij was zoo welgemoed dat hij hem bij zich had dat hij niet had willen ruilen met den keizer van Duitschland. Hij kuste den hertog en de hertogin de hand ten afscheid, en vroeg zijn heer den zegen, dien Don Quichot hem gaf met tranen in de oogen en dien Sancho snikkend ontving.

En laat thans, beminnelijke lezer, den braven Sancho gaan in vrede en geluk en reken reeds vast op minstens twee schepel gelach als gij te hooren krijgt hoe het hem verging in zijn ambt; maar verneem thans eerst wat dien avond zijn meester overkwam, en als ge daar niet om licht zult ge althans met de lippen grijnzen als een lachende aap, want de wederwaardigheden van Don Quichot verdienen òf verwondering, òf gelach. Er wordt dan verder verhaald dat Sancho nauwelijks was vertrokken, of Don Quichot voelde heimwee; en indien het hem mogelijk ware geweest hem van zijn opdracht te ontslaan en het gouverneurschap te ontnemen, dan zou hij dat hebben gedaan. De hertogin bespeurde zijn zwaarmoedigheid en vroeg hem waarover hij bedroefd was; als het was over Sancho's afwezigheid had zij toch schildknappen, dueña's en maagden genoeg in haar huis om hem tot volle tevredenheid ten dienste te staan.

„Het is waar, señora,” antwoordde Don Quichot, „ik betreur Sancho's afwezigheid; maar zij is niet de

voornaamste reden dat ik bedroefd schijn, en van de vele voorkomendheden welke uwe excellentie mij wil betoonen, aanvaard en kies ik slechts de genegenheid waarmede zij mij worden aangeboden; wat het overige betreft smee ik uwe excellentie mij toe te staan en te veroorloven dat ik mij in mijn kamer zelf bedien."

„Neen toch, señor Don Quichot," sprak de hertogin, „dat mag zoo niet zijn: vier van mijn maagden, schoon als bloemen, zullen u bedienen."

„Voor mij," antwoordde Don Quichot, „zullen zij niet zijn als bloemen, maar als doornen die mij het hart wonden. Zij, noch iets van haar soort, zullen in mijn kamer binnenkomen, al konden ze vliegen zonder vleugels. Indien uwe grandeza wil voortgaan mij gunsten te verleen zonder dat ik deze verdien, sta mij dan toe dat ik alleen blijf en mij zelf binnenskamers bedien, want ik trek een muur op tusschen mijn begeerten en mijn eerbaarheid, en ik wensch deze gewoonte niet prijs te geven voor de edelmoedigheden die uwe hoogheid geneigd is mij te bewijzen. En kort en goed, eer zal ik gekleed slapen dan toestaan dat iemand mij ontkleedt."

„Geen woord meer, geen woord meer, mijnheer Don Quichot!" hernam de hertogin. „Ik wil u wat mijn persoon betreft gaarne verzekeren dat ik opdracht zal geven dat er geen vlieg in uw kamer komt, laat staan een maagd; ik ben niet van een aard dat om mijnentwil de eerbaarheid van mijnheer Don Quichot wordt aangerand; want het wil mij toeschijnen dat onder zijn vele deugden die der eerbaarheid het meest uitblinkt; UEd. ontkleede en kleede zich alleen al naar het u behaagt en wanneer u verkiest: geen sterveling zal het u belemmeren, en in uw vertrek zult u het noodige gerief

vinden ten behoeve van hem die met gesloten deuren slaapt, opdat geen enkele natuurlijke behoefte u noodzake ze te openen. Dat de groote Dulcinea van El Toboso duizend eeuwen leve en haar naam over gansch het aardrond verbreid worde, aangezien zij waardig bevonden werd bemind te worden door zulk een dapper en eerbaar ridder, en mogen de welwillende Hemelen in het hart van Sancho Panza, onzen gouverneur, het verlangen wekken spoedig met zijn boetedoening gereed te geraken opdat de wereld wederom genieten kan van de schoonheden van zulk een edele vrouwe."

Waarop Don Quichot antwoordde:

„Uwe hoogheid heeft gesproken gelijk men van haar mocht verwachten; uit den mond van edele vrouwen kan niets komen dat slecht is; en Dulcinea zal in deze wereld gelukkiger en vermaarder zijn doordat uwe grandeza haar heeft geprezen dan door alle loftuitingen die de welsprekendste geesten der aarde tot haar kunnen richten."

„Welaan, mijnheer Don Quichot," hernam de hertogin, „het uur voor het avondeten nadert en de hertog moet ons reeds wachten: dat UEd. ons vergezelle, en laat ons den maaltijd gebruiken, dan kunt u zich vroeg te bed begeven; de reis die u gisteren naar Candaya heeft ondernomen, was niet zoo kort dat zij u niet eenige vermoeienis zal hebben bezorgd."

„Ik voel er geen enkele, mevrouw," antwoordde Don Quichot; „want ik zal uwer excellentie durven zweren dat ik nimmer een rustiger dier besteeg noch een met aangenamer gang dan Houtenpin, en ik begrijp niet wat Malambruno kon bewegen zich van zulk een snel en gewillig dier te ontdoen, en het zoo zonder reden te verbranden."

„Men zou zich kunnen denken,” antwoordde de hertogin, „dat hij berouw koesterde over het kwaad dat hij de gravin Trifaldi en haar gevolg en anderen personen aandeed, en over de slechte daden die hij als heksenmeester en toovenaar moet hebben bedreven, en dat hij besloot alle werktuigen van zijn beroep te doen verdwijnen, en als het voornaamste, hetwelk hem rusteloos deed rondreizen, Houtenpin verbrandde met wiens asch en de tropee van den uitdagingsbrief de moed van den grooten Don Quichot van de Mancha voor eeuwig is gevestigd.”

Don Quichot zegde de hertogin opnieuw dank; en na gegeten te hebben, trok hij zich alleen in zijn kamer terug, zonder toe te staan dat iemand er met hem binnenging om hem van dienst te zijn: zoozeer vreesde hij verleidingen te ontmoeten die er hem toe zouden brengen of dwingen de verschuldigde trouw te verliezen jegens zijn aangebedene Dulcinea, waarbij hem steeds de deugd van Amadis, bloem en spiegel der dolende ridders voor den geest zweefde. Hij sloot de deur achter zich en ontkleedde zich bij het licht van twee waskaarsen, maar toen hij zijn schoenen uittrok (o ramp, een zoo groot man onwaardig!), slaakten er zich bij hem geen zuchten of iets anders dat den adel van zijn welopgevoedheid tegensprak, maar wel een paar dozijn steken van een kous, waarin onverhoeds een ladder viel. De goede man werd doodelijk bedroefd en had gaarne een ons zilver gegeven voor een duit groene zijde; ik zeg groene zijde omdat de kousen groen waren.

Hier geraakte Benengeli in geestdrift en hij schreef:

„O, armoede, armoede! Ik weet niet om welke reden de groote Corduaansche dichter ¹⁾ er toe bewogen werd u te noemen

'O, gave Gods, ondankbaarlijk ontvangen!'

Hoewel ik een moor ben weet ik door den omgang dien ik met christenen had maar al te goed dat de heilichheid bestaat in liefde, nederigheid, geloof, gehoorzaamheid en armoede; maar met dat al zeg ik toch dat hij die er in kan berusten arm te zijn, iets goddelijks over zich moet hebben, tenzij het die soort armoede geldt waarvan een van Zijn grootste heiligen zegt: 'Bezit alle dingen alsof gij ze niet bezat ²⁾,' en dit noemen zij armoede van den geest; maar gij, andere armoede (want gij zijt het van wie ik hier spreek), waarom behaagt het u de hidalgo's en hooggeborenen meer te belagen dan andere menschen? Waarom noopt gij hen de gaten van hun schoenen dicht te smeren en knopen te dragen aan hun kleet, waarvan de een van zijde, de andere van haar en de derde van glas is? Waarom moeten hun kragen altijd grootendeels gekreukt zijn als een andijvieblad, en niet geplooid met een strijkijzer?" En hieruit kunnen wij zien hoe oud het gebruik van stijfsel en open geploide kragen is. En dan gaat hij voort: „Wee den welgeborene die steeds zijn eer moet ophouden, maar erbarmelijk eet en achter gesloten deuren, en den tandenstoker tot huichelaar maakt waarmede hij de straat opgaat na niets gegeten te hebben dat hem noodzaakt dien te gebruiken! Wee dengene, zeg ik, die een al te schuwe eer bezit en denkt dat men op een mijl afstand den lap op zijn schoen ziet, de doorgezweete plek aan zijn hoed, de rafel aan zijn mantel en den honger in zijn maag!"

Dit alles schoot Don Quichot door den geest toen de steken hem begaven; maar hij troostte zich toen hij zag dat Sancho een paar reislazzen had laten slingeren, die hij besloot den volgenden dag aan te trekken. Ten

einde raad leunde hij achterover in bed, bedroefd en in diepe gedachten verzonken, zoowel omdat hij Sancho miste als vanwege de onherstelbare ramp van zijn kousen waarvan hij de steken had willen opnemen al was het met zijde van een andere kleur, hetgeen een van de grootste teekenen van ellende is die een hidalgo in den loop van zijn levenslange armoede vertoonen kan. Hij blies de kaarsen uit; het was warm en hij kon niet slapen; hij stond op van het bed en zette het raam van een tralievenster een weinig open dat uitzag op een fraaien tuin en toen hij het openmaakte zag en hoorde hij dat er menschen in den tuin liepen en spraken. Hij begon aandachtig te luisteren. Zij daar beneden verheieven hun stem, dermate dat hij de volgende woorden kon hooren:

„Dwing mij niet te zingen, o Emerencia, want je weet dat ik van het oogenblik dat deze vreemdeling hier op het kasteel verscheen en mijn oogen hem aanschouwden, niet zingen kan maar slechts schreien; bovendien heeft de hertogin eer een lichten dan een zwaren slaap, en ik zou om al de schatten van de wereld niet willen dat zij ons hier hoorde. Maar ook al sliep zij en werd niet wakker, mijn zingen zou toch vergeefsch zijn wanneer de nieuwe Aeneas die in deze streken kwam om mij te smaden, slaapt en niet ontwaakt om het te hooren.”

„Je hebt ongelijk, lieve Altisidora,” antwoordde een andere stem; „want de hertogin en allen hier in huis slapen vast en zeker, behalve de gebieder van je hart en de verontruster van je ziel; ik zag daareven dat hij het raam van het tralievenster van zijn kamer openmaakte, en hij moet dus wakker zijn. Zing zacht en liefelijk, arm lam, bij het geluid van je harp,

en als de hertogin ons hoort wijten wij het aan de warmte."

„Je begrijpt mij niet, Emerencia!" antwoordde Altisidora. „Het gaat er om dat ik met mijn gezang mijn hart niet wil blootgeven en blootstellen aan den spot van wie niets beseffen van de geweldige kracht der liefde en mij een grillige en lichtvaardige maagd zouden noemen. Maar laat er van komen wat wil; beter schaamte op de kaken dan een vlek op het hart."

En daarop hoorde men het liefelijk spel van een harp, en toen hij dit vernam stond Don Quichot ademloos van verwondering, want op hetzelfde oogenblik schoten hem ontelbare avonturen te binnen als dit, met ramen, tralievensters en tuinen, muziek, verliefde woorden en bezwijmingen, die hij in zijn zwijmelende ridderboeken had gelezen. Hij verbeeldde zich terstond dat een maagd van de hertogin verliefd op hem was, en dat de eerbaarheid haar dwong haar hartstocht geheim te houden; hij vreesde een oogenblik dat zij hem zou vermannen, maar in zijn hart nam hij zich voor sterk te zijn; en terwijl hij zich met gansch zijn ziel zijn aangebedene Dulcinea van El Toboso beval, besloot hij naar de muziek te luisteren, en om te verstaan te geven dat hij daar stond, deed hij of hij niesde, waarover de maagden zich niet weinig verheugden, want zij wenschten niets liever dan dat Don Quichot ze hoorde. Toen zij nu de harp had aangeslagen en ze gestemd had, zong Altisidora de volgende romance:

*O gij, in uw legerstede
Tusschen Hollandsch linnen lakens,
Slapend als een mormeldier
Van den avond tot het dagen,*

Stoutste van de ridders stout,
Ooit geboren in de Mancha,
Kuischer dan Arabië's goud,
Zegenrijk als korenaren!
Hoor de klacht der droeve jonkvrouw,
Die door liefdes lot geslagen,
In den gloed van uw twee zonnen
Hare ziele voelt versagen.
Gij zoekt uwe avonturen,
En vindt andermans gevaren;
Gij deelt slagen uit, maar weigert
Tot genezing bij te dragen.
Zeg mij, koen en dapper jonkman,
God moog uwe plannen staven,
Zagen Jaca's hooge bergen,
Of zag Lybië's strand u baren;
Dronkt gij melk van slangenborsten ³⁾,
Hadt ge als min om u te laven
De verschrikking der gebergten,
De onsteltenis der dalen?
Zeer wel mag dan Dulcinea,
Stoerste en struischte aller maagden,
Er op stoffen dat ze een tijger,
Een woest ondier deed bedaren.
Hierdoor zal haar roem bekliven
Van Jarama tot Getafe,
Van Pisuerga tot Arlanza,
Van den Taag tot Manzanares ⁴⁾.
Mocht het zelfs mijn rok mij kosten
Met de fraaist gestreepte banen
En versierd met gouden franje,
Daarmee ruilde ik u gaarne.

Ach, wie in uw arm mocht poozen
 Of slechts aan uw bedstee waken,
 Om uw dierbaar hoofd te krabben
 En de rooffjes uit uw haren...!
 Edoch, gunst zoo uitgelezen,
 Vraag ik wel, maar ben onwaardig;
 Mocht ik slechts het been u wrijven,
 't Waar mij need'rige al genadig.
 Ach, ik schonk u al mijn kapjes,
 Al mijn zilv'ren muiltjes gaarne,
 Al mijn fijne zijden broekjes,
 Al mijn linnen pronkgewaden!
 Allen grooter dan een galnoot
 't Allerkostbaarste snoer paarlen,
 Die de eenzaamlingen heeten ⁵⁾
 Want niets kan haar evenaren.
 Op Tarpeya's rots gezeten,
 Zie niet, Nero van de Mancha,
 Neer op mijne liefdebranden,
 Laat toch af die aan te blazen ⁶⁾.
 'k Ben een kind, een teêre maagd nog:
 'k Tel nog niet eens vijftien jaren.
 'k Zweer u bij mijn ziel en leven
 Veertien jaar eerst en drie maanden.
 Mank noch kreupel heeft mijn lichaam
 Zich voor geen gebrek te schamen;
 Leliegeur hangt in mijn haren,
 Die als 'k sta mijn voeten raken.
 En al is mijn mond wat smal
 En mijn neus wat platgeslagen,
 Tanden heb ik schoon van glans
 En meer schoons zal u verbazen.

*Mijn stem, naar gij hoop ik hoort,
Kan de zoetste evenaren;
Mijn gestalte die behoort
Tot de kleine middelmaten.
Deze en andere gratie mijn
Valt ten buit aan uwe wapens;
'k Ben een maagd van dit kasteel,
En ik heet Altisidora.*

Hier eindigde het gezang van de zwaar getroffen Altisidora en begon de ontsteltenis van den om liefde aangezochten Don Quichot; hij slaakte een diepen zucht en zeide bij zich zelf: „Waarom moet ik een zoo rampzalig dolend ridder wezen, dat geen maagd mij ziet of zij wordt op mij verliefd...! Ach, waarom moet de weergalooze Dulcinea van El Toboso zoo rampspoedig zijn, dat men niet haar alleen mijn voorbeeldelooze standvastigheid laat genieten...! Wat hebt gij met haar voor, koninginnen? Waarom achtervolgt gij haar keizerinnen? Waarvoor laat gij haar niet met rust, maagden van veertien en vijftien jaren? Laat, ach laat de ongelukkige zegepralen, genieten en prat gaan op het lot dat Amor haar heeft beschoren door haar mij te geven en mijn ziel te schenken. Zie toch in, verliefde schare, dat ik alleen jegens Dulcinea zacht ben als deeg en marsepein, en alle anderen als vuursteen; voor haar zoet als honing, voor u bitter als aloë; alleen Dulcinea is voor mij de schoone, de verstandige, de eerbare, de bevallige en de hooggeboren vrouwe, en de anderen de kwalijke, de domme, de lichtzinnige en de lager geborenen; natuur zond mij ter wereld om de hare te zijn en geen andere vrouw toe te behooren. Altisidora moge schreien of zingen; de schoone ter wille van wie

ik in het kasteel van den betooverden moor werd afgeranseld moge zich aan de wanhoop overgeven; maar ik ben voorbestemd Dulcinea toe te behooren, geroosterd of gezoden, rein, hoffelijk en kuisch, allen toovermachten der aarde ten spijt."

En hiermede sloeg hij het venster dicht, en spijtig en alsof hem een groot onheil was overkomen, wierp hij zich op zijn leger, waar wij hem voorloopig zullen achterlaten daar ons thans de groote Sancho Panza roept, die welhaast zijn roemruchte gouverneurschap gaat beginnen.

AANTEKENINGEN

¹⁾ Bedoeld is Juan de Mena (1411—1456), de secretaris en kroniekschrijver van koning Juan II van Kastilië. De versregels

„Oh vida segura la mansa pobreza,
Dádiva santa desagradecida!

komen voor in de copla CCXXVII van *El Laberinto de Fortuna*, of *Las Trescientas* (naar de driehonderd strophen die het werk telt), een allegorisch gedicht waarin Juan de Mena den eveneens te Cordova geboren Latijnschen dichter Lucanus navolgt, den auteur van de *Pharsalia*. Deze loftuiting op de armoede vindt men intusschen niet alleen bij Cervantes, maar bij verscheidene andere Spaansche auteurs met instemming aangehaald.

²⁾ Nl. Paulus in I *Corinthiërs* VII: 31 en II *Corinthiërs* VI: 10.

³⁾ Deze woorden zijn misschien bedoeld als een boertige navolging van Vergilius' *Aeneis*, l. IV, v.v. 366—367:

„....duris genuit te cautibus horrens
Caucasus, Hyrcanaeque admorunt ubera tigres."

*) Wie eenigszins met de kaart van Spanje bekend is, weet dat de hier paarsgewijze genoemde rivieren dicht bij elkander liggen en dus maar zeer beperkte gebieden bestrijken.

*) We hebben hier te doen met een zinspeling op een uitzonderlijk groote parel, die tot de kroonjuweelen van de Spaansche koningen behoorde en om haar grootte *la Peregrina*, *la Huérfana* of *la Sola* werd genoemd. Zij ging met andere kostbare kleinoodiën verloren bij den brand van het Koninklijk Paleis te Madrid in 1734.

*) Zinspeling op een bekende romance, die begint met de woorden *Mira Nero de Tarpeya*:

Van Tarpeya's rots zag Nero
Neer op Rome hoe het brandde:
Kinderen en grijsaards kreten,
Maar hem was het welgevallig.

Volgens Suetonius echter aanschouwde Nero den brand van Rome van den Toren van Maecenas.

7) In het Zestiende Hoofdstuk van het Eerste Deel.

VIJFENVEERTIGSTE HOOFDSTUK

HOE DE GROOTE SANCHE PANZA ZIJN EILAND IN BEZIT
NAM EN HOE HIJ BEGON TE REGEEREN

O, eeuwigdurend ontdekker onzer tegenvoeters, toorts der wereld, oog des hemels, bron van het liefelijk gezang der koele vaten ¹⁾, hier Thymbraeus ²⁾, ginds Phoebus geheeten, hier schutter, ginds geneesheer, vader der dichtkunst, uitvinder der muziek, gij die altijd rijst, en al mag het wel zoo schijnen, nooit nederdaalt! U, o zon, roep ik aan met wier hulp de mensch den mensch verwekt, u roep ik aan mij uw gunst te verleen en de duisterheid van mijn vernuft te verlichten opdat ik in staat zij stipt en omstandig het relaas van het gouvernement van den grooten Sancho Panza te verhalen; want zonder u gevoel ik mij zwak en schuchter en onzeker.

Om dan ter zake te komen, Sancho bereikte met heel zijn gevolg een plaatsje van een duizendtal inwoners, een van de grootste die de hertog bezat. Men bracht hem aan het verstand dat dit het eiland *Barataria* werd genoemd, hetzij omdat het plaatsje *Baratario* heette, hetzij vanwege de grap ³⁾ waarmede hij het gouvernement had gekregen. Toen zij aankwamen aan de poorten van het stadje, dat ommuurd was, kwamen de stedelijke regeerders naar buiten om hem te ontvangen; de klokken luidden, al het volk gaf teekenen van groote vreugde, en met veel pracht en praal bracht men hem naar de hoofdkerk om God te danken, stelde hem met eenige zotte plichtplegingen de sleutels van de stad ter hand, en huldigde hem als gouverneur van het eiland *Barataria* voor het leven. De kleedij, de baard, de dikke

en gedrongen gestalte van den nieuwen gouverneur brachten allen die het fijne van de zaak niet kenden in stomme verbazing, en zelfs allen die het wel kenden, en dat waren er velen. Ten slotte deed men hem de kerk verlaten, leidde hem naar zijn rechtsgestoelte, en deed er hem op plaats nemen, en de intendant van den hertog zeide tot hem:

„Mijnheer de gouverneur, een oud gebruik op dit eiland wil dat hij die dit vermaarde eiland in bezit komt nemen, verplicht is antwoord te geven op een vraag die hem wordt gesteld en die eenigermate moeilijk en ingewikkeld moet zijn, naar welker beantwoording het volk het vernuft van zijn nieuwen gouverneur peilt en beoordeelt, en zich diensgevolge over zijn komst verheugt of bedroeft.”

Onderwijl de intendant dit tot Sancho zeide, zat deze te kijken naar een aantal groote letters die op den muur tegenover zijn zetel geschreven stonden; en daar hij niet kon lezen, vroeg hij wat er voor schilderstukken op den muur stonden. Hem werd geantwoord:

„Heer, daar staat de dag vermeld en neergeschreven waarop uwe señoría bezit nam van dit eiland, en het opschrift luidt: ‘Heden, den zooveelsten van die en die maand en van dat en dat jaar nam señor Don Sancho Panza bezit van dit eiland, en dat hij er zich vele jaren in moge verheugen’.”

„Wie heet er hier Don Sancho Panza?” vroeg Sancho.

„Uwe señoría,” antwoordde de intendant; „want dit eiland is nog door geen anderen Panza betreden dan door hem die op uw stoel is gezeten.”

„Dan moet je eens goed bedenken, vriend,” zei Sancho,

„dat ik geen *Don* ben, en dat er in mijn heele familie nooit een geweest is: ze noemen mij gewoonweg Sancho

Panza; Sancho heette mijn vader en Sancho mijn grootvader, en het waren altegaar Panza's zonder al die fraaiigheden van *Dons* en *Doña's*; ik geloof dat er hier op het eiland meer *Dons* zijn dan steenen; maar goed en wel: God weet wat ik bedoel, als ik een dag of wat gouverneur blijf zou het wel eens kunnen gebeuren dat ik al die *Dons* afschaf, want als er zooveel zijn worden ze even lastig als muggen. Laat mijnheer de intendant maar doorgaan met vragen; ik zal er zoo goed mogelijk antwoord op geven, of het volk er bedroefd om wordt of niet."

Daarop verschenen er twee mannen in de gerechtszaal, de een gekleed als boer en de ander als kleermaker, want hij had een schaar in de hand, en die kleermaker zeide:

„Heer gouverneur, ik en deze boerenman verschijnen hier voor UEd. om reden dat deze brave man gisteren in mijn winkel is verschenen (want ik ben, met verlof van de hier aanwezigen, God zij geloofd, kleermaker met een getuigenschrift van bekwaamheid), en hij gaf mij een lap laken, en vroeg: 'Mijnheer, zou er aan dit laken genoeg zitten om er mij een puntmuts van te maken?' Ik bekeek het laken en antwoordde hem van ja; hij moet zich toen, naar ik mij verbeeld, verbeeld hebben, en dat verbeeldde ik mij terecht, dat ik hem vast en zeker een stuk van het laken afhandig wilde maken, vanwege zijn slechte inborst en den slechten naam dien wij kleermakers hebben, en hij zei dat ik eens zien moest of er stof voor twee mutsen aan zat: ik ried zijn gedachte, en zei van ja; maar hij bleef halsstarrig bij zijn kwaaddenkende eerste vermoedens en wilde steeds meer mutsen, en ik zei steeds weer ja, tot wij het eens werden over vijf stuks, die hij daareven

is komen halen: ik gaf ze hem, en nu wil hij mij het maakloon niet betalen; hij eischt zelfs dat ik hem betaal of zijn laken teruggeef."

„Is dit alles waar, vriend?" vroeg Sancho.

„Zoowaar, heer," antwoordde de man; „maar vraagt UEd. hem eens de vijf puntmutsen te laten zien die hij voor mij gemaakt heeft."

„Volgaarne," antwoordde de kleermaker.

En hij haalde terstond daarop zijn hand van onder den mantel vandaan, liet op de vijf vingerspitsen vijf puntmutsjes zien, en zei:

„Hier hebben we dan de vijf puntmutsen die deze brave man bij mij besteld heeft, en bij God en mijn geweten ik heb niets van het laken overgehouden, en ik zal het werk gaarne aan de staalmeesters ter beoordeeling voorleggen."

Alle aanwezigen lachten om de vele puntmutsen en de zonderlinge rechtszaak. Sancho zat even na te denken, en zei toen:

„Het lijkt mij dat er in dit geval niet lang geredekaveld behoeft te worden, maar dat het gezond verstand van een eerlijk man hier op slag recht kan spreken; en ik vel dan als vonnis dat de kleermaker het maakloon verbeurt en de boerenman het laken, en dat de puntmutsjes naar de gevangenis moeten worden gebracht, voor de behoeftige gevangenen, en daarmee uit."

Had het vorige vonnis over de beurs van den veehoeder de omstanders in bewondering gebracht ⁴⁾, dit wekte hun lachlust; maar ten slotte deed men wat de gouverneur beval, voor wien thans twee grijsaards verschenen, van wie er één een rieten staf als wandelstok droeg; en de man zonder stok zeide:

„Heer, ik heb dezen braven man eenigen tijd ge-

leden tien gouden schilden geleend omdat hij het vroeg en om hem een dienst te bewijzen, op voorwaarde dat hij ze mij zou teruggeven, wanneer ik er hem om maande. Er verliep geruime tijd eer ik er hem om maande, want ik wilde hem met het teruggeven niet in grooter moeilijkheden brengen dan hij was toen ik ze hem leende; maar toen ik den indruk kreeg dat hij zich weinig om de terugbetaling bekommerde, heb ik hem herhaaldelijk gemaand; hij geeft ze mij evenwel niet alleen niet terug, maar weigert ze terug te geven en beweert dat ik hem de bewuste tien schilden nooit heb geleend, en dat hij ze mij als ik ze hem ooit geleend heb, al lang heeft teruggegeven. Ik heb geen getuigen noch van het leenen, noch van het teruggeven, want hij heeft ze mij niet teruggegeven; ik zou gaarne willen dat u hem den eed afnam, en als hij zweert dat hij ze mij heeft teruggegeven scheld ik ze hem kwijt, hier en voor Gods aangezicht.”

„Wat zegt gij daarop, brave oude met uw staf?” vroeg Sancho.

Waarop de grijsaard antwoordde:

„Ik beken, heer, dat hij ze mij heeft geleend; en als UEd. den staf van het gerecht wat laat zinken, en hij het op een eed laat aankomen, zal ik er op zweren, dat ik ze hem werkelijk en waarachtig heb teruggegeven en terugbetaald.”

De gouverneur liet den staf van zijn waardigheid zinken, en middelerwijl gaf de grijsaard met den stok dien aan den anderen grijsaard om zoo lang voor hem vast te houden terwijl hij den eed aflegde, alsof de stok hem hinderlijk was, en terstond daarop legde hij de hand op het kruis van den staf ⁵⁾, en zeide dat het waar was dat hij de tien schilden had geleend die van hem

gevorderd werden; dat hij ze hem echter eigenhandig had terug gegeven en dat de ander er hem telkens weer om vroeg, omdat hij zich dit niet herinnerde. Toen de groote gouverneur dit had aangehoord, vroeg hij den schuldeischer wat hij te antwoorden had op de woorden van zijn tegenstander, en deze verklaarde dat zijn schuldenaar de waarheid moest hebben gezegd, want hij hield hem voor een ordentelijk man en goed christen, en dat hij vergeten moest hebben hoe en wanneer ze hem waren teruggegeven, en dat hij van dat oogenblik af aan niets meer van hem zou vorderen. De schuldenaar nam zijn staf weer ter hand, maakte een buiging en verliet de rechtszaal. Toen Sancho dit zag, en dat hij heenging zonder een woord te zeggen, en toen hij ook de berusting van den eischer zag, liet hij het hoofd op de borst zinken, legde den wijsvinger van de rechterhand op zijn wenkbrauwen en neus, en zat een poosje als in diep gepeins verzonken; maar terstond daarop hief hij het hoofd weer op en beval den grijsaard met den staf voor hem te roepen, die reeds vertrokken was. Men bracht den man voor hem, en zoodra Sancho hem voor zich zag, zeide hij: „Geef mij uw stok eens brave man, want dien heb ik noodig.” „Volgaarne,” antwoordde de grijsaard; „hier is hij, heer.” En hij stelde hem dien ter hand. Sancho pakte hem aan, gaf hem aan den anderen grijsaard, en zeide: „Ga met God, want ge zijt thans betaald.” „Ik heer?” antwoordde de grijsaard. „Is deze rieten staf dan tien gouden schilden waard?” „Ja,” zei de gouverneur; „als het niet zoo is ben ik de grootste ezel van de wereld. En nu zal men eens zien of

ik geen hersens heb om een heel koninkrijk te regeeren.” En hij beval in aller tegenwoordigheid den staf te breken en open te maken. Aldus deed men, en in het hart er van vond men tien gouden schilden. Allen stonden stom verbaasd en hielden hun gouverneur voor een tweeden Salomo. Men vroeg hem waaruit hij had opgemaakt dat de tien schilden in dien staf zaten, en hij antwoordde dat hij toen hij den grijsaard die den eed aflegde dien staf aan zijn tegenpartij had zien geven, en zweren dat hij hem het geld werkelijk en waarachtig had gegeven, en hem den staf weer terug zag vragen zoodra hij klaar was met den eed, al terstond op de gedachte was gekomen dat de betaling van het gevorderde daarin zat. Hieruit kon men afleiden, zei hij, dat God hen die regeeren, al zijn er dwazen bij, somtijds leidt in hun oordeel; en overigens had hij den pastoor van zijn dorp een dergelijk geval hooren vertellen ⁶⁾: hij had zulk een goede memorie dat als hij maar niet alles vergat wat hij onthouden wilde, er geen tweede geheugen zoo op het geheele eiland zou bestaan. Hierop gingen de beide grijsaards heen, de een beschaamd en de ander zeer voldaan, de aanwezigen stonden verbaasd, en degeen die Sancho's woorden en doen en laten beschreef, kon maar niet tot het besluit komen of hij hem ook voor gek moest houden en uitmaken, of voor wijs.

Toen deze zaak was afgedaan, verscheen er dadelijk daarop een vrouw voor de rechtbank die stevig een man vasthield, gekleed als een rijke veeboer; en zij zette een grooten mond op en zeide:

„Gerechtigheid, mijnheer de gouverneur, gerechtigheid, en als ik ze niet op aarde kan vinden, zal ik ze in den hemel gaan zoeken! Mijn lieve heer gouverneur, deze

kwade mensch heeft mij midden op het veld vastgegrepen en mijn lichaam gebruikt alsof het een vaatdoek was, en wee mij! hij heeft mij ontnomen wat ik langer dan drieëntwintig jaar had bewaard en verdedigd tegen mooren en christenen, landgenooten en vreemdelingen, en daarvoor heb ik mij dan altijd zoo hard als een kurkeik gehouden, onaangetast als de salamander in het vuur of de wol in het struikgewas, opdat deze brave man zijn schoone handen naar mij zou uitsteken."

„Dat zal nog uitgemaakt moeten worden, of deze jonge man schoone handen heeft of niet," zei Sancho. En zich tot den man wendende, vroeg hij hem wat hij op de klacht van die vrouw te zeggen en te antwoorden had. Volkomen van streek antwoordde deze:

„Heeren, ik ben een arme varkensfokker; vanmorgen verliet ik deze stad waar ik met uw verlof vier varkens verkocht had, die mij door de belastingen en andere afzetterijen maar weinig minder opgeleverd hebben dan zij waard waren; en toen ik naar mijn dorp terugging, ontmoette ik onderweg dit brave vrouwspersoon; maar de duivel die alles bekokstooft en in de war schopt, maakte dat wij een oogenblikje naast elkaar zijn gaan liggen; ik betaalde haar genoeg; maar zij, daarmee niet tevreden, pakte mij beet en liet mij niet los totdat zij mij hier op deze plaats had. Zij zegt dat ik haar geweld heb aangedaan, maar dat liegt ze bij den eed dien ik zweer, of klaar sta te zweren; en dat is de volle waarheid waar geen duit aan ontbreekt."

De gouverneur vroeg hem daarop of hij wat zilvergeld op zak had; hij antwoordde dat hij een twintig dukaten in een leeren beurs op zijn borst droeg. Sancho gelastte hem die te voorschijn te halen en ze zooals ze reilde en zeilde aan de klaagster ter hand te stellen; hij gehoor-

zaamde bevende; de vrouw pakte het aan, en terwijl zij duizend strijkages maakte voor het geheele gezelschap en God smeekte om het leven en de gezondheid van mijnheer den gouverneur te sparen die zoo goed voor behoeftige weezen en maagden zorgde, verliet zij de rechtszaal, en zij hield al dien tijd de beurs met beide handen vast al had zij eerst gekeken of er wel zilver in zat. Nauwelijks was ze weg, of Sancho zei tot den veehoeder, die reeds in tranen was, en wiens oogen en hart achter zijn beurs aan gingen:

„Brave man, ga die vrouw achterna, neem haar die beurs af, als het moet met geweld, en kom met haar hier terug.”

Dat was aan geen doovemans oor gezegd; hij schoot als een bliksemstraal weg om te doen wat hem gezegd werd. Alle aanwezigen stonden in spanning den afloop van die rechtszaak af te wachten, en weldra keerden de man en de vrouw terug, nog meer aan elkander vast- en samengeklonken dan den eersten keer, zij met den rok omhoog en in den schoot de beurs verborgen, terwijl de man zijn uiterste best deed haar die afhandig te maken; maar hij slaagde daar niet in, zoo goed verdedigde de vrouw ze, en zij riep luidkeels:

„Gerechtigheid, in naam van God en de wereld! Nu ziet UEd. eens, mijnheer de gouverneur, hoe brutaal en onvertogen die booswicht mij midden in de stad en midden op straat de beurs heeft willen afnemen die UEd. mij heeft gegeven!”

„En heeft hij ze u afgenomen?” vroeg de gouverneur.

„Afgenomen?” antwoordde de vrouw. „Ik laat mij nog eer mijn leven afnemen dan die beurs. Ik ben daar nog al een lief kind! Dan moeten ze me andere katten op mijn dak sturen dan dezen armen stakkerd! Nog met geen

tangen en hamers, mokers en beitels krijgen ze mij die onder mijn nagels weg, en zelfs met geen leeuwenklauwen: ik laat mij nog eer mijn hart uit mijn lichaam halen!"

„Zij heeft gelijk," zei de man, „ik geef het op, ik kan haar niet aan, ze is sterker dan ik, laat ze de beurs dan maar houden."

Daarop sprak de gouverneur tot de vrouw:

„Laat die beurs eens zien, brave en dappere vrouw." Zij gaf ze hem terstond, en de gouverneur gaf ze den man terug en hij zeide tot de geweldnares aan wie geenszins geweld was aangedaan:

„Waardezuster, als gij evenveel moed en doortastendheid hadt getoond om uw lichaam te verdedigen als gij het gedaan hebt om deze beurs te verdedigen, of ook maar de helft daarvan, dan zou het geweld van Hercules u geen geweld hebben aangedaan. Ga heen, de duivel moge u halen, en vertoon u nergens hier op het geheele eiland noch zes mijlen in den omtrek, op straffe van tweehonderd geeselslagen. Ga op staanden voet van hier, zeg ik, praatjesmaakster en onbeschaamde bedriegster!"

De vrouw schrok, en ging heen met gebogen hoofd en zeer ontevreden, en de gouverneur zei tot den man: „Brave man, ga naar huis met uw geld, God moge u geleiden, en als gij het niet wilt verliezen, zorg dan voortaan dat gij het niet meer in uw hoofd krijgt naast iemand te gaan liggen."

De man zegde hem op onbeholpen wijze dank en ging heen, en de omstanders waren nogmaals verbaasd over de vonnissen en uitspraken van hun nieuwen gouverneur. Al hetwelk, door zijn kroniekschrijver opgeteekend, terstond aan den hertog geschreven werd, die er reikhalzend op zat te wachten.

En hier moeten wij den goeden Sancho verlaten; want zijn meester, door de muziek van Altisidora geheel van zinnen, doet een dringend beroep op ons.

AANTEKENINGEN

¹⁾ In deze koelkaraffen (*cantimploras*) werd zoowel water als wijn op verschillende manieren gekoeld: men kon ze in de sneeuw zetten, maar des zomers werden ze ook wel opgehangen en heen en weer geschud, waardoor de afkoeling sterk werd bevorderd.

²⁾ Thymbraeus is een bijnaam van Apollo, aan wien een tempel was gewijd in de vlakte van Thymbra bij Troje.

³⁾ *Barato* staat er in het Spaansch, dat eigenlijk bedrog, streek, list beteekent. — Welk eiland met Barataria bedoeld wordt, heeft den critici heel wat hoofdbreken gekost, maar de kwestie is tot nog toe niet op bevredigende wijze opgelost.

⁴⁾ Cervantes vergist zich: het geval met de beurs van den veehoeder moet nog komen.

⁵⁾ In Cervantes' tijd was er aan den bovenkant van den staf dien de magistraat in de hand hield, een kruis aangebracht, waarop de eed werd afgelegd.

⁶⁾ Het verhaal is al heel oud: het wordt vermeld in het leven van den H. Nicolaas van Bari, dat opgenomen is in de *Legenda aurea* van Jacob van Voragine (13de eeuw).

ZESENVEERTIGSTE HOOFDSTUK

OVER DEN HEILLOOZEN BELLEN- EN KATTENSCHRIK DIE
DON QUICHOT OP HET LIJF WERD GEJAAGD BIJ DE HOF-
MAKERIJEN VAN DE VERLIEFDE ALTISIDORA

Wij lieten den grooten Don Quichot verdiept in de gedachten die de muziek van de verliefde maagd Altisidora bij hem had opgewekt. Hij ging er mede naar bed en zij lieten hem, of het vlooiën waren, geen oogenblik rust noch duur; en daar kwamen de muizen vanwege de gaal in zijn kousen nog bij. Maar de tijd gaat snel, er is geen hinderpaal die hem weerhoudt: hij joeg de uren voort en weldra verscheen dat van den morgen. Toen Don Quichot het zag verliet hij de zachte veeren, stak zich allesbehalve traag in zijn gemslederen pak en toog om de schande van de kousen te verbergen zijn reislazzen aan; hij wierp den purperen mantel om en zette een groene fluweelen muts op, versierd met zilveren passement; hij hing den bandelier met zijn goede scherpsnijdende zwaard over den schouder, nam een grooten rozenkrans dien hij steeds bij zich droeg en begaf zich hoogst plechtig en met afgemeten schreden naar het voorvertrek waar de hertog en de hertogin, die alreeds gekleed waren, hem zaten te wachten. Maar toen hij door een galerij kwam, wachtten hem daar met voorbedachten rade Altisidora en de andere maagd haar vriendin; zoodra Altisidora Don Quichot zag, deed zij alsof zij in zwijm viel, en haar vriendin ving haar op in haar schoot en begon haar haastig de borst wat vrij te maken. Don Quichot die het zag, trad op haar toe en sprak: „Ik ken de reden dezer flauwtjes wel.”

„Ik niet,” antwoordde de vriendin, „want Altisidora is de gezondste maagd in heel het huis en zoolang ik haar ken heb ik nog nooit een ay van haar lippen vernomen; maar vermaledijd mogen alle dolende ridders ter wereld wezen, als zij allen even ondankbaar zijn. Gaat UEd. liever heen, heer Don Quichot; want zoolang UEd. hier blijft, zal dit arme meisje niet bijkomen.”

Waarop Don Quichot antwoordde:

„Zorgt UEd. er voor, señora, dat er vanavond een luit in mijn kamer wordt gebracht, en ik zal deze bedroefde maagd zoo goed mogelijk troosten; als verliefdheid nog pril is, pleegt een snelle ontgoocheling van afdoende werking te zijn.”

En met deze woorden ging hij heen, opdat niemand hem daar zou zien en het ruchtbaar maken. Nauwelijks had hij zich verwijderd, of de bezwijmde Altisidora kwam bij en zei tot haar vriendin:

„Voor die luit moet gezorgd worden, want wis en zeker wil Don Quichot ons op muziek vergasten, en als hij ze maakt zal ze niet mis zijn.”

Zij gingen terstond de hertogin verslag doen van wat er was geschied en van de luit waarom Don Quichot had gevraagd, en de hertogin sprak vroolijk en welgemoed met den hertog en haar maagden af een grap met hem uit te halen die eer zot dan gevaarlijk was; vol vroolijke buien wachtten zij den avond af, die even snel daalde als de dag was aangebroken, welke het hertogelijk paar doorbracht in aangenamen kout met Don Quichot. De hertogin zond dien dag ook waarlijk een van haar pages, die in het bosch de rol van de betooverde Dulcinea had gespeeld, naar Teresa Panza met den brief van haar man Sancho Panza en het pak

kleeren dat hij had achtergelaten om haar te zenden, en zij droeg hem op haar nauwgezet verslag te brengen over alles wat hem met Teresa wedervoer. Toen dit alles was gedaan, en het des avonds elf uur was geworden, vond Don Quichot in zijn kamer een vihuela¹⁾; hij sloeg ze eens aan, opende het tralievenster en merkte dat er menschen in den tuin wandelden; en nadat hij de knoppen aan den hals had nagezien en de vihuela zoo goed hij kon gestemd, spuwde hij, schraapte de keel, en zong toen terstond met een wat heesche stem, maar uit volle borst, de volgende romance, die hij dien dag zelf had geschreven:

*Amor maakt de meisjes harten
Meestentijds onevenwichtig,
Door er als zij ledig zijn
Een verwarring in te stichten.*

*Naaiwerkjes en nuttig handwerk
Altijd bezig zijn en tuchtig,
Zijn genezing voor 't venijn
Dat de liefde aan kan richten ²⁾.*

*Stille ingetogen maagden,
Steeds het huwelijk indachtig,
Hebben hare eer als bruidsgift
En een ieder zal haar achten.*

*Dolende en hoofsche ridders
Zijn met speelschen achterdochtig,
Speelschen zijn er om te spelen
Eer'bren zijn er om te echten.*

*Liefde die te snel begon
Is het allereerst amechtig,
Wie te vroeg zwicht voor den gast
Ziet hem 's avonds elders zwichten.*

*Een verliefdheid snel gerezen
Heden fel en morgen vluchtig,
Laat ons geenen indruk na
Die het hart nog lang doet zuchten.*

*Schild'ring op beschilderd linnen
Maakt het beeld eer vaag dan prachtig,
Waar er reeds een schoonheid bloeit
Kan geen and're zich meer hechten.*

*Dulcinea del Toboso
Staat als beeltenis roemruchtig,
Zoo schoon in mijn ziel geschilderd
Dat zij niets meer heeft te duchten.*

*Wie standvastiglijk beminnen,
Hen is Amor steeds indachtig,
Voor hen kan hij wonderen doen,
Hun verleent hij al zijn krachten.*

Tot hier was Don Quichot gekomen met het gezang, waarnaar de hertog en de hertogin, Altisidora en haast heel de bevolking van het kasteel hadden staan luisteren, toen men onverwachts van een galerij die recht boven het tralievenster van Don Quichot was gelegen⁸⁾, een touw liet zakken, waaraan wel honderd belletjes zaten, en onmiddellijk daarachter werd een groote zak met katten leeggegooid, die eveneens belletjes, maar dan

kleinere, aan den staart hadden. Het geluid van de belletjes en het gekrijsch der katten was zoo hevig dat de hertog en de hertogin, hoewel zij de grap zelf hadden bedacht, er toch van verschrokken; Don Quichot stond bedremmeld en verstijfd van angst, en het ongeluk wilde dat twee of drie katten door het tralievenster zijn kamer binnendrongen en daar heen en weer renden of er een legioen duivels te keer ging. Zij smeten de kaarsen om die in het vertrek brandden en holden rond om een uitweg te vinden. Het koord met de groote schellen bleef op en neer gaan; en het meerendeel van de kasteelbewoners dat niet wist wat er aan de hand was, stond ontsteld en verstomd. Don Quichot sprong op, sloeg de hand aan het zwaard en begon houwen uit te deelen in de richting van het tralievenster, waarbij hij met luider stem riep:

„Scheert u weg, boosaardige tovenaars! Scheer u weg, gespuis van heksenmeesters; ik ben Don Quichot van de Mancha, tegen wien uw kwade plannen niets waard zijn of vermogen!”

En hij ging de katten te lijf die door de kamer liepen, en hieuw naar ze met zijn zwaard; zij renden naar het tralievenster en sprongen er uit, op één na, die zich door de zwaardhouwen van Don Quichot zoo in het nauw zag gebracht dat zij hem in het gezicht sprong, en met nagels en tanden Don Quichot bij den neus kreeg te pakken, hetgeen hem zulk een pijn veroorzaakte dat hij uit alle macht begon te schreeuwen. Toen de hertog en de hertogin dit hoorden en beseften wat het zijn moest, snelden zij in aller ijl naar zijn kamer, en toen men met een looper de deur had opengemaakt, zagen zij den armen ridder met al zijn krachten bezig de kat van zijn gezicht te halen. Nauwelijks was er

licht gebracht en had men den ongelijken strijd aanschouwd, of de hertog schoot toe om hem te beslechten, maar Don Quichot riep met luider stem:

„Dat niemand mij van hem scheide! Men late mij man tegen man strijden met dezen duivel, dezen heksenmeester, dezen toovenaar; ik zal hem Don Quichot van de Mancha leeren kennen!”

Maar de kat, die zich niet om deze bedreigingen bekommerde, blies en hield zich nog steviger vast; eindelijk wist de hertog ze van Don Quichot los te rukken en wierp ze door het tralievenster.

Hoezeer zijn gelaat ook overdekt was met kwetsuren en zijn neus geschonden, Don Quichot was zeer verstoord omdat men hem den strijd niet had laten vol-einden, dien hij zoo vurig met dien vuigen toovenaar had aangebonden. Men liet Aparicio-olie ⁴⁾ halen en Altisidora in eigen persoon legde hem met haar allerb-
blankste handen een verband op alle wonde plekken, en zei terwijl zij dat deed met gedempte stem:

„Al deze ellende valt u ten deel, verstokte ridder, vanwege de zonde van uw hardheid en harteloosheid; en God geve dat Sancho uw schildknaap vergeet zich te geeselen, opdat die door u zoo beminde Dulcinea nooit uit hare betoovering gerake, noch gij haar ooit genieten moogt, noch ooit het huwelijksbed met haar naderen, althans zoolang ik leef, die u aanbid.”

Op dit alles antwoordde Don Quichot geen woord, maar hij zuchtte diep en strekte zich toen uit op zijn legerstede, het hertogelijk paar dankend voor de be-
wezen gunst, niet omdat hij bevreesd was voor dat behekste en bellenrinkelend kattengebroed, maar omdat hij inzag met welk een goede bedoeling zij gekomen waren om hem hulp te bieden. De hertog en de her-

togin lieten hem zijn rust genieten en gingen heen, den slechten afloop van de grap betreurende; want zij hadden niet gedacht dat het avontuur Don Quichot zoo zwaar en duur te staan zou komen. Hij moest vijf dagen kamer en bed houden, en daarbij overkwam hem een tweede avontuur, nog vermakelijker dan het vorige, hetwelk de geschiedschrijver thans echter nog niet wenscht te verhalen, want hij moet zijn aandacht gaan schenken aan Sancho Panza, die met grooten ijver en koddigheid in beslag werd genomen door zijn gouverneurschap.

AANTEEKENINGEN

¹⁾ Zie over de *vihuela* het Twaalfde Hoofdstuk van dit Tweede Deel, aanteekening 7.

²⁾ Vgl. Ovidius, *Remedia amoris*, v. v. 143—144:

qui finem quaeris amoris,
(cedit amor rebus) res age: tutus eris.

³⁾ Men zal moeten aannemen dat het traliewerk vóór het venster van Don Quichots kamer niet recht, maar naar buiten gebogen was, zoodat men er in zitten kon, en de katten er niet langs, maar doorheen vielen.

⁴⁾ Deze *aceite de Aparicio* was een medicinale olie die in de 16de eeuw uitgevonden was door een zekeren Aparicio de Zubia.

ZEVENENVEERTIGSTE HOOFDSTUK

WAARIN VERDER VERHAALD WORDT HOE SANCHO PANZA
ZICH GEDROEG IN ZIJN GOUVERNEURSCHAP

De geschiedenis verhaalt dat men Sancho Panza van de rechtbank naar een weelderig paleis bracht, waar in een groote zaal een vorstelijke en allerkeurigste tafel stond gedekt; zoodra Sancho de zaal binnenkwam schetterden de schalmeien en vier pages traden naar voren om hem water over de handen te gieten, hetgeen Sancho zich met groote waardigheid liet welgevallen. De muziek zweeg, en Sancho nam aan het hoofd van de tafel plaats; er stond trouwens geen andere dan die eene stoel, en er was op de heele tafel voor niemand anders gedekt. Een personage, dat later een dokter bleek te wezen, kwam naast hem staan, met een roede van balein in de hand. Daarop nam men een kostbaren witten doek weg waarmede het fruit en een groote verscheidenheid van schotels met verschillende spijzen bedekt waren; een van de aanwezigen die een student scheen te zijn sprak het gebed en een page deed Sancho een met kant versierde slabbe voor; een ander die optrad als maestresala ¹⁾ presenteerde een schotel fruit als voorgerecht ²⁾; maar hij had er nog geen hap van geproefd, of de man met de roede raakte daarmede den schotel aan en hij werd in aller ijl voor zijn neus weggenomen; maar de maestresala diende hem een anderen schotel, met een ander gerecht. Sancho wilde er van proeven; maar eer hij hem kon aanraken of toetasten, had de roede den schotel alweer aangeraakt, en had een page hem even snel voor zijn oogen weggenomen als dien met het fruit. Toen Sancho dit gezien

had, zat hij versted, hij keek rond en vroeg of het hier om eten of om goochelen te doen was. Waarop die met de roede antwoordde:

„Mijnheer de gouverneur, u moogt niet anders eten dan gelijk het zede en gebruik is op andere eilanden waar gouverneurs zijn.

Ik ben dokter, heer, en ik word hier op het eiland bezoldigd om als zoodanig op te treden voor de gouverneurs; ik zorg beter voor hun gezondheid dan voor mijn eigen welzijn en bestudeer en doorvorsch nacht en dag des gouverneurs complexie ten einde in staat te zijn hem te genezen zoo hij ziek mocht worden; en mijn voornaamste bezigheid bestaat hierin dat ik zijn middag- en avondmaaltijden bijwoon en hem laat eten van wat hem naar mijn meening past, en hem onthoud hetgeen hem naar mijn indruk schade kan doen of slecht kan zijn voor zijn maag; daarom liet ik den schotel met fruit wegnemen, daar dat te vochtig is, en den schotel met het andere gerecht liet ik eveneens wegnemen, omdat het te heet is en er te veel kruiden in zijn, die tot dorst aanzetten; en wie te veel drinkt, schaadt en bederft de vochten des lichaams, waarvan het leven afhankelijk is ³⁾).

„Dan zal die schotel gebraden patrijzen daarginds, die er best uitzien, mij toch geen kwaad doen.”

„Die zal mijnheer de gouverneur niet eten zoolang ik het leven heb,” antwoordde de dokter.

„En waarom niet?” vroeg Sancho.

En de dokter antwoordde:

„Omdat onze leermeester Hippocrates, de leidstar en toorts der medische wetenschap, in een van zijn aphorismen verklaart: ‘*Omnis saturatio mala, perdices autem pessima* ⁴⁾’. Hetgeen wil zeggen: ‘Ieder verzadigd zijn

is verkeerd, maar verzadigd zijn van patrijzen het verkeerdst van al'."

„Als dat zoo is," zei Sancho, „moest mijnheer de dokter eens even nagaan welke van alle spijzen die hier op tafel staan mij het meest deugd zal doen en het minst schaden, en laat hij mij dat dan te eten geven zonder dat hij er mij met den stok op slaat; want bij het leven van den gouverneur, en zoo waarlijk moge God mij van het gouverneurschap laten genieten, ik sterf van den honger, en wat mijnheer de dokter ook zeggen mag, een mensch zijn eten onthouden zal het leven eer verkorten dan verlengen."

„UEd. heeft gelijk, mijnheer de gouverneur," antwoordde de dokter; „en derhalve ben ik van meening dat UEd. niet mag eten van de gestoofde konijnen die daar staan, want dat is gevaarlijk harig gedierte ⁵⁾. Van dat kalfsvleesch zou u nog een proefje kunnen nemen, indien het niet gepekeld en gebraden ware; maar thans is daar geen sprake van."

„Die groote schotel die daar verderop staat te dampen," zei Sancho, „dat is olla podrida ⁶⁾ als ik het wel heb, en van al wat er in zoo een olla podrida zit zal er toch vast wel iets zijn dat ik lust en dat mij welbekomt."

„Absit!" zei de dokter. „Zulk een kwade gedachte zij verre van ons: niets ter wereld is minder voedzaam dan een olla podrida! Ollas podridas zijn goed voor kanunniken, voor rectoren van colleges, voor boerenbruiloften, maar zij passen niet op de tafels der gouverneurs, waar alles van het beste en het fijnste behoort te wezen; en de reden schuilt hierin dat altijd en waar ook en door wien ook enkelvoudige geneesmiddelen beter deugd doen dan samengestelde, want bij de enkelvoudige is vergissing uitgesloten, hetwelk bij samengestelde niet

het geval is indien wij de verhoudingen van de ingrediënten waaruit zij zijn samengesteld verkeerd nemen; wat ik echter meen dat mijnheer de gouverneur thans wel mag gebruiken om zijn gezondheid te behouden en te versterken is een honderdtal dunne wafeltjes en een paar dunne schijfjes kweeperengelei, die hem goed in de maag bekomen en zijn spijsvertering bevorderen." Toen Sancho dit hoorde, leunde hij tegen den rug van zijn stoel, nam den dokter aandachtig op, en vroeg hem met een ernstige stem hoe hij heette en waar hij had gestudeerd. Waarop deze antwoordde:

„Ik, mijnheer de gouverneur, ben Doctor Pedro Recio de Agüero ⁷⁾, ik ben geboren in een dorp genaamd Tirteafuera dat ligt tusschen Caracuel en Almodóvar del Campo ⁸⁾, aan de rechterhand, en ik ben gepromoveerd aan de Universiteit van Osuna ⁹⁾."

Waarop Sancho, geheel rood van woede, antwoordde: „Welnu, mijnheer de Doctor Pedro Recio de Mal Agüero, geboren te Tirteafuera, een dorp dat ligt aan de rechterhand als je gaat van Caracuel naar Almodóvar del Campo, gepromoveerd te Osuna, scheer je onmiddellijk weg van voor mijn gezicht; en anders zweer ik je bij de zon dat ik een knuppel ter hand zal nemen en dat ik met jou te beginnen, alle dokters van het geheele eiland zal knuppelen, ten minste van de soort die ik voor botteriken houd; want dokters die geleerd zijn en wijs en hun vak verstaan zal ik altijd hoogelijk prijzen en als goddelijke personen eeren. Dus ik zeg nog eens laat Pedro Recio maken dat hij wegkomt; anders neem ik dezen stoel waarop ik zit en sla hem stuk op zijn hoofd, en ze mogen mij daarvoor gerust ter verantwoording roepen; want ik zal mijn geweten ontlasten door te zeggen dat ik God een dienst bewees

door een slecht dokter om zeep te brengen die een plaag was voor het gemeenebest. En laat men mij te eten brengen of anders kunnen jullie dat gouverneur-schap van mij terugkrijgen, want een ambt dat den drager niet te eten geeft is geen sikkepit waard."

Toen de dokter zag dat de gouverneur zoo kwaad werd, schrok hij, en hij wilde al maken dat hij wegkwam, toen er op dat eigen oogenblik een posthoorn klonk op straat. En nadat de maestresala uit het venster gekeken had, kwam hij terug en zei:

„Het is een koerier van mijnheer den hertog, die zeker gewichtig nieuws brengt."

De koerier kwam bezweet en afgejakkerd binnen, haalde een brief uit zijn borstzak te voorschijn en stelde dien den gouverneur ter hand. Sancho vertrouwde hem aan die van den intendant toe, wien hij beval het adres te lezen, dat als volgt luidde: „Aan Don Sancho Panza, gouverneur van het eiland Barataria, in eigen handen of in die van zijn secretaris." Zoodra Sancho dit hoorde, vroeg hij:

„Wie is hier mijn secretaris?"

En een der aanwezigen antwoordde:

„Ik, heer, want ik kan lezen en schrijven, en ben Biskajer ¹⁰⁾."

„Dan kunt ge wel secretaris van den keizer zelf worden," zei Sancho. „Maak dien brief open en kijk wat er in staat."

De nieuwbakken secretaris gehoorzaamde, en toen hij gelezen had wat er in stond, zeide hij dat het een aan gelegenheid betrof die onder vier oogen diende te worden behandeld; Sancho beval de zaal te ontruimen zoodat alleen de intendant en de maestresala achterbleven, terwijl de overigen en de dokter heengingen;

en daarop las de secretaris den brief voor, die als volgt luidde:

„Señor Don Sancho Panza, het is mij ter oore gekomen dat zekere vijanden van mij en uw eiland er een der eerstkomende nachten een verwoeden aanval op zullen ondernemen: het is dus zaak waakzaam en op uw hoede te zijn, opdat zij u niet onvoorbereid verrassen. Door betrouwbare spionnen weet ik tevens dat vier vermoemde personen uw stad zijn binnengedrongen om u van het leven te berooven, daar zij van uw vernuft het ergste vreezen: wees waakzaam, en zie wel toe wie u nadert om het woord tot u te richten, en eet niets van wat men u ten geschenke geeft. Ik zal er zorg voor dragen u te hulp te komen wanneer ge u in moeilijkheden bevindt; handel in alles gelijk van uw beleid mag worden verwacht. Uit deze plaats, den 16den Augustus, om vier uur des morgens.

Uw vriend

DE HERTOG”.

Sancho was volkomen verbouwereerd en ook de omstanders deden of zij het waren, en zich tot den intendant richtend, zei hij:

„Het eerste wat er hoort te gebeuren, en wel op slag, is Doctor Recio achter slot en grendel stoppen; want als er iemand mij om het leven zal brengen, is hij het, en dat nog wel op de ergste en langzaamste manier, namelijk van honger.”

„Ook wil het mij voorkomen,” zei de maestresala, „dat UEd. niets moet eten van alles wat hier op tafel staat, want het is aangeboden door een paar nonnetjes, en zooals men gewoonlijk zegt, achter het kruis staat de duivel.”

„Dat zal ik niet tegenspreken,” zei Sancho; „maar

geef mij dan eerst eens een stuk brood en een pond of vier druiven, daar kan toch geen vergif in zitten; want waarachtig, ik kan niet leven zonder te eten, en als wij klaar moeten staan voor de veldslagen die er dreigen moeten we goed gevoed zijn, want de maag sterkt het hart, en niet het hart de maag. En gij, secretaris, antwoord mijnheer den hertog en zeg hem dat er zonder mankeeren gedaan zal worden wat hij beveelt en gelijk hij het beveelt; en ge moet mevrouw de hertogin uit mijn naam de hand kussen en zeggen dat ik haar smEEK niet te vergeten mijn brief en mijn pak met een koerier naar mijn vrouw Teresa Panza te sturen, want dat zou mij bijster goeddoen; en zeg dat ik klaar sta haar van dienst te zijn met alles wat mijn krachten vermogen; en als ge toch bezig zijt, kunt ge er een handkus voor Don Quichot van de Mancha bij doen, zoodat hij zien kan dat ik geen ondankbare hond ben; dan moogt ge als goed secretaris en goed Biskajer verder alles schrijven wat ge maar wilt en wat er bij hoort. En laat men nu de tafel afnemen, maar mij wat te eten brengen; dan zal ik het wel klaren met alle spionnen en moordenaars en toovenaars die het op mij en mijn eiland voorzien hebben."

Op dit oogenblik trad er een page binnen, die zei: „Daar is een boer die uwe señoría wenscht te spreken over een zaak van groot gewicht, naar hij zegt."

„Een vreemd geval," zei Sancho, „al die menschen die mij over zaken wenschen te spreken. Hoe is het mogelijk dat zij zoo stom zijn dat ze niet begrijpen dat dit geen uur is om over zaken te komen praten? Zijn wij gouverneurs en rechters soms geen menschen van vleesch en bloed, en kunnen ze ons niet den noodigen tijd met rust laten, of denken zij dat wij van marmer-

steen zijn? Bij God en mijn geweten, als mijn gouverneurschap standhoudt (maar dat zal wel geen standhouden, naar mij zoo lijkt), dan zal ik die heeren die mij over zaken komen spreken wel kleinkrijgen. Ga nu maar tegen dien braven man zeggen dat hij kan binnenkomen; maar kijk eerst goed uit dat het geen spion is of een van mijn moordenaars!"

„Neen, heer," antwoordde de page, „het schijnt een brave kerel te zijn, en of ik ben niet tot oordeelen bekwaam, of dit is een man die geen vlieg kwaad zou doen."

„Er valt niets te vreezen," sprak de intendant; „want we zijn er allen zelf bij."

„Zou het mogelijk wezen, maestresala," vroeg Sancho, „dat ik nu Doctor Pedro Recio hier niet is, iets voedzaams en krachtigs te eten kreeg, al was het maar een stuk brood en een ui?"

„Heden bij het avondeten zullen de tekortkomingen van dezen middag hersteld worden, en zal uwe señoría bevredigd en voldaan wezen," sprak de maestresala.

„God geve het," antwoordde Sancho.

En op dit oogenblik trad de boer binnen, die er zeer fatsoenlijk uitzag; op duizend mijl afstand kon men wel zien dat het een braaf man en een goede ziel was. Het eerste wat hij zei was:

„Wie is hier mijnheer de gouverneur?"

„Wie zou het anders zijn," antwoordde de secretaris, „dan degeen die op zijn zetel zit?"

„Ik buig dan voor zijn tegenwoordigheid," zei de boer. En hij knielde neer en vroeg hem de hand te reiken om die te kussen. Sancho weigerde dat en beval hem op te staan en te zeggen wat hij op het hart had. Aldus deed het de boer, en hij zei:

„Ik ben een boer, heer, geboortig uit Miguel Turra, een dorp dat twee mijl van Ciudad Real ligt.”

„Alweer een Tirteafuera!” riep Sancho uit. „Zeg maar op, vriend; maar ik wil u wel zeggen dat ik Miguel Turra heel goed ken en dat het niet ver van mijn dorp ligt.”

„Het geval is dan, mijnheer,” ging de boer voort, „dat ik door Gods goedheid getrouwd ben in alle pais en vrede met de Heilige Roomsche-Katholieke Kerk; ik heb twee zoons die student zijn, de jongste studeert voor baccalaureus en de oudste voor licentiaat; ik ben weduwnaar, want mijn vrouw is gestorven, of liever gezegd vermoord door een slechten dokter die haar purgeerde terwijl zij zwanger was, en als het Gode behaagd had dat de bevalling goed was afgelopen, en als het een jongen geweest was, dan zou ik hem voor dokter hebben laten studeeren, opdat hij niet jaloersch had behoeven te zijn op zijn broers, den baccalaureus en den licentiaat.”

„Zoodat gij zeggen wilt, zei Sancho, „dat ge als uw vrouw niet gestorven was of ze haar niet hadden vermoord, thans geen weduwnaar waart geweest?”

„Neen, heer, wis en zeker niet,” antwoordde de boer.

„Dat weten we alweer!” zei Sancho. „Maak voort, vriend; want het is eer een uur om te slapen dan om zaken te bespreken.”

„Nou dan,” zei de boer; „die zoon van mij die baccalaureus moet worden, werd verliefd op een meisje van ons eigen dorp dat Clara Perlerina heet, een dochter van Andrés Perlerino, een schatrijken boer; en die naam Perlerines is geen naam van een geslacht of familie, maar zij danken hem aan het geval dat alle leden van de familie aan perlesía ¹¹⁾ lijden, en om hun een toe-

passelijken naam te geven, noemen ze hen de Perlerines; alhoewel om de waarheid te zeggen het een meisje is als een oostersche parel, en van den rechterkant bekeken lijkt zij een bloeme des velds; van den linkerkant niet zoozeer, want daar mist zij een oog, dat zij verloren heeft door de pokken; en alhoewel zij heel wat flinke putten in het gezicht heeft, zeggen zij die haar graag mogen lijden dat het geen putten zijn, maar kuilen waarin de harten van haar minnaars begraven worden. Ze is zoo proper dat zij om haar gezicht niet vuil te maken, een wipneus heeft die gelijk men zegt den schrik heeft van haar mond; maar met dat al ziet zij er best uit, want haar mond is groot en als er daar geen tien of twaalf tanden en kiezen in mankeerden zou die den toets en vergelijking met de mooiste kunnen doorstaan. Over de lippen hoef ik niets te zeggen; ze zijn zoo dun en fijn dat men er als het gebruik was lippen op te winden, een kluwen van zou kunnen maken; maar aangezien ze van een andere kleur zijn dan lippen gewoonlijk hebben, lijken zij wel wat vreemd, want ze zijn blauw en groen en paars gevlekt; en mijnheer de gouverneur moet het mij maar ten goede houden dat ik zoo omstandig de schoonheid schilder van haar die per slot van rekening mijn dochter zal worden, want ik mag haar graag en ze lijkt mij niet kwaad."

„Schilder zooveel ge maar wilt," zei Sancho; „want ik begin plezier in het schilderij te krijgen, en als ik gegeten had, zou ik geen betere toespijs weten dan uw portret."

„Tot uw dienst," antwoordde de boer; „maar er zal een dag komen dat zij bediend worden, die het thans niet zijn. En ik verklaar dan, heer, dat als ik u haar bevalligheid en hoog postuur kon schilderen, u daar

verbaasd van zou staan; maar dat is niet wel mogelijk, want zij is krom als een krates, en haar knieën komen tot haar kin, maar met dat al kan men toch best zien dat als zij rechtop kon loopen, haar hoofd aan de zoldering zou raken; en zij zou mijn baccalaureus al wel reeds de hand als echtgenoot hebben gereikt, maar die kan zij niet uitsteken, omdat ze zoo stijf is; wat niet wegneemt dat men aan de lange en smalle nagels wel zien kan hoe bevallig en welgevormd zij is."

„Al goed," zei Sancho, „en reken maar, vriend, dat gij haar thans van het hoofd tot de voeten geteekend hebt. Wat wilt ge nog meer? Kom tot de zaak zelf zonder omwegen en achterstraatjes, doorsteken en draaierijen."

„Ik zou graag willen, heer," antwoordde de boer, „dat UEd. mij de gunst bewees mij een aanbevelingsbrief te geven voor den schoonvader van mijn zoon, waarin hem beleefd wordt verzocht dat het hem moge behagen dit huwelijk te laten plaats vinden, want wij zijn niet ongelijk bedeed in aardsche goederen, noch in die der natuur; om de waarheid maar te zeggen, mijnheer de gouverneur, mijn zoon is van den duivel bezeten, en er gaat geen dag voorbij dat hij niet drie- of viermaal door de booze geesten gefolterd wordt; en omdat hij eens in het vuur is gevallen, heeft hij een gezicht zoo gerimpeld als een stuk perkament en zijn de oogen wat tranend en druiperig; maar hij is zoo zacht van karakter als een engel, en als hij zich niet altijd zelf zat te slaan en te stompen zou hij een halve heilige zijn."

„Wou je soms nog iets, brave man?" zei Sancho daarop.

„Ik zou nog wel iets anders willen," zei de boer, „als ik het maar durfde te zeggen; maar, vooruit, kort en

goed, het kan mij toch ook niet in de borst blijven rotten, laat er maar van komen wat wil! Ik mag dan wel zeggen, heer, dat ik graag wou dat UEd. mij driehonderd of zeshonderd dukaten gaf om den bruidsschat van mijn baccalaureus wat te spekken; ik bedoel als steun voor de inrichting van hun huis, want per slot van rekening moeten zij toch op hun eigen beenen staan, zonder afhankelijk te zijn van de bemoeizucht van hun schoonouders."

„Denk nog eens goed na of ge soms nog iets anders wilt," zei Sancho, „en houd het niet voor je uit schaamte of bescheidenheid."

„Vast niet," antwoordde de boer.

Maar nauwelijks had hij dit gezegd, of de gouverneur sprong op, greep den zetel vast waarop hij zat, en zei: „Ik zweer bij al wat mij heilig is, onbeschaamde Don Pummel, dat als gij niet op slag maakt dat ge wegkomt en uit mijn oogen verdwijnt, ik u met dezen stoel het hoofd aan stukken en brokken sla! Schurk van een hoerenzoon, schilder van den duivel zelf, hoe waag je het mij op dit uur om zeshonderd dukaten te vragen? En hoe moet ik er aankomen, stinkende schooier? En al had ik ze, waarom zou ik jou die dan moeten geven, schurk en idioot die je bent? Wat kan mij Miguel Turra en de heele familie van de Perlerines schelen? Scheer je weg, zeg ik; of bij het leven van den hertog mijn heer, ik doe wat ik zei! Jij komt niet uit Miguel Turra, maar jij moet de een of andere schurk wezen dien de hel mij hierheen gezonden heeft om mij in verzoeking te brengen! Wat dacht je, booswicht: ik ben nog geen anderhalven dag gouverneur, en jij wou dat ik al zeshonderd dukaten had?"

De maestresala gaf den boer met teekens te verstaan

de zaal te verlaten, hetgeen hij met gebogen hoofde deed, en naar het scheen bevreesd dat de gouverneur zijn woede zou botvieren; want de schelm verstond de kunst zijn rol goed te spelen.

Maar laat ons Sancho achterlaten met zijn toorn — en vrede zij u, beminde geloovigen — en terugkeeren naar Don Quichot, dien wij achterlieten met een verbonden facie en herstellend van de kattewonden, waarvan hij in geen acht dagen genas, in een van dewelke hem overkwam wat Cide Hamete belooft te vertellen met die nauwgezetheid en waarheid waarmede hij de aangelegenheden van deze historie pleegt te verhalen, hoe onbelangrijk zij ook zijn mogen.

AANTEKENINGEN

¹⁾ Over den *maestresala* zie het Eenendertigste Hoofdstuk van dit Tweede Deel, aanteekening 4.

²⁾ Aan het begin van den maaltijd werd in Cervantes' tijd in de huizen der aanzienlijken vaak rauw of ingemaakt fruit als voorgerecht opgediend en als toespijs gekookte of geconfijte vruchten.

³⁾ Dr. G. J. Schoute, wien wij om een toelichting van deze passage vroegen, was zoo vriendelijk ons het volgende te antwoorden: „In vroegeren tijd stonden in de geneeskunde twee dogma's tegenover elkander: het dogma van de solidaire pathologie en dat van de humorale pathologie. Het eerste zocht de oorzaak van ziekte in de vaste bestanddeelen van het lichaam, hoofdzakelijk in de zenuwen; het andere in de vloeibare deelen. Het dogma van de humorale pathologie beschouwde het bloed, het slijm, de gele en de zwarte gal als de vier voornaamste vloeistoffen van het lichaam. Waren deze in de juiste verhoudingen gemengd („eukrasie”), dan was men gezond; was de juiste vermenging gestoord („dyskrasie”), dan was men ziek.

Onze doctor Pedro gelooft blijkbaar in het humorale dogma en is bevreesd dat veel drinken de lichaamsvochten van zijn gouverneur in de war zal brengen."

⁴⁾ Het oude aphorisme zegt *panis* in plaats van *perdicis*.

⁵⁾ We hebben te doen met een woordspeling: *peñagudo* beteekent in de eerste plaats met lang, fijn haar; figuurlijk echter ook moeilijk te verteren (van spijzen).

⁶⁾ *Olla podrida* is de naam van Spanje's nationale gerecht bij uitnemendheid. Het bestaat uit stukjes vleesch, spek, groente, boonen en aardappelen, benevens ham, gevogelte, worst en andere zeer voedzame ingrediënten.

⁷⁾ *Agüero* beteekent voorteeiken, dit tot recht begrip van Sancho's uitval straks: „Welnu, mijnheer de Doctor Pedro Recio de *Mal Agüero* (= slecht voorteeiken), ..."

⁸⁾ Caracuel en Almodóvar del Campo, in de provincie Toledo, liggen inderdaad dichtbij een dorp dat Tiratafuera heet, welke naam in den tekst verhaspeld wordt tot Tirteafuera (= maak dat je wegkomt).

⁹⁾ Zie over de Universiteit van Osuna het Eerste Hoofdstuk van dit Tweede Deel, aantekening 5.

¹⁰⁾ In de 16de en 17de eeuw waren de Baskische provincies een kweekplaats van administratieve ambtenaren.

¹¹⁾ *Perlesía* beteekent verlamming, paralyse.

ACHTENVEERTIGSTE HOOFDSTUK

OVER HETGEEN DON QUICHOT OVERKWAM MET DOÑA
RODRÍGUEZ, DE DUEÑA VAN DE HERTOGIN, BENEVENS
ANDERE GEBEURTENISSEN WAARD BESCHREVEN EN EEUWIG
HERDACHT TE WORDEN

De deerlijk gewonde Don Quichot lag diep bedroefd en zwaarmoedig ter neder, met een gelaat verbonden en geteekend, niet door de hand Gods, maar door de klauwen van een kat, rampen die nu eenmaal samengaan met de dolende ridderschap. Zes dagen vertoonde hij zich niet in het openbaar, en op een nacht na een dier dagen, dat hij klaar wakker lag te denken aan zijn ongeluk en zijn belaging door Altisidora, merkte hij dat men met een sleutel de deur van zijn kamer opende, en terstond verbeeldde hij zich dat de verliefde maagd binnenkwam om een aanslag te plegen op zijn eerbaarheid en hem in de verleiding te brengen de trouw te breken die hij zijn aanbedene Dulcinea van El Toboso verschuldigd was. „Neen,” sprak hij, geloof slaande aan zijn verbeelding, en dit met een stemgeluid dat duidelijk verstaan kon worden; „de grootste schoonheid ter wereld zal niet in staat zijn mijn aanbidding te doen eindigen voor haar die ik in de kern mijns harten en het diepst van mijn ingewand gegraveerd en geprint draag, hetzij gij, vrouwe, veranderd zijt in een naar uien riekende boerin hetzij in een nimf van den gouden Taag, die stoffen weeft van goud en zijde, hetzij Merlijn of Montesinos u in hun geweld houden al naar het hun lust; want waar gij ook zijt, gij zijt de mijne, en waar ik ook ben, ik zal de uwe zijn.”

Op hetzelfde oogenblik dat hij deze woorden sprak,

ging de deur open. Hij kwam rechtop in bed staan, van top tot teen gehuld in een geel satijnen spreij, een slaapmuts op het hoofd, en gelaat en snorren in het verband: het gezicht vanwege de krabben; de snorren, opdat zij niet bezwijmen en afzakken zouden; en in dit gewaad leek hij het vreemdste spookbeeld dat men zich voor kan stellen. Hij hield de oogen op de deur gevestigd en terwijl hij verwachtte daardoor de hartsgevangen en rampzalige Altisidora te zien binnentreden, zag hij een zeer eerwaardige dueña verschijnen met een langen wit gezoomden sluier, zoo lang dat zij haar van het hoofd tot de voeten bedekte en als het ware in een mantel hulde. Tusschen de vingers van de linkerhand droeg zij een brandende korte kaars en met de rechter beschaduwde zij zich het gelaat, opdat het licht haar niet in de oogen zou schijnen, die door een zeer grooten biil werden bedekt. Zij kwam er zeer rustig aangeschreden en bewoog haar voeten haast ongemerkt. Don Quichot sloeg haar gade van zijn hoogen uitkijkpost en toen hij haar tooi zag en haar stilte gadesloeg, maakte hij daaruit op dat er in deze gedaante een heks of tooverkol verscheen om hem een of ander kwaad te berokkenen, en hij begon zich in aller ijl te bekruisen. De spookverschi jning schreed nader, en toen zij het midden van de kamer bereikt had, hief zij de oogen op en zag de haast waarmede Don Quichot bezig was zich te bekruisen; en als hij bevreesd was zulk een gedaante te zien verschijnen, zij was stijf van schrik toen zij de zijne gewaarwerd; want zoodra zij hem in het oog kreeg, zoo lang en vaal als hij was, met de spreij en de verbanden die hem zulk een vreemd figuur deden slaan, slaakte zij een luide kreet en zei: „Hemel! Wat zie ik daar?”

Van den schrik viel de kaars haar uit de handen; en toen zij zich in het donker zag, keerde zij om en wilde heengaan, maar door den angst struikelde zij over haar rokken en maakte een geweldige buiteling. En bevreesd als hij was, sprak Don Quichot:

„Ik bezweer u, spookbeeld of wat ge moogt wezen, mij te zeggen wie ge zijt en wat ge van mij begeert. Zoo ge een ziel in nood zijt, zeg het mij en ik zal alles voor u doen wat mijn krachten vermogen, want ik ben een Katholiek christen en doe gaarne goed aan een ieder; te dien einde immers nam ik de orde aan van de ridderschap waartoe ik behoer, wier beoefening zich zelfs uitstrekt tot het goeddoen aan zielen in het vagevuur.” Toen de met stomheid geslagen dueña zich zoo hoorde bezweren, begreep zij uit haar eigen angst hoe groot die van Don Quichot moest wezen, en zij antwoordde met gedempte en droeve stem:

„Señor Don Quichot (als UEd. bijgeval Don Quichot is), ik ben geen spookverschijning en geen droombeeld en geen ziel in het vagevuur gelijk UEd. schijnt te meenen, maar Doña Rodríguez, de eere-dueña van mevrouw de hertogin, die tot UEd. komt in een nood gelijk UEd. dien pleegt te lenigen.”

„Zeg mij eens, señora Doña Rodríguez,” sprak Don Quichot, „komt UEd. bijgeval om de een of andere koppelarij tot stand te brengen ¹⁾? Want dan laat ik u weten dat ik voor iets van dien aard niet toegankelijk ben, dank zij de onvergelykelijke schoonheid van mijn aangebedene Dulcinea van El Toboso. Weet, señora Doña Rodríguez, dat mits UEd. iedere verliefde boodschap mijdt en achterwege laat, u uwe kaars weer kunt gaan aansteken, en terugkeeren, waarna wij kunnen spreken over wat u maar wenscht en begeert, met uit-

zondering, gelijk ik zeg, van iedere aanstellerige mededeeling."

„Ik breng geen boodschap over, van niemand, mijn waarde señor," antwoordde de dueña. „Dan kent UEd. mij toch wel zeer slecht; neen, op zoo vergevorderden leeftijd ben ik nog niet dat ik mijn toevlucht moet nemen tot dergelijke kinderachtigheden, want God zij geloofd, ik heb nog een ziel in mijn lichaam ²⁾, en al mijn tanden en kiezen nog in mijn mond, behalve enkele die ten prooi zijn gevallen aan zware verkoudheden, die hier in het land van Aragon zooveel voorkomen. Maar wacht UEd. een tel; ik zal mijn kaars gaan aansteken en in een oogenblik ben ik terug om u mijn zorgen te vertellen, als aan den heelmeeester van alle zorgen ter wereld."

En zonder antwoord te wachten verliet zij het vertrek, waar Don Quichot haar kalm en diep in gedachten verzonken bleef wachten; maar terstond daarop bestormden hem duizend gedachten over dit nieuwe avontuur en het kwam hem voor dat het al verkeerd gedacht en nog verkeerder gedaan was om zich aan het gevaar bloot te stellen zijn belofte tegenover zijn aangebedene te breken, en hij zeide bij zich zelf: „Wie weet of de duivel, sluw en listig als hij is, thans niet zal trachten mij te begoochelen met een dueña, nu hij het met keizerinnen, koninginnen, hertoginnen, markiezinnen en gravinnen niet heeft vermocht? Maar al te vaak heb ik menig verstandig man hooren zeggen dat hij als hij kan, ze u eer stompneuzig dan scherpneuzig zal geven ³⁾. En wie weet of deze eenzaamheid, deze gelegenheid en deze stilte mijn slapende begeerten niet zullen wekken, en maken dat ik op het einde van mijn jaren kom te vallen waar ik zelfs nooit gestruikeld ben? En in

dergelijke gevallen is het beter te vluchten dan den slag af te wachten. Maar ik moet niet bij mijn verstand zijn dat ik zulke dwaasheden zeg en denk; want het is toch niet mogelijk dat een witgesluierde, in lange gewaden gehulde en gebilde dueña in de snoodste borst ter wereld een wulpsche gedachte kan opwekken en gaande maken. Is er bijgeval één dueña op aarde die vleesche-lijke schoonheid bezit? Is er soms één dueña die niet onbeschaamd, gerimpeld en aanstellerig is? Weg dan met alle dueña's, die toch van geen enkel nut zijn voor eenig menschelijk geneugt! O, hoe juist handelde de dame van wie men vertelt dat zij twee poppen bezat als dueña's verkleed met stofbrillen en kantkussentjes, in een hoek van haar salon geplaatst alsof zij er zaten te handwerken, en die beelden zetten de zaal evenveel gezag bij als echte dueña's!" En met die woorden sprong hij van het bed met de bedoeling de deur te sluiten en señora Rodríguez niet binnen te laten; maar toen hij op het punt stond ze te sluiten, keerde señora Rodríguez alweer terug, een brandende waskaars in de hand, en toen zij Don Quichot van nabij zag, gehuld in de spreij, met de verbanden, en de slaapmuts of den lap om het hoofd, schrok zij nogmaals, deed enkele schreden achteruit en zeide:

„Ben ik hier veilig, heer ridder? Want ik acht het geen eerbaar teeken dat UEd. is opgestaan van uw legerstede."

„Hetzelfde mag ik wel vragen aan u, señora," antwoordde Don Quichot; „en ik vraag u dan ook: ben ik hier veilig tegen aanvallen of geweld dat mij wordt aangedaan?"

„Van wien of aan wien vraagt gij die beveiliging, heer ridder?" antwoordde de dueña.

„Aan u en van u vraag ik die,” zeide Don Quichot; „ik ben namelijk niet van marmer, noch gij van brons, en het is thans geen tien uur in den morgen, maar middernacht en zelfs een weinig later naar ik meen, en wij bevinden ons in een vertrek dat verborgener is en beslotener dan de grot het geweest moet zijn waar de verraderlijke en vermete Aeneas zijn godvergeten lust boette met de schoone en deerniswekkende Dido ⁴⁾). Maar reik mij de hand, señora; ik begeer geen betere bescherming dan die van mijn kuischheid en ingetogenheid en die welke uw allereerwaardste sluiers bieden.” En met die woorden kuste hij zijn rechterhand ⁵⁾ en nam haar bij de hare, welke zij hem gaf met dezelfde plichtplegingen.

Hier maakt Cide Hamete een opmerking ter zijde, en hij zegt dat hij, bij Mohammed, om die twee zoo aaneengeschakeld en verbonden van de deur naar het bed te zien gaan gaarne den besten mantel had gegeven van de twee die hij bezat.

Om kort te gaan, Don Quichot stapte weer in zijn bed, en Doña Rodríguez bleef op een stoel zitten, ietwat verwijderd van het bed, terwijl zij noch haar bril afzette, noch de kaars uit de hand legde. Don Quichot hurkte ineen en dekte zich geheel toe, waarbij alleen zijn gelaat onbedekt bleef; en nadat het tweetal tot kalmte was gekomen, was Don Quichot de eerste die de stilte verbrak en sprak:

„Thans kan UEd., señora Doña Rodríguez, zich laten gaan en alles zeggen wat u op uw bekommerd hart heeft en in uw bedroefd ingewand; want u zult door mijn kuische ooren aangehoord, en met medelijdende werken geholpen worden.”

„Dat geloof ik gaarne,” antwoordde de dueña; „want

van UEds. bevallig en aangenaam voorkomen kon men geen ander dan zulk een christelijk antwoord verwachten. Het geval is dan, mijnheer Don Quichot, dat alhoewel UEd. mij hier op dezen stoel ziet zitten, midden in het koninkrijk Aragon, en in het gewaad van een afgeleefde en nagenoeg versleten dueña, ik geboortig ben uit Asturië en van zulk een geslacht dat velen van de besten van dat gewest er deel van uitmaakten; maar mijn geringe voorspoed en de zorgeloosheid van mijn ouders, die vóór hun tijd verarmden zonder te weten waarom en waardoor, brachten mij naar de hofstad, naar Madrid, waar om der lieven vrede wille, en om grooter rampen te vermijden, mijn ouders mij in betrekking deden als naaimeisje bij een voorname dame; en ik wil UEd. wel vertellen dat als het er om ging open zoompjes te maken of wit goed te bewerken, geen meisje mij ooit van haar leven te knap af is geweest. Mijn ouders lieten mij in dienstbetrekking achter en keerden terug naar hun streek, en enkele jaren daarna gingen zij ongetwijfeld ten Hemel, want het waren bijzonder goede en Katholieke christenen. Ik bleef als wees achter, aangewezen op het karige loon en de miserabele fooien die men zulken meisjes in paleizen pleegt te geven; en in dezen tijd werd zonder dat ik er eenige aanleiding toe gaf een schildknaap van den huize op mij verliefd, een reeds bedaagd man met een zwaren baard en een stevig postuur, en vooral, een hidalgo als de koning, want hij was afkomstig uit de Montaña ⁶⁾). Hoe geheim wij onze liefde ook hielden, zij kwam toch onze meesteres ter oore, die ons om opspraak te vermijden in vollen vrede met de heilige Roomsche-Katholieke Moederkerk deed trouwen, uit welke verbintenis een dochter werd geboren om een eind

te maken aan mijn geluk zoo ik er ooit eenig bezat, niet omdat ik in het kraambed stierf, want de bevalling verliep vlot en op tijd, maar omdat kort daarop mijn man stierf aan een zekeren schrik dien hij kreeg, waarvan ik weet dat als ik thans de gelegenheid had u dat te vertellen, UEd. versteld zoudt staan.”

En op dat oogenblik begon zij bitter te schreien en zeide: „Houdt UEd. het mij ten goede, mijnheer Don Quichot; ik kan het niet helpen: iederen keer dat ik aan mijn te vroeg gestorven man denk, loopen de oogen mij over. God bewaar mij, met hoeveel gezag reed hij met onze señora op het kruis van een machtig muildier, dat zoo zwart was als git! Want er waren toen nog geen rijtuigen en draagkoetsen in zwang, zooals die naar men zegt thans in gebruik zijn, en de dames reden op het kruis achter haar schildknapen. Iets moet ik u althans vertellen, om te laten zien hoe welgemanierd en stipt mijn brave man was. Eens, toen hij de calle de Santiago te Madrid wilde inrijden, die wat smal is, kwam daar juist een van de burgemeesters der hoofdstad uit met twee gerechtsdienaren voorop, en zoodra mijn brave schildknaap hem zag, deed hij alsof hij wilde omkeeren en achter hem aanrijden⁷⁾. Mijn meesteres, die achter op het kruis zat, zeide met gedempte stem tegen hem: ‘Wat doet ge me daar, botterik? Weet ge niet dat ik hier zit?’ De burgemeester hield als hoffelijk man zijn paard in, en zeide: ‘Rij door, señor, want het is eer aan mij mevrouw Doña Casilda — zoo luidde de naam van mijn meesteres — te volgen.’ Mijn man drong er nog op aan, met zijn muts in de hand, den burgemeester te volgen; en toen mevrouw dit zag, haalde zij in haar woede en ergernis een dikke speld of ik denk eigenlijk een priem uit haar naalden-

boekje te voorschijn, en stak hem daarmede in de lendenen dat mijn man een gil gaf en zijn lichaam zoo in bochten wong dat hij en zijn meesteres op den grond vielen. Haar twee lakeien schoten toe om haar op te helpen, en hetzelfde deden de burgemeester en de gerechtsdienaren; de heele Puerta de Guadalajara ⁸⁾ kwam in rep en roer, ik bedoel de leegloopers die zich daar ophielden; mijn meesteres zette haar tocht te voet voort, en mijn man snelde naar het huis van een barbier wien hij zeide dat zijn ingewanden geheel en al doorboord waren. De hoffelijkheid van mijn man werd algemeen bekend, dermate dat de jongens hem op straat naliepen; om die reden en omdat hij wat bijziende was gaf mijn meesteres hem zijn ontslag en het verdriet daarover was naar mijn stellige meening ongetwijfeld de oorzaak van zijn dood. Ik bleef achter als eenzame weduwe en met een dochter tot mijn last, die langzamerhand in schoonheid toenam als het schuim der zee. Om kort te gaan, daar ik den naam had een voortreffelijk naaister te zijn, wilde mijn meesteres de hertogin, die pas gehuwd was met mijnheer den hertog, mij en ook mijn dochter met zich medenemen naar dit koninkrijk Aragon, waar mettertijd mijn dochter opgroeide, en met haar alle bevalligheid van de wereld: zij zingt als een leeuwerik, zij danst zoo licht als de gedachte, en springt in de volksdansen als een lichtekooi, zij leest en schrijft als een schoolmeester, en zij houdt boek als een vrek. Van haar properheid zeg ik niets: stroomend water is niet reiner; en zij moet thans, als het geheugen mij niet in den steek laat, zestien jaar zijn, vijf maanden en drie dagen, of een meer of minder. Om het verhaal kort te maken, de zoon van een schatrijken boer, die in een dorp van mijnheer den hertog niet ver vanhier

woont, werd verliefd op mijn dochter. Welnu, zij hebben, hoe begrijp ik nog niet, zeer vertrouwelijken omgang met elkander gekregen, en op zijn eerewoord met haar te zullen trouwen, heeft hij mijn dochter verleid, maar hij wil haar zijn woord niet gestand doen; en alhoewel mijnheer de hertog het weet, want ik heb mij niet eens, maar herhaaldelijk bij hem beklaagd en hem gevraagd den boer te bevelen met mijn dochter te trouwen, houdt hij zich oostindisch doof en wil mij nauwelijks aanhooren; en de reden daarvan is dat de vader van den verleider zoo vermogend is en hem wel geld leent en ieder oogenblik borg staat voor zijn schulden, zoodat hij hem niet ontevreden wil stemmen of op eenigerlei wijze ergernis geven. En ik zou dan willen, beste heer, dat UEd. het op u nam dit onrecht recht te maken, hetzij door smeekbeden, hetzij met geweld van wapenen; want UEd. is, zooals een ieder zegt, in de wereld gekomen om beledigingen te wreken en het kromme recht te maken en ongelukkigen te beschermen; denkt UEd. aan de verweesdheid van mijn dochter, haar bevalligheid, haar jeugd, en alle voortreffelijke eigenschappen die zij zooals ik gezegd heb bezit, want bij God en mijn geweten zweer ik dat van alle maagden die mijn meesteres er op na houdt, er geen is die ook maar in haar schaduw kan staan; en een van haar, die men Altisidora noemt, en die voor de onbeschaamdste en brutaalste doorgaat, staat met mijn dochter vergeleken wel twee mijlen bij haar ten achter. Want UEd. mag wel bedenken, mijnheer, dat het al geen goud is wat er blinkt; die kleine Altisidora heeft meer verbeelding dan dat zij werkelijk zoo knap is, en zij is eer onbeschaamd dan ingetogen; bovendien is zij niet goed gezond ook: zij heeft zulk een muffen adem, dat

het ondraaglijk is ook maar een oogenblik naast haar te staan. En zelfs mevrouw de hertogin... maar laat ik daar liever het zwijgen toe doen, want de muren hebben ooren, gelijk men wel zegt."

„In 's-Hemelsnaam, wat mankeert mevrouw de hertogin, señora Doña Rodríguez?" vroeg Don Quichot.

„Als UEd. mij zoo bezweert," antwoordde de dueña, „moet ik wel naar waarheid antwoorden op wat mij gevraagd wordt. UEd., mijnheer Don Quichot, aanschouwt de schoonheid van mevrouw de hertogin, de huid van het gelaat die glad lijkt als een gepolijst zwaard, die twee wangen van melk en karmijn, zoodat zij wel beschenen lijken door zon en maan, en dien vroolijken lichten tred waarmede zij den grond betreedt of het lucht was, zoodat het niet anders lijkt dan alsof zij gezondheid rondom zich uitstraalt waar zij voorbijgaat? UEd. moet dan weten, dat zij daarvoor in de eerste plaats God mag danken; maar naast Hem twee open wonden die zij aan de beenen heeft, en waaruit alle kwade sappen wegvloeien waarvan zij volgens het zeggen van de doctoren vol zit ⁹⁾".

„Heilige Moeder Gods!" zei Don Quichot. „Hoe is het mogelijk dat mevrouw de hertogin van diergelijke loozingen is voorzien? Ik zou het niet gelooven, al zouden de ongeschoeide Karmelieten het mij vertellen ¹⁰⁾, maar als señora Doña Rodríguez het zegt moet het wel waar wezen. Zulke open wonden echter, en dat op zulke plekken, moeten geen kwade sappen laten vloeien, doch vloeibaar amber. En waarlijk, nu geloof ik toch dat dit zich open wonden bezorgen iets van groot gewicht voor de gezondheid moet zijn."

Nauwelijks had Don Quichot deze woorden gesproken, of met een zwaren slag werden de deuren van het

vertrek opengeworpen; van den schrik van den slag viel Doña Rodríguez de kaars uit de hand en in het vertrek werd het zoo donker als in een wolfsmuil, gelijk men pleegt te zeggen. De arme dueña voelde hoe twee handen haar onverhoeds bij de keel grepen, zoo stevig dat ze haar nauwelijks adem lieten halen, en hoe een ander haar in aller ijl zonder een woord te spreken de rokken opstroopte, en haar met wat een pantoffel leek zulk een pak slaag gaf dat men er medelijden mee moest hebben; maar al had Don Quichot het met haar, hij verroerde zich niet van zijn bed, en hij begreep maar niet wat dit te beteekenen kon hebben. Hij hield zich echter rustig en zwijgend, en hij was maar bang dat het pak slaag voor hem was bedoeld. Zijn vrees bleek niet ongegrond, want zoodra zij de dueña hadden afgerost (die geen kik dorst geven), schoten de zwijgende beulen op Don Quichot toe, wikkelden hem uit het laken en de sprei, en knepen hem zoo geducht en terdege dat hij niet kon nalaten zich met vuistslagen te verdedigen, en dit alles te midden van een verwonderlijke stilte. De strijd duurde bijkans een half uur; toen gingen de spookverschijningen heen, Doña Rodríguez schikte haar rokken recht, en kreunend over haar ongeluk ging zij door de deur naar buiten, zonder een woord te zeggen tot Don Quichot, die pijnlijk en geknepen, beschaamd en in gedachten verzonken, alleen achterbleef alwaar wij hem zullen laten, vurig verlangend te weten wie de verdorven toovenaar was geweest die hem zoo had toegetakeld. Maar dit zal te zijner tijd medegedeeld worden; want Sancho Panza roept ons en de goede opzet van de historie vereischt het aldus.

AANTEKENINGEN

- ¹⁾ Vgl. het Dertiende Hoofdstuk van het Eerste Deel, aantekening 6.
- ²⁾ D. w. z. ik ben nog lang niet oud.
- ³⁾ Zinspelings op het oude spreekwoord: „Si la podemos dar roma, no la demos aguileña” (als we ze stompneuzig kunnen geven, laten we ze dan niet scherpneuzig geven); dat aan den duivel wordt toegeschreven.
- ⁴⁾ Aeneas en Dido waren op een jachtpartij voor een onweersbui in een grot gevlucht. Vgl. Vergilius, *Aeneis*, l. IV, v. 165.
- ⁵⁾ Dit oude gebruik, zijn eigen rechterhand te kussen alvorens die van een ander te kussen, moet door de Spanjaarden aan de mooren zijn ontleend, bij wie het nog steeds in zwang is, vooral in Marokko.
- ⁶⁾ Onder de Montaña verstaat men de provincie Santander. Daar van dit bergachtige gebied uit de Reconquista begon, beschouwden de bewoners zich als oude christenen, en waren zij trotsch op hun ouden adel.
- ⁷⁾ Een oud gebruik dat op den Romeinschen tijd teruggaat.
- ⁸⁾ De Puerta de Guadalajara was in Cervantes' tijd het verzamelpunt van allerlei leegloopers.
- ⁹⁾ Kunstmatig opgehouden wonden op armen en beenen, en zelfs achter in den hals, waren zeer in zwang in de eerste helft van de 17de eeuw.
- ¹⁰⁾ Over de welsprekendheid der ongeschoeide Karmelieten zie het Tweeëndertigste Hoofdstuk van het Eerste Deel, aantekening 8.

NEGENENVEERTIGSTE HOOFDSTUK

WAT SANCHE PANZA OVERKWAM TOEN HIJ DE RONDE DEED
OP ZIJN EILAND

Wij lieten den grooten gouverneur achter in verbolgenheid en toorn over den portretschilderenden schelm van een boer, die op last van den intendant, en de intendant op last van den hertog, den gek moest steken met Sancho; maar hij, zoo dwaas, plomp en dik als hij was, hield dapper stand tegen iedereen, en hij zeide tot zijn gevolg en tot Dr. Pedro Recio, die de zaal weer waren binnengetreten zoodra de geheime raad naar aanleiding van den brief van den hertog was opgeheven: „Thans vat ik eerst goed waarom rechters en gouverneurs als brons zijn of hooren te zijn om ongevoelig te blijven voor den overlast van wie hun zaken bij ze komen bepleiten, en ieder uur van dag en nacht verlangen dat men ze aanhoort en voorthelpt en enkel en alleen op hun eigen belang letten wat er ook aan de hand mag wezen; en als de arme rechter hen niet aanhoort en voorthelpt, hetzij omdat hij niet kan, hetzij omdat het niet het geschikte oogenblik is hun gehoor te verleen, spreken zij ijlings kwaad van hem en maken hem zwart en belasteren hem, en snuffelen zelfs al het kwaad in zijn familie na. Dwazen en dommooren, die uw zaak komt bepleiten, hebt minder haast, wacht op het oogenblik en de goede gelegenheid: kom niet op het uur van eten noch op het uur van slapen; want magistraten zijn menschen van vleesch en bloed en moeten de natuur geven wat deze natuurlijkerwijze van ze verlangt, behalve in mijn geval, want ik geef haar niet te eten, dank zij Dr. Pedro Recio Tirteafuera, hier aanwezig, die mij wel

zou willen zien omkomen van honger en verzekert dat dit soort sterven leven is; moge God het hem en allen van zijn soort zoo geven, ik bedoel de slechte dokters; want de goede verdienen palmen en laurieren."

Allen die Sancho Panza kenden waren verbaasd hem zoo sierlijk te hooren spreken, en zij wisten niet waaraan zij het anders moesten toeschrijven dan dat zware ambten en verantwoordelijkheden het verstand of scherp of bot maken. Dr. Pedro Recio Agüero de Tirteafuera beloofde hem ten slotte dien avond een maaltijd toe te staan, al was dit in strijd met alle aphorismen van Hippocrates. De gouverneur nam hiermede genoegen, en hij wachtte in groote spanning den avond en het etensuur; en hoewel de tijd, naar het hem leek, stilstond en niet van zijn plaats kwam, brak het zoo vurig begeerde uur toch aan; men gaf hem als avondeten een ragoût van rundvleesch met uien en gekookte kalfspootjes die al vrij ver heen waren. Hij begon er met meer smaak aan dan wanneer ze hem Milaneesche hazelhoenders hadden voorgezet, Romeinsche fazanten, kalfsvleesch uit Sorrento, patrijzen uit Morón of ganzen uit Lavajos, en terwijl hij at, wendde hij zich tot den dokter en zei:

„Kijk eens aan dokter: doet u voortaan geen moeite om mij liflafjes of fijne schotels voor te zetten, daarmee zal u mijn maag alleen maar uit haar gewone doen brengen, want die is gewend aan geiten, koeien, spek, gerookt vleesch, en knollen en uien, en als ze haar bijgeval paleiskostjes geven, ontvangt ze die met gemaakte vriendelijkheid, en soms walgt ze er van. Het beste wat de maestresala kan doen is mij wat ze noemen een olla podrida brengen, want hoe meer ze podrida is ¹⁾, des te beter ruikt ze, en daar kan hij alles in stop-

pen en opruimen wat hij wil, als het maar goed is om te eten; ik zal er hem dankbaar voor zijn en het hem te gelegener tijd loonen; maar laat niemand het wagen streken met mij uit te willen halen, want wij bestaan, of wij bestaan niet: laten we dan liever altegaar leven en eten in pais en vrede, want als God het laat dagen, daagt het voor iedereen. Ik zal dit eiland besturen, strijkgeld afslaan en op mijn recht staan, en iedereen moet maar goed uitkijken en op zijn eigen pijlen passen; want ik wil ze wel vertellen dat de duivel in Cantillana is ²⁾, en als ze mij er toe drijven dan kunnen ze wonderen beleven. Want al te goed is buurmans gek!"

„Waarlijk, mijnheer de gouverneur," sprak de maestre-sala, „UEd. heeft volkomen gelijk in alles wat u beweerde, en ik zeg u uit naam van alle eilanders van dit eiland toe dat zij UEd. met allen ijver, genegenheid en goeden wil zullen dienen, want de milde hand van regeeren die UEd. om te beginnen getoond heeft, geeft hun geen aanleiding iets te doen of te denken dat ten nadeele van UEd. uitvalt."

„Dat geloof ik graag," antwoordde Sancho, „en ze zouden wel dwaas zijn als ze iets anders deden of dachten. En ik zeg nog eens dat er goed op gelet moet worden wat ik en mijn grauwtje te eten krijgen, want daar gaat het maar om en daar komt het het meest op aan, en als het tijd is, laten we dan de ronde gaan doen; want ik ben voornemens dit eiland te zuiveren van allerhande ongerechtigheden en luiwammeserige zwervers die niet op een behoorlijke manier aan den kost komen; want ge moet bedenken, vrienden, dat luie en ledige menschen in het gemeenebest hetzelfde zijn als de darren in de korven, die den honing opeten dien de werkbijen maken.

Ik ben van zins den boeren hulp te verleenen, de voorrechten van de hidalgo's in eere te houden, de braven te beloonen, en vooral eerbied te toonen voor den godsdienst en voor de eer van het geestelijke volk. Wat lijkt u hiervan, vrienden? Heb ik iets gezegd, of is dit slechts dwaasheid en hoofdbrekerij?"

„UEd. heeft zooveel gezegd, mijnheer de gouverneur," zeide de intendant, „dat ik verbaasd ben te zien hoe een zoo weinig geletterd man als UEd., want als ik het wel heb, kunt u niet lezen of schrijven, zulke en zoovele dingen zegt vol wijze spreuken en raadgevingen, geheel in tegenstelling met al wat er van UEds. vernuft is verteld door die ons hierheen zonden en door ons die hier heen gezonden zijn. Iederen dag ziet men iets nieuws in de wereld; scherts wordt ernst en de schertsers krijgen het lid op den neus."

De avond viel en de gouverneur gebruikte den maaltijd met verlof van Dr. Recio ³⁾. Daarop maakte men zich klaar voor de ronde; hij trok er op uit met den intendant, den secretaris en den maestresala, en den kroniekschrijver die tot taak had zijn daden te boek te stellen, benevens zooveel gerechtsdienaars en griffiers, dat het wel een legerbende leek. Sancho marcheerde in het midden met zijn staf dat het een lust was om te zien, en zij hadden eerst enkele straten van de stad doorschreden toen zij gekletter van degens vernamen; zij schoten toe en ontdekten dat er slechts twee mannen vochten die, toen zij de justitie zagen naderen den strijd staakten, en de een zeide:

„Hulp in naam van God en den Koning! Moet een mensch hier in de stad maar toelaten dat er in het openbaar wordt geroofd en midden op straat struikrooverij gepleegd?"

„Kalm aan, brave man,” zei Sancho, „en vertel mij eens wat de oorzaak is van deze vechtpartij; want ik ben de gouverneur.”

De tweede vechtersbaas zeide:

„Mijnheer de gouverneur, dat zal ik u in een paar woorden vertellen. UEd. moet weten dat deze edele heer daareven in het speelhuis aan den overkant meer dan duizend realen heeft gewonnen, God weet hoe. Ik stond er bij, en ik heb meer dan een twijfelachtig geval in zijn voordeel beslist, zeer in strijd met al wat mijn geweten mij voorschreef; hij streek de winst op, en terwijl ik verwachtte dat hij mij minstens een gouden schild als zwijggeld ⁴⁾ zou geven, gelijk het gewoonte en gebruik is te geven aan personen van aanzien als ik, die altijd klaar staan om oneenigheden over eerlijk en valsch spel te bedisselen, meeningsverschillen uit te lokken en twisten te beslechten, stak hij zijn geld op en liep het huis uit. Ik ging hem vol verontwaardiging achterna en heb hem in vriendelijke en hoofdsche woorden gevraagd mij ten minste acht realen te geven, want hij weet dat ik een man van eer ben en geen beroep en geen geld heb, omdat mijn ouders mij er geen leeren lieten en geen hebben nagelaten; maar de schurk, die grooter dief is dan Cacus en gemeener valschspeler dan Andradilla ⁵⁾, wilde mij niet meer dan vier realen geven, waaruit UEd., mijnheer de gouverneur, eens kunt zien hoe weinig schaamte en geweten de man bezit! En zoo waar ik leef, als UEd. hier niet verschenen was, had ik hem zijn winst wel losgemaakt, en ik zou hem wel hebben laten voelen hoe lang een el staal is.”

„Wat hebt gij hierop te zeggen?” vroeg Sancho.

De ander antwoordde dat alles wat zijn tegenstander zeide waar was, maar dat hij hem niet meer verkoos te

geven dan vier realen, omdat hij hem al zoo vaak geld gaf; en dat menschen die zulke presentjes verwachten beleefd behooren te zijn en dankbaar voor wat er afvalt, en het de winners niet lastig moeten maken zoolang zij niet zeker weten dat er valsch gespeeld wordt en dat wat er gewonnen werd met valsch spel is gewonnen; als bewijs dat hij zelf een man van eer was en geen dief zooals de ander beweerde, was er geen beter dan het feit dat hij hem niets had willen geven; want valsche spelers betalen altijd zwijggeld aan de omstanders die hen kennen."

„Zoo is het," zeide de intendant. „Zegt UEd. maar eens, mijnheer de gouverneur, wat er met deze mannen moet geschieden."

„Wat er geschieden moet is dit," antwoordde Sancho; „de winnaar, eerlijk of valsch of wat hij wezen mag, geeft zijn aanvaller terstond honderd realen en betaalt er bovendien nog dertig voor de onbemiddelden in de gevangenis; en gij, die geen beroep en geen geld hebt, en hier op het eiland tot niets nut zijt, pak op staanden voet die honderd realen aan, en verdwijn morgen aan den dag van het eiland, verbannen voor tien jaren, op straffe dat gij indien ge het vonnis overtreedt, ze vol-eindigen moet in het leven hiernamaals, daar ik u dan aan een galg hang, of althans de beul dat op mijn bevel zal doen; en houdt thans beiden den mond of ik zal u mores leeren."

De een betaalde, de ander streek het op, deze verliet het eiland, en gene ging naar huis, en de gouverneur bleef achter en sprak:

„Nu ben ik een man van niets, of ik zal die speelhuizen opruimen; want het begint mij te dagen dat zij veel kwaad doen."

„Maar dit zal UEd. toch niet kunnen opruimen,” zei een griffier, „want het behoort aan een groot personage ⁶⁾, en wat hij jaarlijks verliest overtreft vele malen wat hij aan de kaarten verdient. UEd. doet beter uw macht te laten gevoelen aan de kleine speelhuizen, zij doen het meeste kwaad en huisvesten de ergste praktijken; want in de huizen van voornamen caballero's en andere hooge heeren durven beruchte valsche spelers hun streken niet uithalen; en daar de ondeugd van het spel zeer algemeen verbreid is, is het maar beter dat men in voornamen huizen speelt dan in dat van een of ander handwerksman, waar men een ongelukkig slachtoffer van het middernachtelijk uur af aan te pakken neemt en levend vilt.”

„Al goed, griffier,” zei Sancho, „ik weet dat er daar nog heel wat over te zeggen valt.”

En hierop verscheen er een gerechtsdienaar die een jongen man opbracht, en zeide:

„Heer gouverneur, deze jonge man liep ons voor de voeten, maar zoodra hij zag dat wij van de justitie waren, maakte hij rechtsomkeert en begon te rennen als een hert, wat bewijst dat hij een misdadiger moet wezen. Ik zette hem na, maar als hij niet gestruikeld en gevallen was, zou ik hem nooit hebben gevat.”

„Waarom ging je op de vlucht, man?” vroeg Sancho. Waarop de jonge man antwoordde:

„Heer, om geen antwoord te hoeven geven op al de vragen die het gerecht stelt.”

„Wat is je beroep?”

„Wever.”

„En wat weef je dan?”

„Speerpunten, met UEds. welnemen.”

„Wou je grapjes met mij maken? Wou je voor potsen-

maker spelen? Goed zoo! En waarheen was je op weg?"

„Ik ging een luchtje scheppen, heer."

„En waar schept men hier op het eiland een luchtje?"

„Waar het waait."

„Goed zoo; ge antwoordt zeer ter snede! Gij schijnt een schrander jonkman; maar weet wel dat ik de wind ben en dat als gij mij van achteren krijgt ik u de gevangenis in waai. Hé daar, grijpt hem en voert hem weg; ik zal hem vannacht eens laten slapen zonder luchtjes!"

„Bij God," zeide de jonge man, „UEd. kunt mij evenmin in de gevangenis laten slapen als een koning van mij maken!"

„En waarom kan ik je niet in de gevangenis laten slapen?" antwoordde Sancho. „Heb ik soms niet de macht je gevangen te nemen en los te laten wanneer ik maar wil?"

„Al had UEd. nog zooveel macht," zei de jonge man, „in de gevangenis kunt u mij niet laten slapen."

„En waarom niet?" vroeg Sancho weer. „Brengt hem op staanden voet daarheen waar hij met eigen oogen uit den droom zal worden geholpen, zelfs als zou de gevangenebewaarder nog zoo graag zijn geenszins belangelooze toegevendheid jegens hem willen toonen, want ik zal hem met twee duizend dukaten beboeten, als hij je ook maar een stap buiten de gevangenis laat zetten."

„Het is om te lachen," antwoordde de jonge man. „Ik bedoel alleen dat er geen mensch ter wereld in staat is mij in de gevangenis te laten slapen."

„Wel wat duivel," zei Sancho, „houd je er dan een engel op na die je er uit kan halen en die je de kluisters afneemt die ik van plan ben je te laten aandoen?"

„Mijnheer de gouverneur,” antwoordde de jonge man schalks, „laten we eens redelijk redeneeren en ter zake komen. Aangenomen dat u mij naar de gevangenis laat brengen en dat ze mij daar kluisters en ketenen aanleggen en in een kerker stoppen, en men den gevangene bewaarder met zware straffen dreigt als hij mij laat ontsnappen, en hij alles nakomt gelijk men het hem beveelt; als ik dan toch niet gelief te slapen en den geheelen nacht wakker wil liggen zonder een oog te luiken, zal UEd. dan met dat al toch in staat zijn mij met al uw macht te laten slapen, als ik dat niet wil?” „Stellig niet,” zei de secretaris; „en de man is waar hij wezen wil.”

„Dat wil zeggen,” zei Sancho, „dat ge alleen uit eigen wil niet zoudt slapen en niet om in te gaan tegen den mijnen.” „Wel neen, heer,” zei de jonge man, „geen denken aan.” „Ga dan met God,” zei Sancho; „ga thuis slapen, en God schenke u een goeden nachtrust, ik wil ze u niet ontrooven; maar ik raad u voortaan niet meer te gekscheren met de justitie, want ge zoudt wel eens met een gerecht in aanraking kunnen komen dat u de grap op gevoelige wijze aan het verstand bracht.”

De jonge man verdween, en de gouverneur zette zijn ronde voort, en kort daarop verschenen er twee gerechtsdienaars die een man gegrepen hadden, en zeiden: „Mijnheer gouverneur, dit lijkt een man, maar het is er geen; het is een vrouw, en geen leelijke ook, die in manskleeren rondloopt.”

Men hield haar twee of drie lantaarns voor het gezicht en bij het licht daarvan zagen zij het gelaat van een meisje van omstreeks zestien jaar naar het scheen, het haar opgenomen in een net van goud en groene zijde, en schoon als duizend parelen. Zij bekeken haar van top

tot teen en zagen dat zij kousen aan had van roode zijde, met kousebanden van witte taf en franje van goud en parelen; haar broek was van groen en gouden stof, en een open losse kazak of jas van hetzelfde, waaronder zij een wambuis droeg van zeer fijne stof van wit en goud, haar schoenen waren wit en het waren manschoenen. Zij droeg geen degen aan den gordel, maar een rijk versierde dagge, en aan de vingers vele zeer fraaie ringen. Kortom, een ieder vond dat de jonge vrouw het aanzien wel waard was, maar niemand van allen die haar zagen kende haar. Zij, die in de stad thuis hoorden, verklaarden dat zij niet wisten te bedenken wie zij wel mocht wezen en zij die af wisten van de grappen die Sancho gespeeld zouden worden, waren nog het verwonderdst van al, dit voorval of onverwachte gebeurtenis hadden zij niet voorbereid, en derhalve wisten zij niet wat zij er van moesten denken en wachtten zij maar af waarop het geval zou uitloopen. Sancho stond versteld van de schoonheid van het meisje, en vroeg haar wie zij was, waarheen zij ging en wat de reden was dat zij zich in dat gewaad had gestoken. Zij sloeg de oogen neer in zeer eerbare schaamte en antwoordde:

„Heer, waar zooveel menschen bij zijn kan ik niet zeggen wat ik zoo graag geheim wilde houden. Maar ik wil wel dat een ieder één ding weet: dat ik geen dief of misdadiger ben, maar een ongelukkig meisje dat door de macht der jaloezie de goede manieren veronachtzaamd heeft.”

Toen de intendant dit hoorde, zei hij tot Sancho:

„Laat de menschen wat ter zijde treden mijnheer de gouverneur, dan kan deze dame zonder hinder zeggen wat zij wil.”

De gouverneur beval het aldus; allen traden ter zijde, behalve de intendant, de maestresala en de secretaris, en toen zij zag dat zij alleen waren, ging de maagd voort en zeide:

„Heeren, ik ben de dochter van Pedro Pérez Mazorca, den pachter van de belasting op wollen goederen hier ter stede, die vaak bij mijn vader aan huis verkeert.”

„Dat klopt niet, señora,” zeide de intendant, „want ik ken Pedro Pérez zeer wel, en ik weet dat hij geen kinderen heeft, geen zoon en geen dochter; en bovendien zegt gij dat hij uw vader is, en terstond daarop voegt ge er bij dat hij vaak bij uw vader aan huis verkeert.”

„Dat had ik ook al gemerkt,” zei Sancho.

„Heeren, ik ben geheel van streek, en weet niet recht wat ik zeg,” antwoordde de maagd; „maar de waarheid is dat ik de dochter ben van Diego de la Llana, dien u allen moet kennen, edele heeren.”

„Dat klopt wel,” antwoordde de intendant; „want ik ken Diego de la Llana en ik weet dat hij een aanzienlijk en rijk hidalgo is, en een zoon heeft en een dochter, maar dat er sinds hij weduwnaar werd geen mensch in de gansche stad beweren kan dat hij zijn dochters gezicht heeft gezien; hij houdt haar zoo opgesloten dat hij zelfs de zon geen kans geeft haar te aanschouwen; maar met dat al zegt de faam dat zij bijzonder schoon is.”

„Dat is de waarheid,” antwoordde de maagd, „die dochter ben ik; en of de faam al of niet over mijn schoonheid liegt dat zult u, heeren, al wel hebben uitgemaakt sedert u mij hebt gezien.”

En daarop begon zij bitter te schreien. Toen de secretaris dit zag, boog hij zich naar den maestresala en fluisterde hem zachtjes in het oor:

„Er is dit arme maagdje vast iets ernstigs overkomen,

dat ze in zulke kleeding, en op zulk een uur buitenshuis loopt, terwijl zij zoo voornaam is."

„Daar valt niet aan te twifelen," antwoordde de maestresala, „en die veronderstelling wordt nog bevestigd door haar tranen."

Sancho troostte haar zoo goed hij kon en vroeg haar hun zonder schroom te zeggen wat haar was wederwaren: iedereen was bereid haar in allen ernst en zoo goed het maar ging te helpen.

„Het geval wil, heeren," zeide zij, „dat mijn vader mij al tien jaar houdt opgesloten, want zoo lang ligt mijn moeder onder de aarde. De mis wordt bij ons thuis gelezen in een rijk bidvertrek, en ik heb in al dien tijd niets gezien dan de zon des hemels over dag en maan en sterren des nachts, en ik weet niet wat straten, pleinen en kerken zijn, en zelfs niet wat mannen zijn, behalve mijn vader en een broer van mij, en Pedro Pérez de wolpachter. En omdat die vaak bij ons aan huis komt, kwam ik op de gedachte te zeggen dat hij mijn vader was, om den mijnen maar niet te hoeven noemen. Die gevangenschap en het verbod buitenshuis te gaan, al was het maar naar de kerk, hebben mij al vele dagen en maanden verdrotten; ik verlangde er naar de wereld te zien, of ten minste de stad waar ik geboren ben en het scheen mij dat die wensch niet indruischte tegen de goede zeden die aanzienlijke maagden jegens zich zelf in acht dienen te nemen. Wanneer ik hoorde spreken over stierengevechten en steekspelen met rieten lansen⁷⁾, en tooneelstukken die werden opgevoerd, vroeg ik mijn broer, die een jaar jonger is dan ik, mij te vertellen wat dat voor dingen waren, en nog veel meer waarvan ik nooit iets gezien had; hij legde het mij uit zoo goed hij kon; maar het eenige gevolg daarvan was

dat het mij nog meer prikkelde om het te zien. Ten slotte, om het verhaal van mijn ongeluk kort te maken bad en smeekte ik mijn broer; ach, had ik het maar nooit gedaan..."

En zij begon opnieuw te schreien.

„Gaat UEd. voort, señora," zei de intendant, „en vertel ons verder wat u is wedervaren; want uw woorden en tranen houden ons allen in spanning."

„Er valt niet veel meer te vertellen," antwoordde de de maagd, „al vallen er veel tranen te schreien, want wie zijn verlangens niet beheerscht, moet het wel zoo bezuren."

De schoonheid der maagd had den maestresala diep in het hart getroffen, hij hief nogmaals zijn lantaarn om haar van dichtbij te zien. Het leek hem dat zij geen tranen schreide, maar pareltjes dauw van de weiden; ja, hij sloeg ze nog hooger aan en verhief ze tot oostersche parelen, en hoopte vurig dat haar ongeluk maar niet zoo groot mocht zijn als uit haar tranen en zuchten viel op te maken. De gouverneur verloor zijn geduld bij de traagheid waarmede het meisje haar historie vertelde, en zei dat zij hen niet nog langer in spanning moest houden; want het was laat en zij hadden nog een heel stuk de ronde te doen. Met half bedwongen snikken en zuchten ging zij voort:

„Mijn ongeluk en ellende is enkel en alleen dat ik mijn broer smeekte mij met een van zijn pakken in manskleeren te steken, en mij op een avond als vader sliep mee te nemen om mij de heele stad te laten zien; hij bezweek voor mijn smeekbeden en stemde toe; hij kleetde mij in dit pak, en zich zelf in een stel kleeren van mij, dat hem als gegoten zit, want hij heeft nog geen haartje op zijn kin en kan voor een beeldschoon meisje door-

gaan; en vanavond, het zal omstreeks een uur geleden zijn, verlieten wij ons huis en zijn geleid door ons jeugdig en onbezonnen plan de gansche stad rondgewandeld; en juist toen wij naar huis wilden gaan zagen wij een grooten troep menschen naderen, en mijn broer zei: 'Zuster, dat moet de ronde zijn; wees snel ter been, bind vleugels aan, en volg mij zoo rap je kunt, dat ze ons niet herkennen, want dat zou ons leelijk te staan komen.' En terwijl hij het zei maakte hij rechtsomkeert en begon, ik zeg niet te rennen, maar te vliegen; ik, op zes pas achter hem aan, viel van schrik, en toen kwam de gerechtsdienaar die mij voor u bracht, edele heeren, tegenover wie ik mij omdat ik zoo wispelturig en nukkig ben geweest, nu aan de kaak zie gesteld."

„Señora,” vroeg Sancho, „is u werkelijk geen ander onheil overkomen, en is het geen jaloezie die u het huis uitjoeg, zooals ge in het begin van uw verhaal hebt gezegd?"

„Er is mij niets anders overkomen en ik ben door geen jaloezie uit huis gejaagd, alleen door de begeerte de wereld te zien, wat niet verder ging dan de straten van deze stad."

Wat het meisje beweerde werd nog als waarheid bevestigd door de komst van de gerechtsdienaren met haar gevangengenomen broeder, dien een van hen achterhaald had toen hij van zijn zuster wegliep. Hij droeg niets dan een kostbaren rok en een manteltje van blauw damast met passementen van fijn goud, het hoofd zonder eenige bedekking of eenige andere versiering dan zijn eigen haren, die als ringen van goud waren, zoo licht en gekruld. De gouverneur, de intendant en de maestresala namen hem wat ter zijde, en vroegen hem zonder dat zijn zuster het hoorde, hoe het kwam dat hij

in die kleedij rondliep; en hij vertelde, met niet minder schaamte en verlegenheid, hetzelfde wat zijn zuster verteld had, tot groote verheugenis van den verliefden maestresala. Maar de gouverneur zeide tot hen:

„Jonge heerschappen, dit was maar een kinderstreek, en om al die dwaasheid en overmoed te verhalen waren er niet zooveel uitweidingen en tranen en zuchten noodig geweest; als ge gezegd hadt: ‘Wij zijn die en die, en die en die, wij hebben het huis van onze ouders verlaten om wat uit wandelen te gaan, enkel uit nieuwsgierigheid, en zonder andere bedoeling,’ dan waren er geen zuchtjes en traantjes en wat dies meer zij aan te pas gekomen.”

„Dat is zeker waar,” antwoordde de maagd; „maar u begrijpt wel, edele heeren, ik was zoo ontsteld dat ik mij niet gedroeg als passelijk was.”

„Er is geen kwaad geschied,” zei Sancho. „Kom, we zullen u beiden naar uws vaders huis brengen; misschien heeft hij u nog niet eens gemist. En wees voortaan niet meer zoo kinderachtig en niet zoo begeerig de wereld te zien; want een maagd met eer heeft een stukkend been, en blijft altijd thuis alleen; en een vrouw en een kip die los rondloopt, krijgt de pip; en een vrouw die graag wat ziet, wordt graag gezien ook. En meer zeg ik niet.”

De jonge man dankte den gouverneur voor de eer die hij hun wilde bewijzen door hen naar huis te brengen, en zoo richtten zij hun schreden daarheen, hetgeen slechts een luttel eind weegs was. Toen zij er waren, wierp de broer een steentje tegen een tralievenster, en terstond kwam er een dienstmaagd naar beneden, die op hen had zitten wachten en hun de deur opende, en zij gingen binnen, allen in verbazing achterlatende

zoowel over hun bevalligheid en schoonheid als over hun begeerte de wereld te zien bij nacht en zonder de stad te verlaten; maar zij weten het alles aan hun jonge jaren. De maestresala bleef achter met een doorkliefd hart en het voornemen haar den volgenden dag aan haar vader tot vrouw te vragen; hij hield het voor zeker dat men hem haar niet weigeren zou, daar hij een dienaar van den hertog was; en zelfs Sancho kreeg verlangens en opwellingen in het hoofd om den jongen man te laten trouwen met Sanchica zijn dochter en nam zich voor ze te zijner tijd uit te voeren, waarbij hij zich wijsmaakte dat men een dochter van een gouverneur geen enkelen man kon weigeren.

Hiermede kwam de nachtelijke ronde ten einde en twee dagen later het gouverneurschap, waarmede al zijn plannen werden afgedaan en weggevaagd, gelijk men zien zal uit wat thans volgt.

AANTEKENINGEN

¹⁾ Zie over de *olla podrida* het Zevenenveertigste Hoofdstuk van dit Tweede Deel, aanteekening 6.

²⁾ Ter verklaring van deze woorden zegt men dat de neven van een bisschop die te Brenes woonde, prat gingen op deze bloedverwantschap en Cantillana op stelten zetten: deze beide plaatsen in Andalusië liggen tamelijk dicht bij elkaar. Men verklaart de herkomst van het gezegde ook uit een verblijf te Cantillana van D. Juan Pacheco, die zijn meester, koning Enrique II (1369—1379) niet naar Sevilla durfde vergezellen, waar hij verafschuwd werd. Maar de vermakelijkste overlevering is de geschiedenis van een echtgenoot die zich 's nachts als spook vermomde om heimelijk zijn vrouw te gaan zien, die door koning Pedro den Wreede (1350—1369), die te Cantillana vertoefde, werd bemind.

³⁾ Hierbij moge worden opgemerkt dat het geheele vorige gesprek gevoerd werd „terwijl hij at”.

⁴⁾ In Spaansche speelhuizen gaven de winnaars aan de toeschouwers een zgn. *barato*, opdat zij het stilzwijgen zouden bewaren over hun kwade praktijken.

⁵⁾ Over Cacus zie het Tweede Hoofdstuk van het Eerste Deel, aanteekening 8. Andradilla zal in zijn tijd een beruchte dief geweest zijn.

⁶⁾ Bedoeld is natuurlijk de hertog zelf. Het kwam namelijk meer voor dat speelhuizen door voornamen heeren gehouden werden.

⁷⁾ Steekspel dat gehouden werd door mannen te paard, gewapend met rieten staven en lichte schilden.

VIJFTIGSTE HOOFDSTUK

WAARIN VERKLAARD WORDT WIE DE TOOVENAARS EN BEULEN WAREN DIE DE DUEÑA SLOEGEN EN DON QUICHOT KNEPEN EN KRABDEN, BENEVENS HETGEEN DEN PAGE OVERKWAM DIE DEN BRIEF BRACHT NAAR TERESA SANCHÁ¹⁾,
DE VROUW VAN SANCHE PANZA

Cide Hamete, de zeer nauwgezette navorscher der kleinste kleinigheden dezer ware historie, verhaalt dat toen Doña Rodríguez haar vertrek verliet om zich naar de kamer van Don Quichot te begeven, een andere dueña die bij haar sliep dit merkte, en daar alle dueña's verzot zijn op loeren, luisteren en lasteren, sloop zij achter haar aan, zoo steelsgewijs dat de brave Rodríguez er niets van bespeurde; maar niet zoodra had de dueña haar Don Quichots kamer binnen zien gaan, of om geen uitzondering te vormen op den algemeenen regel dat alle dueña's lasterziek zijn, haastte zij zich om haar meesteres de hertogin te gaan verklikken dat Doña Rodríguez in de kamer van Don Quichot was. De hertogin vertelde het den hertog, en vroeg hem voor haar en Altisidora verlof te mogen gaan kijken wat die dueña bij Don Quichot te maken had; de hertog gaf het haar, en het tweetal sloop met veel voorzorg en stilte, voetje voor voetje, naar de deur van het vertrek tot zij er zoo vlak voor stonden, dat zij alles hoorden wat er binnen gezegd werd; maar toen de hertogin vernam hoe Rodríguez het Aranjuez van haar fonteinen publiek maakte²⁾, kon zij het niet langer verkroppen, evenmin als Altisidora, en zoo, vol woede en dorstend naar wraak drongen zij met geweld de kamer binnen, waar zij Don Quichot afrosten en de dueña afranselden op de wijze zooals

reeds verteld werd; want beleedigingen die gemunt zijn op haar bekoorlijkheden en eigendunk wekken bij vrouwen de grootste woede en maken haar fel op wraak. De hertogin vertelde den hertog wat haar was overkomen, wat hem kostelijk vermaakte, en zij zette haar plan voort om met Don Quichot te gekscheren en den tijd aangenaam met hem te korten, en zond den page die voor Dulcinea gespeeld had bij de afspraak over haar onttoovering (die Sancho Panza bij de drukke bezigheden van zijn gouverneurschap geheel vergeten was) naar Teresa Panza zijn vrouw ³⁾, met den brief van haar man en een anderen van haar zelf, en met een lang snoer kostbare koralen als geschenk.

De historie verhaalt dan verder dat de page zeer schrandere en scherpzinnig was, en, vurig begeerend om zijn meesters van dienst te zijn, volgaarne naar Sancho's dorp vertrok. Eer hij er binnenreed zag hij aan een beek een aantal vrouwen bezig de wasch te doen, aan wie hij vroeg of zij hem konden zeggen of er in dat dorp een vrouw woonde, die Teresa Panza heette, de vrouw van een zekeren Sancho Panza, den schildknaap van een ridder genaamd Don Quichot van de Mancha; op welke vraag een meisje dat bezig was met de wasch opstond en zei:

„Die Teresa Panza is mijn moeder, en die Sancho mijn heer vader, en de ridder onze meester.”

„Wel, maagdje, kom dan mee,” zei de page, „en breng mij naar uw moeder; want ik heb een brief en een present voor haar bij mij van uw vader.”

„Dat zal ik graag doen, beste heer,” antwoordde het meisje, dat omstreeks veertien jaar oud scheen.

En zij liet het goed dat zij bezig was te wasschen over aan de zorgen van een vriendin, en zonder haar haren

in orde te brengen of schoenen aan te trekken, want ze was barrevoets en haar haar zat verward, sprong zij voor het paard van den page, en zei:

„Komt UEd. maar mee; ons huis staat voor in het dorp, en mijn moeder is thuis, zij heeft verdriet dat zij al zoo lang geen nieuws heeft van vader.”

„Wel, ik breng haar zoo goed nieuws,” zei de page, „dat zij reden heeft er God voor te danken.”

Al springend, dravend en huppelend bereikte het meisje ten slotte het dorp, en eer zij haar huis binnenging, riep zij luidkeels in de deur:

„Kom gauw buiten, moeder Teresa, gauw, gauw; want er is hier een heer die brieven en andere dingen brengt van mijn braven vader.”

Op dit geroep kwam Teresa Panza haar moeder naar buiten, die bezig was een rokken vlas af te winden. Zij droeg een grijzen rok, die zoo kort was dat het wel leek of men haar dien tot haar schande had afgeknipt ⁴⁾; ze droeg verder een eveneens grijs lijfje en een hemd. Ze was niet zeer oud, al zag men haar aan dat zij over de veertig was; maar ze was sterk, gezond, gespierd en bruin verbrand; en toen zij haar dochter zag, en den page te paard, vroeg zij:

„Wat is er aan de hand, kind? Wat is dit voor heer?”

„Een dienaar van señora Teresa Panza,” antwoordde de page.

En de daad bij het woord voegend sprong hij van het paard en maakte aanstalten met veel nederigheid voor mevrouw Teresa neer te knielen, terwijl hij zeide:

„Reikt UEd. mij de handen, señora Doña Teresa, als wettige en eenige echtgenoot van señor Don Sancho Panza, den gouverneur van het eiland Barataria in eigen persoon.”

„Ach, heer, loop heen; doe dat niet,” antwoordde Teresa; „want ik ben in het geheel geen dame van het hof; ik ben maar een arme boerenvrouw, de dochter van een grondspitter en de vrouw van een dolend schildknaap, en in 't geheel niet van een gouverneur!” „UEd. is de allerwaardigste vrouw van een allerwaardigsten gouverneur,” antwoordde de page; „en als bewijs dat ik de waarheid spreek moge UEd. dezen brief en dit present in ontvangst nemen.”

En hij haalde een snoer koralen met gouden tonnetjes uit zijn zak te voorschijn, deed haar dat om den hals, en sprak:

„Deze brief komt van mijnheer den gouverneur, en de andere dien ik hier heb en deze koralen komen van mijn meesteres de hertogin, die mij tot UEd. zendt.” Teresa stond versteld, en haar dochter niet minder, en het meisje zei:

„Ik mag sterven als onze meester heer Don Quichot daar niet achter steekt, die vader het gouverneurschap of graafschap moet gegeven hebben dat hij hem al zoo lang had beloofd.”

„Zoo is het,” antwoordde de page; „want door bemiddeling van señor Don Quichot is señor Sancho thans gouverneur van het eiland Barataria, gelijk blijken zal uit dezen brief.”

„Leest UEd. hem mij voor, mijnheer de edelman,” zei Teresa, „want al kan ik spinnen, ik kan geen letter lezen.”

„En ik ook niet,” zei Sanchica; „maar wacht even, dan zal ik iemand gaan halen die hem voor kan lezen, de pastoor zelf of de baccalaureus Sansón Carrasco, die wat graag hier zullen komen om nieuws van mijn vader te hooren.”

„Er hoeft niemand gehaald te worden,” zei de page,
„want al kan ik niet spinnen, ik kan wel lezen en ik lees
hem u voor.”

En daarna las hij hem geheel en al voor; maar omdat
hij reeds bekend is, wordt hij hier niet opgenomen, en
hierop haalde hij er nog een van de hertogin te voor-
schijn, die als volgt luidde:

„Beste Teresa,

De goede eigenschappen van hoofd en hart van uw
echtviend Sancho bewogen en noopten mij mijn gemaal
den hertog te verzoeken hem het gouverneurschap te
geven over een van de vele eilanden die hij bezit. Ik
heb vernomen dat hij zoo scherp op regeeren is als een
giervalk, waarover ik zeer verheugd ben en de hertog
mijn heer eveneens, reden waarom ik den Hemel veel
dankzeg dat ik mij niet vergiste toen ik hem voor dit
gouverneurschap koos; want señora Teresa moge be-
seffen dat het hier op aarde niet licht valt een goed
gouverneur te vinden, en God moge mij zoo maken
als Sancho regeert.

Ik zend u hierbij, melieve, een snoer kralen van
koraalsteen met gouden sloten: ik wilde wel dat het
van oostersche parelen was; maar wie je het bot geeft,
gunt je het leven ⁵): er zal wel een tijd komen waarin
wij elkander persoonlijk zullen leeren kennen en spre-
ken, en God weet wanneer. Groet Sanchica uw dochter
van mij en zeg haar uit mijn naam dat zij zich klaar
moet houden; want ik hoop haar een goed huwelijk te
laten doen wanneer zij dat het minst verwacht.

Men zegt mij dat er bij u in het dorp dikke eikels te
krijgen zijn: stuur er mij een paar dozijn, ik zal ze
zeer op prijs stellen omdat ze van uw hand komen;

schrijf mij uitvoerig, en laat mij weten of ge gezond en welvarend zijt, en als ge iets mocht noodig hebben behoeft ge den mond slechts te openen en ge zult krijgen wat ge maar begeert. God behoeft u. Gedaan uit deze plaats.

Uw liefhebbende vriendin

De Hertogin.

„Ay!” zei Teresa toen zij den brief had vernomen, „wat een goede, eenvoudige en nederige dame! Met zulke dames kan je uit bakeren gaan, beter dan met het slag hidalga's dat we hier in het dorp hebben en die denken dat de wind ze niet mag beroeren omdat zij hidalga's zijn, en naar de kerk gaan met zooveel verbeelding of zij de koningin in eigen persoon waren, zoodat het wel lijkt of zij het een schande vinden een boerenvrouw aan te kijken; en neem hier deze goede dame nu eens, die is hertogin en noemt zich mijn vriendin en behandelt mij of ik haars gelijke was; moge ik haar de gelijke zien van den hoogsten klokketoren die er in de Mancha staat. En wat de eikels aangaat, beste heer, ik zal er hare señoría een celemín ^o) van sturen, die zoo dik zijn dat de menschen ze voor pracht en mirakel zullen komen kijken. En Sanchica, zorg er nu eens voor dat deze heer onthaald wordt: zorg voor het paard, haal eieren uit den stal, snijd een flink stuk spek af, en laten we hem als een prins te eten geven; want hij verdient het voor het goede nieuws dat hij ons heeft gebracht en zijn vriendelijke gezicht; en dan zal ik er eens op uitgaan om den buurvrouwen het heuglijke nieuws te vertellen, en mijnheer den pastoor en meester Nicolás den barbier, die zulke beste vrienden van je vader waren en zijn.”

„Dat zal ik doen, moeder,” antwoordde Sanchica; „maar u mag wel bedenken dat u mij de helft van dat snoer hoort te geven; want mevrouw de hertogin is niet zoo gek dat zij het alleen voor u gestuurd heeft.”

„Het is heelemaal voor jou, kind,” antwoordde Teresa; „maar laat het mij een paar dagen om mijn hals dragen; want waarachtig het lijkt alsof het mij vreugde in het hart brengt.”

„U zult zich ook verheugen,” zei de page, „wanneer u het pak ziet dat in dit valies zit, want het is een kostuum van zeer fijn laken dat de gouverneur slechts één dag op jacht heeft gedragen, en dat hij alleen voor señora Sanchica stuurt.”

„Dat hij duizend jaren moge leven,” zei Sanchica, „en de bringer geen zier minder en zelfs twee duizend als het wezen moet.”

Daarop rende Teresa de deur uit met de brieven en met het snoer om den hals, en zij tokkelde op de brieven of ze een tamboerijn waren; en toen zij bij toeval den pastoor en Sansón Carrasco tegenkwam, begon zij te dansen en zei: „Gedaan is het met de armoe, zoo waar God leeft! We hebben een gouverneurschapje! Laat de deftigste hidalga het nou gerust met mij aan den stok krijgen; ik zal het haar wel eens vertellen!”

„Wat heeft dit te beteekenen, Teresa Panza? Wat voor dwaasheden zijn dit en wat voor papieren zijn dat?”

„De dwaasheid is alleen maar dat dit brieven zijn van hertoginnen en gouverneurs, en wat ik om den hals heb zijn fijne bloedkoralen kralen voor de wees-gegroettes en geslagen goud voor de vaderonzen, en ik ben gouverneursvrouw.”

„God helpe ons, wij begrijpen u niet, Teresa, en wij weten niet waarover gij eigenlijk spreekt.”

„Hier kunt u het zelf zien,” antwoordde Teresa.

En zij gaf hun de brieven. De pastoor las ze voor zoodat Sansón Carrasco ze hooren kon, en Sansón en de pastoor keken elkander aan, verbaasd als zij waren over hetgeen zij vernomen hadden, waarop de baccalaureus vroeg wie die brieven had gebracht. Teresa antwoordde dat zij maar moesten meekomen naar haar huis: dan zouden ze den boodschapper wel zien; het was een jonkman om in het goud te zetten, die haar nog een present had meegebracht dat tweemaal zooveel waard was als de bloedkoralen. De pastoor nam haar de kralen van den hals, bekeek ze, en bekeek ze nog eens, en toen hij zich er van had vergewist dat ze kostbaar waren, was hij opnieuw hoogst verbaasd, en sprak:

„Bij het kleed dat ik draag, ik weet waarachtig niet wat ik van deze brieven en geschenken moet zeggen of denken: aan den eenen kant zie ik en voel ik hoe kostbaar deze bloedkoralen zijn, en aan den anderen kant lees ik dat een hertogin iemand stuurt om een paar dozijn eikels te vragen.”

„Vind daar maar eens rijm of reden in!” zei Carrasco.

„Maar laten we den bringer van deze brieven eens opzoeken; van hem zullen we wel iets te weten komen over wat ons onbegrijpelijk lijkt.”

Zij deden aldus en Teresa keerde met hen terug. Zij vonden den page bezig wat gerst voor zijn paard te zeven, en Sanchica een reep spek af te snijden om ze met eieren te plaveien en het den page voor te zetten, wiens voorkomen en keurige kleedij het tweetal zeer bevielen; en nadat zij hem beleefd hadden gegroet en hij hen, vroeg Sansón hem zijn nieuws te vertellen zoodat wel over Don Quichot als Sancho Panza; want hoewel zij Sancho's brieven en die van mevrouw de hertogin had-

den gelezen, waren zij toch nog ietwat verbaasd en begrepen niet wat die geschiedenis van Sancho's gouverneurschap te beteekenen had, en dat nog wel van een eiland, terwijl toch nagenoeg alle eilanden in de Middellandsche Zee Zijne Majesteit toebehooren.

Waarop de page antwoordde:

„Dat señor Sancho Panza gouverneur is, daar valt niet aan te twijfelen; of het een eiland is of niet dat hij regeert, daar laat ik mij niet over uit; ik kan volstaan met te zeggen dat het een stadje is van meer dan duizend inwoners; en wat die eikels aanbelangt, mag ik u wel verzekeren dat mevrouw de hertogin zoo eenvoudig en bescheiden is, dat ik nog niet eens wil spreken over het feit dat zij iemand stuurt om eikels te vragen aan een boerenvrouw: het is haar wel overkomen dat zij iemand naar een buurvrouw stuurde om een kam te leen te vragen. Want gij moet weten, edele heeren, dat de dames in Aragon, al zijn zij nog zoo voornaam, lang zoo lichtgeraakt en trotsch niet zijn als de Kastiliaansche; ze gaan veel eenvoudiger met de menschen om.”

Zij waren midden in deze gesprekken, toen Sanchica eensklaps binnenkwam met haar voorschoot vol eieren en aan den page vroeg:

„Toe, zegt u mij eens, señor, draagt mijn heer vader een wijde broek nu dat hij gouverneur is?”

„Ik heb er niet naar gekeken,” antwoordde de page; „maar die zal hij inderdaad wel dragen.”

„Ach, Hemel,” zei Sanchica, „wat moet het een schoon gezicht zijn mijn vader met een wijde broek te zien! Het mag gek wezen, maar van dat ik geboren ben heb ik altijd verlangd mijn vader met een wijde broek te zien.”

„Zooals de zaken staan zal UEd. hem wel zoo zien als hij het leven maar houdt,” antwoordde de page. „Bij

God, als hij nog twee maanden het gouverneurschap waarneemt, is hij in staat met een deftigen stofbril te loopen.”

De pastoor en de baccalaureus merkten wel dat de page in spotternij sprak; maar de kostbare bloedkoralen en het jachtkostuum dat Sancho gestuurd had, deed dien indruk weer te niet (Teresa had hun het pak reeds laten zien), en zij moesten hartelijk lachen om den wensch van Sanchica, en nog meer toen Teresa zei: „Mijnheer de pastoor, kijkt u hier in de buurt maar eens uit of er iemand is die naar Madrid of naar Toledo gaat, om mij een echten hoepelrok te koopen volgens de laatste mode en van de beste soort; want wis en waarachtig, ik behoor het gouverneurschap van mijn man eer aan te doen zooveel ik maar kan, en zelfs meer dan dat, want ja, als ik het in mijn hoofd krijg, ga ik naar de hofstad en rijd in een koets, zooals alle aanzienlijke dames; de vrouw van een gouverneur kan er best een op na houden en bekostigen.”

„Nou en of, moeder!” zei Sanchica. „God geve dat het eer vandaag dan morgen is, ook al zou het volk dat mij met mijn moeder in dat rijtuig zag zitten, zeggen: ‘Kijk me die eens aan, de dochter van een boer die barst van de knoflook, en hoe zit zij in dat rijtuig te hangen alsof ze een pausin was!’ Maar laten zij maar door de modder baggeren, ik ga lekker in mijn koets zitten, met de beenen van den grond. Vervloekt alle kwaadsprekers ter wereld; en wat spijs, wat drank, wat spelen: wat kan de rest mij schelen! Zeg ik het goed, moeder?”

„En of je het goed zegt, kind!” antwoordde Teresa. „Al dit geluk, en zelfs nog veel grooter, heeft mijn goede Sancho voorspeld, en je zult zien, mijn kind, dat

hij er niet mee uitscheidt eer hij mij gravin heeft gemaakt; want in zaken van voorspoed is het begin het halve werk; en wat heb ik je braven vader vaak hooren zeggen (want zoo goed als hij de jouwe is, is hij het van de spreekwoorden), als het koetje is voor jou, kom dan gauw op met het touw; wanneer ze je een gouverneurschap geven, pak het dan; wanneer ze je een graafschap geven, grijp het dan; en wanneer ze je met een of ander geschenk lokken, pik het dan maar in. Of moet je soms in slaap vallen en geen antwoord geven aan het geluk en de goede kansen wanneer die aan de deur van je huis staan te kloppen?"

„En wat kan het mij schelen,” zei Sanchica, „als iemand die mij trotsch en ingebeeld vindt, belieft te zeggen: ‘als niet komt tot iet...’, en wat er verder volgt?"

Toen de pastoor dit vernam, sprak hij:

„Ik geloof waarlijk dat de familie Panza stuk voor stuk geboren wordt met een zak spreekwoorden in het lichaam: ik heb er nog nooit een gezien, of hij strooide ze rond op ieder uur van den dag en bij wat hij maar zei."

„Dat is waar,” zei de page, „mijnheer de gouverneur Sancho geeft ze ieder oogenblik ten beste; en al raken er vele kant noch wal, ze zijn toch vermakelijk, en mijn meesteres de hertogin en de hertog hebben er veel mee op."

„Dus UEd. beweert nog altijd, mijn waarde heer,” zei de baccalaureus, „dat die geschiedenis van het gouverneurschap van Sancho waar is, en dat er een hertogin op de wereld bestaat die zijn vrouw geschenken zendt en haar schrijft? Want al hebben wij de geschenken in onze eigen handen gehad en de brieven gelezen, wij gelooven daar niets van, en zijn van meening dat dit

weer juist iets is voor Don Quichot onzen dorpsgenoot, die zich verbeeldt dat alles door betoovering geschiedt. En daarom ben ik geneigd te zeggen dat ik UEd. wel eens zou willen betasten en bevoelen, om vast te stellen of u een fantastische afgezant is of een mensch van vleesch en bloed."

„Heeren," antwoordde de page, „ik kan van mij zelf alleen zeggen dat ik een werkelijke afgezant ben, dat señor Panza inderdaad gouverneur is, dat mijn meester en meesteres de hertog en de hertogin de macht hebben een gouverneurschap te vergeven, en het ook hebben vergeven, en dat ik heb hooren zeggen dat Sancho Panza zich daarin zeer verdienstelijk gedraagt. Of daar al of niet betoovering in steekt, dat moet u, edele heeren, maar onder elkander uitmaken, want meer weet ik er niet van, bij den eed dien ik zweer op het leven van mijn ouders, want zij leven beiden nog, en ik heb ze zeer lief en bemin ze innig."

„Het zal wel zoo zijn," hernam de baccalaureus; maar *dubitat Augustinus* 7)".

„Twijfelen staat vrij," antwoordde de page, „wat ik u gezegd heb is de waarheid, en waarheid zal altijd de leugen te boven gaan als olie die op water drijft, en anders, *operibus credite et non verbis* 8): laat er maar een van u met mij meekomen en u zult met uw eigen oogen zien wat u niet met uw ooren kunt gelooven."

„Dat is een reisje voor mij," zei Sanchica; „neemt UEd. mij maar mee, mijnheer, achter op uw paard; ik ga wat graag mee om vader eens op te zoeken."

„Gouverneursdochters behooren niet alleen langs's Heeren wegen te reizen, maar vergezeld van karossen en draagkoetsen en een groot aantal dienaars."

„Bij God," antwoordde Sanchica, „ik kan even best op

een ezelin rijden als in een koets. Zoo preutsch ben ik waarachtig niet uitgevallen!"

„Zwijg, meisje," zei Teresa, „je weet niet waarover je spreekt, en deze heer heeft het bij het rechte eind; want zoo de tijden, zoo de zeden: zoolang het Sancho was, Sancha, maar nu hij gouverneur is, señora, en ik hoop dat ik het goed zeg."

„Mevrouw Teresa zegt het beter dan ze weet," zei de page; „maar geef mij thans te eten en dan neem ik afscheid, want ik ben van plan nog vanmiddag terug te reizen."

„Dan is het maar het beste dat UEd. bij mij het middagmaal komt gebruiken, wanneer u het eenvoudige voor lief wilt nemen," zei de pastoor, „want het hapert vrouw Teresa minder aan goeden wil dan wel aan middelen om u waardig als gast te ontvangen."

De page sloeg het eerst af, maar moest het om eigen bestwil wel aannemen omdat hij er op vooruitging, en de pastoor nam hem maar al te gaarne met zich mede naar huis, ten einde gelegenheid te hebben hem op zijn gemak naar Don Quichot en zijn heldendaden te vragen. De baccalaureus bood zijn diensten aan om voor Teresa de brieven ten antwoord te schrijven; maar zij voelde er niets voor dat de bacculaureus zich met haar zaken bemoeide, want zij vond hem een spotvogel; en zoodoende gaf zij een koorknaap die schrijven kon een fijn broodje en een paar eieren, en hij schreef twee brieven voor haar, den eenen voor haar man en den anderen voor de hertogin, die zij zelf dicteerde en die waarlijk niet tot de slechtste behooren die in deze schoone geschiedenis worden opgenomen, gelijk men wel zien zal.

AANTEKENINGEN

¹⁾ In de dagen van Cervantes werden getrouwde vrouwen in de wandeling door goede vrienden wel met den voor-naam van haar man aangeduid, welke dan in het vrouwelijk werd gebruikt.

²⁾ Wij hebben hier te maken met een woordspeling: *fuate* beteekent zoowel fontein als kunstmatig opengehouden wond. Het koninklijk verblijf te Aranjuez was, en is nog steeds, vermaard om zijn vele en prachtige fonteinen.

³⁾ Hij wás al weggezonden, gelijk in het Zesenveertigste Hoofdstuk is verteld.

⁴⁾ Deze woorden zijn een reminiscentie aan een oude romance uit den Cid-cyclus, waarin Doña Jimena zich over Don Rodrigo beklaagt tegenover den koning, tot wien zij als volgt spreekt:

„Ik zond hem iemand met boodschap,
Hij iemand om mij te dreigen
Dat hij mij de rokken zou korten
Tot op de plaats van mijn schaamte.”

Het afknippen van de rokken was een straf voor vrouwen in geval van wangedrag.

⁵⁾ Dit is een oud Spaansch spreekwoord: „Quien te da un güeso, no te querrá ver muerto”.

⁶⁾ Een celemin is een inhoudsmaat voor droge waren = 4,625 l.

⁷⁾ Een antwoord dat bewijst dat de baccalaureus nog niet de theologische controversen vergeten is, waarin onder studenten het *dubitat Augustinus* (Augustinus trekt het in twijfel) spreekwoordelijk geworden was.

⁸⁾ Zie het Vijfentwintigste Hoofdstuk van dit Tweede Deel, aanteekening 13.

EENENVIJFTIGSTE HOOFDSTUK

OVER HET VERDER VERLOOP VAN SANCHE PANZA'S GOUVERNEURSCHAP, BENEVENS ANDERE EVEN BELANGRIJKE ALS VERMAKELIJKE GEBEURTENISSEN

Na den nacht van des gouverneurs ronde brak de dag aan; de maestresala had dien nacht doorgebracht zonder slapen, want zijn gedachten waren vervuld met het gelaat, de bevalligheid en schoonheid van de vermomde maagd; en de intendant bracht wat er van restte door met aan zijn meester en meesteres te schrijven wat Sancho Panza had gedaan en gezegd, even verwonderd over zijn daden als over zijn woorden, want wat hij zeide en deed was een mengelmoes van wijsheid en dwaasheid. Mijnheer de gouverneur stond laat op en men deed hem volgens voorschrift van Dr. Pedro Recio ontbijten met wat ingemaakt fruit en een paar teugen koud water, wat Sancho gaarne geruild had voor een homp brood en een tros druiven; maar toen hij zag dat hij dit eer met geweld dan met goede woorden gedaan kon krijgen, schikte hij er zich maar in, wat hem zwaar genoeg op het hart lag en niet minder op de maag, terwijl Pedro Recio hem aan het verstand trachtte te brengen dat lichte en wel verteerbare spijzen het vernuft scherpten, wat van het allerhoogste gewicht was voor personen die zijn geroepen tot hooge en ernstige ambten waarin zij niet alleen gebruik dienen te maken van hun lichamelijke krachten doch ook van die van het verstand.

Alevenwel leed Sancho met die drogredeneering honger, en wel zoozeer dat hij in zijn hart het gouverneurschap vervloekte, en zelfs hem aan wien hij het dankte;

maar ondanks zijn honger en zijn ingemaakt fruit begon hij dien dag recht te spreken en het eerste wat hem werd voorgelegd, was een vraag die een vreemdeling hem stelde in tegenwoordigheid van den intendant en al het overige gespuis, namelijk deze:

„Señor, het grondgebied van een groot heer werd door een waterrijke rivier in twee helften gescheiden... En let UEd. wel op wat ik zeg, want de zaak is van belang en vrij moeilijk. Welnu dan, over deze rivier lag een brug, en aan den anderen kant daarvan stond een galg en een soort rechtsgebouw, waarin meestentijds vier rechters zaten die rechtspraken volgens de wet welke de heer van de rivier, de brug en het grondgebied had ingesteld, en die aldus luidde: 'Bijaldien zich iemand over deze brug van den eenen kant naar den anderen zal begeven, moet hij eerst onder eede verklaren waarheen hij gaat en met welk doel; en bijaldien hij de waarheid zal zweren, moeten zij hem doorlaten; maar bijaldien hij valsch zweert, zal hij daarvoor sterven zonder eenig pardon door te worden opgehangen aan de galg die daar staat'. Ofschoon deze wet en haar strenge bepalingen bekend waren, staken velen de brug over; maar daar men uit wat zij onder eede bezwoeren gemakkelijk kon zien dat zij de waarheid spraken, lieten de rechters hen vrij doorgaan. Toen geschiedde het evenwel dat men iemand den eed afnam die bij dezen eed dien hij aflegde zwoer dat hij alleen kwam om te gaan sterven aan die galg die daar stond. De rechters overwogen den eed, en zeiden: 'Als wij dezen man vrijuit laten gaan heeft hij een valschen eed gezworen, en moet hij volgens de wet sterven; en als wij hem op hangen, zooals hij zwoer dat hij aan die galg zou hangen, heeft hij de waarheid gezworen en is hij volgens

dezelfde wet vrij'. Aan UEd., mijnheer de gouverneur, wordt thans gevraagd wat de rechters met dien man moeten aanvangen; want tot nu toe verkeerden zij in twijfel en onzekerheid. En daar zij een en ander vernamen omtrent UEds. scherpzinnig en verheven verstand, zonden zij mij hierheen opdat ik UEd. uit hun naam zou smeeken uw meening in zulk een verwarde en twijfelachtige zaak ten beste te willen geven."

Waarop Sancho antwoordde:

„De heeren rechters die u naar mij toezenden hadden dat waarachtig beter kunnen laten, want ik ben eer een onbevattelijk dan een scherpzinnig man; maar hoe dat wezen mag, ge moet mij de zaak nog maar eens vertellen, zoodat ik ze goed begrijp: het zou wel eens kunnen dat ik dan den spijker op den kop sloeg."

De vrager herhaalde nog eens en nog eens wat hij reeds had gezegd, en toen zei Sancho:

„Ik geloof dat ik die zaak in een ommezien recht kan zetten, en wel zoo: de man zweert dat hij aan de galg zal sterven; als hij daaraan sterft, zwoer hij de waarheid, maar op grond van de ingestelde wet verdient hij vrij te zijn en de brug over te gaan; als zij hem niet ophangen zwoer hij een leugen, en op grond van dezelfde wet verdient hij dat men hem ophangt."

„Zoo is het, als mijnheer de gouverneur zegt," zei de boodschapper; „en wat samenvatting en begrip van het geval betreft, valt er niets meer te verlangen of te betwijfelen."

„Dan zeg ik," antwoordde Sancho, „dat zij het deel van den man dat de waarheid zwoer moeten laten doorloopen, en het deel dat loog moeten ophangen, en op die manier zullen de bepalingen omtrent het overtrekken van de brug letterlijk worden nagekomen."

„Maar mijnheer de gouverneur,” zei de vrager weer, „dan zal de man in twee stukken moeten worden verdeeld, in een leugenachtig en een eerlijk; als hij zoo wordt verdeeld, moet hij noodzakelijkerwijze sterven, zodoende wordt er geen van de eischen der wet vervuld, en het is voor alles noodzakelijk dat zij gehandhaafd wordt.”

„Hoor eens hier, brave heer,” antwoordde Sancho, „ik mag een ezel wezen als die wandelaar over wien ge het hebt niet evenveel reden heeft om te sterven als om te blijven leven en de brug over te gaan; want als de waarheid hem redt, dan veroordeelt de leugen hem evenzeer; en waar dit is gelijk het is, ben ik van meening dat gij den heeren die u naar mij hebben toegezonden maar zeggen moet dat nu de redenen om hem te veroordeelen of vrij te spreken even zwaar wegen, zij hem vrijelijk moeten laten gaan, want het is altoos loffelijker goed te doen dan kwaad; en dat zou ik met mijn naam onderteevend verklaren als ik mijn handteekening kon zetten. Ik heb in dit geval niet op eigen gezag gesproken, maar er schoot mij een van de vele voorschriften in de gedachten die mijn meester Don Quichot mij gaf op den avond voor ik gouverneur van dit eiland werd; het luidde dat wanneer de justitie in twijfel mocht verkeerren, ik mij afzijdig moest houden en tot genade geneigd moest zijn; en het heeft God behaagd dat ik daar nu aan dacht, omdat het in dit geval prachtig van pas kwam.”

„Zoo is het,” antwoordde de intendant, „ik ben overtuigd dat Lycurgus in eigen persoon, die wetten schonk aan de Lacedaemoniërs, geen beter vonnis zou hebben kunnen wijzen dan de groote Panza geweest heeft; hiermede eindige de zitting van hedenmorgen, en ik zal

opdracht geven dat mijnheer de gouverneur zeer naar zijn zin dient te maaltijden.”

„Dat is al wat ik verlang, en verder eerlijk spel!” zei Sancho. „Laat mij te eten brengen, en laat het dan maar vragen en moeilijkheden op mij regenen; ik zal ze wel in een wip uit de wereld helpen.”

De intendant kwam zijn woord na, want het leek hem dat hij zijn geweten bezwaarde als hij een zoo schranderen gouverneur liet doodhongereren; en bovendien dacht hij dien zelfden avond een einde te maken aan het gouverneurschap door hem de laatste poets te spelen die hij opdracht had hem te spelen. En toen hij dan dien dag tegen alle regels en uitspraken van Dr. Tirteafuera in het middagmaal had gebruikt, verscheen er toen de tafel afgenomen werd een koerier met een brief van Don Quichot voor den gouverneur. Sancho gelastte den secretaris hem voor zich zelf te lezen, en hem als er niets in stond dat geheim gehouden diende te worden, maar voor te lezen. Aldus deed de secretaris, en nadat hij hem eerst had doorgezien, zeide hij:

„Hij kan zeer wel hardop worden voorgelezen; want wat mijnheer Don Quichot UEd. schrijft, verdient met gouden letters gedrukt en geschreven te worden, en het luidt als volgt:

BRIEF VAN DON QUICHOT VAN DE MANCHA AAN SANCHO PANZA, DEN GOUVERNEUR VAN HET EILAND BARATARIA

„Terwijl ik verwachtte berichten te vernemen omtrent nalatigheden en lompheden, vriend Sancho, vernam ik ze omtrent je schrandere optreden; reden waarom ik den Hemel bijzonderen dank bracht, die den nooddruftige weet te verhoogen uit den drek ¹⁾ en dwazen tot wijzen te maken. Men zegt mij dat je regeert

alsof je een mensch waart, en dat je een mensch bent alsof je een beest waart, zoo nederig en bescheiden ben je in den omgang. Maar weet wel, Sancho, dat het voor het gezag van het ambt zeer vaak wenschelijk en noodzakelijk is in te gaan tegen de nederigheid van het hart; want het siert den man die een belangrijk ambt bekleedt voortreffelijk dat hij in overeenstemming is met hetgeen dit vergt, en niet in den trant waartoe zijn nederige aard hem neigt. Kleed je behoorlijk, want zelfs een aangekleede stok lijkt geen stok meer. Ik zeg niet dat je snuisterijen of fraaie kleedij moet gaan dragen, en ook niet dat je terwijl je rechter bent, je als soldaat moet kleeden, maar dat je je tooien moet met het gewaad dat het ambt vereischt, in dier voege dat het proper zij en betamelijk.

Ten einde de liefde te winnen van het volk dat je regeert, moet je onder andere twee dingen doen: in de eerste plaats je welopgevoed gedragen jegens allen, hetgeen ik je al eens meer heb gezegd; en in de tweede plaats zorgen voor overvloed van levensmiddelen; want er is niets dat het hart van de armen meer doet lijden dan honger en hooge prijzen.

Maak niet te veel verordeningen; maar als je ze maakt, zorg dan dat ze goed zijn, en bovenal dat ze worden nageleefd en gehandhaafd; want verordeningen die niet worden nageleefd zijn alsof ze niet bestaan; ze maken veeleer den indruk dat de vorst die het verstand en het gezag bezat ze te maken, niet de kracht had er voor te zorgen dat ze gehandhaafd werden; en wetten die schrik aanjagen maar niet nageleefd worden zijn als de balk, de koning der kikvorschen, die hun in het begin schrik aanjoeg, maar mettertijd verachtten zij hem en gingen er bovenop zitten.

Wees een vader der deugden, en een stiefvader der ondeugden. Wees niet altijd streng noch altijd zacht, maar kies het midden tusschen deze twee uitersten, want juist hierin steekt het fijne van een beleidvol optreden. Bezoek de gevangenissen, de slachthuizen en de markten; want de aanwezigheid van den gouverneur op dergelijke plaatsen is van veel gewicht: zij strekt den gevangenen tot troost, die daarvan verwachten dat hun zaak snel afgedaan zal worden; zij is een boeman voor de slaggers, die dan wel zorgen dat de schalen gelijk hangen; en zij is een vogelverschrikker voor marktvrouwen om dezelfde reden. Laat niet merken, al ben je dat naar ik meen niet, dat je hebzuchtig bent, gesteld op den omgang met vrouwen, of een veelvraat; want zoodra het volk en je naaste omgeving je zwak leeren kennen, zullen zij hun batterijen op dat punt laten spelen, tot ze je in het diepste verderf hebben gestort. Lees en herlees, overweeg en heroverweeg de raadgevingen en vermaningen die ik je op schrift heb gegeven voor je vanhier naar je gouverneurschap vertrok, en je zult zien dat je daarin, als je ze ter harte neemt, een steun vindt om de moeiten en zwarigheden te dragen die gouverneurs ieder oogenblik ontmoeten. Schrijf aan den hertog en de hertogin, en toon je dankbaar jegens hen; want ondankbaarheid is een dochter der verwatenheid en een van de ergste zonden die men kent, en hij die dankbaar is jegens hen die hem hebben welgedaan, bewijst dat hij het ook zal zijn jegens God, die hem zoovele weldaden bewees en blijft bewijzen.

Mevrouw de hertogin zond een koerier met je pak en nog een geschenk aan je vrouw Teresa Panza; wij verwachten ieder oogenblik het antwoord. Ik ben een wei-

nig krank geweest door een zeker katterig avontuur dat mij overkwam niet zoozeer tot heil van mijn neus, maar het had niets om het lijf; want zoo er toovenaars zijn die mij mishandelen, er zijn er ook die mij verdedigen.

Bericht mij of de intendant die je vergezelt eenig deel had aan het optreden van de gravin Trifaldi, gelijk jij veronderstelde, en verder omtrent al wat je zal overkomen, daar de afstand die ons scheidt toch gering is, en ook omdat ik van plan ben spoedig dit trage leven dat ik leid te verlaten, want daartoe werd ik niet geboren.

Er is mij hier iets wedervaren, dat mij naar ik geloof bij den hertog en de hertogin in ongenade zal brengen; maar al is mij daar veel aan gelegen, aan den anderen kant is er mij niets aan gelegen, want ten slotte dien ik eer gehoor te geven aan mijn roeping dan aan hun lust, overeenkomstig hetgeen men pleegt te zeggen: 'Amicus Plato, sed magis amica veritas'. Ik geef je deze spreuk in het Latijn, omdat ik vermoed dat je dit sedert je gouverneur bent wel geleerd zult hebben. Gode bevolen, en moge Hij je zoo behoeden dat niemand medelijden met je behoeft te hebben.

Je vriend

DON QUICHOT VAN DE MANCHA."

Sancho hoorde den brief met veel aandacht voorlezen, en ieder die hem hoorde prees hem en noemde hem wijs. Daarna stond Sancho van tafel op, riep den secretaris, sloot zich met hem in zijn kamer, en gaf den wensch te kennen onverwijld en terstond zijn meester Don Quichot te antwoorden; hij gelastte den secretaris

op te schrijven wat hij hem zeggen zou zonder er iets aan toe te voegen of weg te laten; deze deed het aldus; en het antwoord op den brief luidde als volgt:

BRIEF VAN SANCHE PANZA AAN DON QUICHOT VAN DE
MANCHA

„Ik heb met al mijn besognes zooveel aan het hoofd dat ik geen tijd heb het te krabben, en zelfs niet eens om mijn nagels te knippen; en zodoende heb ik ze zoo lang dat God er wel een stokje voor mag steken. Ik zeg dit, mijn beste mijnheer, opdat UEd. er niet van schrikken zal dat ik tot nog toe geen bericht heb gezonden over mijn voor- of tegenspoed in dit gouverneurschap, waarin ik meer honger lijd dan toen wij samen door bosschen en woeste streken trokken.

Mijnheer de hertog schreef mij gisteren om mij te berichten dat er hier op het eiland zekere spionnen waren binnengedrongen om mij het leven te benemen, maar tot nu toe heb ik er geen anderen ontdekt dan een zekeren dokter die hier in de stad woont en betaald wordt om alle gouverneurs uit den weg te ruimen die hier komen: hij heet Dr. Pedro Recio en hij is geboren in Tirteafuera: UEd. kan aan den naam al zien dat ik waarachtig wel bang mag wezen onder zijn handen te sterven. Die dokter beweert zelf van zich zelf dat hij de ziekten niet geneest als men ze heeft, maar zoo dat men ze niet krijgt; en de geneesmiddelen die hij gebruikt zijn dieet en nog eens dieet, tot de betreffende persoon vel over been is, alsof magerte geen erger kwaal was dan koorts. Om kort te gaan, hij laat mij langzamerhand doodhongereren, en ik sterf langzaam aan van ergernis, want terwijl ik dacht tot dit gouverneurschap

te geraken om warm te eten en koel te drinken en mijn lichaam te vertroetelen tusschen lakens van fijn Hollandsch linnen en op veeren matrassen, blijk ik hier gekomen om boete te doen of ik een kluizenaar was; en daar ik ze mij niet uit eigen beweging opleg, vrees ik dat mij per slot van rekening de duivel nog zal komen halen.

Tot nu toe heb ik op mijn recht gestaan en strijkgeld afgeslagen, maar ik kan maar niet begrijpen waar dit eigenlijk heen moet; want men heeft mij hier verteld dat de gouverneurs die op het eiland plegen te verschijnen al vóór hun intocht veel geld van de bewoners ontvangen of het van hen leenen; dit is zoo het gebruik niet alleen hier, maar bij alle anderen die een gouverneurschap aanvaardden.

Gisteravond toen ik de ronde deed trof ik een zeer schoone maagd in manskleeren en een broer van haar in vrouwendracht; mijn maestresala werd op het meisje verliefd en koos haar zooals hij zegt in gedachten tot vrouw, en ik koos den jongen man voor mijn schoonzoon; vandaag zullen wij beiden eens over onze plannen gaan praten met den vader van die twee, een zekeren Diego de la Llana, een hidalgo en een oud christen zooals er geen beter bestaat.

Ik bezoek de markten, zooals UEd. mij dat aanraadt; gisteren vond ik daar een koopvrouw die versche hazelnoten verkocht, en ik kwam er achter dat zij met een fanega versche een fanega oude, vooze en slechte had gemengd; ik nam ze alle in beslag voor de kinderen van de leering, die ze wel zullen weten te lezen, en ik veroordeelde haar om in geen veertien dagen op de markt te verschijnen. Men heeft mij gezegd dat ik het opperbest gedaan heb; ik kan UEd. wel vertellen

dat ze hier in de stad zeggen dat er geen slechter slag volk bestaat dan marktvrouwen, want zij zijn allen onbeschaamd, schurkachtig en brutaal, en ik wil dat graag gelooven, te oordeelen naar die welke ik in andere steden heb gezien.

Dat mevrouw de hertogin aan mijn vrouw Teresa Panza heeft geschreven en haar het geschenk heeft gezonden dat UEd. vermeldt doet mij bijster veel genoegen, en ik zal er wel aan denken mij te gelegener tijd dankbaar te toonen: kust UEd. haar uit mijn naam de handen, en zeg haar dat ik zeg dat het niet in een zak met een gat is gedaan, zooals zij metterdaad wel zien zal.

Ik zou niet graag willen dat UEd. onaangenaamheden kreeg met den hertog en de hertogin want als UEd. kwestie met hen krijgt spreekt het vanzelf dat dit tot mijn nadeel moet uitvallen, en waar UEd. mij den raad geeft dankbaar te wezen mag UEd. het zelf toch zeker wel zijn jegens iemand die u zooveel gunsten bewezen heeft en u zoo op zijn kasteel heeft onthaald.

Dat van de katterigheid vat ik niet; maar ik denk zoo dat het een van de slechte streken zal wezen die de booze tovenaars met UEd. plegen uit te halen; ik zal het wel hooren wanneer wij elkander weerzien.

Ik zou UEd. gaarne iets ten geschenke zenden; maar ik weet niet wat te sturen, of het moesten een paar injectie-spuitjes voor blaaskwalen zijn, die ze hier op het eiland maken, en heel merkwaardige ook; maar als ik het nog een tijd in dit ambt uithoud, zal ik nog wel eens zien wat ik u sturen kan uit wat ik aan geschenken of omkooprij krijg.

Als mijn vrouw Teresa Panza mij schrijft, betaalt UEd. dan het briefgeld en stuurt u mij den brief door; want ik zou machtig graag vernemen hoe het met mijn huis,

mijn vrouw en mijn kinderen staat. En hiermede, moge God UEd. van booze tovenaars verlossen, en mij veilig en in pais en vree van dit gouverneurschap bevrijden, maar daar twijfel ik aan, want zooals Dr. Pedro Recio mij behandelt, denk ik er niet levend af te komen.

UEds. dienstwillige dienaar

SANCHO PANZA DE GOUVERNEUR."

De secretaris verzegelde den brief en zond den koerier onmiddellijk heen; daarop staken Sancho's belagers de hoofden bijeen en spraken af hoe zij hem van het gouverneurschap konden afhelpen; en Sancho bracht dien middag door met het maken van eenige verordeningen betreffende het gouverneurschap van dat wat hij een eiland waande. En hij beschikte dat er geen wederverkoopers van levensmiddelen in het gemeenebest mochten bestaan en dat men er den wijn mocht invoeren vanwaar men maar wilde, onder toevoeging dat men verklaren moest vanwaar hij kwam, om hem te prijzen naar waardeering, goede hoedanigheid en reputatie, maar wie hem aanlengde of een anderen naam gaf, zou daarvoor zijn leven verliezen; hij verlaagde den prijs van alle soorten schoeisel, voornamelijk dat van schoenen, omdat hij vond dat die buitensporig hoog was; hij beperkte de loonen der knechts, die door eigenbelang belachelijk waren gestegen; hij stelde zeer zware straffen in tegen hen die des nachts of over dag liederlijke en onbehoorlijke liederen zongen; hij beschikte dat geen enkele blinde een wonder in copla's mocht bezingen als hij niet een authentiek getuigenis bij zich had dat het waar gebeurd was, want hij vond dat de meeste wonderen die blinden bezingen valsch

zijn, ten nadeele van de echte; hij schiep het ambt van een gerechtsdienaar voor de armen en benoemde dien, niet om hen te achtervolgen, maar om te onderzoeken of zij wel werkelijk arm waren; want menige stoere dief en dronkaard gaat vermomd in den schijn van eenarmigheid en geveinsd letsel. Om kort te gaan, hij maakte zulke goede bepalingen dat zij tot heden toe in die stad in acht worden genomen, en den naam dra- van „De constitutiën van den grooten gouverneur Sancho Panza.”

AANTEEKENINGEN

¹⁾ Vgl. *Psalm* 113 : 7b.

TWEEËNVIJFTIGSTE HOOFDSTUK

WAARIN HET AVONTUUR WORDT VERHAALD VAN DE TWEEDE
BEKOMMERDE EN DROEFGEESTIGE DUEÑA, OOK WEL GE-
NAAMD DOÑA RODRÍGUEZ

Cide Hamete verhaalt dat toen Don Quichot was genezen van zijn krabbels, het leven dat hij in het kasteel leidde hem scheen in te druischen tegen heel de orde der dolende ridderschap die hij beleed en daarom besloot het hertogelijk paar oorlof te vragen om naar Zaragoza te vertrekken, daar thans de tijd naderde van de feesten waar hij hoopte de wapenrusting te veroveren die bij deze feesten de prijs is. Maar toen hij nu op zekeren dag met den hertog en de hertogin aan tafel zat en juist van zins was zijn voornemen door te zetten en oorlof te vragen, ziet, daar kwamen plotseling door de deur van de groote zaal twee vrouwen — want dat bleken het later te zijn — van top tot teen in rouwkleedij gehuld, en een van haar trad op Don Quichot toe, wierp zich zoo lang als zij was aan zijn voeten, drukte er haar lippen op en slaakte zoo diepe, droevige en smartelijke zuchten, dat zij allen die haar hoorden en zagen van streek bracht; en alhoewel de hertog en de hertogin veronderstelden dat het weer de een of andere poets zou zijn die hun dienaren Don Quichot wilden spelen, wisten zij toch toen zij zagen hoe ernstig de vrouw bleef zuchten, kreunen en schreien, niet wat zij er van moesten denken en zij verkeerden in de grootste spanning tot Don Quichot, door medelijden bewogen, de vrouw van den grond deed opstaan en haar vroeg zich te ontsluiëren en den doek van voor haar betraand gelaat weg te nemen. Zij deed dit, en toonde wat men geenszins

verwachtte; want zij onthulde het gelaat van Doña Rodríguez, de dueña van den huize, en de andere in den rouw gehulde was haar dochter, die verschalkt was door den zoon van den rijken boer. Allen die haar kenden waren ontsteld, en de hertog en de hertogin nog meer dan de anderen; want hoewel zij haar voor een domme en onnoozele ziel hielden, ging het toch niet zoover dat zij haar tot dwaasheden in staat achtten. En het einde van het lied was dat Doña Rodríguez zich tot het hertogelijk paar wendde en zeide:

„Moge het uwen excellenties behagen mij verlof te geven een oogenblik met dezen ridder te spreken, want daardoor hoop ik met goed gevolg uit de moeilijkheid te geraken waarin de driestheid van een gemeenen boer mij bracht.”

De hertog zeide dat hij het haar gaf en dat zij alles wat haar behaagde met Don Quichot kon bespreken. Zij richtte stem en gelaat tot Don Quichot, en sprak: „Reeds dagen geleden, dappere ridder, heb ik u reenschap gegeven van het onrecht en het verraad dat een kwade kinkel mijn zeer geliefde en beminde dochter heeft aangedaan. Zij is de ongelukkige die gij hier voor u ziet, en gij hebt mij toegezegd voor haar op te komen door het onrecht recht te maken dat men haar heeft aangedaan, maar thans is mij ter oore gekomen dat gij dit kasteel wenscht te verlaten, op zoek naar de schoone avonturen die God u beschermen moge; en dies zoude ik wenschen dat gij eer gij ons langs 's Heeren wegen ontsnaptet, dezen ongezeglijken boer bewerktet en zorgde dat hij met mijne dochter huwt en de belofte haar echtgenoot te worden gestand doet, die hij haar gaf voor en aleer hij zich aan hare zijde neervlijde; want te denken dat de hertog mijn meester mij recht

zal laten wedervaren staat gelijk met peren te willen plukken van een olm vanwege de reden die ik UEd. reeds in vertrouwen heb medegedeeld. En hiermede schenke Onze-lieve-Heer u goede gezondheid, en moge Hij ons niet in den steek laten."

Op deze woorden antwoordde Don Quichot met veel ernst en waardigheid:

„Brave dueña, matig uw tranen, of beter gezegd, droog ze en spaar uw zuchten; want ik aanvaard de taak uw dochter te herstellen in haar eer, al ware het beter geweest indien zij zich niet zoo lichtvaardig had betoond in het geloof aan verliefde beloften, die meest snel gedaan maar zeer traag nagekomen worden; ik zal met verlof van mijnheer den hertog op staanden voet vertrekken om dien harteloozen knaap te zoeken, en ik zal hem weten te vinden en uitdagen en dooden wanneer hij nalaat het beloofde woord gestand te doen; want de voornaamste taak van mijn beroep is nederigen vergiffenis te schenken en verwatenen te kastijden; ik bedoel zwakken te hulp te schieten en overweldigers te niet te doen."

„UEd. behoeft zich geen moeite te getroosten den boerenjongen te zoeken over wien deze brave dueña zich beklaagt," antwoordde de hertog, „en evenmin behoeft UEd. mij verlof te vragen hem uit te dagen; want ik beschouw hem als uitgedaagd, ik neem het op mij deze uitdaging te zijner kennis te brengen, en ik sta er borg voor dat hij die aanneemt en op dit mijn kasteel in persoon het antwoord komt brengen, waar ik een voor beiden betrouwbaar strijdperk ter beschikking zal stellen met inachtneming van alle voorwaarden die bij dergelijke aangelegenheden moeten en plegen te worden in acht genomen, met inachtneming ook van

ieders recht, gelijk vorsten verplicht zijn dat in acht te nemen die aan hen die binnen de grenzen van hun gebieden strijden een betrouwbaar strijdperk aanbieden."

„Welaan, met die verzekering en uwer grandeza's welwillend verlof," hernam Don Quichot, „verklaar ik thans en bij dezen dat ik voor ditmaal de voorrechten van mijn hidalgoschap laat varen en mij voeg en schik naar den eenvoudigen staat van den beleediger; ik maak mij zijns gelijke en stel hem op deze wijze in de gelegenheid met mij in het gevecht te treden; en hoewel hij afwezig is, daag ik hem uit en tart hem om reden dat hij verkeerd deed dit arme meisje te misleiden, dat maagd was maar het door zijn schuld niet meer is, haar de gedane belofte gestand te doen en haar wettigen echtgenoot te worden, of te sterven in dezen strijd."

En terstond trok hij een handschoen uit en wierp hem midden in de zaal, en de hertog raapte hem op en zeide ten tweeden male dat hij de uitdaging aanvaardde uit naam van zijn ondergeschikte; hij bepaalde als termijn zes dagen, als strijdperk den binnenhof van het kasteel, en als wapenen de onder ridders gebruikelijke: lans en schild en volle rusting, met alle overige stukken, zonder eenig bedrog, misleiding of bijgeloo-vige praktijken, alles onder toezicht en ter beoordeeling der kamprechters. „Maar bovenal is het noodig dat deze brave dueña en deze slechte maagd de volmacht haar te helpen en voor haar op te komen in handen stellen van heer Don Quichot; zoo niet dan kan er niets gedaan worden en zal er aan de uitdaging niet op betamelijke wijze kunnen worden voldaan."

„Ik doe dat hierbij," antwoordde de dueña.

„En ik ook," voegde de dochter er in tranen aan toe, diep beschaamd en wat onwillig.

Toen dit alles nu was geregeld, en de hertog wel overwogen had wat hem in dezen te doen stond, gingen de in rouw gehulde vrouwen heen, en de hertogin beschikte dat zij van nu af aan niet meer als haar dienaressen behandeld mochten worden maar als dames op avontuur, die te haren huize waren gekomen om recht te vragen; en daarom gaf men haar een afzonderlijk vertrek en bediende haar als vreemdelingen, tot niet geringe ergernis van de overige vrouwelijke leden van het personeel, die zich afvroegen hoever de onnoozelheid en ongegeneerdheid van Doña Rodríguez en haar verdorven dochter wel gaan zou. Zoo stonden de zaken toen, om het feest ten top te voeren en de kroon op het werk te zetten de page in de zaal verscheen die de brieven en geschenken naar Teresa Panza, de vrouw van den gouverneur Sancho Panza had gebracht, over wiens komst het hertogelijk paar zich zeer verheugd toonde, vol verlangen te vernemen wat hem op zijn reis was wedervaren; maar toen zij hem dit vroegen antwoordde de page dat hij het niet zoo in het publiek en met een paar woorden kon zeggen: het mocht hunnen excellenties behagen dit te laten rusten voor een onderhoud onder vier oogen: intusschen konden zij zich met de brieven vermaken. Hij haalde de twee brieven te voorschijn en stelde ze in handen van de hertogin. Het adres van den eenen luidde: „Brief voor mevrouw de hertogin zus en zoo, van ik weet niet waar,” en van den anderen: „Aan mijn man Sancho Panza, gouverneur van het eiland Barataria, wien God meer jaren voorspoed moge geven dan mij.” De hertogin liet er geen gras over groeien, gelijk men pleegt te zeggen, en ging onmiddellijk haar brief lezen; en nadat ze hem geopend en voor zich zelf gelezen had en gezien dat zij

hem wel hardop kon voorlezen zoodat de hertog en de omstanders hem konden hooren, las zij hem als volgt voor:

BRIEF VAN TERESA PANZA AAN DE HERTOGIN

Señora mía, ik was zeer verblijd met den brief dien uwe grandeza mij heeft geschreven, want waarlijk ik had er verlangend naar uitgezien ¹⁾. Het snoer kralen is heel fraai en het jachtkostuum van mijn gemaal niet minder. Dat uwe señoría Sancho mijn man gouverneur heeft gemaakt, heeft heel dit dorp veel deugd gedaan, al is er niemand die het gelooft, vooral de pastoor niet en meester Nicolás de barbier, en Sansón Carrasco de baccalaureus; maar mij kan dat niets schelen, want als het maar waar is, gelijk het is, mag iedereen gerust zeggen wat hij verkiest; hoewel ik om de waarheid te zeggen, als de kralen en het pak niet gekomen waren, het ook niet zou hebben geloofd, want hier in het dorp houden alle menschen mijn man voor een ezel, en zij kunnen maar niet begrijpen voor wat soort gouverneur-schap hij deugen kan, behalve voor een gouverneur-schap over een kudde geiten. God moge het wel maken en het zoo leiden als Hij ziet dat zijn kinderen het noodig hebben.

Ik, mijn lieve mevrouw, ben van zins met UEds. verlof van mijn geluk te profiteeren en naar de hofstad te gaan en mij lekker in een koets uit te strekken om de duizend benijders die ik al heb de oogen uit te steken; en daarom smEEK ik uwe excellentie mijn man op te dragen mij wat geld te sturen, al is het nog zoo weinig; want in de hofstad zijn de kosten hoog: brood kost er een reaal, en vleesch dertig maravedí's het pond, en dat is niet mis; als hij soms wil dat ik er niet heenga

moet hij het mij maar tijdig laten weten, want ik heb den kriebel in mijn voeten om op reis te gaan en mijn vriendinnen en de buurvrouwen zeggen dat als ik en mijn dochter met veel pracht en praal door de hofstad rijden, mijn man ten slotte bekender zal worden door mij dan ik door hem, daar er dan wel velen zullen vragen: 'Wie zijn die dames in die koets toch?' En een knecht van mij kan dan antwoorden: 'De vrouw en de dochter van Sancho Panza, den gouverneur van het eiland Barataria'; en op die manier zal Sancho bekend worden, en ik geacht, en vooruit dus maar met de geit. Het spijt mij zooals het mij maar spijten kan dat er dit jaar hier in het dorp geen eikels verzameld zijn; met dat al stuur ik er uwe hoogheid een halven celemán die ik stuk voor stuk zelf in het bosch ben gaan zoeken en lezen; grooter heb ik ze niet kunnen vinden; ik had wel gewild dat ze zoo groot waren geweest als struisvogeleieren.

Vergeet uwe pompeuziteit niet mij te schrijven; want ik zal er wel zorg voor dragen u te antwoorden, en u op de hoogte te stellen omtrent mijn gezondheid en al hetgeen er hier uit het dorp valt te berichten, waar ik Onzen-lieven-Heer blijf bidden uwe grandeza te behoeden en mij niet te vergeten. Sanchica mijn dochter en mijn zoon kussen UEd. de handen.

Zij die uwe señoría liever zou zien dan schrijven,
uwe dienstwillige dienaar

TERESA PANZA."

Iedereen schepte veel genoegen in Teresa Panza's brief, vooral het hertogelijk paar, en de hertogin vroeg Don Quichot zijn meening, of het gepast zou zijn den brief te openen die voor den gouverneur was gekomen, want

zij dacht dat die wel zeer fraai zou wezen. Don Quichot zeide dat hij hem wel wilde openen om hun een genoeg te doen; hij deed aldus en zag dat hij als volgt luidde:

BRIEF VAN TERESA PANZA AAN SANCHE PANZA HAAR MAN

„Mijn allerbeste Sancho, je brief heb ik ontvangen en ik kan je als katholieke christenvrouw verzekeren en zweren dat het geen haar gescheeld heeft of ik was krankzinnig geworden van blijdschap. Je moet weten, man, toen ik dan vernam dat je gouverneur bent geworden, dacht ik dat ik het van louter vreugde bestierf; want je weet wat ze zeggen, dat een mensch van plotse-linge vreugde even zoo goed dood kan blijven als van een groot verdriet. Sanchica je dochter liet van louter vreugde haar water loopen, zonder dat ze het zelf merkte. Het pak kleeren dat je mij stuurde lag voor mij, en de kralen die mevrouw de hertogin mij gestuurd heeft had ik om mijn hals en de brieven in mijn handen, en de bringer stond er bij; en toch geloofde en dacht ik dat alles wat ik zag en aanraakte een droom was; want wie had ooit gedacht dat een geitenhoeder nog gouverneur van eilanden zou worden? Je weet wel, man, hoe mijn moeder altijd zei dat een mensch lang moest leven om veel te zien; ik zeg dat omdat ik nog meer denk te zien als ik langer leef; en ik denk er niet mee op te houden eer ik je pachter of inner van de belastingen zie, want dat zijn ambten die al haalt de duivel de menschen die er zich in bezondigen, toch maar altijd geld in het laatje brengen en wat opleveren. Mevrouw de hertogin zal je wel zeggen hoezeer ik verlang naar de hofstad te gaan: denk daar maar eens over na en laat mij weten wat je er van denkt; want

ik zal zien je eer aan te doen door daar in een koets te gaan rondrijden.

De pastoor, de barbier, de baccalaureus, en zelfs de koster, willen niet gelooven dat je gouverneur bent geworden: zij zeggen dat de heele zaak bedrog is, of dingen van toovenarij, als alles waarmee je meester Don Quichot van doen heeft; Sansón zegt dat hij je zal gaan opzoeken en je het gouverneurschap wel uit het hoofd zal praten en Don Quichot de krankzinnigheid uit zijn hersens zal halen; ik lach maar wat en bekijk mijn snoer, en denk hoe ik van het pak dat ik van jou heb gekregen er een voor onze dochter kan maken.

Ik heb mevrouw de hertogin wat eikels gestuurd; en ik wou maar dat ze van goud waren. Stuur jij mij wat parelsnoeren, als er op dat eiland veel van zijn.

Het nieuws van hier uit de plaats is dat vrouw Berrueca haar dochter heeft laten trouwen met een kladschilder die hier in het dorp verscheen om te schilderen wat hem voor de hand kwam; het gemeentebestuur liet hem het wapen van Zijne Majesteit boven de poort van het raadhuis schilderen, hij vroeg daar twee dukaten voor, men betaalde ze hem vooruit, hij werkte er acht dagen aan, en toen had hij nog niets geschilderd en zei dat het hem niet lukte zooveel tierlantijnen te schilderen; hij gaf het geld terug, maar toch trouwde hij in den roep dat hij bekwaam in zijn vak was; de waarheid is dat hij er het penseel aan heeft gegeven en de spade ter hand genomen en hij gaat prinsheerlijk naar het land. De zoon van Pedro de Lobo heeft de tonsuur en de lagere wijding ontvangen, met de bedoeling om priester te worden; toen Minguilla, de kleindochter van Mingo Silbato dat hoorde heeft zij hem voor de rechtbank

gesleept omdat hij haar had beloofd met haar te trouwen; booze tongen beweren dat zij zwanger van hem gaat, maar hij zweert bij kris en kras dat daar niets van aan is.

Er zijn dit jaar geen olijven, en er is in het heele dorp ook geen droppel azijn. Er is hier een compagnie soldaten doorgetrokken en zij hebben zoo maar drie meisjes uit het dorp meegenomen; ik zal je maar liever niet zeggen wie het zijn: misschien komen zij nog terug en dan zal er waarachtig nog wel een jonge man wezen die ze tot vrouw neemt, want men noemt geen koe bont of er is een vlekje aan.

Sanchica klopt kanten garneeringen; zij verdient er iederen dag acht marvedi's schoon aan, die zij in den spaarpot doet om mee te helpen aan haar uitzet; maar nu dat zij de dochter van een gouverneur is, zal jij wel voor den bruidsschat zorgen zonder dat zij er voor behoeft te werken. De fontein op de markt is opgedroogd; de bliksem is in de galg geslagen, maar dat raakt mijn koude kleeren niet.

Ik wacht je antwoord op dit schrijven, en het besluit of ik al of niet naar de hofstad moet gaan; en dat is al; God spare je langer jaren voor mij dan ik leef, of evenveel, want ik zou je liever niet zonder mij in deze wereld willen achterlaten.

Je vrouw,

TERESA PANZA."

De brieven werden in allen ernst besproken, er werd om gelachen, ze werden hoogelijk geprezen en bewonderd; en om het zegel aan de zaak te hechten kwam de koerier met den brief dien Sancho aan Don Quichot had gezonden en die eveneens in het openbaar werd

voorgelezen, en de onnoozelheid van den gouverneur in twijfel deed trekken. De hertogin trok zich terug om van den page te vernemen wat hem in Sancho's dorp was overkomen, en hij vertelde het haar zeer breedvoerig, zonder iets over te slaan; hij gaf haar de eikels, en bovendien een kaas die Teresa hem had meegegeven, omdat ze zoo best was, en nog beter dan die van Tronchón ²⁾). De hertogin nam het een en ander met het grootste genoegen in ontvangst, en zoo moeten wij haar achterlaten, ten einde het slot te verhalen van het gouverneurschap van den grooten Sancho Panza, bloem en spiegel van alle gouverneurs van eilanden.

AANTEKENINGEN

¹⁾ Tereza Panza gebruikt hier op kluchtige wijze den gebruikelijken aanhef van het antwoord op een brief waarop men lang gewacht heeft, hoewel zij van te voren van het bestaan van de hertogin niets af wist.

²⁾ Tronchón is een klein dorpje in de provincie Teruel. De kaas die er gemaakt werd, moet een zekere vermaardheid gehad hebben, of althans een goeden indruk bij Cervantes hebben nagelaten: hij vermeldt den *queso de Tronchón* in den „Quijote” tweemaal.

DRIEËNVIJFTIGSTE HOOFDSTUK

HETWELK HANDELT OVER HET VEELBEWOGEN SLOT EN
EINDE VAN SANCHE PANZA'S GOUVERNEURSCHAP

„Te denken dat de dingen van dit leven altijd in een en denzelfden toestand blijven is ijdelheid; integendeel, het lijkt wel of ze steeds in het rond loopen, ik meen in een kring: de lente wordt gevolgd door den voorzomer, de voorzomer door de hondsagen, de hondsagen door den herfst, en de herfst door den winter, en de winter door de lente, en zoo draait de tijd dan steeds weer in dienzelfden kring; alleen het menschelijk leven ijlt sneller dan de wind naar zijn einde, zonder hoop op verandering tenzij in het leven hierna, want dat grens kent noch einde.” Aldus spreekt Cide Hamete als Mohammedaansch wijsgeer; want het begrip van de snelheid en onbestendigheid van het aardisch bestaan en de eindelooze duur van het eeuwige leven dat wij verwachten is tot velen doorgedrongen die niet door het licht des geloofs, maar slechts door het licht van het natuurlijk versand werden beschenen; de schrijver zegt het hier echter vanwege de snelheid waarmede Sancho's gouverneurschap ten einde kwam, afliep, te niet ging en in rook en schaduw verdween. Want toen Sancho in den zevenden nacht van de dagen zijns gouverneurschaps te bed lag, geenszins zat van brood en wijn, maar wel van het vellen van vonnissen, het geven van oordeelen en het maken van wetten en verordeningen en juist toen de slaap den honger ten spijt zijn oogleden kwam luiken, vernam hij zulk een geweldig misbaar van klokgelui en stemgeluid, dat het niet anders leek of het gansche eiland in de diep-

te der wateren verzonk. Hij ging rechtop in bed zitten, en bleef gespannen luisteren om te zien of hij te weten kon komen wat de oorzaak zijn mocht van al dit hevig tumult; maar niet alleen kwam hij het niet te weten, doch doordat zich bij het stampgeluid en het kloggelui dat van tallooze trompetten en trommels voegde, raakte hij nog meer van streek en in angst en vreeze; hij stond op, schoot een paar muilen aan vanwege den killen vloer, en zonder een huisgewaad of iets van dien aard aan te trekken liep hij de deur van zijn kamer uit, juist bijtijds om door de gangen een twintigtal mannen te zien aankomen met brandende fakkels en ontbloote zwaarden in de handen, die luidkeels schreeuwden:

„Te wapen, te wapen, heer gouverneur! Te wapen, de vijand is met overmacht het eiland binnengevallen, en wij zijn verloren als uw moed en beleid ons niet redden!”

Met dit tumult, rumoer en leven kwamen zij ter plaatse waar Sancho stond, geheel verbijsterd en ontdaan over wat hij hoorde en zag; en toen zij hem hadden bereikt, zei er een:

„Wapent u zich terstond, señoría, als u niet wil dat u en heel dit eiland met u te niet gaat!”

„Wat wapenen,” zei Sancho, „wat weet ik van wapenen en vechten? Laat dat soort dingen liever over aan mijn meester Don Quichot, die ze in een wip voor elkaar heeft en in orde maakt, want ik, zondaar die ik ben, heb hoegenaamd geen verstand van dat soort gevaren.”

„Maar mijnheer de gouverneur!” zei een ander. „Wat is dat voor weekelijkheid? Wapent UEd. zich toch; hier heeft u wapens ‘en aanval en verdediging, kom mee naar de markt en wees onze leider en aanvoerder,

want u heeft het recht dat te zijn, daar is u onze gouverneur voor."

„Wapent me dan maar in Godsnaam," zei Sancho.

En aanstonds brachten zij hem twee groote schilden, die ze bij zich hadden en legden ze hem aan op zijn hemd zonder hem een stuk andere kleedij te laten aantrekken, een schild van voren en een ander van achteren, en zij staken zijn armen door een paar openingen die zij er in hadden gemaakt en bonden hem stevig vast met een paar touwen, zoodat hij zoo recht als een stok zat ingemuurd en vastgemetseld, zonder dat hij zijn knieën kon buigen of een stap verzetten. Zij duwden hem een lans in de hand, waarop hij steunde om zich ter been te houden, en toen zij hem zoover hadden, zeiden zij hem zich te reppen en hun tot leidsman te zijn en moed in te spreken; want nu hij hun gids en baken en leidstar was, kon men alles nog gelukkig ten einde brengen.

„Hoe kan ik ongelukkige loopen," antwoordde Sancho, „als ik mijn knieschijven niet kan bewegen, zoo nauw zitten mij die planken op het lijf. Draag mij liever in uw armen en zet mij scheef of rechtop tegen een uitvalspoort en ik zal ze verdedigen met deze lans en mijn lichaam."

„Op, op, mijnheer de gouverneur," zei een ander; „het is meer de angst en de vrees dan de planken die u het loopen beletten; op, en haast u, want de tijd dringt, de vijand groeit in getal, het geschreeuw neemt toe, en het gevaar dreigt al meer en meer."

Aangespoord door deze vermaningen en verwijten trachtte de arme gouverneur zich te bewegen, maar daardoor kwam hij met zulk een geweld op den grond terecht dat hij dacht aan diggelen te zijn. En daar lag

hij dan, opgesloten en ingeklemd als een schildpad tusschen zijn schilden, als een half varken tusschen twee troggen¹⁾, of als een schuit ondersteboven op het strand; maar de troep spotters had niet het minste medelijden met hem toen zij hem op den grond zagen; integendeel, zij doofden de fakkels, begonnen heviger te schreeuwen, en herhaalden heftig hun „Te wapen!” onderwijl zij over den armen Sancho heen liepen en hun zwaardslagen in zoo eindeloos getal op zijn schild deden kletteren, dat het den armen gouverneur, als hij niet in zijn schulp was gekropen en het hoofd tusschen de schilden in veiligheid had gebracht, zeer slecht zou zijn vergaan. En opgesloten in die enge ruimte, zweette hij dikke droppels en beval zich van ganscher harte Gode aan, opdat die hem uit dit gevaar mocht bevrijden. Er waren er die over hem struikelden, anderen vielen boven op hem, en er was er een die zich eenigen tijd boven op hem posteerde en daar als van een wachttoren zijn bevelen aan het krijgsvolk gaf en luidkeels riep:

„Hierheen, mannen; hier is de druk van den vijand het sterkst! Let op die bres; sluit die poort; werpt die ladders af! Hierheen met die stinkpotten; pek en hars en ketels met kokende olie! Verspert de straten met veeren bedden!”

Kortom, hij noemde in zijn ijver alle aardigheden en nuttige zaken en verder oorlogstuig op waarmee een aanval op een stad pleegt te worden afgeslagen, en de geradbraakte Sancho, die het alles hoorde en onderging, zei bij zich zelf: „Ach, mocht het Onzen-lieven-Heer behagen dat dit eiland maar voorgoed verloren ging, en ik maar dood was of uit al mijn lijden!” De Hemel verhoorde zijn gebed; toen hij dat het minst verwachtte, hoorde hij stemmen die riepen:

„Victorie, victorie! De vijand trekt verslagen terug! Kom aan, heer gouverneur, staat UEd. op, verheugt u zich in de overwinning en verdeel den buit dien men op den vijand heeft gemaakt door den moed van uw onoverwinlijken arm.”

„Zet mij maar overeind,” zei de mistroostige Sancho gemelijk.

Zij hielpen hem opstaan, en zoodra hij weer ter been was, zei hij:

„De vijand dien ik verslagen heb, mag je mij op het voorhoofd nagelen. Het lust mij niet buit van vijanden te verdeelen, maar ik vraag en smeeke den een of anderen vriend, als ik dien ten minste heb, mij een slok wijn te geven, want ik ben uitgedroogd, en mij dit zweet af te vegen, want ik druip van het water.”

Zij droogden hem af, brachten hem wijn, en maakten hem de schilden los; hij ging op zijn bed zitten, en viel er in zwijm van vrees, schrik en vermoeidheid. Zij die de grap bedacht hadden, kregen er al spijt van dat zij het zoo bont met hem hadden gemaakt; maar Sancho kwam weer bij, en dit deed hun angst over zijn bezwijming bedaren.

Hij vroeg hoe laat het was; en men zei hem dat de dag reeds aanbrak. Hij zweeg daarop en begon zich aan te kleeden zonder verder iets te zeggen en in een diep stilzwijgen begraven, en allen sloegen hem gade, en wachtten af wat de haast waarmede hij zich kleepte te beteekenen had. Ten langen leste was hij aangekleed, en langzaam, want hij was pijnlijk gekneusd en kon niet snel loopen, ging hij naar den stal, gevolgd door alle aanwezigen; hij stapte op het grauwte af, omarmde het, gaf het een vredeskus op het voorhoofd, en zei niet zonder tranen in de oogen:

„Kom, trouwe vriend, kameraad, deelgenoot in mijn lasten en lijden: zoolang ik genoeg had aan jou en niets anders aan het hoofd had dan zorg om je tuig te verstellen en lieve lichaam te voeden, waren mijn uren, dagen en jaren gelukkig; maar sinds ik je heb verlaten en de torens van eerezucht en trots ging beklimmen hebben duizend lasten, twee duizend moeiten en vier duizend zorgelijkheden haar intocht gedaan in mijn ziel.”

En terwijl hij zoo praatte legde hij den ezel het pakzadel al op, zonder dat iemand iets zeide. Toen dan eindelijk het grauwtje gezadeld was, klom hij er met veel pijn en moeite op, en zich wendend tot den intendant, den secretaris, den maestresala en Pedro Recio den dokter, en de vele anderen die daar aanwezig waren nam hij het woord en zeide:

„Maakt plaats, heeren, en laat mij terugkeeren tot mijn oude vrijheid: laat mij mijn oude leven weer gaan opzoeken om uit dezen dood te herrijzen. Ik ben niet geboren om gouverneur te zijn en om eilanden of steden te verdedigen tegen de vijanden die het belijft ze aan te vallen. Ik heb meer verstand van ploegen en spitten, van stekken en planten van den wingerd, dan van het maken van wetten en het verdedigen van provincies en koninkrijken. Sint Pieter zit goed in Rome: ik bedoel dat iedereen het beroep maar moet uitoefenen waarvoor hij geschapen is. Een zeis past mij beter in de hand dan een gouverneursstaf; ik wil liever mijn bekomst eten aan gazpacho ²⁾ dan slaaf zijn van de schrielheid van een brutalen dokter die mij laat doodhongereren, en ik wil liever 's zomers in de schaduw van een eik liggen en mij des winters in een dubbele vacht pakken, in vrijheid, dan naar bed gaan met den dwang van het

gouverneurschap tusschen lakens van Hollandsch linnen en mij kleeden in marter en sabel. Vaart wel, edele heeren, en zegt mijnheer den hertog dat ik naakt ben geboren en nog altijd naakt ben: ik verlies en win er niets bij; ik wil maar zeggen dat ik zonder een duit in dit gouverneurschap ben gekomen, en ik ga er zonder een duit uit, gansch anders dan gouverneurs van andere eilanden naar huis plegen te keeren. Gaat op zij: laat mij door, ik ga mij eens laten bepleisteren; want ik geloof dat mijn ribben allegaar kapot zijn, dank zij den vijanden die vannacht over mij zijn heen geloopt."

„Niet aldus, mijnheer de gouverneur," sprak Dr. Recio; „ik zal UEd. een drank geven tegen vallen en kneuzingen, die u weer zoo gaaf en gezond zal maken als ooit; en wat de maaltijden betreft, ik beloof UEd. mijn leven te beteren, en u ruimschoots te laten eten van wat u maar belijft."

„Je piept te laat ³⁾!" zei Sancho. „Ik word net zoo lief een Turk als dat ik hier blijf. Zulke grappen laat ik geen tweemaal met mij uithalen. Bij God, ik blijf even lief in dit gouverneurschap of neem een ander, al zouden ze het mij op een presenteerblaadje komen brengen, als dat ik zonder vleugels naar den hemel vlieg. Ik ben van het geslacht van de Panza's, die altemaal stijfkoppen zijn, en als zij eenmaal neen zeggen, blijft het neen al is het ja, en daar kan de geheele wereld niets aan doen. Laat de vleugels van de mier die mij in de lucht hieven hier maar in den stal blijven ⁴⁾, om opgevreten te worden door zwaluwen en ander gevogelte en laten we maar weer met beide beenen op den grond terechtkomen; al zullen ze geen opengewerkte schoenen van Corduaansch leder dragen, grove touwschoentjes zullen er nog wel op overschieten. Soort zoekt soort, en nie-

mand kan zijn teenen verder uitsteken dan het laken lang is; en laat mij nu gaan, want anders wordt het mij te laat."

Waarop de intendant zei:

„Heer gouverneur, wij zouden UEd. gaarne laten vertrekken, al betreuren wij het zeer u te missen; want uw verstandig en christelijk optreden maakten u gaarne gezien; maar het zal u bekend zijn dat iedere gouverneur alvorens zijn standplaats te verlaten verplicht is rekenschap af te leggen van zijn beleid: legt UEd. dat af van de tien dagen dat u het gouverneurschap waarneemt, en ga met God."

„Dat kan niemand mij vragen, dan hij dien mijnheer de hertog daartoe zal aanwijzen," antwoordde Sancho, „ik ga hem opzoeken en ik zal ze hem in de puntjes geven; te meer omdat ik er zoo naakt heenga als ik ga, en er geen verder bewijs noodig is om aan te toonen dat ik als een engel geregeerd heb."

„Bij God, de groote Sancho heeft gelijk," zei Dr. Recio, „ik ben van meening dat wij hem moeten laten gaan, want de hertog zal er bijzonder behagen in scheppen hem te zien."

Ieder was het daarmede eens, en zij lieten hem gaan, na hem eerst hun gezelschap te hebben aangeboden en alles wat hij maar begeerde voor het onthaal van zijn persoon en het gerief van zijn reis. Sancho zei dat hij alleen wat gerst noodig had voor het grauwtje en een halve kaas en een half brood voor zich zelf; want de tocht was zoo kort dat er niet meer of grooter mondivoorraad noodig was. Allen omhelsden hem, en hij omhelsde allen in tranen en liet hen verbaasd achter, zoowel over zijn woorden als over zijn onwrikbaar en welberaden besluit.

AANTEKENINGEN

- ¹⁾ Halve varkens worden gezouten tusschen planken of troggen geklemd om gedroogd te worden.
- ²⁾ *Gazpacho* is een soort soep, toebereid met gekruimeld brood, olie, azijn, knoflook, uien en gesneden augurken en steenkoud water.
- ³⁾ *¡Tarde piache!* staat er in het Spaansch, een spreekwoordelijke uitdrukking, waarvan men gewoonlijk als oorsprong aanneemt het verhaal dat iemand eens een ei doorslikte waarin al een kuikentje zat, dat toen het door het keelgat ging zijn geluid liet hooren, waarop het ten antwoord kreeg: *Tarde piache* = *Tarde piaste* (je piepte te laat).
- ⁴⁾ Vgl. het Drieëndertigste Hoofdstuk van dit Tweede Deel, aantekening 4.

VIERENVIJFTIGSTE HOOFDSTUK

HETWELK HANDELT OVER ZAKEN VAN BELANG VOOR DEZE
HISTORIE, EN VOOR ANDERE NIET

De hertog en de hertogin besloten dat de uitdaging die Don Quichot wegens de reeds genoemde redenen tot hun onderhoorige had gericht, haar voortgang moest hebben; en daar de jonge man in Vlaanderen zat, waarheen hij de wijk had genomen om Doña Rodríguez niet tot schoonmoeder te krijgen, gaven zij bevel in zijn plaats een Gascoenschen lakei te stellen die Tosilos heette, wien zij eerst zeer goed ingeprent hadden wat hij alles moest doen. Twee dagen daarna zeide de hertog tegen Don Quichot dat zijn tegenstander over een dag of vier zou verschijnen, zich als ridder gewapend in het strijdperk zou vertoonen, en zou volhouden dat de maagd loog bij de helft van haar baard, ja zelfs bij haar heelen, als zij bleef beweren dat hij haar een trouwbelofte had gedaan. Don Quichot ontving dit nieuws met groote vreugde, hij nam zich voor in den komenden strijd wonderen te verrichten, en hij beschouwde het als een groot geluk dat zich thans voor hem een gelegenheid voordeed waarbij de hertog en de hertogin konden zien hoever de moed van zijn krachtigen arm reikte; en zoo wachtte hij tijdens de vier dagen, die zijn verlangen vierhonderd eeuwen voor hem maakten, vol blijdschap en opwinding.

Laat ons ze laten voorbijgaan — gelijk wij zooveel andere dingen laten voorbijgaan —, en Sancho gezelschap gaan houden, die half vroolijk, half bedroefd, langzaam op het grauwtje voort reed om zich bij zijn meester te voegen, wiens gezelschap hem liever was dan het gouverneur-

schap over alle eilanden ter wereld. Het geviel dan zoo dat hij nog niet ver van het eiland van zijn gouverneur-schap was — met de vraag of het een eiland, stad, dorp of gehucht was dat hij regeerde had hij zich nooit geplaagd —, toen hij op den weg waarlangs hij reed zes pelgrims met hun staven zag aankomen, van het slag pelgrims uit den vreemde die zingende om een aalmoes vragen; zoodra zij hem genaderd waren, gingen zij op een rij staan, en begonnen allen tegelijk met verheffing van stem in hun taal iets te zingen dat Sancho niet kon verstaan, op één woord na dat duidelijk klonk als *aalmoes*, en waaruit hij opmaakte dat het een aalmoes was die zij met hun gezang vroegen; en daar hij, zooals Cide Hamete zegt, zeer weldadig van aanleg was, haalde hij uit zijn zadeltzakken, het halve brood en de halve kaas die hij bij zich had, en schonk hun dat, en gaf hun met teekens te verstaan dat hij niets anders te geven had. Zij namen dat volgaarne aan, maar riepen: „*Guelte! Guelte!*”

„Ik versta niet wat gij van mij wilt, brave lieden,” antwoordde Sancho.

Daarop haalde een van hen een geldbuideltje uit zijn borstzak te voorschijn en liet het aan Sancho zien, waaruit hij begreep dat ze hem geld vroegen; daarom zette hij zijn duim op zijn keel en streek met zijn hand naar boven, waarmede hij te verstaan gaf dat hij geen rooden duit rijk was; waarna hij het grauwtje aanporde en langs hen heenreed; maar toen hij wilde doorrijden, schoot een van hen die hem al eenigen tijd scherp had aangekeken op hem toe, sloeg de armen om hem heen en riep luidkeels en in goed Kastiliaansch:

„God bewaar me! Wat moet ik beleven? Het is toch niet waar dat ik mijn dierbaren vriend in mijn armen heb,

mijn goeden buurman Sancha Panza? Wel wis en waarachtig, want ik slaap niet, en dronken ben ik op het oogenblik niet!"

Sancho stond verbaasd toen de vreemde pelgrim hem bij zijn naam noemde en omhelsde, maar ook nadat hij hem zonder een woord te spreken terdege had bekeken, slaagde hij er niet in hem thuis te brengen; en toen de pelgrim zag hoe verbouwereerd hij was, zei hij:

„Hoe is het mogelijk, vriend Sancho Panza, dat je je buurman Ricote niet herkent, den moorschen winkelaar van je dorp?"

Toen nam Sancho hem nog beter op en begon zich zijn gezicht weer te herinneren, en ten slotte herkende hij hem geheel en al, en zonder van den ezel te stappen, sloeg hij hem de armen om den hals en zei:

„Wel, Ricote, wie voor den duivel zou je ook kunnen herkennen in dat maskeradepak dat je aanhebt? Vertel mij eens wie er een Fransoos van je gemaakt heeft, en waar je den moed vandaan haalt naar Spanje terug te keeren, waar je er nog leelijk aan toe zult raken als ze je herkennen en pakken?"

„Als jij me niet aanbrengt, Sancho," antwoordde de pelgrim, „weet ik zeker dat geen sterveling mij in deze kleedij herkent; maar laten we wat op zij van den weg gaan naar dat populierenboschje daarginder, waar mijn kameraden iets willen eten en uitrusten, dan kan jij daar met hen eten, want het zijn brave menschen, en dan heb ik gelegenheid je te vertellen wat mij is overkomen sinds ik ons dorp verliet om gehoor te geven aan de verordening van Zijne Majesteit, die mijn ongelukkig volk zoo streng bedreigt, gelijk je wel zult hebben vernomen."

Sancho stemde toe, Ricote sprak even met de andere

pelgrims, en zij begaven zich ter zijde naar een populierenboschje dat zich daar opdeed, een eind weegs van den grooten weg. Zij wierpen de pelgrimsstaven op den grond, gooiden de pelgrismantels af en bleven in hun hemd zitten: het waren knap uitziende jonge kerels, behalve Ricote, die reeds een man op jaren was. Zij hadden allen hun zadelsakken bij zich, die naar het bleek welvoorzien waren, althans met hartige zaken, waar men op twee mijlen afstands dorst van krijgt. Zij strekten zich uit op den grond, namen het gras als tafellaken, en legden daarop brood, zout, messen, noten, hompjes kaas en schoon geschraapte hambeenen, waaraan, als was er niet aan te kluiven, nog wel te zuigen viel. Zij legden er ook een zwarte lekkernij bij, die naar zij zeiden *kaviaar* heette, wat gemaakt wordt van vischkuit, een groote verwekker van den dorst. De olijven ontbraken niet, weliswaar droog en niet ingelegd, maar smakelijk en best te gebruiken. Doch het schoonst van al op het slagveld van dit banket prijken zes zakken met wijn, want elk haalde den zijnen uit zijn knapzak; zelfs de brave Ricote, die van een moor in een Duitscher of Germaan was veranderd, had den zijnen te voorschijn gehaald, die in lijvigheid met de andere vijf kon wedijveren.

Zij begonnen te eten met den allerbesten trek, maar op hun elf-en-dertigst, om plezier te beleven aan iederen hap, dien zij met de punt van het mes tot zich namen, zij aten een weinig van alles, en op een zeker oogenblik hieven allen tegelijk de armen en wijnzakken in de lucht. Toen zij de tuiten daarvan op hun mond gericht hadden, sloegen zij de oogen ten hemel, en het leek wel alsof zij met de zakken op den hemel mikten; in die houding bleven zij geruimen tijd, terwijl hun hoofden

heen en weer bewogen, als om een teeken te geven hoe best het hun smaakte dat zij het binnenste van de bottels in hun buik goten. Sancho zat naar dit alles te kijken en zijn oog rustte er op met welgevallen ¹⁾; en ten einde te toonen dat hij zich wenschte te houden aan het spreekwoord dat hij heel goed kende „doe in Rome wat ge in Rome ziet doen ²⁾,” vroeg hij Ricote zijn wijnzak, en lei het net zoo aan als de anderen, en met niet minder smaak dan zij.

Vier malen konden de bottels geheven worden, maar de vijfde ging het niet meer, want zij waren droger en dorder dan spartelgras, en dat deed de vreugde welke zij tot dusverre aan den dag hadden gelegd, in droefheid verkeerden. Nu en dan legde er een van het gezelschap zijn rechterhand in die van Sancho, en zeide: „*Españoli y tudesqui, tuto uno: bon compañero*”; en Sancho antwoordde: „*Bon compañero, jura Di!*” en hij schoot in een lach die een uur lang duurde, en was alles vergeten van hetgeen hem in zijn gouverneurschap overkomen was; want zorgen hebben weinig vat op ons als wij eten en drinken. Toen dan de wijn op was, ving er een slaperigheid aan die allen overmande, en zij raakten op de tafels en de tafellakens in den doezel; alleen Ricote en Sancho bleven wakker, want zij hadden het meest gegeten en het minst gedronken. Ricote nam Sancho ter zijde en zij gingen aan den voet van een beuk zitten, terwijl zij de pelgrims in zoeten slaap verzonken achterlieten. En Ricote zei in zuiver Kastiliaansch en zonder ook maar een oogenblik in zijn moorsche taal te vervallen tot hem:

„Je weet, Sancho Panza, mijn buurman en vriend, dat het decreet en de verordening die Zijne Majesteit tegen die van mijn natie heeft bevolen uit te vaardigen, schrik

en ontzetting onder ons allen hebben gebracht ³⁾); mij ten minste brachten zij dit zoo dat ik mij nog eer de tijd dien men ons liet om Spanje te verlaten ⁴⁾ was verstreken verbeeldde dat de strenge straf reeds op mijn persoon en die van mijn kinderen werd verhaald. Ik besloot daarom, en wijselijk naar het mij scheen, — als iemand die weet dat men hem op een bepaalden dag uit het huis zal zetten waar hij woont, en die zich voorziet van een ander waarheen hij verhuizen kan —, ik besloot dan, zeg ik, alleen en zonder vrouw en kinderen het dorp te verlaten en een plaats te gaan zoeken waarheen ik hen met gemak kon brengen en zonder de overhaasting waarmede de anderen vertrokken; want ik zag wel in en al onze dorpsoudsten zagen wel in dat die afkondigingen niet alleen bedreigingen waren, zooals sommigen zeiden, maar werkelijke wetten, die te harer tijd van kracht zouden worden; en ik was wel gedwongen die waarheid te gelooven doordat ik wist welke lage en dwaze voornemens de onzen hadden, en wel zoodanige dat het naar mijn meening een goddelijke ingeving was die Zijne Majesteit er toe bewoog om zoo kordaat te beslissen; niet dat wij allen schuld hadden, want velen onzer waren eerlijke en beginselvaste christenen, maar hun aantal was zoo gering dat zij zich niet te weer konden stellen tegen hen die het niet waren, en het is niet raadzaam de slang in zijn boezem te voeden door vijanden in huis te houden. Kort en goed, de straf der verbanning trof ons terecht, een zachte en milde straf, naar sommiger meening; maar naar de onze de verschrikkelijkste die ons kon worden aangedaan. Waar wij ook zijn, schreien wij om Spanje; want wij zijn er ten slotte geboren en het is ons natuurlijk vaderland. Nergens vinden wij de ontvangst die ons

ongeluk behoeft; en in Barbarije en in alle contreien van Afrika waar wij verwachtten verwelkomd, ontvangen en opgenomen te worden, daar stoot men ons het meest voor het hoofd en behandelt ons het slechtst. Men kent zijn geluk niet voor men het verliest; en zoo groot is het verlangen dat wij allen koesteren om naar Spanje terug te keeren, dat de meesten — en dat zijn er velen — die de taal kennen zooals ik, er heen terugkeeren, en hun vrouwen en kinderen daarginds in den steek laten: zoozeer hebben zij het lief; en thans zie ik in en ervaar ik wat men pleegt te zeggen: 'De liefde tot zijn land is ieder aangeboren'. Ik verliet, zooals ik zei ons dorp, ging naar Frankrijk, en ofschoon wij daar goed ontvangen werden, wilde ik toch meer van de wereld zien. Ik begaf mij naar Italië en kwam in Duitschland terecht en daar kon men naar het mij toescheen met nog meer vrijheid leven, want de bewoners letten niet te veel op kleinigheden: elk leeft daar zooals hij wil, want in het grootste deel van dat land leeft men met vrijheid van geweten. Ik liet een huis achter, dat ik gehuurd had in een dorp dichtbij Augsburg; ik voegde mij bij deze pelgrims die jaarlijks in grooten getale naar Spanje plegen te komen om er de heiligdommen te bezoeken die zij als hun Indiën beschouwen en als een zeer wisse winst en een beproefde wijze om geld te maken. Zij trekken bijna het geheele land door, en er is geen dorp dat zij niet goed gespijst en gelaafd, gelijk men pleegt te zeggen, achter zich laten, en met minstens een reaal in geld; en aan het slot van hun reis trekken zij weer heen met meer dan honderd schilden gespaard geld, die zij in goud omgewisseld, in hun holle pelgrimsstaven, of wel tusschen de lappen op hun pelgrims-mantels, of wel met een list van eigen vinding, uit het

koninkrijk meenemen en naar hun landen brengen, den bewakers van de posten en passen waar zij aan den lijve onderzocht worden ten spijt. En nu is het mijn plan, Sancho, den schat op te graven dien ik onder den grond had gestopt; omdat hij buiten het dorp ligt, zal ik dat zonder gevaar kunnen doen, en dan te schrijven of van Valencia over te steken naar mijn dochter en mijn vrouw, van wie ik weet dat zij in Algieis zijn, en te overleggen hoe ik ze naar de een of andere haven van Frankrijk kan overbrengen, om ze vandaar naar Duitschland mede te nemen, waar wij zullen afwachten wat God met ons voorheeft; want, kort en goed, Sancho, ik weet zeker dat Ricota ⁵⁾ mijn dochter en Francisca Ricota mijn vrouw Katholieke christinnen zijn, en hoewel ik het niet zoo erg ben, heb ik toch meer van een christen dan van een moor, en ik bid God altijd mij de oogen van het verstand te openen en mij te verstaan te geven hoe ik Hem moet dienen. Maar wat mij verbaast en wat ik niet begriip is waarom mijn vrouw en mijn dochter liever naar Barbarije dan naar Frankrijk zijn gegaan, waar zij als christinnen hadden kunnen leven."

Waarop Sancho antwoordde:

„Kijk eens hier, Ricote: dat zullen zij wel niet in haar hand gehad hebben, want zij werden meegenomen door Juan Tiopieyo, den broer van je vrouw, die als een echte moor deed wat hem het gemakkelijkst was; maar ik kan je nog wel iets anders vertellen: ik geloof dat je te vergeefs gaat zoeken naar wat je onder den grond hebt gestopt; want we hebben gehoord dat ze je zwager en je vrouw veel parels en goudgeld hebben afgenomen, dat ze bij zich hadden om het aan te geven" ⁶⁾.

„Dat kan wel wezen," hernam Ricote, maar ik weet, Sancho, dat ze niet aan mijn begraven schat geraakt

hebben, want ik heb hun niet ontdekt waar hij was, uit vrees voor een ongelukje; dus als jij, Sancho, met mij mee wilt komen en mij wilt helpen om het op te graven en te verbergen, zal ik je tweehonderd schilden geven, waarmee je kunt voorzien in je behoeften; want, zooals je weet, weet ik dat je die hebt, en vele ook.”

„Dat zou ik wel doen,” antwoordde Sancho; „maar ik ben in het geheel niet hebzuchtig; want als ik dat was..., ik liet vanmorgen een ambt in den steek, waarin ik de muren van mijn huis van goud had kunnen maken, en binnen zes maanden van zilveren borden had kunnen eten; en daarom en ook omdat het mij wil voorkomen dat ik verraad jegens mijn koning zou plegen wanneer ik zijn vijanden begunstigde, ging ik nog niet met je mee al gaf je mij contant vierhonderd gouden schilden zooals je er mij nu tweehonderd belooft.”

„En wat voor ambt heb je in den steek gelaten, Sancho,” vroeg Ricote.

„Het gouverneurschap van een eiland,” antwoordde Sancho, „en een eiland zooals je niet zoo licht zult vinden, op mijn woord.”

„En waar ligt dat eiland dan?” vroeg Ricote.

„Waar?” antwoordde Sancho. „Twee mijlen hier vandaan, en het heet het eiland Barataria”.

„Ach wat, Sancho,” zei Ricote; „eilanden liggen midden in zee; op het vasteland liggen geen eilanden.”

„O nee?” zei Sancho weer. „Laat ik je dan eens zeggen, vriend Ricote, dat ik er vanmorgen van ben weggegaan en dat ik er gisteren nog regeerde naar hartelust, ik heb het alevenwel opgegeven omdat ik dat ambt van gouverneur een gevaarlijk ambt vind.”

„En wat heb je met het gouverneurschap gewonnen?” vroeg Ricote.

„Ik heb er mee gewonnen,” antwoordde Sancho, „dat ik begrijp dat ik niet deug voor regeeren, of het moet zijn een kudde vee, en dat de rijkdommen die men in zulke gouverneurschappen verwerft, verworven worden ten koste van nachtrust en slaap, en zelfs eten; want gouverneurs van eilanden mogen maar weinig eten, vooral als zij er dokters op na houden die op hun gezondheid moeten letten.”

„Ik begrijp je niet, Sancho,” zei Ricote; „en ik geloof dat al wat je zegt zotteklap is; want wie zou jou nu eilanden te regeeren geven? Waren er soms geen bekwaamer mannen in de wereld om gouverneur te wezen dan jij? Kom, Sancho, gebruik je verstand, en denk er eens over na of je niet met mij wilt meegaan, zooals ik je vroeg, om mij te helpen den schat op te graven dien ik verborgen heb — want waarachtig het is zooveel dat men het een schat mag noemen —, en ik zal je, zooals ik zei, zooveel geld geven dat je er van kunt leven.” „Ik heb je al gezegd dat ik er niet voor voel, Ricote,” hernam Sancho, „wees tevreden dat ik je niet zal aanbrengen, zet je reis voorspoedig voort, en laat mij de mijne voortzetten; want ik weet dat wat eerlijk verworven wordt verloren gaat, en wat slecht verworven wordt ook en met den eigenaar er bij”).

„Ik wil niet aandringen, Sancho,” zei Ricote. „Maar vertel mij eens, was jij in ons dorp toen mijn vrouw, mijn dochter en mijn zwager vertrokken?”

„Ja, dat was ik,” antwoordde Sancho, „en ik kan je wel vertellen dat je dochter zoo knap was dat het heele dorp naar buiten liep om haar te zien, en iedereen zei dat zij het schoonste schepsel ter wereld was. Zij stond te schreien en omhelsde al haar vriendinnen en kennissen, en allen die afscheid van haar kwamen nemen, en

zij vroeg iedereen haar aan God en Zijn Moeder Onze-lieve-Vrouw aan te bevelen; en dat op zulk een hartbrekende manier dat zij zelfs mij aan het schreien kreeg, die toch niet zoo een huilebalk ben. En op mijn woord, velen hadden haar graag verboigen of geschaakt; maar de vrees in te gaan tegen 's konings bevel weerhield hen. Het hevigst ontdaan was Don Pedro Gregorio, die rijke jonge erfgenaam dien je wel kent, en van wien ze zeggen dat hij veel van haar hield, en nadat zij vertrokken was, is hij nooit meer in ons dorp verschenen; wij denken allemaal dat hij achter haar aangesloten is om haar te schaken; maar tot nog toe heeft men daar niets van vernomen."

„Ik heb dien caballero er altijd wel van verdacht," zei Ricote, „dat hij een oogje op mijn dochter had; maar ik was zeker van de eerbaarheid van mijn Ricota, en het heeft mij nooit zorg gebaard te weten dat hij haar liefhad; want je zult wel eens hebben hooren zeggen, Sancho, dat moorsche vrouwen zich in de liefde zelden of nooit met oude christenen inlaten; en mijn dochter, die er naar ik meen meer prijs op stelde christin dan verliefd te zijn, zal zich wel niet veel bekommerd hebben om de aanzoeken van dien jongen erfgenaam."

„God geve het," zei Sancho; „want dat zou voor beiden niet zoo mooi zijn geweest. En laat mij nu vanhier vertrekken, vriend Ricote; want ik wil vanavond aankomen waar mijn heer Don Quichot zich bevindt."

„God zij met je, vriend Sancho; mijn kameraden raken ook al weer ter been, en het is ook tijd dat wij onzen tocht voortzetten."

Daarop omhelsden zij elkander, Sancho klom op zijn grauwtje, Ricote nam zijn pelgrimsstaf ter hand, en zij scheidden.

AANTEKENINGEN

¹⁾ Cervantes zinspeelt hier op een versregel uit de overbekende oude romance die begint met de woorden *Mira Nero de Tarpeya*. Zie het Vierenveertigste Hoofdstuk van dit Tweede Deel, aanteekening 6. De vierde versregel luidt, letterlijk vertaald: „maar zijn oog rustte er op met welgevallen”.

²⁾ Vgl. het Latijnsche spreekwoord: „Cum fueris Romae, romano vivito more”.

³⁾ De mooren zijn niet allen tegelijk uit Spanje verdreven. Den 9den December 1609 werd hun het verblijf in Granada, Murcia en Andalusië ontzegd; den 10den Juli 1610 werden zij uit Oud- en Nieuw-Kastilië, Extremadera en de Mancha verbannen, en nieuwe edicten volgden tot in 1613 toe.

⁴⁾ Dat was een termijn van dertig dagen.

⁵⁾ Vgl. het Vijftigste Hoofdstuk van dit Tweede Deel, aanteekening 1.

⁶⁾ Onroerende goederen van de mooren werden in beslag genomen of de verkoop werd hun onmogelijk gemaakt. Roerende goederen mochten zij meenemen, behalve goud, juweelen en wissels waarvan de uitvoer verboden was.

⁷⁾ Een Spaansch spreekwoord luidt: „Lo bien ganado se lo lleva el diablo, y lo malo (= lo mal ganado) a ello y a su amo”.

VIJFENVIJFTIGSTE HOOFDSTUK

WAT SANCHO ONDERWEG OVERKWAM, EN ANDERE ONGE-
HOORDE GEBEURTENISSEN

Door den tijd dien hij met Ricote verbeuzeld had, verspeelde Sancho de kans nog dien eigen dag het kasteel van den hertog te bereiken, al was hij er een halve mijl vandaan toen hem de nacht overviel, die onverwacht duister was en bewolkt; maar daar het in den zomer viel, gaf dat hem weinig zorg, en hij zocht het wat ter zijde van den weg met de bedoeling er den ochtend af te wachten. Edoch, zijn ongelukkig en onfortuinlijk gesternte wilde het zoo dat toen hij een plaats zocht om het zich gemakkelijk te maken, hij en het grauwtje in een diep en donker hol stortten, dat tusschen een paar vervallen gebouwen lag. Terwijl hij viel beval hij zich van ganscher harte Gode aan, en hij dacht dat hij eerst grond zou vinden op den bodem des afgronds. Maar dat was niet het geval; want op omstreeks drie manslengten kreeg het grauwtje houvast onder de hoeven, en hij zat er nog steeds bovenop, zonder eenige kwetsuur of ander letsel te hebben gekregen. Hij betastte zich van top tot teen en hield den adem in om te zien of hij ongedeerd was¹⁾ en of er niet ergens een gat in zijn lichaam zat; en toen hij merkte dat hij gaaf en gezond, ongedeerd en frisch en fleurig was, dankte hij Onzen-lieven-Heer overdadig voor de betoonde genade; want hij had stellig gedacht dat hij aan duizend stukken beneden was gekomen. Hij tastte ook met de handen de wanden van het hol af, om te zien of hij kans had er zonder hulp uit te komen; maar hij voelde dat het overal glad en zonder houvast was, wat Sancho danig

speet, vooral toen hij hoorde hoe droef en smartelijk het grauwtje klaagde; en geen wonder, want het klaagde waarlijk niet over ieder wissewasje: het was er inderdaad niet te best aan toe. „Ach,” zei toen Sancho Panza, „wat overkomt een ongeluk een mensch in deze ellendige wereld toch altijd onverwachts! Wie zou er gezegd hebben dat zeker iemand die zich gisteren nog als gouverneur op den troon van een eiland zag gezeteld en bevel voerde over zijn dienaren en vazallen, zich vandaag begraven zou zien in een hol, waar niemand hem helpt, en geen knecht of vazal hem te hulp schiet? Hier moeten ik en mijn ezel dan nog van honger omkomen, als wij ten minste niet al eer gestorven zijn, hij aan zijn wonden en letsel en ik van verdriet. Ik zal in ieder geval wel niet zoo gelukkig zijn als mijnheer Don Quichot van de Mancha toen hij afdaalde in de diepe grot van dien betooverden Montesinos, waar hij zelfs menschen vond die hem beter onthaalden dan in zijn eigen huis; want het schijnt dat hij daar de tafel bereid en het bed gespreid vond. En hij had daar schoone en liefelijke gezichten; maar ik zal hier naar mij dunkt niet dan padden en slangen zien. Ongelukkig schepsel dat ik ben, waar heeft mijn dwaasheid en verbeelding mij gebracht? Ze zullen hier mijn doodsbeenderen nog vandaan halen, als het den Heere behaagt dat ze ze vinden, glad, wit en afgeknaagd, en die van mijn brave grauwtje er bij, en daaruit zal men dan misschien kunnen opmaken wie wij zijn, als het ten minste menschen zijn die wel eens vernomen hebben dat Sancho Panza nooit week van zijn ezel, en zijn ezel niet van Sancho Panza. Ongelukkige schepsels die wij zijn, zeg ik nog eens, ons wreede lot heeft niet gewild dat wij in onze eigen streek stierven te midden van de onzen, waar er

al was er geen hulp in onzen nood, ten minste nog iemand geweest zou zijn om ons te betreuren en ons in het laatste uur de oogen te sluiten! Ach, vriend en kameraad, wat heb ik je slecht beloond voor je trouwe diensten! Vergeef het mij en smee de fortuin zoo goed je kunt ons te redden uit den miserabelen toestand waarin wij alle twee zitten; ik beloof je een lauwerkrans op je kop te zetten, dat je er uit ziet als een gelauwerd dichter, en je krijgt dubbel voer."

Zoo weeklaagde Sancho Panza, en zijn ezel hoorde hem aan zonder een woord te antwoorden: zoo groot waren de angst en nood waarin het arme beest verkeerde. Ten langen leste, na een nacht dien hij met bitter klagen en lamenteeren had doorgebracht, brak de dag aan, bij wiens licht en glans Sancho zag dat het volslagen onmogelijk was zonder hulp uit het hol te raken, en hij begon te jammeren en te schreeuwen om te zien of iemand hem ook hoorde; maar zijn stem was die des roependen in de woestijn, want in die geheele omgeving was er niemand die hem hooren kon, en toen dacht hij dat zijn laatste uur had geslagen. Het grauwtje lag op zijn rug, maar Sancho Panza hielp hem op, al kon hij haast niet op zijn pooten staan; hij haalde uit de zadelzakken die het kwade fortuin van den val hadden meegemaakt een homp brood en gaf het aan zijn ezel, wien het niet slecht smaakte; en Sancho zei tegen het dier, alsof het hem verstond:

„Zoolang er nog brood is, de zorg niet groot is."

En toen ontdekte hij in den kant van het hol een gat, waardoor een man kon kruipen als hij zich wat klein maakte en in elkaar dook. Sancho Panza ging er op af, dook in elkaar, kroop er door, en zag dat het daar binnen groot en ruim was; en hij kon dat zien omdat er

door wat men de zoldering mocht noemen een zonnestraal viel die alles verlichtte. Hij zag ook dat het toegang gaf tot een andere holle ruimte en daar wijder werd en toen hij dat had gezien, ging hij terug naar waar de ezel stond, en begon met een steen de aarde van het gat weg te graven, zoodat hij in korten tijd een ruimte maakte waar de ezel met gemak doorheen kon, wat dan ook geschiedde; hij greep hem bij den halster, en ging de grot in om te zien of hij aan den anderen kant een uitgang kon vinden.

Nu eens liep hij in het donker, dan weer in het licht, maar nooit zonder angst en vreeze. „Almachtige God, bewaar mij!” zei hij bij zich zelf. „Wat voor mij een ongeluk is, had veel beter een gelukkig avontuur voor mijn meester Don Quichot kunnen wezen. Hij zou deze diepten en onderaardsche kerkers vast en zeker gezien hebben als bloeiende tuinen en paleizen van Galiana ²⁾), en verwacht hebben uit deze duisternis en benauwdheid op een of andere bloeiende wei te komen; maar ik ongelukkig schepsel dat ik ben, ik heb geen hoop en geen kracht meer, en ik vrees bij iederen stap onverwacht in een nog dieper hol te vallen dan het andere, dat me voorgoed opslokt. Het is al mooi, als het kwaad alleen komt.” Zoo pratend en denkend leek het hem dat hij omtrent een halve mijl had afgelegd, toen hij eindelijk een vage helderheid ontdekte, die wel daglicht scheen te zijn dat ergens binnendrong, wat er op wees dat die weg, voor hem de weg naar het andere leven, een einde had.

Hier laat Cide Hamete Benengeli hem achter, en keert terug tot Don Quichot, die welgemoed en tevreden den dag verwachtte van het gevecht dat hij leveren moest met den eerroover van Doña Rodríguez' dochter, voor

wie hij het onrecht dacht recht te zetten dat men haar zoo snood had aangedaan. En het geschiedde dat toen hij op een morgen was uitgereden om zich te oefenen en te bekwamen in zijn taak voor den strijd waarin hij zich den volgenden dag dacht te begeven, hij Rossinant even in draf had laten gaan, en het beest de beenen zoo dicht bij een hol kwam te zetten, dat hij als hij niet met geweld aan de teugels had gerukt, een val niet meer had kunnen voorkomen. Maar hij wist hem in te houden, en viel niet; zonder af te stijgen reed hij dichterbij om het hol op te nemen; en toen hij het stond te bekijken, hoorde hij daar beneden luid geschreeuw; en toen hij aandachtig luisterde, kon hij hooren en verstaan dat degeen die schreeuwde riep: „Hé, daarboven! Is daar een of ander christenmenschen dat mij hoort, of een milddadig ridder die zich wil ontfermen over een levend begraven zondaar, over een ongelukkigen gouverneur die zijn gouverneurschap verloren heeft?” Don Quichot meende de stem van Sancho Panza te vernemen, en hij was verbaasd en ontdaan; en zijn stem zoo luid hij kon verheffende, vroeg hij: „Wie is daar beneden? Wie roept daar?” „Wie zou het anders wezen, of wie anders kan hier roepen,” antwoordde de stem, „dan de veel geplaagde Sancho Panza, vanwege zijn zonden en zijn ongeluk gouverneur van het eiland Barataria, de voormalige schildknaap van den roemruchten ridder Don Quichot van de Mancha?” Toen Don Quichot dit hoorde, werd zijn verbazing nog eens zoo groot en zijn ontsteltenis nam toe, terwijl hem door het brein schoot dat Sancho dood moest zijn, en dat zijn ziel daar in nood was; en gedreven door deze gedachte, sprak hij:

„Bij alles waarbij ik als katholiek christen kan zweren, bezweer ik u mij te zeggen wie ge zijt; en zoo gij een ziel in nood zijt, zeg mij dan wat ik voor u doen kan; want daar het mijn roeping is den nooddruftigen dezer wereld hulp en steun te bieden, beoefen ik dit eveneens om de behoeftigen van de andere bij te staan die zich zelf niet kunnen helpen.”

„Dan moet UEd. die tot mij spreekt mijnheer Don Quichot van de Mancha zijn,” was het antwoord; „en ook naar den klank van de stem is het vast niemand anders.”

„Ik ben Don Quichot,” antwoordde Don Quichot; „hij wiens taak het is levenden en dooden bij te staan en te helpen in hun nood. Zeg mij daarom wie gij zijt, want gij houdt mij in de grootste verbazing; indien gij mijn schildknaap Sancho Panza zijt en gij zijt gestorven, en indien de duivels u niet hebben meegenomen en gij door Gods erbarmen in het vagevuur zijt, beschikt onze heilige moeder de Roomsche-Katholieke Kerk over genoeg genademiddelen om u uit den nood te halen waarin gij verkeert; en ik van mijn kant wil uw zaken bij haar voorstaan voor zoover mijn geld en goed er toe reiken; maak u daarom nader bekend en zeg mij wie gij zijt.”

„Wel verdorie,” antwoordde de stem, „bij de geboorte van wie UEd. verkiest zweer ik dat ik uw schildknaap Sancho Panza ben, mijnheer Don Quichot van de Mancha, en dat ik van al mijn levensdagen beslist niet ben doodgegaan; maar toen ik mijn gouverneurschap in den steek had gelaten om dingen en redenen waarvoor meer tijd en gelegenheid noodig is om ze te vertellen, ben ik gisteravond in dit hol gevallen waar ik zit, met het grauwtje er bij en dat zal mij niet tot leugenaar maken, want hij is hier bij mij om het te getuigen.”

En wat meer zegt: het leek wel of de ezel begreep wat Sancho zeide, want terstond daarop begon hij zoo hard te balken, dat het gansche hol er van daverde.

„Een uitnemend getuigenis!” sprak Don Quichot. „Ik herken het gebalk alsof het van mijn eigen kind was en jouw stem ook, beste Sancho. Wacht mij hier: ik ijel naar het kasteel van den hertog, dat hier dichtbij ligt, en zal hulp meebrengen die je uit dit hol haalt, waarin je wel voor je zonden verzeild zult zijn.”

„Gaat UEd. maar,” zei Sancho, „en bij den eenigen God, keert u spoedig terug, want ik kan het niet langer dragen hier levend begraven te zitten en ik besterf het van angst.”

Don Quichot liet hem achter, en reed naar het kasteel om den hertog en de hertogin te vertellen wat Sancho Panza was overkomen, waarover zij niet weinig verbaasd waren, al begrepen zij wel dat hij in den anderen ingang gevallen moest zijn van het hol dat daar sinds onheuglijke tijden bestond; maar zij begrepen niet hoe hij het gouverneurschap had opgegeven, zonder dat zij bericht hadden van zijn komst. Om kort te gaan, er werd zooals men zegt touw en takel ⁸⁾ geschaft, en met veel menschen en moeite brachten zij het grauwtje en Sancho Panza uit die duisternis aan het licht der zon.

Een student die het zag, zeide:

„Zoo moesten alle slechte gouverneurs uit hun gouverneurschappen terugkomen, gelijk deze zondaar uit de diepte van den afgrond opkomt: uitgehongerd, doodsbлек, en zonder een rooden duit, naar ik vermoed.”

Sancho hoorde dit en zei:

„Acht of tien dagen geleden, vriend kwaadspreker, heb ik het gouverneurschap aanvaard dat ze mij gaven over een eiland, en al dien tijd heb ik mij nog geen uur zat

kunnen eten aan brood; de dokters hebben mij achtervolgd en de vijanden hebben mij het gebeente geraadbraakt; ik heb niet eens de kans gehad om strijkgeld af te slaan en op mijn recht te staan; dat is de eerlijke waarheid en ik heb het naar mijn meening niet verdiend om er op deze wijze af te komen; maar de mensch wikt en God beschikt, God weet het beste wat elk past; en zoo tijden, zoo zeden; en niemand kan zeggen: 'zoo iets zal mij niet overkomen'; want menigeen denkt dat er ergens geld zit, en als het er op aankomt hebben dat soort menschen geen nagel om hun gat te krabben; maar God begrijpt mij, en dat is voldoende, en ik zeg niets meer, al zou ik dat best kunnen."

„Maak je niet kwaad, Sancho, en trek je niet aan wat ze zeggen; want daar komt nooit een einde aan: draag jij liever zorg voor een rein geweten, en laat ze maar zeggen wat ze willen; want kwaadsprekers de tong te willen boeien is hetzelfde als hekken zetten om het vrije veld. Als de gouverneur rijk uit zijn gouverneurschap terugkeert, heet hij een dief; en als hij er arm vandaan komt, een nietsnut en een domoor."

„Jawel," zei Sancho, „en dezen keer zullen ze mij waarachtig eer voor een dwaas dan een dief houden."

Zoo pratende bereikten zij, omringd door een groote schaar kinderen en veel ander volk, het kasteel, waar de hertog en de hertogin in een galerij stonden te wachten op Don Quichot en op Sancho, die echter niet naar binnen wilde gaan om den hertog weer te zien alvorens hij eerst het grauwtje op stal had gezet, want hij zei dat het in dat laatste kwartier een bar slechten nacht had doorgemaakt; maar daarop ging hij terstond naar binnen om het hertogelijk paar te begroeten en hij zonk op de knieën en zei:

„Omdat uwe grandeza het zoo wenschte señores, heb ik zonder eenige verdienste van mijn kant het gouverneurschap over uw eiland Barataria aangenomen: ik ben er naakt aangekomen en naakt ben ik er weggegaan, ik heb er niets bij gewonnen of verloren. Of ik een goed of een slecht gouverneur ben geweest, dat mogen de getuigen uitmaken die zeggen kunnen wat ze willen. Ik heb moeilijke gevallen opgehelderd, vonnissen geveld, en altijd stervend van den honger, omdat Dr. Pedro Recio, geboren te Tirteafuera, de geneesheer van het eiland en de lijfarts van de gouverneurs, dat zoo wilde. 's Nachts zijn wij overvallen door vijanden en zij joegen ons geducht in het nauw, maar die van het eiland zeggen dat zij er vrij en victorieus zijn afgekomen dank zij de kracht van mijn arm, en zoo waarlijk geve God hun gezondheid als dat zij de waarheid spreken. Kort en goed, in dien tijd heb ik de lasten en plichten van het gouverneurschap meegemaakt en gemerkt dat mijn schouders ze niet konden dragen, en dat zij geen last voor mijn lendenen en geen pijlen voor mijn koker zijn; en daarom heb ik voordat het gouverneurschap mij brak met het gouverneurschap willen breken; gistermorgen heb ik het eiland verlaten zooals ik het vond: met dezelfde straten, huizen en daken die het had toen ik er mijn intrede deed. Ik heb niemand iets te leen gevraagd en ik heb niet getracht mijn zakken te vullen; en al dacht ik enkele nuttige verordeningen te maken, ik heb er haast geen enkele gemaakt, want ik was bang dat men er toch niet de hand aan zou houden; en dan is het hetzelfde ze te maken als ze niet te maken. Ik heb, zooals ik zei, het eiland verlaten zonder ander gezelschap dan mijn grauwtje; ik viel in een hol en ik ben er in doorgelopen tot ik vanmorgen bij het licht

van de zon den uitgang zag, maar dat viel niet zoo gemakkelijk, en als de Hemel mij señor Don Quichot niet op mijn pad had gezonden, zou ik daar tot het einde der wereld gezeten hebben. Mijnheer de hertog en mevrouw de hertogin, hier ziet u dan uw gouverneur Sancho Panza, die in de amper tien dagen dat hij het gouverneurschap bezette heeft ervaren dat het voor hem niets meer waard is gouverneur te wezen, hetzij over een eiland, of over de geheele wereld; en als wij het daar dan over eens zijn, kus ik u de voeten, en doe als in het kinderspel 'Spring in, spring uit', en spring uit het gouverneurschap, en terug in dienst van mijnheer Don Quichot; want per slot van zaken, al eet ik mijn brood in angst en vrees, daar krijg ik ten minste mijn bekomst, en als ik mijn bekomst maar krijg, is het mij eender of het wortels zijn of patrijzen."

Met die woorden maakte Sancho een einde aan zijn lange toespraak, tijdens welke Don Quichot telkens bevreesd was dat hij duizend dwaasheden zou zeggen; en toen hij ze hem met zoo weinige zag beëindigen, dankte hij in zijn hart den Hemel. De hertog omhelsde Sancho, en zeide dat het hem van harte speet dat hij er het gouverneurschap zoo spoedig aan had gegeven; maar dat hij wel maken zou dat men hem in zijn staat een ander ambt bezorgde met minder lasten en meer voordeelen. De hertogin omhelsde hem eveneens en beval dat men hem goed moest onthalen, want het zag er naar uit dat hij leelijk geradbraakt en deerlijk bezeerd was teruggekomen.

AANTEKENINGEN

¹⁾ Vgl. het Zevenentwintigste Hoofdstuk van dit Tweede Deel, aanteekening 9.

²⁾ Galiana is de naam van een moorsche prinses, voor wie haar vader te Toledo aan de oevers van den Taag een zeer weelderig paleis had laten bouwen, waarbij hij fraaie tuinen had laten aanleggen.

³⁾ *Sogas y maromas* staat er in het Spaansch. Deze woorden vormen, naar het schijnt, het refrein van een oud kinderliedje.

ZESENVIJFTIGSTE HOOFDSTUK

OVER DEN ONTZAGLIJKEN EN NIMMER AANSCHOUWDEN
STRIJD DIE GELEVERD WERD TUSSCHEN DON QUICHOT VAN
DE MANCHA EN DEN LAKEI TOSILOS, TER VERDEDIGING VAN
DE DOCHTER VAN DUEÑA DOÑA RODRÍGUEZ

De hertog en de hertogin hadden in het minst geen spijt over de poets die zij Sancho Panza hadden gespeeld met het gouverneurschap dat zij hem schonken, vooral ook omdat dienzelfden dag hun intendant terugkeerde en hun in den breede en haast stuk voor stuk alle woorden verhaalde die Sancho had gesproken en alle daden die hij in die dagen had bedreven, waarbij hij hoog opgaf van den aanval op het eiland, en van Sancho's vrees, en zijn vertrek, al hetwelk hen niet weinig verlustigde. Hierna verhaalt de historie dat de vastgestelde dag van het gevecht aanbrak, dat de hertog zijn lakei Tosilos herhaaldelijk onderrichtte hoe hij zich met Don Quichot moest gedragen om hem te verslaan zonder hem te dooden of te kwetsen, en ook beval de ijzeren punten van de lansen te nemen. Hij zeide Don Quichot dat de christelijke deugden waarop hij zich zoo liet voorstaan niet gedoogden dat de strijd met zooveel gevaar en kwade kans voor het leven werd gevoerd, en dat hij genoeg moest nemen met het aanbod van een strijdperk op zijn gebied, al druischte dit in tegen het decreet van het heilige Concilie, dat dergelijke uitdagingen verbiedt ¹⁾, en deze zoo ernstige gelegenheid niet tot het uiterste moest doorzetten. Don Quichot verzocht zijne excellentie de bijzonderheden van de zaak maar te beschikken zooals het haar het best docht: hij zou zich in alles naar haar wil regelen. De

schrikwekkende dag brak aan; de hertog had gelast voor het kasteelplein een ruime stelling op te richten waar de kamprechters konden plaats nemen en de dueña's, moeder en dochter, als eischeressen; en uit alle plaatsen en dorpen van den omtrek was een eindeloos getal van volk opgekomen om dien vreemden strijd te zien, want niemand, dood noch levend, had er in die streek ooit een dergelijken gezien of er ooit van hooren spreken.

De eerste die strijdperk en tornooiveld betrad was de ceremoniemeester, die het terrein afstapte en het geheel en al rondliep, opdat er geen enkel bedrog zou zijn, noch eenige verborgen zaak waarover men kon struikelen en vallen; terstond daarop verschenen de dueña's die plaats namen op haar zetels, tot haar oogen, ja zelfs tot op de borst in sluiers gehuld, en die blijk gaven van niet geringe ontroering, zoodra Don Quichot in het veld kwam. Kort daarop verscheen aan den kant van het plein, aangekondigd door vele trompetten, de groote lakei Tosilos, gezeten op een machtig paard dat het geheele strijdperk deed daveren, met gesloten vizier en strak en stijf in zijn sterke en schitterende rusting. Het paard bleek een Fries te zijn, breed in de schoften, een appelschimmel; aan de vier pooten hing een dikke vacht haar. De wakkere strijder was door zijn meester den hertog uitstekend voorgelicht hoe hij zich jegens den dapperen Don Quichot van de Mancha had te gedragen; hij mocht hem in geen geval dooden, maar moest trachten hem in de eerste ontmoeting te ontwijken, ten einde gevaar voor Don Quichots leven te voorkomen, dat zeker bestond als hij hem in de volle vaart trof. Hij reed het plein rond, en toen hij bij de plek kwam waar de dueña's waren gezeten, keek hij een

wijl naar haar die hem tot echtgenoot begeerde. De ceremoniemeester riep Don Quichot, die reeds in het strijdperk was verschenen, en staande naast Tosilos richtte hij het woord tot de dueña's, aan wie hij vroeg of zij er in toestemden dat Don Quichot van de Mancha voor haar rechten opkwam. Zij antwoordden van ja en dat zij alles wat hij in dat opzicht zou doen, als welgedaan, deugdelijk en geldig beschouwden. Onderwijl hadden de hertog en de hertogin reeds plaats genomen op een gaanderij, die uitzag op het strijdperk, dat geheel en al omgeven was door een menigte menschen die hoopten den nimmer aanschouwden barschen strijd te zien. De voorwaarden van den kamp waren dat als Don Quichot overwon, zijn tegenstander trouwen moest met de dochter van Doña Rodríguez; maar dat als hij verslagen werd, zijn tegenstander ontheven was van de belofte die van hem werd geëischt, zonder verplichting tot eenige voldoening.

De ceremoniemeester stelde hen op met gelijk voordeel van de zon, en wees beiden de plaats waar zij staan moesten. De trommels roffelden, het geluid der trompetten vervulde de lucht, de grond dreunde onder de voeten; de harten van de toekijkende menigte verkeerden in de grootste spanning, waarbij sommigen in angst en vreeze zaten en anderen den goeden of den slechten afloop van het geval maar rustig afwachtten. Don Quichot beval zich nog van ganscher harte Onzen-lieven-Heer en zijn aangebedene Dulcinea van El Toboso aan, en stond het oogenblik af te wachten waarop men hem het signaal tot den aanval zou geven; onze lakei echter stond aan heel iets anders te denken: hij dacht slechts aan wat ik thans zeggen zal.

Het schijnt dat toen hij naar zijn vijandin stond te kijken,

zij hem de schoonste vrouw leek die hij ooit van zijn leven had gezien, en het blinde knaapje dat men in de wandeling gemeenlijk Amor pleegt te noemen, wilde de gelegenheid die zich hem bood om te triomfeeren op een lakeienziel en die tropee bij zijn overige te voegen, niet ongebruikt laten voorbijgaan; en hij naderde hem zachtjes zonder dat iemand het zag, en dreef den armen lakei een pijl van twee palm lang in de linkerzijde, die hem het hart door en door kliefde; dat kon hij op zijn gemak doen zonder zich aan eenig gevaar bloot te stellen, want Amor is onzichtbaar en komt en gaat waar hij wil, zonder dat iemand hem rekenschap vraagt van zijn daden. Ik herhaal dan dat toen men het teeken ten aanval gaf, onze lakei daar in vervoering stond, geheel in beslag genomen door de schoonheid van haar die hij reeds tot gebiedster over zijn vrijheid had gemaakt; en zodoende sloeg hij geen acht op het geluid der trompet, gelijk Don Quichot het deed, want hij had het nauwelijks gehoord, of hij stoof weg en reed zoo hard Rossinant maar draven kon op zijn vijand in; en toen zijn brave schildknaap Sancho hem zag gaan, riep hij luidkeels:

„God geleide u, puik en bloem der dolende ridders! God schenke u de overwinning, want ge hebt het recht aan uw zijde!”

Maar hoewel Tosilos Don Quichot op zich af zag komen bewoog hij zich geen stap van zijn standplaats; integendeel, hij riep met luider stem den ceremoniemeester, en toen deze kwam zien wat er van zijn wenschen was, zeide hij:

„Señor, wordt dit gevecht niet geleverd opdat ik al of niet zal trouwen met gindsche dame?”

„Zeer zeker,” kreeg hij ten antwoord.

„Goed dan,” zei de lakei, „ik ben doodsbenuwd voor mijn geweten, en ik zou het wel deerlijk bezwaren als ik dit gevecht doorzette; en daarom verklaar ik mij overwonnen, en wensch op staanden voet met die dame te trouwen.”

De ceremoniemeester stond versteld van Tosilos' woorden; maar daar hij tot de ingewijden van het geval behoorde, wist hij niet wat hij hem moest antwoorden. Don Quichot hield midden in zijn vaart stil, toen hij zag dat zijn tegenstander hem niet aanviel. De hertog begreep niet waarom het gevecht niet werd doorgezet; maar de kamprechtter ging hem verslag brengen van wat Tosilos had gezegd, waarover hij hoogst verbaasd en vertoornd was. Onderwijl dit gebeurde, begaf Tosilos zich naar de plek waar Doña Rodríguez was gezeten, en zeide met luider stem:

„Señora, ik wil uw dochter trouwen, en niet met processen en gevechten bereiken wat ik in vrede en zonder levensgevaar kan bereiken.”

Toen de dappere Don Quichot dit hoorde, sprak hij: „Als de zaken zoo staan ben ik vrij en ontheven van mijn belofte: laten zij in allen vrede trouwen, en wien God haar gaf, moge Sint-Pieter haar zegenen.”

De hertog was onderwijl afgedaald naar den binnenhof van het kasteel, hij trad op Tosilos toe, en vroeg hem: „Is het waar, ridder, dat gij u gewonnen geeft, en dat gij gedreven door uw nauwgezet geweten met deze maagd wilt trouwen?”

„Ja, heer,” antwoordde Tosilos.

„Daar doet hij heel verstandig aan,” zei Sancho Panza; „want wat ge de muis gunt, geef dat de kat, zeer veel zorg bespaart u dat.”

Tosilos trachtte ondertusschen zijn helm los te gespen,

en vroeg den omstanders hem spoedig te helpen, want hij kreeg allengs gebrek aan adem, en kon het niet zoo lang uithouden in dat benauwd verblijf. Men nam hem haastig den helm af, en zijn lakeiengezicht kwam nu open en bloot voor aller aanblik. Toen Doña Rodríguez en haar dochter dit zagen, hieven zij een luid geschreeuw aan:

„Bedrog! Bedrog! Bedriegerij! Tosilos, den lakei van mijnheer den hertog hebben ze ons in plaats van mijn waren echtgenoot gezet! Gerechtigheid van God en den koning wegens zooveel boozen opzet, om niet te zeggen verlakkerij!”

„Weest geenszins bezorgd, dames,” sprak Don Quichot; „want dit is noch booze opzet noch verlakkerij; en mocht het dit zijn, dan is niet de hertog de oorzaak geweest, maar de boosaardige tovenaars die mij achtervolgen en vol afgunst dat ik den roem van deze overwinning zou behalen, het gelaat van uw echtgenoot hebben veranderd in dat van dezen man, die naar gij zegt een lakei is des hertogs. Neem mijn raad ter harte en trouw hem, den boozen opzet mijner vijanden ten spijt; want ongetwijfeld is hij dezelfde dien gij als echtgenoot wenscht te bezitten.”

De hertog die dit aanhoorde, stond op het punt al zijn toorn in gelach te doen verkeeren, maar hij zeide:

„De zaken die Don Quichot overkomen, vallen zoozeer buiten den gewonen gang, dat ik geneigd ben te gelooven dat deze mijn lakei dat niet is; maar laat ons gebruik maken van een sluwe krijgslist: laat ons het huwelijk veertien dagen uitstellen, als gij daar in toestemt, en dit personage dat ons in twijfel doet verkeeren in verzekerde bewaring nemen, in welken tijd hij wellicht tot zijn ware gedaante terug zal keeren; want

zoo lang kan de wrok dien de toovenaars jegens mijnheer Don Quichot koesteren niet duren, vooral daar zij er zoo weinig voordeel mee behalen deze bedriegerijen en gedaanteverwisselingen toe te passen."

„O, mijnheer!" zei Sancho, „die booswichten hebben nu eenmaal de vaste gewoonte om alles wat met mijn meester te maken heeft van het een in het ander te vertooveren. Een ridder dien hij een tijd geleden verslagen heeft, die van de Spiegels genaamd, veranderden zij in de gedaante van den baccalaureus Sansón Carrasco, iemand uit ons dorp en een groot vriend van ons, en mevrouw Dulcinea van El Toboso hebben zij veranderd in een grove boerendeern; en daarom geloof ik dat deze lakei als lakei zal sterven en al zijn levensdagen als lakei zal leven."

Waarop de dochter van Rodríguez zeide:

„Deze man die mij tot vrouw begeert, moge wezen wie hij wil, ik ben hem erkentelijk; want ik wil liever de wettige vrouw zijn van een lakei dan de boel en het misleide slachtoffer van een ridder, al was hij die mij misleidde dat niet."

Om kort te gaan, al deze verhalen en gebeurtenissen kwamen hierop neer dat Tosilos werd opgesloten en men eens zien zou waarop zijn gedaanteverwisseling zou uitloopen; allen juichten Don Quichot toe als overwinnaar, maar de meesten waren ontstemd en spijtig toen zij zagen dat de strijders op wie zij zoo lang gewacht hadden elkander niet aan stukken hakten, zooals de straatjeugd diep teleurgesteld is wanneer de tot de galg verwezene op wien ze wacht niet verschijnt, omdat de tegenpartij of het gerecht hem genade heeft geschonken. De menigte trok af, de hertog en Don Quichot gingen het kasteel binnen, men zette Tosilos

achter slot en grendel; Doña Rodríguez en haar dochter waren uiterst verheugd te zien dat het geval op de een of andere wijze toch op een huwelijk zou uitloopen, en Tosilos verlangde niets liever.

AANTEKENINGEN

¹⁾ De hertog zinspeelt op het Concilie van Trente, dat in het 19de hoofdstuk van de 25ste zitting inderdaad bepaalde dat: „...Imperatores, Reges, Duces, Principes ... et Domini temporales, qui locum ad monomachiam in terris suis inter Christianos concesserint, eo ipso sint excommunicati...”

ZEVENENVIJFTIGSTE HOOFDSTUK

HETWELK HANDELT OVER DE WIJZE WAAROP DON QUICHOT
AFSCHEID NAM VAN DEN HERTOG EN OVER HETGEEN HEM
OVERKWAM MET DE GEESTIGE EN ONBESCHAAMDE ALTISI-
DORA, EEN MAAGD VAN DE HERTOGIN

Don Quichot achtte thans den tijd gekomen om afscheid te nemen van een leven in ledigheid gelijk hij het in dat kasteel leidde; want het docht hem een ernstige fout zoo langen tijd afgezonderd en afzijdig te blijven te midden van al de geneugten en genietingen die deze heerschappen hem als dolend ridder bereidden en hij verbeelde zich dat hij den Hemel nauwkeurig reenschap moest geven van die ledigheid en afzijdigheid; en derhalve vroeg hij op zekeren dag den hertog en de hertogin oorlof om te vertrekken. Zij verleenden het hem, met vele blijken hoezeer het hun speet dat hij hen verliet. De hertogin gaf Sancho Panza de brieven van zijn vrouw, en Sancho schreide er heete tranen op, en zei:

„Wie had er ooit gedacht dat zooveel hoop als het nieuws van mijn gouverneurschap in het hart van mijn vrouw Teresa Panza deed groeien, er op zou uitdraaien dat ik weer terugkeer tot de vermaledijde avonturen van mijn meester Don Quichot van de Mancha? En toch doet het mij goed te zien dat mijn Teresa de dingen deed zooals het hoort, en de hertogin de eikels heeft gestuurd; want als zij dat niet had gedaan, had zij zich ondankbaar betoond, en dat zou mij gespeten hebben. Het is mij een troost dat men dit present geen omkoopertij kan noemen, want ik had het gouverneurschap al toen zij ze stuurde, en waarachtig het is niet anders

dan recht en billijk dat zij die een weldaad ontvangen zich erkentelijk toonen, al is het met beuzelarijen. Zoo-
waar, naakt ben ik in het gouverneurschap gekomen en
naakt ben ik er uitgekomen; en daarom kan ik met een
gerust geweten zeggen: 'Naakt ben ik geboren, naakt
ben ik gebleven; ik verlies er niet bij en ik win er niet
bij', en dat is niet gering."

Zoo redeneerde Sancho bij zich zelf op den dag van het
vertrek, toen Don Quichot die den avond te voren af-
scheid had genomen van het hertogelijk paar, op een
vroegen morgen gewapend op het binnenplein van het
kasteel verscheen. Alle bewoners van het kasteel stonden
van de gaanderijen naar hem te kijken, en ook de hertog
en de hertogin kwamen naar buiten voor het afscheid.
Sancho zat op zijn grauwtje, met zijn zadelsakken, valies
en voorraad bij zich, zeer in zijn schik omdat de inten-
dant van den hertog, die voor de gravin Trifaldi ge-
speeld had, hem een zakje met tweehonderd gouden
schilden had gegeven ten einde te voorzien in de be-
hoeften van den tocht, maar Don Quichot wist dit nog
niet. Terwijl, zooals gezegd is, allen naar hem stonden
te kijken, verhief plotseling te midden van al de dueña's
en maagden van de hertogin die naar hem keken de
onbeschaamde en listige Altisidora haar stem, en zeide
met klaaglijk geluid:

*Luister ridder, eervergeten,
Wil den teugel nog niet vieren,
En vermoei niet zoo de flanken
Van uw paard, het slecht bestierde.
Zie toch, lafaard, u ontstelde
Geen serpent of wild gedierte,*

*Maar een lammetje der velden,
Afgedwaald van moederdieren.
Monster, dat een maagd belaagde,
Gij rooft haar het allerdierste
Die Diana op haar bergen,
Venus in haar dalen vierde.
Wreed was Virenius ¹⁾, vluchtig was Aeneas,
Gij Bar-Abbas, bedenk u wat de wraak was.*

*Gij staalt, schaamteloze diefstal!
Ja gij staalt, meedoogenloze,
't Zoetste van een zedig meisje
Door verliefdheid teer bewogen.
Gij staalt haar drie witte doeken,
En wat haar de beenen tooide,
Glanzende als Parisch marmer:
Banden wit met zwarte zoomen.
Gij staalt haar twee duizend zuchten
Die wel tweemaal duizend Trojes
Als er zooveel Trojes waren,
Hadden met hun vuur ontstoken.
Wreed was Virenius, vluchtig was Aeneas,
Gij Bar-Abbas, bedenk u wat de wraak was.*

*Van dien Sancho, uwen schildknaap,
Moge 't hart zoozeer verharden
Dat de schoone Dulcinea
Eeuwig om haar lot moet marren.
Van de schuld, u aangewreven,
Daalt de straf op haar, de arme;
Voor de zondaars moeten somtijds
De onschuldigen 't erbarmen.
Moog' uw schoonste avonturen*

*Zich in tegenspoed veranderen,
En uw algetrouwe liefde
In vergetelheid vervallen.
Wreed was Virenus, vluchtig was Aeneas,
Gij Bar-Abbas, bedenk u wat de wraak was.*

*Van Sevilla tot Marchena ²⁾
Heette men u valschen lomperd,
Van Granada tot aan Loja ³⁾
En van Engeland tot Londen.
Hebt gij bij pandoer of kruisjas
Welhaast reeds het spel gewonnen,
Koom' geen aas meer in uw handen
Heer noch boer noch andere poppen.
Als ge uw eksteroogen wegsnijdt,
Bloeden mogen u de wonden,
Als ge u kiezen trekken laat,
Blijve u de kaak geschonden!
Wreed was Virenus, vluchtig was Aeneas,
Gij Bar-Abbas, bedenk u wat de wraak was.*

Zoolang de versmade Altisidora op deze wijze haar klachten slaakte, stond Don Quichot haar aan te staren, en zonder een woord te antwoorden wendde hij het gelaat naar Sancho, en sprak:

„Bij het leven van je voorgeslacht, Sancho, ik bezweer je mij de waarheid te zeggen. Spreek op: heb jij bijgeval de drie hoofddoeken en de kousebanden meegenomen, waarover deze verliefde maagd het heeft?”

Waarop Sancho antwoordde:

„Ja, de drie hoofddoeken heb ik; maar de kousebanden, dat is lareikoek!”

De hertogin stond verbaasd over Altisidora's onbe-

schaamdheid; want al wist zij dat zij alles dorst wagen en spotziek was en onvertogen, zij had toch niet verwacht dat zij zich vrijheden van dien aard zou veroorloven; en daar zij niets van deze zotternij af wist, was haar ontsteltenis des te grooter. De hertog wilde nog op de grap ingaan, en zeide:

„Het lijkt mij niet welgedaan van u, heer ridder, dat gij u na de hartelijke ontvangst op dit mijn kasteel verstout hebt om minstens drie hoofddoeken mee te nemen, om niet te spreken van de kousebanden van mijn maagd: het geeft blijk van een verdorven inborst, en strookt al zeer weinig met uw faam. Stel haar de kousebanden ter hand; en zoo niet, dan daag ik u uit tot een doodelijk tweegevecht, zonder vrees dat boosaardige tovenaars mij het gelaat wijzigen en veranderen zullen, gelijk zij het gedaan hebben met dat van mijn lakei Tosilos die den strijd met u aanbond.”

„God verhoede dat ik mijn zwaard uit de scheede trek tegen uw zeer doorluchtigen persoon, van wien ik zoo veel gunsten heb ontvangen,” antwoordde Don Quichot. „De hoofddoeken kan ik teruggeven, daar Sancho zegt dat hij ze heeft; met de kousebanden is dit onmogelijk, daar ik ze niet heb, en hij evenmin; maar als deze maagd van u haar schuilhoeken doorzoekt, zal zij die stellig wel vinden. Ik ben nooit een dief geweest, mijnheer de hertog, en ik ben niet van plan het te worden zoolang ik leef, als God zijn hand niet van mij aflaaf. Deze maagd spreekt, gelijk zij zegt, als een verliefde vrouw, waarvoor mij geen blaam treft; en daarom behoef ik haar geen vergiffenis te vragen, noch haar, noch uwe excellentie, wie ik smeeke een betere meening omtrent mij te koesteren en mij nogmaals oorlof te geven mijn tocht voort te zetten.”

„God geve hem u zoo voorspoedig, mijnheer Don Quichot,” zei de hertogin, „dat wij altijd goede berichten omtrent uw heldendaden mogen vernemen. En ga met God; want hoe langer gij hier vertoeft, des te meer wakkert gij het vuur aan in de harten van de maagden die u aanschouwen; en de mijne zal ik wel zoo straffen dat zij voortaan haar boekje niet meer te buiten zal gaan, in blikken noch in woorden.”

„Nog één slechts moet gij er van mij aanhooren, o dappere Don Quichot!” zei Altisidora; „en wel dit dat ik u vergiffenis vraag voor den diefstal van de kousebanden, want bij God en mijn ziel ik heb ze aan, en ik ben vervallen in de nalatigheid van hem die den ezel zocht terwijl hij er op zat.”

„Wat heb ik gezegd?” zei Sancho. „Ik ben er nog al de man naar om voor heler te spelen! Nou, als ik dat gewild had, had ik kans genoeg gehad in mijn gouverneurschap.”

Don Quichot boog het hoofd, en hij maakte een buiging voor den hertog en de hertogin en alle omstanders; hij wendde Rossinant den teugel, Sancho reed op het grauwte achter hem aan, en zoo verliet hij het kasteel, den weg inslaande naar Zaragoza.

AANTEKENINGEN

¹⁾ Volgens Ariosto, *Orlando furioso*, c. IX en c. X, laat Bireno, de hertog van Zeeland, zijn gemalin Olympia in den steek op een onbewoond eiland.

²⁾ Marchena is een plaatsje, op 50 km ten oosten van Sevilla gelegen.

³⁾ Loja is een stadje, op 50 km ten westen van Granada gelegen.

ACHTENVIJFTIGSTE HOOFDSTUK

WAARIN DON QUICHOT ZOO OVERSTELPT WERD MET
AVONTUREN DAT ZIJ ELKAAR DE PLAATS NIET GUNDEN

Toen Don Quichot zich weer in het open veld zag, vrij en verlost van de minnarijen van Altisidora, voelde hij dat hij in zijn ware element was, en dat de geest weer vaardig over hem werd om opnieuw zijn ridderlijke plichten waar te nemen; en zich tot Sancho wendende, sprak hij:

„Vrijheid, Sancho, is een van de kostbaarste gaven die de Hemel de menschheid schonk: geen schat dien de aarde verbergt en de zee bedekt is met haar te vergelijken; voor de vrijheid, gelijk voor de eer, kan en moet men het leven wagen; krijgsgevangenschap daarentegen is het zwaarste lot dat een mensch kan treffen. Ik zeg dit, Sancho, omdat je de goede sier en overdaad wel gezien hebt die wij genoten in dit kasteel dat wij thans verlieten; welnu, te midden van die rijke banketten en in sneeuw gekoelde dranken scheen het mij dat ik onderhevig was aan de kwellingen van den honger omdat ik ze niet genoot met de vrijheid waarmede ik ze genoten zou hebben zoo deze dingen mijn eigendom geweest waren; het gevoel verplicht te zijn voor ontvangen weldaden en gunsten is een band die de vrijheid van den geest belemmert. Welgelukzalig hij wien de Hemel een stuk brood gaf waarvoor hij niemand behoeft te danken dan den Hemel zelf!”

„Wat UEd. mij allemaal vertelt,” zei Sancho, „neemt niet weg dat wij toch dankbaar behooren te zijn voor tweehonderd gouden schilden, die de intendant van den hertog mij gegeven heeft in een zakje dat ik uit voorzorg als pleister en versterking op het hart draag;

want wij zullen niet altijd kasteelen vinden waar men ons onthaalt: wij zullen ook wel eens herbergen tegenkomen waar ze ons afrossen."

Zoo pratende zagen de dolenden, ridder en schildknaap, toen zij omstreeks een mijl gereden hadden, op het gras van een kleine groene weide een twaalfstal als boeren gekleede mannen, die op hun mantels zaten te eten. Naast hen zag men iets als witte lakens, waaronder het een of ander verborgen stond: sommige staken hoog op, andere lagen vlak op eenigen afstand van elkaar. Don Quichot ging op de eters toe, begon hen hoffelijk te begroeten, en vroeg hun wat er onder die doeken was. Een van hen antwoordde:

„Heer, onder deze doeken liggen een paar beeldhouwwerken die bestemd zijn voor een retabel dat in ons dorp wordt gemaakt; wij vervoeren ze onder doeken opdat ze niet vuil worden, en op de schouders opdat ze geen schade lijden."

„Met uw verlof," antwoordde Don Quichot, „zou ik ze gaarne eens zien; want beelden die met zooveel zorg vervoerd worden zullen wel fraai zijn."

„En of ze het zijn!" zeide de ander. „Daar kan de prijs van getuigen: er is geen stuk bij dat ons niet meer dan vijftig dukaten kost; en opdat UEd. kan zien dat het waar is, wacht UEd. maar even, dan kan u het met eigen oogen waarnemen."

En hij stond op van zijn maaltijd en ging den doek van het eerste beeld afnemen, dat een Sint-Joris te paard bleek, met een ineengekronkelden draak aan zijn voeten en de lans dwars door zijn bek gestoken, en zoo woest als hij gewoonlijk wordt afgebeeld. Het geheele beeld leek één gloed van goud, gelijk men wel zegt. Toen Don Quichot het zag, sprak hij:

„Deze ridder was een van de grootste van avonturen die de goddelijke heirscharen ooit telden; hij heette Don Sint-Joris, en was bovendien een verdediger der maagden. Laten wij dit andere eens zien.”

De man nam er den doek van weg, en het bleek dat van den rijdenden Sint-Maarten te wezen, die zijn mantel deelde met den arme; en nauwelijks had Don Quichot het gezien, of hij sprak:

„Ook deze ridder behoorde tot de christelijke dolenden, en ik geloof dat hij dapper was, maar meer weldadig dan dapper, wat je hieraan zien kunt, Sancho, dat hij bezig is zijn mantel met den arme te deelen, wien hij er de helft van geeft; en zekerlijk was het toen winter, want anders had hij hem wel geheel gegeven, zoo weldadig was hij.”

„Dat zal het wel niet geweest zijn,” zei Sancho, „hij zal zich aan het spreekwoord hebben gehouden dat zegt: bij het geven en het sparen, moet men het verstand bewaren.”

Don Quichot lachte en verzocht den volgende doek weg te nemen, waaronder het beeld stond verborgen van Spanje's schutspatroom te paard, het zwaard met bloed bekleet, de mooren overhoopstekende en onder den voet rijdende, en zoodra Don Quichot dit zag, sprak hij:

„Dit is eerst recht een ridder van Christus' eskadrons: hij heet Don Sint-Jacob de Moorendooder, een van de dapperste heiligen en ridders die ooit de wereld telde en thans de hemel bezit.”

Terstond daarop namen zij een anderen doek af, en men zag dat deze den val van Sint-Paulus van het paard had bedekt, met alle bijzonderheden die op de retabel van zijn bekeering plegen te worden afgebeeld. Toen

hij hem zoo naar het leven zag voorgesteld, dat men zou zeggen dat Christus hem toesprak en Paulus antwoordde, sprak Don Quichot:

„Dit was de ergste vijand dien Gods Kerk in zijn tijd kende, maar ook de beste verdediger dien zij ooit zal bezitten; een dolend ridder in het leven en een standvastig heilige in den dood, een onvermoeid arbeider in den wijngaard des Heeren, een leeraar der volken, wien de hemelen als scholen dienden en als meester en leeraar die hem onderrichtte Jezus Christus zelf.”

Meer beelden waren er niet, en daarom liet Don Quichot ze weer bedekken, en sprak tot de dragers:

„Vrienden, ik heb het als een gunstig voorteecken beschouwd dat ik gezien heb wat ik heb gezien, want deze heiligen en ridders beleden wat ik belijd, te weten den wapenhandel; het verschil echter dat er tusschen hen en mij bestaat, is dat zij heiligen waren en streeden naar goddelijken trant, en ik maar een zondaar ben die naar menschelijken trant strijd. Zij veroverden den Hemel met geweld, want de Hemel lijdt geweld ¹⁾, ik evenwel weet tot op heden niet wat ik door mijn moeiten verover; maar zoo mijn Dulcinea van El Toboso uit de hare geraakt, en mijn lot zich betert en mijn verstand scherper wordt, zal ik mijn schreden wellicht richten langs een beteren weg dan ik thans ga.”

„God moge het hooren en de duivel doof zijn,” zei Sancho.

De mannen stonden verbaasd te kijken zoowel over de gedaante van Don Quichot als over zijn woorden, en zij begrepen niet de helft van wat hij daarmee zeggen wilde. Zij aten af, laadden de beelden op hun schouders, namen afscheid van Don Quichot en zetten hun tocht voort.

Sancho stond opnieuw versteld over al wat zijn meester wist, alsof hij hem nooit gekend had; het kwam hem voor dat er geen historie of gebeurtenis ter wereld was die hij niet op zijn duimpje wist en zich in het geheugen had geprent, en hij zei:

„Waarachtig, heer baas, als wat ons vandaag overkwam een avontuur mag heeten, is het een van de aardigste en vredigste die wij in heel onze pelgrimage beleefd hebben: daar zijn wij zonder stokslagen of schrik van afgekomen; wij hebben de hand niet aan de degens geslagen, ze hebben ons niet tegen den grond gesmeten, en wij rammelen niet van den honger. God zij gezegend, die mij zoo iets met eigen oogen heeft laten zien.”

„Dat heb je goed gezegd, Sancho,” sprak Don Quichot; „maar bedenk wel: niet alle tijden zijn gelijk en nemen denzelfden keer; en een verstandig man stoort zich niet aan bijgeloovigheden en ongegronde voorteekenen die het volk aanvaardt. Een voorspeller uit voorteekenen staat des morgens op, gaat zijn huis uit, ontmoet een broeder van de orde van den welgelukzaligen Sint-Franciscus, en maakt rechtsomkeert, alsof hij een grifioen had ontmoet en gaat naar huis terug. Een Mendoza morst zout op tafel, en morst daarmee zwaarmoedigheid op zijn hart; alsof de natuur verplicht was teekenen van komende rampspoeden te geven met dingen van zoo weinig gewicht als de genoemde ²⁾). Een verstandig christen moet niet in kleinigheden nasporen hetgeen de Hemel wil doen. Toen Scipio landde in Afrika zette hij nauwelijks voet aan wal of hij struikelde; zijn soldaten beschouwden het als een slecht voorteeken; maar hij omvatte de aarde met zijn armen en sprak: ‘Afrika, gij zult mij niet ontgaan, want ik houd u in mijn armen’. Zoodat de ontmoeting met deze beelden voor mij een

hoogst gelukkige gebeurtenis is geweest, Sancho.” „Dat geloof ik graag,” zei Sancho, „maar ik wou dan wel dat UEd. mij eens vertelde wat toch de reden is waarom de Spanjaarden wanneer zij slag willen leveren, Sint-Jacob den Moorendooder aanroepen met: ‘Santiago, val aan, Spanje ³)!’ Wat voor bedoeling mag dat wel hebben?”

„Je bent wel zeer onnoozel, Sancho,” antwoordde Don Quichot; „hoor hier: God heeft Spanje dezen grooten ridder met het roode kruis geschonken als schutspatroom en beschermheilige, inzonderheid voor den hachelijken strijd dien de Spanjaarden met de mooren voerden; en daarom roepen zij hem aan en smeeken hem om hulp en steun in alle veldslagen die zij wagen, en menigmaal heeft men hem daarin duidelijk gezien, de Hagarijsche heerscharen neerslaande, overweldigende, vernietigende en den dood aandoende; van deze waarheid zou ik je vele voorbeelden kunnen aanhalen die in de ware Spaansche histories worden verhaald.”

Sancho gaf een andere wending aan het gesprek, en zei tot zijn meester:

„Ik sta versteld over devrijpostigheden van die Altisidora, de maagd van de hertogin, mijnheer: die moet wel terdege getroffen en gewond zijn door hem dien ze Amor noemen, en die naar ze zeggen een blind knaapje moet wezen, dat alhoewel het zeere oogen heeft of liever gezegd niet zien kan, als het een hart hoe klein ook tot doelwit neemt, het met zijn pijlen treft en doorschiet. Ik heb ook hooren zeggen dat op schaamte en ingetogenheid van maagden de pijlen der liefde haar punten verliezen en afstompen; maar op die Altisidora schijnt het eer dat ze scherp worden dan bot.”

„Bedenk wel, Sancho,” zei Don Quichot, „dat de liefde

in haar doen en laten geen consideraties kent en geen redelijke grenzen eerbiedigt, en dat zij van denzelfden aard is als de dood die evenzeer de hooge paleizen der vorsten aanvalt als de nederige stulpen der herders; wanneer de liefde een ziel geheel in haar macht heeft, is het eerste wat zij doet haar vrees en schaamte ontnemen; zodoende beleet Altisidora schaamteloos een hartstocht, die in mijn borst eer schaamte dan erbarmen wekt."

„Dat is wel bar wreed!" zei Sancho. „Dat is een ongehoorde ondankbaarheid! Ik voor mij wil u wel vertellen dat haar minste verliefde woord mij zou onderwerpen en tot haar slaaf maken. O kind van de zonde, wat een hart van marmer, wat een ingewanden van brons, wat een ziel van mortel! Alevenwel kan ik maar niet begrijpen wat deze maagd in UEd. gezien heeft dat haar zoo een onderdanige slavin maakte: wat heeft u voor een gestalte of galanten aard, of wat voor manieren of gezicht, wat van elk apart, of alles bij elkaar, om haar verliefd te maken? Wis en waarachtig ik sta wel eens stil om UEd. van top tot teen te bekijken, maar dan zie ik meer om van te schrikken dan om verliefd te worden; ik heb ook wel hooren zeggen dat schoonheid het eerste en voornaamste is dat een mensch verliefd maakt, en omdat UEd. die in het geheel niet heeft, begrijp ik niet waarop het arme meisje verliefd is geworden."

„Bedenk wel, Sancho," antwoordde Don Quichot, „dat er twee soorten van schoonheid zijn: de een van de ziel en de andere van het lichaam; die van de ziel prijkt en toont zich in het verstand, de eerbaarheid en het goede optreden, in de milddadigheid en de ware opvoeding, en al deze eigenschappen kunnen zeer wel

mogelijk en bestaanbaar zijn bij een leelijken man; en wanneer de blik zich richt op deze schoonheid en niet op die van het lichaam, pleegt de liefde plotseling en met geweld geboren te worden. Ik, Sancho, weet wel dat ik niet schoon ben; maar ik weet ook dat ik niet mismaakt ben; en voor een eerlijk man is het genoeg geen monster te zijn om bemind te worden, mits hij de eigenschappen der ziel bezit die ik je noemde."

Verdiept in deze gesprekken en redekavelingen reden zij een bosch binnen dat naast den weg lag en plotseling, eer hij er op verdacht was, zag Don Quichot zich verward in eenige netten van groen draad die tusschen een paar boomen gespannen waren; en zonder te begrijpen wat het mocht wezen sprak hij tot Sancho:

„Sancho, het dunkt mij dat het geval met deze netten een van de vreemdste avonturen zal worden die men zich denken kan. Ik mag sterven als de toovenaars die mij achtervolgen mij daar niet in willen verstrikken en mijn tocht belemmeren, bij wijze van wraak voor de gestrengheid die ik Altisidora heb aangedaan! Maar ik verzeker hun dat ik deze netten, al waren ze in stede van groen en twijn gemaakt van de hardste diamanten of nog sterker dan dat waarmede de jaloersche god der smeden Venus en Mars verstrikte ⁴⁾, evengoed verscheuren zal als waren ze van rafels of riet."

Maar toen hij verder wilde rijden en er doorheen breken, stonden daar plotseling twee zeer schoone herderinnen voor hem die uit een groepje boomen te voorschijn kwamen; ten minste zij waren als herderinnen gekleed, behalve dat haar mantels en rokken van fijn brocaat waren, dat wil zeggen dat de rokken rijke hoepelrokken waren van goudkleurig tabijn. Zij droegen het haar los over den schouder, dat in gouden glans kon wedijveren

met de stralen der zon zelve, en het was omkranst met twee festoenen, gevlochten van groenen laurier en purperen amarant. Wat den leeftijd betreft leken zij niet jonger dan vijftien en niet ouder dan achttien.

Dit schouwspel bracht Sancho in bewondering, sloeg Don Quichot met stomme verbazing, deed de zon stilstaan in haar baan om het te aanschouwen, en hield hen alle vier in een wonderbaarlijk stilzwijgen gevangen. Ten slotte was de eerste die sprak een van de beide herdersmeisjes, dat tot Don Quichot zeide:

„Houd den teugel in, heer ridder, en verscheur de netten niet, die geenszins gespannen zijn om u te deren, maar tot ons vermaak, en omdat ik begriip dat gij ons vragen zult waarom zij er hangen en wie wij zijn, wil ik u dat met een enkel woord zeggen. In een dorp twee mijlen vanhier, waar vele voorname lieden wonen en vele hidalgo's en rijken, werd tusschen een aantal vrienden en verwanten afgesproken zich met hun zoons, vrouwen en dochters, burens, vrienden en verwanten te gaan vermaken op deze plek, die een van de schoonste is van heel deze streek en waar wij met ons allen een nieuw herderlijk Arcadië willen stichten, waartoe wij meisjes ons als herderinnen zouden verkleeden en de jongens als herders. Wij hebben twee herderszangen geleerd, den een van den vermaarden dichter Garcilaso en den anderen van den allervoortreffelijksten Camoes in zijn eigen Portugeesche taal, maar wij hebben ze tot nog toe niet opgevoerd. Gisteren is het de eerste dag geweest dat wij hier waren; wij hebben tusschen dit gebladerte een paar tenten opgeslagen, veldtenten zooals men ze noemt, aan de oevers van een waterrijke beek die al deze velden vruchtbaar maakt; gisteravond hebben wij deze netten tusschen de boomen gespannen

om de onnoozele vogeltjes te verschalken die daarin, op de vlucht gedreven door ons rumoer, terecht moeten komen. Indien gij onze gast wilt zijn, heer, zult gij gul en hoffelijk onthaal vinden; want op deze plek mag zorg noch zwaarmoedigheid haar intrede doen." Zij zweeg en sprak niet meer; waarop Don Quichot antwoordde:

„Waarlijk, allerschoonste vrouwe, Anteon ⁵⁾ kan niet meer verwonderd en verbaasd zijn geweest toen hij Diana onverwachts zag baden in den stroom, dan ik versted ben gebleven nu ik uwe schoonheid aanschouw. Ik prijs den trant van uw vermaak, en ik ben erkentelijk voor de vriendelijkheid van uw aanbiedingen; indien ik u van dienst kan wezen, moogt gij het mij bevelen en zeker zijn gehoorzaamd te worden; want mijn beroep is geen ander dan mij dankbaar en dienstvaardig te toonen jegens lieden van allen rang en stand, inzonderheid tegenover zoo voorname als uwe personen vertegenwoordigen; en zoo deze netten, die slechts een kleine ruimte omspannen, heel het aardrond omspannen, ik zou nieuwe werelden zoeken om door te trekken ten einde ze niet te breken; en opdat gij eenig geloof zult hechten aan deze mijn overdrijving, weet dat het u beloofd wordt door niemand minder dan Don Quichot van de Mancha, indien deze naam u ter oore mocht zijn gekomen."

„Ach, mijn lieve vriendin," zei de andere herderin daarop, „welk groot geluk is ons ten deel gevallen! Ziet ge dezen heer dien wij hier voor ons hebben? Welnu, dan moet ge weten dat hij de dapperste is, de galantste en hoffelijkste die er ter wereld bestaat, zoo de historie die over zijn hooge daden gedrukt is en die ik gelezen heb, ons niet beliegt en bedriegt. Ik wil wedden dat

beze brave man die naast hem staat een zekere Sancho Panza is, zijn schildknaap, met wiens grappen niets vergeleken kan worden."

„Zoo is het," zei Sancho, „die grappenmaker en schildknaap waarover UEd. spreekt, dat ben ik en deze heer is mijn meester, de eigenste Don Quichot van de Mancha van de historie en de verhalen."

„Ay!" zei de andere. „Laten wij hem smeeken hier te blijven, lieve vriendin; dat zal onze vaders en broeders het hart verkwikken; want ook ik heb over zijn moed en zijn dwaasheden hetzelfde gehoord wat gij me vertelt, en men zegt bovenal van hem dat hij de standvastigste en trouwste minnaar is die er ooit was, en dat zijn aangebedene een zekere Dulcinea van El Toboso is, wie geheel Spanje den palm der schoonheid reikt."

„Terecht reikt men haar dien," sprak Don Quichot, voor zooverre uw onvergelykelijke schoonheid het niet in twijfel doet trekken. Vermoeit u niet, dames, mij op te houden, want de nauwkeurige verplichtingen van mijn beroep staan mij niet toe ergens rust te nemen."

Op dit oogenblik verscheen op de plek waar het viertal zich bevond een broer van een der herderinnen, eveneens in herdersgewaad, en even rijk en zwierig gekleed als de meisjes; zij vertelden hem dat degeen die bij haar stond de dappere Don Quichot van de Mancha was, en de ander zijn schildknaap Sancho, die hij wel kende omdat hij hun geschiedenis had gelezen. De zwierige herder bood Don Quichot zijn diensten aan en verzocht hem hen te vergezellen naar hun tenten; Don Quichot moest het wel aannemen, en hij deed het ook. Juist begon men de klopjacht; de netten raakten vol met allerhande vogeltjes die misleid door de kleur, het gevaar te gemoet vlogen dat zij wilden ontvlieden. En

daar verschenen op deze plek meer dan dertig personen, allen rijk gekleed als herders en herderinnen, en in een oogwenk waren zij er van op de hoogte wie Don Quichot en zijn schildknaap waren, wat hun bijster veel genoeg deed, want zij kenden hem reeds van zijn historie. Men begaf zich naar de tenten, en vond er de tafels gedekt, rijk, overvloedig en keurig; men deed Don Quichot alle eer aan door hem de eereplaats te geven; een ieder keek naar hem en was verbaasd over wat hij zag. En toen eindelijk de tafels waren afgenomen, verhief Don Quichot zijn stem met groote waardigheid, en sprak:

„Een van de zwaarste zonden die de menschen begaan, is naar veler meening de verwatenheid, maar ik acht haar de ondankbaarheid, want ik houd mij aan wat men pleegt te zeggen: de hel is vol ondankbaren. Deze zonde heb ik zooveel het in mijn vermogen was trachten te ontgaan van het oogenblik af dat ik beschikte over de gave der rede, en als ik de goede werken die men mij aandoet niet kan loonen met andere goede werken, stel ik in hun plaats den wensch ze te loonen; en zoo dit niet voldoende is, maak ik ze algemeen bekend, want wie kond geeft van de goede werken die hij ontvangt en ze bekend maakt, zou ze ook wel met goede werken willen loonen, zoo hij het vermocht; geven is gemeenlijk zaliger dan ontvangen, en daarom staat God boven allen, want Hij is de schenker alles goeds; de gaven van den mensch kunnen niet met Gods gaven vergeleken worden vanwege den oneindigen afstand; maar deze beperktheid en armoede worden eenigermate goedge maakt door de dankbaarheid. Welnu, dankbaar voor de mij hier bewezen gunst, die ik niet waardiglijk kan beantwoorden, en mij houdende binnen de enge grenzen van

mijn vermogen, bied ik aan wat ik kan en wat in mijn macht is; en ik verklaar dat ik midden op gindschen koninklijken weg die naar Zaragoza leidt twee volle etmalen zal staande houden dat de hier aanwezige dames verkleede en vermomde herderinnen de schoonste en hoffelijkste maagden ter wereld zijn, met uitzondering slechts van de weergalooze Dulcinea van El Toboso, eenige meesteres van mijn gedachten, en dit zij gezegd zonder eenig man of vrouw die mij aanhoort te willen krenken."

Toen Sancho die met groote aandacht naar hem geluisterd had, dit hoorde, zei hij hardop:

„Hoe is het mogelijk dat er een mensch ter wereld bestaat die durft zeggen en zweren dat mijn meester mal in het hoofd is? Zegt u eens, edele heeren herders: bestaat er één dorpspastoor, hoe wijs en geleerd hij ook wezen mag, die weet te zeggen wat mijn meester gezegd heeft, en bestaat er een dolend ridder, hoe groot zijn faam als dapper man ook zijn mag, die kan aanbieden wat mijn meester hier heeft aangeboden?"

Don Quichot wendde zich tot Sancho, en gloeiende van toorn, sprak hij:

„Hoe is het mogelijk, Sancho, dat er op gansch de wereld nog iemand bestaat die zegt dat jij niet dubbel en dwars en overgehaald gek bent, met een streepje kwaadaardigheid en schelmerij er door? Wie zegt je dat jij je met mijn zaken moet inlaten, en uitvorschen of ik verstandig ben of dwaas? Zwijg en geef mij geen antwoord, maar zadel Rossinent, zoo hij ontzadeld is, en laat ons gaan om te doen wat ik heb aangeboden, want met het recht dat ik aan mijn zijde heb kan men allen die het wagen mij tegen te spreken als verslagen beschouwen."

En met groote woede en blijken van verbolgenheid verhief hij zich van zijn zetel en liet het gezelschap verbaasd achter, in twijfel of zij hem voor gek moesten houden of voor wijs. Ten einde raad trachtten zij hem te overreden zich niet aan zulk een uitdaging te wagen, want zij waren volkomen overtuigd van zijn erkentelijk gemoed, en nieuwe bewijzen om zijn dappere inborst te leeren kennen waren niet noodig, immers die welke in de historie van zijn daden verhaald werden waren voldoende; maar met dat al zette Don Quichot zijn zin door, en op Rossinant gezeten, zijn schild aan den arm geschoten en zijn lans in de hand, plaatste hij zich midden op den koninklijken weg die zich niet ver van de groene weide bevond. Sancho volgde hem op zijn grauwtje, met alle menschen van het herderlijk gezelschap, begeerig te zien wat van zijn fiere en nimmer aanschouwde aanbieding het gevolg zou zijn.

En toen Don Quichot dan gelijk gezegd midden op den weg stond, deed hij de hemelen weergalmen van de volgende woorden:

„Hoor, gij allen, voorbijgangers en reizigers, ridders, schildknappen, mannen die te voet en te paard langs dezen weg komt of zult komen in de eerstvolgende twee dagen! Weet dat hier Don Quichot van de Mancha de dolende ridder staat om te staven dat alle schoonheden en hoffelijkheden ter wereld overtroffen worden door die welke besloten liggen in de nimfen die deze weiden en bosschen bewonen, met terzijdestelling van de gebiedster mijner ziel Dulcinea van El Toboso. Wie derhalve van tegenovergestelde meening mocht wezen, snelle toe; want hier wacht ik hem.”

Tweemaal herhaalde hij dezelfde woorden, en tweemaal werden zij door geen enkelen avonturier vernomen; maar

het lot, dat in wel en wee zijn zaken bestierde, beschikte het zoo dat er kort daarna een menigte mannen te paard op den weg verscheen, velen met lansen in de handen, die dicht opeen en in groote haast voorttrokken. Zoodra het gezelschap van Don Quichot ze zag maakte het keert en zorgde dat het een goed eind van den weg kwam, want zij wisten dat ze met talmen kans op letsel liepen; alleen Don Quichot hield stand met onverschrokken hart, en Sancho Panza verschool zich achter het kruis van Rossinant. De troep met de lansen naderde en een van hen die den anderen voorreed, begon luidkeels tegen Don Quichot te schreeuwen:

„Ga op zij, duivelsche kerel, van den weg af, of de stieren maken gehakt van je!”

„Ha, gespuis,” antwoordde Don Quichot, „wat maal ik om stieren, al waren het de wildste die de Jarama voedt aan zijn oevers⁶⁾! Bekent voetstoots, booswichten, dat het waar is wat ik hier verkondde, of gij zijt met mij in gevecht.”

De veehoeder kreeg geen gelegenheid om antwoord te geven, en Don Quichot kreeg ze niet om op zij te gaan, al had hij dat nog gewild; en toen werden Don Quichot Sancho, Rossinant en het grauwtje door de kudde wilde stieren en tamme geleideossen en den ganschen troep herders en ander volk die hen naar de kraal brachten in het dorp waar zij den volgenden dag moesten vechten, onder den voet geloopt, tegen den grond geslagen en over den weg gerold. Sancho was danig toegetakeld, Don Quichot geheel ontdaan, het grauwtje flink afgebeuld, en ook Rossinant was er niet al te best aan toe. Ten langen leste kwamen allen weer ter been en Don Quichot begon struikelend en vallend haastig achter de kudde runderen aan te rennen, al schreeuwende:

„Sta, wacht mij, ellendig geboefte, een enkel ridder slechts wacht u, niet geaard en gezind als het gezegde dat men den vluchtenden vijand een zilveren brug moet bouwen ?)!”

Maar de haastige stierendrijvers lieten zich niet ophouden en stoorden zich aan zijn bedreigingen niet meer dan aan de wolken van het vorig jaar. De vermoeidheid bracht Don Quichot tot staan, en meer verbolgen dan gewroken ging hij midden op den weg zitten wachten tot Sancho, Rossinant en het grauwtje kwamen. Zij kwamen, heer en knecht stegen weer op, zonder terug te gaan om nog afscheid te nemen van het geveinsd of kunstmatig Arcadië, en vervolgden beschaamd en ontevreden hun tocht.

AANTEEKENINGEN

¹⁾ Vgl. *Mattheüs* XI : 12.

²⁾ Ook Quevedo zinspeelt in zijn *Libro de todas las cosas y otras muchas más* (zie *Quevedo IV* in *Clásicos Castellanos*, Madrid 1924, p. 136) op een Mendoza die aan het morsen van zout een bijgeloovige beteekenis hechtte. Het bijgeloof van de Mendoza's werd als een familiekwaal beschouwd.

³⁾ Zie over den krijgskreet *¡ Santiago, y cierra, España!* het Vierde Hoofdstuk van dit Tweede Deel, aantekening 7. De volgende woorden van Sancho: „¿ Está por ventura España abierta, y de modo, que es menester cerrarla, ...?” bevatten een onvertaalbare woordspeling, die wij gemeend hebben in onze vertaling gevoeglijk achterwege te kunnen laten: de lezer mist er weinig aan.

⁴⁾ Vgl. *Homerus, Odyssee*, l. VIII, v.v. 267 *et seq.*

⁵⁾ Bedoeld is Actaeon, niet Antaeus. Actaeon, een groot jager, werd omdat hij Diana bij het baden had bespied, door de vertoornde godin in een hert veranderd, waarop hij door zijn eigen honden werd verscheurd.

6) Het bekken van den Jarama, een zijrivier van den Taag, in Nieuw-Kastilië, is nog altijd een vermaard centrum van stierenfokkerij.

7) Dit gezegde wordt toegeschreven aan Gonzalo Fernández de Córdoba, den beroemden „Gran Capitán” (1453—1515). Zie het Tweeëndertigste Hoofdstuk van het Eerste Deel, aantekening 4. De jongste monographie over den grooten veldheer is die van Luis María de Lojendio, *Gonzalo de Córdoba (el Gran Capitán)*, Madrid 1942 (378 blz.).

NEGENENVIJFTIGSTE HOOFDSTUK

OVER HET ZONDERLING VOORVAL DAT DON QUICHOT
OVERKWAM, EN DAT WEL ALS AVONTUUR MAG GELDEN

Een heldere en klare bron die zij vonden in een koel bosschagie, aan welker oever de veel geplaagde heer en knecht plaats namen terwijl zij het grauwtje en Rossinant vrij lieten loopen zonder halster en teugel, hielp Don Quichot en Sancho af van het stof en de vermoeienis die zij hadden opgedaan door de ongemanierde stieren. Sancho zocht zijn heil bij den mondvoorraad in zijn zadelsakken, en haalde daaruit wat hij iets-bij-het-brood placht te noemen; hij spoelde zich den mond, en Don Quichot wiesch zich het gelaat, en die opfrissching deed de ontmoedigde geesten nieuwen moed vatten. Don Quichot kon niet eten van louter zorgen, en Sancho durfde uit louter goede manieren de spijsen die hij voor zich had niet aanraken, en zat rustig af te wachten tot zijn meester zou toetasten; maar toen hij zag dat hij volkomen verdiept was in zijn gepeinzen en er niet aan dacht het brood aan den mond te brengen, hield hij den zijnen en begon, ieder begrip van welgemanierdheid met voeten tredende, het brood en de kaas die voor hem stonden naar binnen te slaan.

„Eet maar, vriend Sancho,” sprak Don Quichot; „houd je leven in stand, want het is voor jou meer waard dan voor mij, en laat mij maar sterven als slachtoffer van mijn gedachten en verpletterd door mijn vele tegenslagen. Sancho, ik ben geboren om stervende te leven, en jij om etende te sterven; en als je weten wilt of ik je in dezen de waarheid zeg, aanschouw dan hoe ik gedrukt werd in de historiën, roemrucht was in de

wapenen, hoffelijk in mijn handelingen, geëerbiedigd door vorsten, en in liefde aangezocht door maagden, om mij dan ten slotte dezen morgen terwijl ik palmen, triomfen en kransen mocht verwachten, verdiend en verworven door mijne dappere daden, te zien vertreden, vertrapt en vermorzeld door de pooten van vuil en onguur gedierte. Als ik dat bedenk worden de tanden mij stomp, de kiezen traag, en de handen star, en verlies ik den eetlust geheel en al, zoodanig dat ik denk mij te laten doodhongereren, hetgeen de wreedste dood is van alle dooden.”

„Op die manier,” zei Sancho, die bedrijvig door bleef kauwen, „zal UEd. niet instemmen met het spreekwoord dat zegt: ‘Als Maartje toch het graf in moet, dan maar eerst geschaft en goed’. Ik denk er ten minste niet over zelfmoord te plegen; nee hoor, ik denk te doen als de schoenmaker die met zijn tanden het leer rekt tot hij het krijgt waar hij wil; ik zal mijn leven rekken door te eten totdat ik het einde bereik dat de Hemel er aan gesteld heeft; en begrijp toch, heer, dat er geen groter dwaasheid bestaat dan zich zoo aan de wanhoop prijs te willen geven als UEd. Geloof u mij, als u gegeten heeft, gaat u dan wat liggen slapen op de groene kussens van dit gras, en u zult zien dat u zich heel wat beter voelt als u wakker wordt.”

Aldus deed Don Quichot, want hij vond dat Sancho eer als een wijsgeer dan als een gek redeneerde, en hij sprak:

„Sancho, als je voor mij zoudt willen doen wat ik je thans zal vragen, zou mijn beterschap zekerder en mijn zorg minder groot zijn; het gaat hierom dat jij terwijl ik slaap en je raadgevingen ter harte neem, een eind weegs hier vandaan gaat en je na het lichaam ontbloot

te hebben met de teugels van Rossinant driehonderd of vierhonderd geeselslagen geeft in afrekening van de drie duizend en zooveel die je te betalen hebt voor de onttoovering van Dulcinea; want het is toch wel zeer jammerlijk dat deze arme vrouwe nog steeds betooverd is door jouw zorgeloosheid en nalatigheid."

„Daarover valt nog wel een woordje te spreken," zei Sancho. „Laten we eerst alle twee gaan slapen, en de rest is in Gods hand. UEd. moet wel bedenken dat het voor een mensch een hard ding is om zich zoo maar in koelen bloede te geeselen, en nog meer als de geeselslagen neerkomen op een slecht verzorgd en nog slechter gevoed lichaam: laat señora Dulcinea nog maar wat geduld hebben; en wanneer ze dat het allerm minst verwacht, zal ze mij als een zeef zien vanwege de geeselslagen; zoolang er leven is, is er hoop: ik wil maar zeggen dat ik altijd het leven nog heb, en ook den wensch om na te komen wat ik beloofd heb."

Don Quichot dankte hem daarvoor, at een weinig, en Sancho veel, en beiden strekten zich uit om te gaan slapen, en lieten de twee eeuwige kameraden en vrienden Rossinant en het grauwtje naar hun vrijen wil en welbehagen grazen van het weelderige gras van die weide. Zij werden nogal laat wakker, stegen weer op, en vervolgden hun weg, haast makende om een herberg te bereiken, die men op omstreeks een mijl afstand vandaar in het oog kreeg. Ik zeg dat het een herberg was, omdat Don Quichot ze zoo noemde, tegen zijn gewoonte in om alle herbergen kasteelen te noemen.

Zij kwamen er aan en vroegen den waard of er onderdak was. Hij antwoordde van ja, en zelfs met alle gemak en gerief dat men in Zaragoza zou kunnen vinden. Zij stapten af en Sancho borg zijn mondvoorraad in een

vertrek waarvan de waard hem den sleutel gaf; hij zette de beesten op stal, gaf hun voer, en ging naar buiten om te kijken wat Don Quichot die op een bank naast de deur zat hem had te bevelen, terwijl hij den Hemel bijzonderlijk dankte dat die herberg zijn meester geen kasteel toescheen. Het uur van het avondeten brak aan en zij begaven zich naar hun kamer; Sancho vroeg den waard wat hij hun te eten kon geven, waarop de waard antwoordde dat hij kon krijgen wat zijn hart begeerde; hij moest maar bestellen wat hij hebben wilde, want de herberg was voorzien van het gevogelte der luchten, het pluimvee van het land en de visschen der wateren. „Zooveel zaaks hoeft er niet van gemaakt te worden,” antwoordde Sancho; „een paar gebraden piepkuikens is al mooi genoeg; mijn meester is nogal kieskeurig en eet weinig, en ik ben ook niet zoo een groote slokop.” De waard gaf ten antwoord dat hij geen piepkuikens had; de vrouwen hadden ze opgevreten. „Laat mijnheer de waard dan een malsch kippetje braden,” zei Sancho. „Een kippetje? Je grootje!” antwoordde de waard. „Ik heb er wis en waarempel gisteren juist meer dan vijftig naar de stad gestuurd om ze daar te verkoopen; maar behalve kippetjes kunt u alles bestellen wat u maar wilt.” „Dan zal er wel kalfsvleesch wezen, of een geitje,” zei Sancho. „Dat is op het oogenblik niet meer in huis,” antwoordde de waard, „want het is op; maar de volgende week heb ik ze te over.” „Daar zijn we mee uit den brand!” zei Sancho. „Ik wil dan wedden dat alles wat er schort goedgeemaakt wordt door een overdaad van spek en eieren.” „Bij God,” antwoordde de waard, „en dat zegt de gast

mij maar zoo koud weg! Nou heb ik hem verteld dat ik geen piepkuikens en geen kippetjes heb; hoe wil hij dan dat ik eieren heb? Bedenk maar liever wat anders dat lekker is, en houd op onmogelijke dingen te vragen.” „Laten we het kort maken, verdorie,” zei Sancho, „zeg eens wat u heeft, en scheid uit met praatjes, mijnheer de waard!”

De herbergier zei:

„Wat ik wis en waarachtig heb zijn twee koeiepoten die kalfspooten lijken, of twee kalfspooten die koeiepoten lijken; zij zijn gekookt met erwten, uien en spek, en op het oogenblik liggen zij al te roepen: ‘Komt mij eten! Komt mij eten!’”

„Die bespreek ik dan op slag voor mij,” zei Sancho, „en laat niemand ze aanraken; ik zal ze beter betalen dan een ander, want ik weet niet wat ik liever lust, en het kan mij niet schelen of het koeiepoten en kalfspooten tegelijk zijn.”

„Niemand zal er aan raken,” zei de waard; „want mijn andere gasten zijn zoo voornaam dat zij kok, spijsmeester en mondvoorraad bij zich hebben.”

„Als het om voornaam gaat,” zei Sancho, „is geen mensch voornamer dan mijn meester; maar bij het ambt dat hij uitoefent passen geen voorraden en provisiekasten: wij gaan midden op de wei liggen en eten onze bekomst aan eikels en mispels.”

En daarbij bleef het gesprek van Sancho en den waard, want Sancho verkoos niet in te gaan op de vraag die hij hem al gedaan had, wat het ambt of beroep van zijn heer dan was. Het werd tijd voor het avondeten, Don Quichot trok zich in zijn vertrek terug, de waard bracht den pot, zooals hij was, en Don Quichot nam plaats om eens op zijn gemak te eten. En het geschiedde

dat Don Quichot in een ander vertrek naast het zijne, dat er slechts door een dunnen wand van gescheiden was, hoorde zeggen:

„Bij UEds. leven, mijnheer Don Jerónimo, laten wij zoolang het avondeten niet is opgediend, nog een hoofdstuk lezen van het tweede deel van *Don Quichot van de Mancha*.”

Nauwelijks vernam Don Quichot zijn naam, of hij was ter been en luisterde met aandachtig oor naar wat men over hem zeide, en hij hoorde hoe de genoemde Don Jerónimo antwoordde:

„Waarom wil UEd. dat wij deze dwaasheden lezen, señor Don Juan? Iemand die het eerste deel van de historie van *Don Quichot van de Mancha* gelezen heeft, kan toch onmogelijk lust hebben dit tweede te lezen?”

„Mogelijk,” zei Don Juan; „maar laten we het toch maar lezen, want geen boek zoo slecht of het bevat nog wel iets goeds. Wat mij in dit het meest mishaaft is dat het Don Quichot schildert als niet meer verliefd op Dulcinea van El Toboso.”

Toen Don Quichot dit vernam verhief hij de stem vol toorn en ergernis, en sprak:

„Wie ook zeggen mocht dat Don Quichot van de Mancha Dulcinea van El Toboso vergat of kon vergeten, zal ik met gelijke wapenen doen verstaan dat hij zeer ver van de waarheid is; want de weergalooze Dulcinea van El Toboso kan niet vergeten worden, en in Don Quichot kan geen vergetelheid wonen: zijn blazen is de standvastigheid en zijn roeping die te handhaven met zachtheid en zonder eenig geweld.

„Wie geeft ons daar antwoord?” riep men uit het andere vertrek.

„Wie anders zou het wezen,” antwoordde Sancho, „dan

Don Quichot van de Mancha zelf, die alles wat hij zegt en nog zeggen zal waar maakt; want een goed betaler heeft geen last van borgen?"

Sancho had het nauwelijks gezegd of door de deur van de kamer traden twee edelen binnen, want dat leken zij te zijn, en een van hen sloeg de armen om Don Quichots hals, en sprak tot hem:

„Noch uw voorkomen kan uw naam loochenen, noch uw naam uw voorkomen: heer, gij zijt ongetwijfeld de ware Don Quichot van de Mancha, noordster en leidster der dolende ridderschap, in spijt en weerwil van hem die zich met geweld van uw naam heeft willen meester maken en uw heldendaden te niet doen, gelijk de schrijver van dit boek het deed dat ik u hier ter hand stel."

En hij gaf hem een boek in handen, dat zijn metgezel bij zich had; Don Quichot nam het aan zonder een woord te antwoorden, begon er in te bladeren, en draaide zich kort daarna om en sprak:

„In het weinige dat ik gezien heb, vond ik drie dingen bij dezen schrijver die gelaakt mogen worden. In de eerste plaats eenige woorden die ik in de voorrede las ¹⁾; in de tweede plaats dat de taal Aragoneesch is, want hij schrijft nu en dan zonder lidwoorden; en ten derde, hetgeen hem nog het meest tot domoor stempelt, hij vergist zich en wijkt af van de waarheid in het voornaamste der historie; want hij zegt hier dat de vrouw van Sancho Panza mijn schildknaap Mari Gutiérrez heet, en zij heet niet zoo, doch Teresa Panza; men mag wel vrees koesteren dat wie zich op zulk een voornaam punt vergist, ook dwaalt op alle andere van de historie."

Waarop Sancho zei:

„Het is wat fraais voor een geschiedschrijver! Neen, die is wel best op de hoogte van onze wederwaardigheden,

als hij Teresa Panza mijn vrouw Mari Gutiérrez noemt! Neemt u het boek nog eens, mijnheer, en kijkt u eens of ik er in sta en of hij mijn naam ook veranderd heeft."

„Naar wat ik u heb hooren zeggen, vriend," zei Don Jerónimo, „moet gij ongetwijfeld Sancho Panza zijn, de schildknaap van heer Don Quichot."

„Ja, dat ben ik," antwoordde Sancho, „en daar ben ik trotsch op."

„Op mijn woord," zei de ridder, „dan behandelt deze nieuwe schrijver u niet met de rechtschapenheid die zich in uw persoon vertoont: hij schildert u af als een veelvraat en een onnoozelen hals, in het geheel niet geestig, en ganschelijk verschillend van den Sancho die in het eerste deel van de historie van uw meester beschreven wordt."

„God moge het hem vergeven," zei Sancho. „Had hij mij maar rustig in mijn hoek gelaten zonder aan mij te denken, want wie het weet klept het rond, en Sint-Pieter zit goed in Rome."

De twee edelen noodden Don Quichot zich naar hun vertrek te begeven ten einde met hen het avondeten te gebruiken, wel wetende dat er in die herberg geen spijzen waren zijn persoon waardig. Don Quichot gaf, hoffelijk als steeds aan hun uitnoodiging gevolg en gebruikte het avondeten met hen. Sancho bleef bij den pot waarover hij nu alleen heer en meester was; hij ging aan het hoofd van de tafel zitten en de waard hield hem gezelschap, want hij was niet minder verzot dan Sancho op zijn koeie- en kalfspooten.

In den loop van den maaltijd vroeg Don Juan Don Quichot wat voor nieuws hij van vrouwe Dulcinea van El Toboso had; of zij reeds in het huwelijk was getreden, of zij reeds kinderen ter wereld had gebracht

of zwanger was, of dat zij, in haar maagdelijken staat gebleven, zich in alle eer en deugd de verliefde gedachten van mijnheer Don Quichot nog herinnerde. Waarop hij antwoordde:

„Dulcinea is nog steeds zooals zij was, mijn genegenheid standvastiger dan ooit en de omgang tusschen ons beiden even onvertogen als voorheen; edoch haar schoonheid is veranderd in die van een grove boerendeern.” En vervolgens verhaalde hij van stukje tot beetje de betoovering van vrouwe Dulcinea en wat hem in de grot van Montesinos was overkomen, benevens de schikking die de wijze Merlijn had getroffen te harer onttoovering, te weten die van Sancho's geeselslagen. Het behaagde den beiden edelen ten zeerste Don Quichot de vreemde gebeurtenissen van zijn historie te hooren vertellen, en zij stonden evenzeer verbaasd over zijn dwaasheden als over den fraaien stijl waarin hij ze vertelde. Soms hielden zij hem voor wijs, dan weer gleed hij hun door de vingers als gek, zonder dat zij konden besluiten welken graad zij hem verleen moesten, dien van verstandig man of dien van krankzinnige.

Sancho kwam klaar met eten, en den waard onbekwaam achterlatende, begaf hij zich naar het vertrek waar zijn meester was, en zei zoodra hij er binnenstapte:

„Ik mag sterven, edele heeren, als de schrijver van het boek dat u daar heeft, niet wil dat wij het aan den stok krijgen; als hij mij een veelvraat noemt, zooals u zegt, dan zal hij mij ook nog wel een dronkaard noemen.”

„Dat doet hij ook,” zei Don Jerónimo; „maar ik weet niet meer naar aanleiding waarvan, al weet ik wel dat de redenen leelijk klinken en leugenachtig zijn bovendien, naar ik zie aan het gezicht van den braven Sancho die hier voor ons staat.”

„Geloof mij, edele heeren,” zei Sancho, „de Sancho en de Don Quichot van die geschiedenis moeten andere zijn dan die uit de historie die Cide Hamete Benengeli schreef, want wij zijn die wij zijn: mijn meester dapper, verstandig en verliefd; en ik een domoor, een zotskap, maar geen vreetzak en geen drinkebroer.”

„Dat wil ik gaarne gelooven,” zei Don Juan; „en indien het mogelijk ware, moest men verordineeren dat niemand zoo vermetel mag wezen om over de aangelegenheden van den grooten Don Quichot te spreken behalve Hamete zijn eersten auteur, gelijk Alexander gelastte dat niemand zoo vermetel mocht zijn hem te portretteeren dan Apelles.”

„Mij portretteere wie wil,” zei Don Quichot; „maar maltraiteeren, dat niet; want vaak bezwijkt het geduld wanneer men het overlaadt met beledigingen.”

„Men kan er señor Don Quichot geene aandoen,” zei Don Juan, „waarover hij geen wraak kan nemen, als hij ze niet pareert met het schild van zijn geduld, dat naar mij schijnt, sterk en groot is.”

Met dergelijke gesprekken ging een groot deel van den avond voorbij; en ofschoon Don Juan wel gewild had dat Don Quichot meer van het boek las om te zien in hoeverre het bezijden de waarheid bleef, konden zij dat niet van hem gedaan krijgen, daar hij beweerde het als gelezen te beschouwen en nog eens herhaalde dat het volkomen dwaas was, en dat hij niet wilde dat de auteur als het hem bijgeval ter oore kwam dat hij het in handen had gekregen, zich zou verlustigen met de gedachte dat hij het had gelezen; want men moet zijn gedachten verre houden van onkuische en lage aangelegenheden, hoeveel te meer dan de oogen. Zij vroegen hem waarheen hij besloten was te gaan. Hij antwoordde naar

Zaragoza, ten einde deel te nemen aan de jaarlijks in die stad gehouden tornooien om het harnas ²⁾). Don Juan zeide hem dat de nieuwe historie verhaalde hoe Don Quichot, hij zij dan wie hij was, daar vertoefd had als deelnemer aan een ringstekerij, en dat zonder eenige vindingrijkheid, arm aan motto's, allerarmst aan de beschrijving der livreen, doch rijk aan onnoozelheden. „Dat zal mij een reden zijn,” antwoordde Don Quichot, om geen voet in Zaragoza te zetten, en zoo zal ik der wereld de leugen van dien nieuwen geschiedschrijver doen kennen, en zullen de menschen zien dat ik niet de Don Quichot ben dien hij beschrijft.”

„Daar zal u zeer wel aan doen,” zei Don Jerónimo; „en te Barcelona zijn er andere tornooien, waar mijnheer Don Quichot zijn moed zal kunnen toonen.”

„Dat denk ik te doen,” zei Don Quichot; „maar thans moet gij mij verlof schenken om mij te bed te begeven, edele heeren, want het is mijn tijd; en wilt mij tellen en rekenen onder het getal uwer meest verknochte vrienden en dienaren.”

„En mij ook,” zei Sancho; „misschien zal ik nog voor iets van nut wezen.”

Hiermede namen zij afscheid, en Don Quichot en Sancho trokken zich terug in hun vertrek, Don Juan en Don Jerónimo verbaasd latende te zien welk een mengelmoes Don Quichot had gemaakt van zijn verstand en zijn krankzinnigheid; en zij waren inderdaad overtuigd dat dit nu de waarachtige Don Quichot en Sancho waren, en niet die welke de Aragoneesche auteur had beschreven.

Don Quichot stond vroeg op, sloeg tegen den wand van het andere vertrek, en nam afscheid van zijn gastheeren. Sancho betaalde den waard rijkelijk, en hij ried

hem voortaan den voorraad van zijn herberg minder aan te prijzen of hem beter voorzien te houden.

AANTEEKENINGEN

¹⁾ Don Quichot zinspeelt hier op de passage waarin Cervantes voor oud en eenhandig was uitgemaakt, en waarop reeds in de „Voorrede aan den lezer” door den auteur rechtstreeks is gereageerd.

²⁾ Zie over de tornooien te Zaragoza het Vierde Hoofdstuk van dit Tweede Deel, aantekening 5.

ZESTIGSTE HOOFDSTUK

WAT DON QUICHOT OVERKWAM TOEN HIJ NAAR BARCELONA
GING

De morgen was koel, en de dag beloofde het eveneens te worden, toen Don Quichot de herberg verliet, na zich eerst te hebben verwittigd wat de naaste weg was naar Barcelona, zonder Zaragoza aan te doen; zoozeer begeerde hij den nieuwen geschiedschrijver, die hem naar velen zeiden lasterde, aan de kaak te stellen. En het geschiedde zoo dat er hem zes dagen lang niets geschiedde dat het opschrijven waard was, aan het eind waarvan hij, een eind weegs buiten den koninklijken weg rijdend, door de duisternis werd overvallen te midden van dichte steeneiken of kurkeiken; op dit punt is Cide Hamete niet zoo stipt als hij in andere aangelegenheden wel pleegt te zijn.

Heer en knecht stegen van hun beesten, en zoodra zij het zich tegen de stammen van de boomen gemakkelijk hadden gemaakt, trad Sancho die er dien dag nog een hapje tusschen door had gegeten, zonder kloppen de poorten van den slaap binnen; maar Don Quichot, eer wakker gehouden door zijn gedachten dan door den honger, kon de oogen niet luiken; integendeel, hij zwierf met zijn gedachten her- en derwaarts naar duizenderlei oorden. Nu eens scheen het hem dat hij zich in de grot van Montesinos bevond, dan weer dat hij de in een boerendeern veranderde Dulcinea op haar ezelin zag klimmen en klauteren, of wel dat de woorden van den wijzen Merlijn hem in de ooren klonken en hem de voorwaarden te kennen gaven die vervuld en de stappen die gedaan moesten worden voor Dulcinea's onttoovering.

Hij was wanhopig de traagheid en weinige naastenliefde van Sancho zijn schildknaap te zien, want die had zich voor zoover hij wist slechts vijf geeselslagen gegeven, een onevenredig en te gering aantal bij de zeer vele die er nog ontbraken; en dit baarde hem zooveel verdriet en verbolgenheid dat hij als volgt begon te redeneeren: „Als Alexander de Groote den Gordiaanschen knoop doorhakte met de woorden: ‘Het is om het even of hij wordt doorgenhakt of losgemaakt’, en hij niettemin de onbestreden heerscher werd van geheel Azië, dan zou thans de onttoovering van Dulcinea op gelijke wijze kunnen worden bewerkstelligd als ik Sancho geeselde of hij wil of niet; want zoo de voorwaarde van haar genezing deze is dat Sancho drie duizend en zooveel geeselslagen ontvangt, wat kan het mij dan schelen dat hij ze zich zelf geeft, of dat een ander ze hem geeft; de hoofdzaak is immers dat hij ze krijgt, ze mogen komen vanwaar het wil?”

Vervuld van deze gedachte ging hij op Sancho af, nadat hij eerst Rossinant de teugels had afgenomen en zoo in de hand geschikt dat hij er hem mee geeselen kon, en hij begon met hem de broekbanden los te maken; hij droeg die naar men zegt alleen van voren, om hem de broek op te houden; maar nauwelijks was hij er mee begonnen, of Sancho werd klaar wakker en zei:

„Wat moet dat? Wie raakt me daar aan en maakt mij de broek los?”

„Ik ben het,” antwoordde Don Quichot, „ik kom een einde maken aan jouw tekortkomingen en mijn ellende: ik kom je geeselen, Sancho, en je ten deele ontheffen van de schuld waartoe je je hebt verplicht. Dulcinea is lijdende; jij leeft in zorgeloosheid; ik sterf van verlangen; maak daarom gewillig je broek los, want ik wil

je in deze eenzaamheid minstens twee duizend geeselslagen verkoopen."

„Nooit van mijn leven," zei Sancho; „en houdt UEd. zich maar liever kalm, of bij den levenden God, de dooven zullen ons hooren. De geeseling waartoe ik mij heb verplicht behoort vrijwillig en niet met geweld te wezen; en op het oogenblik heb ik geen lust mij te geeselen; het is al genoeg dat ik UEd. mijn woord heb gegeven mij te geeselen en te striemen wanneer ik daar eens trek in krijg."

„Ik mag dat niet aan je beleefdheid overlaten, Sancho," zei Don Quichot; „want jij bent hard van hart, en al ben je een dorper, zacht van vleesch."

En hij streefde en streed om hem de broeksbanden los te knopen. Maar toen Sancho Panza dit merkte, stond hij op, viel zijn meester aan, sloeg zijn armen met alle macht om hem heen, lichtte hem een beentje, en bracht hem ten val; hij zette hem de rechterknie op de borst, en hield met zijn handen de zijne zoo vast dat hij zich niet kon verroeren of ademen. En Don Quichot sprak: „Hoe nu, verrader? Word je opstandig tegen je wettigen heer en meester? Waag je het onbeschaamd te zijn jegens hem die je brood geeft?"

„Ik zet geen koning af en stel geen koning aan ¹⁾," zei Sancho, „ik help enkel mij zelf, want ik ben mijn eigen heer en meester. UEd. moet mij beloven dat u zich kalm zal houden en niet probeeren mij op het oogenblik te geeselen; dan zal ik u vrij en ongehinderd laten gaan; en anders

*‘Hier wacht u den dood, verrader,
Aartsvijand van vrouwe Sancha ²⁾.’*

Don Quichot beloofde het hem, en zwoer bij het leven

van wie hem het liefst was geen haar op zijn hoofd te krenken, en het geheel aan zijn wil en welbehagen over te laten zich te geeselen wanneer hij dat verkoos. Sancho stond op, en verwijderde zich een goed eind weegs; hij zocht een anderen boom om tegen te leunen, en voelde dat iets hem het hoofd raakte. Toen hij zijn handen uitstak, stiet hij op twee voeten van een mensch, en schoenen, en een broek. Hij begon te beven van schrik en zocht zijn heil onder een anderen boom, maar daar overkwam hem hetzelfde. Hij schreeuwde en riep Don Quichot hem te helpen. Dat deed Don Quichot, en toen hij Sancho vroeg wat hem was overkomen, en waarvoor hij bang was, antwoordde Sancho hem dat alle boomen vol menschenvoeten en beenen hingen. Don Quichot betastte ze, en hij begreep dadelijk wat het wezen moest, en sprak tot Sancho:

„Wees maar niet bevreesd, want de voeten en beenen die je voelt en niet ziet, zijn zekerlijk van eenige boeven en struikroovers die hier aan de boomen zijn opgehangen; de justitie pleegt hen in deze streek wanneer zij hen grijpt, op te hangen bij twintig en dertig tegelijk; waaruit ik opmaak dat ik dichtbij Barcelona moet wezen ³⁾”.

En het was ook zooals hij dacht.

Toen de dag aanbrak, sloegen zij de oogen op, en zagen dat de vruchten van die boomen lijken van struikroovers waren. Het werd helderder, en als de dooden hun schrik hadden aangejaagd, zij waren niet minder ontsteld toen meer dan veertig levende struikroovers hen onverwachts omsingelden en hun in de Catalaansche taal zeiden zich rustig te houden en te blijven staan, tot hun aanvoerder verscheen. Don Quichot was te voet, zijn paard zonder teugel, zijn lans stond tegen een boom; kortom, hij was

zonder eenig verweer, en daarom leek het hem maar het beste de armen over elkander te slaan en het hoofd te buigen, en zich te sparen voor een beteren tijd en gelegenheid.

De struikroovers schoten toe om het grauwtje uit te plunderen en lieten het niets van al wat het in de zadelsakken en het valies droeg; het was een geluk voor Sancho dat de schilden van den hertog en ook die welke hij had meegenomen uit zijn dorp, in een buikgordel zaten dien hij onder zijn kleeren droeg; alhoewel de brave kerels hem wel naakt hadden uitgeschud en gekeken wat hij tusschen huid en vleesch had zitten als op dit oogenblik hun aanvoerder niet was verschenen, die omstreeks vierendertig jaar leek,forsch van gestalte, van meer dan middelmatige lichaamslengte, met een ernstigen blik en donker van uiterlijk. Hij zat op een machtig paard, droeg een maliënkolder, en vier pistolen die men daar te lande *pedreñales* noemt in den gordel. Hij zag dat zijn schildknapen, want zoo worden zij genoemd die dit beroep uitoefenen, aanstalten maakten om Sancho Panza uit te plunderen, en beval hun dat niet te doen; hij werd op slag gehoorzaamd, en zoo ontsprong de buikgordel den dans. Hij was verwonderd een lans tegen den boom te zien, een schild op den grond, en Don Quichot in zijn wapenrusting, verzonken in gedachten, met het droevigste en zwaarmoedigste gelaat dat de droefheid zelve kon zetten. Hij trad op hem toe en zeide:

„Wees niet zoo treurig, mijn brave heer; want gij zijt niet in handen gevallen van een wreeden Osiris ⁴⁾, maar in die van Roque Guinart ⁵⁾, welke eer genadig zijn dan gestreng.”

„De oorsprong van mijn droefenis,” antwoordde Don

Quichot, „is niet dat ik in uw macht ben gevallen, wakkere Roque, aan wiens faam geen grens op aarde paal en perk stelt, maar dat mijn achteloosheid zoodanig was dat uw soldaten mij niet in den zadel hebben ver-rast, terwijl ik toch krachtens de orde van de dolende ridderschap die ik belijd, verplicht ben voortdurend op mijn hoede te zijn, en op elk uur van den dag de schildwacht van mij zelf te wezen; want ik doe u weten, groote Roque, dat als men mij te paard had gevonden, met mijn lans en mijn schild, ik niet zoo licht zou zijn overweldigd, want ik ben Don Quichot van de Mancha, hij die gansch de wereld vervuld heeft met zijn daden.”

Roque Guinart zag dadelijk in dat de kwaal van Don Quichot meer had van kranzkinnigheid dan van groot-spraak; maar ofschoon hij zijn naam wel eens had hoo-ren noemen, had hij zijn daden nooit voor waar ge-houden, en hij kon zich niet voorstellen dat zulke dwaas-heid het hart van een man kon regeeren; maar hij was zeer verheugd hem te ontmoeten om eens van nabij te beleven wat hij van verre over hem had gehoord, en daarom zei hij:

„Wakker ridder, wanhoop niet, en houd het niet voor kwaad fortuin wat ge beleeft, want het kon wel eens wezen dat uw kwade lot zich door deze tegenslagen ten goede keerde: de Hemel pleegt de gevallenen op te richten en de armen te verrijken langs vreemde en nimmer geziene wegen die voor de menschen ondoor-grondelijk zijn.”

Don Quichot maakte zich reeds op om hem dank te zeggen, toen zij achter zich een geluid hoorden als van een troep paarden, maar het was er slechts een, waarop in razende vaart een jonge man kwam aanrijden, van

een twintig jaar, gekleed in groen damast met gouden passementen, een broek en een los buis, een hoed in Waalschen trant met veeren afgezet, nauwsluitende en glad gepoetste laarzen, gulden sporen, dolk en degen, een klein musket in de hand en twee pistolen op zij. Roque had zich omgedraaid op het geluid en hij zag dezen knappen jonkman, die zoodra hij voor hem stond, zeide:

„Ik zoek u, dappere Roque, om bij u heil of ten minste hulp te vinden in mijn nood; en om u niet in het onzekere te laten, want ik zie dat ge mij niet herkent, is het beter dat ik u zeg wie ik ben: ik ben Claudia Jerónima, de dochter van Simón Forte, uw grooten vriend en een verklaard vijand van Clauquel Torrellas, die ook de uwe is, want hij is van uw tegenpartij. Ge weet dat deze Torrellas een zoon heeft die Don Vicente Torrellas heet, of althans geen twee uur geleden nog zoo heette. Welnu, om het relaas van mijn onheil kort te maken zal ik u in weinig woorden vertellen wat deze jonkman mij heeft aangedaan. Hij zag mij, maakte mij het hof, ik luisterde naar hem en werd achter mijns vaders rug verliefd op hem; want er is geen vrouw, hoe eenzaam zij ook leeft en hoe ingetogen zij ook zijn moge, die den tijd niet vindt en te over heeft om haar onbesuisde verlangens te volgen en in daden om te zetten. Om kort te gaan, hij beloofde mij zijn echtgenoote te maken, en ik beloofde hem de zijne te worden, zonder dat het tot daden kwam. Gisteren vernam ik dat hij, zijn belofte aan mij volkomen vergetend, op het punt stond een ander te trouwen en dezen morgen in den echt zou treden, een bericht dat mijn zinnen overweldigde en tot het uiterste dreef. Daar mijn vader niet in het dorp was kon ik mij in het pak steken dat ge ziet, en ik zette

mijn paard zoo aan dat ik Don Vicente inhaalde omstreeks een mijl afstands vanhier, en zonder hem eerst iets te verwijten of kans te geven zich vrij te pleiten, vuurde ik dit musket op hem af, en bovendien deze twee pistolen, en ik meen hem wel meer dan twee kogels in het lichaam te hebben geschoten, om de deuren te openen waardoor mijn eer weer vrijkwam, gedrenkt in zijn bloed. Zoo liet ik hem achter, in de handen van zijn dienaren, die het niet waagden voor hem op te komen en het ook niet konden. En ik zoek u hier om mij naar Frankrijk te helpen, waar ik bloedverwanten heb bij wie ik kan wonen, en ook om u te verzoeken mijn vader te beschermen, opdat de vele familieleden van Don Vicente zich niet verstouten gewelddadige wraak op hem te nemen."

Roque, verbaasd over de kordaatheid en dapperheid, de knappe gestalte en de wederwaardigheden van de schoone Claudia, zei tegen haar:

„Kom, señora, en laten we eerst gaan zien of uw vijand dood is; daarna kunnen we dan overleggen wat u het best te doen staat."

Waarop Don Quichot, die nauwlettend had aangehoord wat Claudia zeide en Roque Guinart antwoordde, sprak: „Niemand behoeft zich de moeite te getroosten deze señora te verdedigen; want dat neem ik voor mijn rekening: laat men mij mijn paard en mijn wapenen geven, en wacht mij hier; ik zal dien ridder gaan zoeken en hem dood of levend het woord doen nakomen dat hij zoo groote schoonheid verpandde."

„Daar hoeft geen mensch aan te twijfelen," zei Sancho, „want mijn meester heeft een gelukkige hand als koppeelaar; pas een paar dagen geleden heeft hij een anderen jongen man die ook weigerde zijn belofte tegenover een

maagd na te komen, met haar laten trouwen; en als het niet was dat de tovenaars die hem achtervolgen zijn ware gedaante in die van een lakei hadden veranderd, dan zou die maagd het op het oogenblik al niet meer zijn.” Roque, die meer aandacht had voor de wederwaardigheden van de schoone Claudia dan de redekavelingen van meester en knecht, hoorde nauwelijks wat zij zeiden; hij beval zijn schildknappen Sancho alles terug te geven wat zij hem van het grauwtje geroofd hadden, en gaf hun order terug te keeren naar de plek waar zij dien nacht hadden gelegerd; terstond daarop vertrok hij in aller ijl met Claudia om den gewonden of dooden Don Vicente op te sporen. Zij bereikten de plaats waar Claudia hem had getroffen, maar vonden niets dan versch vergoten bloed; toen zij echter overal in de rondte zagen ontdekten zij een groep menschen hoog op de helling van een heuvel, en zij leidden daaruit af dat het Don Vicente moest zijn, die dood of levend door zijn dienaren werd weggevoerd om genezen of om begraven te worden; en zoo was het inderdaad. Zij haastten zich om hen in te halen, wat hun daar de anderen langzaam vorderden, gemakkelijk lukte. Zij vonden Don Vicente in de armen van zijn dienaren, wien hij met matte en gebroken stem smeekte hem daar te laten sterven omdat de wonden hem zooveel pijn deden dat hij niet verder kon.

Claudia en Roque sprongen van de paarden en traden op hem toe; de dienaren waren bevreesd op het gezicht van Roque, en Claudia was ontroerd op dat van Don Vicente; en zoo, half verteederd, half streng, ging zij op hem toe, vatte hem bij de handen, en zei tot hem: „Als je ze mij had gegeven, zooals was afgesproken, zou het nooit zoo ver met je zijn gekomen.”

De gewonde sloeg de bijna geloken oogen op, en toen hij Claudia herkende, zei hij:

„Ik begrijp wel dat gij me in den dood hebt gedreven, schoone en lichtgeloovige señora, maar het is een straf die ik niet heb verdiend en die niet kan worden geweten aan mijn gevoelens voor u, want door daden noch gedachten heb ik u ooit eenig leed willen of kunnen aandoen.”

„Is het dan soms niet waar,” zei Claudia, „dat ge vanmorgen met Leonora, de dochter van den rijken Balbastro, zoudt gaan trouwen ⁶⁾?”

„Nee, waarlijk niet,” antwoordde Don Vicente; „mijn kwaad fortuin moet u die tijding hebben gezonden, opdat ge mij uit minnenijd het leven zoudt nemen; maar nu ik het in uw hand en in uw armen laat, prijs ik mij nog gelukkig. En wilt ge u van die waarheid overtuigen, neem dan mijn hand en ontvang mij als echtgenoot, zoo ge dat wilt; ik kan u geen beter genoegdoening schenken voor de belediging die ik u naar ge denkt, heb aangedaan.”

Claudia drukte hem de hand, en haar hart werd zoo bedrukt dat zij in zwijm viel op de bebloede borst van Don Vicente, die op dat oogenblik door een doodskramp bevangen werd. Roque stond versteld en wist niet wat te beginnen. De dienaren snelden heen om water te halen ten einde hun dat in het gezicht te sprenkelen, en kwamen er mee terug en verfrischten hen er mede. Claudia kwam bij uit haar bezwijming, maar Don Vicente niet uit zijn doodskramp, want zijn leven was ten einde gegaan. Toen Claudia dit zag en begreep dat haar lieve echtgenoot niet meer leefde, verscheurde zij de lucht met zuchten, trof de hemelen met haar klachten, trok zich het haar uit het hoofd en wierp het in den wind, en verminkte zich het gelaat met eigen handen,

met al de teekenen van smart en rouw die men zich van een gefolterd hart kan denken.

„O ik, wreede, onbezonnen vrouw,” zeide ze, „hoe overhaast liet ik mij verleiden die kwade gedachten uit te voeren! Welke krankzinnige macht heeft de jaloezie; tot welk onzalig einde voert ze de vrouw die het hart voor haar opent! Ach, mijn echtgenoot, het is wel een droevig noodlot dat uw bruidsbed uw grafstee maakt, omdat gij mij het liefste waart!”

Claudia's klachten waren zoo smartelijk dat zij zelfs Roque tranen uit de oogen persten, die ze anders niet plachten te vergieten. De dienaren schreiden, Claudia viel telkens weer in zwijm, en heel die omtrek scheen een veld van droefenis en een oord van ongeluk. Ten slotte beval Roque Guinart den dienaren van Don Vicente zijn lijk naar het dorp van zijn vader te brengen, dat daar dichtbij lag, om het er ter aarde te bestellen. Claudia zeide tot Roque dat zij voornemens was naar een klooster te gaan, waar een tante van haar abdis was, en waar zij haar leven dacht te eindigen, met een beteren en eeuwigen echtgenoot. Roque prees haar goede voornemen en bood aan haar te vergezellen waarheen zij maar wilde, en haar vader te verdedigen tegen Don Vicente's verwanten, ja tegen ieder die hem zou willen belagen. Maar Claudia wilde in geen geval dat hij haar gezelschap hield, zij dankte hem zoo goed mogelijk voor zijn aanbiedingen en nam in tranen afscheid van hem. De dienaren van Don Vicente voerden zijn lijk mede, Roque keerde terug naar de zijnen, en dit was het einde van de liefde van Claudia Jerónima. Maar wat wonder was dit, waar de stof van haar beklagenswaardige historie geweven werd door de onbedwingbare wreede macht van den minnenijd?

Roque Guinart vond zijn schildknapen op de plek waar hij hen had ontboden en met hen Don Quichot, op Rossinant gezeten, bezig een toespraak tot hen te houden, waarin hij hen trachtte te overreden een levenswijze op te geven die even gevaarlijk was voor de ziel als het lichaam; daar echter de meesten Gascogners waren, ruw volk dat God noch gebod kent, ging de toespraak van Don Quichot er bij hen niet al te best in. Zoodra Roque was aangekomen, vroeg hij Sancho Panza of men hem de schatten en kostbaarheden had teruggegeven en ter hand gesteld, die zijn mannen van het grauwtje hadden geroofd. Sancho antwoordde van ja, maar dat er drie hoofddoeken aan mankeerden, die alle drie een stad waard waren.

„Wat zeg je me daar, kerel?” vroeg een van de aanwezigen; „ik heb ze en ze zijn nog geen drie realen waard.”

„Dat mag zoo wezen,” sprak Don Quichot; „maar mijn schildknaap schat ze op wat hij zegt, omdat ze mij geschonken werden door wie ze mij schonk.”

Roque Guinart beval hun ze op staanden voet terug te geven, waarna hij zijn mannen liet aantreden en hun order gaf alle kleedij, juweelen en geld, en wat er verder sedert de laatste verdeeling was buitgemaakt, daar voor hem te brengen. Hij schatte het alles inderhaast, legde hetgeen niet verdeeld kon worden ter zijde, rekende het in geld om en verdeelde alles over den troep met zooveel rechtvaardigheid en wijs beleid, dat hij geen duimbreed afweek van de billijkheid en niemand te kort deed. Toen dit tot aller tevredenheid was gedaan, en ieder voldaan en betaald, zeide Roque tot Don Quichot:

„Als men niet zoo stipt eerlijk tegen ze was, viel er van dit volk niets gedaan te krijgen.”

Waarop Sancho zei:

„Als ik het hier zoo zie, is gerechtigheid zulk een nuttige zaak dat men er zelfs onder dieven niet zonder kan.”

Een van de schildknapen hoorde dit en hij hief de kolf van zijn haakbus op, en zou er Sancho ongetwijfeld een gat mee in het hoofd hebben geslagen, als Roque Guinart hem niet had toegeschreeuwd zijn handen thuis te houden. Sancho schrok er leelijk van, en nam zich voor geen mond meer open te doen zoolang hij onder zulk volk verkeerde.

Op dit oogenblik verschenen er een paar van de schildknapen die aan den weg op den uitkijk waren gezet om te zien wat voor volk er langskwam en het hun hoofdman te melden; en een van hen zeide:

„Señor, er komt een groote troep volk aan langs den weg naar Barcelona, niet ver hier vandaan.”

Waarop Roque antwoordde:

„Heb je gezien of het er zijn die ons moeten hebben, of die wij moeten hebben?”

„Van de soort die wij moeten hebben,” antwoordde de schildknaap.

„Dan met zijn allen er op af,” hernam Roque, „en brengt ze mij dadelijk hier, zonder dat er u één ontsnapt.”

Zij volgden zijn bevel, en Don Quichot, Sancho en Roque bleven achter; en terwijl zij wachtten om te zien wat de schildknapen zouden meebrengen, zei Roque tot Don Quichot:

„Onze wijze van leven moet señor Don Quichot wel geheel nieuw toeschijnen, nieuwe avonturen, nieuwe wederwaardigheden, en alle even gevaarlijk; en het verwondert mij niet dat het hem zoo schijnt, want ik moet waarlijk toegeven dat er geen onrustiger en opgejaagder leven bestaat dan het onze. Ik werd er toe gebracht door

ik weet niet meer wat voor dorst naar vergelding, die zoo sterk is dat hij soms de kalmste harten van de wijs brengt; ik ben van nature medelijdend en zacht van aard; maar zooals ik zei, de begeerte mij te wreken over een onrecht dat mij werd aangedaan, werpt al mijn betere aandriften zoozeer omver dat ik tegen beter weten in volhard in dezen staat; en gelijk de afgrond roept tot den afgrond ⁷⁾ en de zonde tot de zonde, roept de eene wraak de andere, zoodat ik niet alleen de mijne, maar ook die van anderen voor mijn rekening neem; doch het zal God wel behagen dat ik, al zie ik mij midden in den doolhof van mijn verwarringen, niet alle hoop verlies daaruit in veilige haven te landen."

Don Quichot was verwonderd toen hij Roque zulke goede en juiste woorden hoorde spreken, want hij had niet gedacht dat er onder lieden die een beroep kozen als rooven, moorden en stelen, een mensch kon bestaan die deugdzzaam te spreken wist; en hij antwoordde: „Señor Roque, het begin der genezing ligt in de kennis der kwaal en den wil van den zieke om de middelen te gebruiken die de geneesheer hem voorschrijft: UEd. is ziek, u kent uw kwaal, en de Hemel, of liever gezegd God, die onze geneesheer is, zal u middelen verschaffen om u te genezen, maar langzaam aan, en niet plotseling en als door een wonder; bovendien, verstandige zondaren staan dicht bij de genezing dan domme; en daar UEd. in uw woorden uw wijs beleid heeft getoond, mogen we wel moed vatten en beterschap van de ziekte van uw geweten verwachten; maar indien UEd. den weg kort wil maken en zoo spoedig mogelijk dien van uw heil inslaan, kom dan met mij mee, en ik zal u leeren dolend ridder te worden, waarbij zooveel moeite en tegenspoeden worden verdragen dat als u die als

boetedoening beschouwt, ze u in een oogwenk in den Hemel zullen doen belanden.”

Roque lachte om Don Quichots raad, en om van onderwerp van gesprek te veranderen, vertelde hij hem de tragische gebeurtenis van Claudia Jerónima, wat Sancho zeer ter harte ging; want de schoonheid, geest en wilskracht van het meisje hadden geen geringen indruk op hem gemaakt.

Ondertusschen daagden de schildknapen op met den buit: zij voerden twee edelen te paard met zich mee, en twee pelgrims te voet, en een koets vol dames met een zestal dienaren, die haar te voet en te paard vergezelden, en nog twee muilnierjongens die de caballero's bij zich hadden. De schildknapen namen hen in hun midden, en overwonnenen en overwinnaars bewaarden een diep stilzwijgen en wachtten tot de groote Roque Guinart zou spreken. Hij vroeg den edelen wie zij waren, waarheen zij gingen, en hoeveel geld zij bij zich hadden.

„Señor,” antwoordde een van hen, „wij zijn twee kapiteins van de Spaansche infanterie; onze compagnieën liggen in Napels, en wij zijn op weg om ons in te schepen aan boord van vier galeien, die naar men zegt in Barcelona liggen met orders voor Sicilië; wij bezitten omstreeks twee- of driehonderd schilden, waarmede wij naar ons gevoelen rijk en tevreden zijn, want de spreekwoordelijke armoede van den soldaat gedooft geen grooter schatten.”

Roque vroeg den pelgrims hetzelfde als den kapiteins, en kreeg ten antwoord dat zij zich wilden inschepen om naar Rome te gaan, en met hun beiden een zestig realen bezaten. Hij wilde ook weten wie er in de koets zat, waarheen zij ging, en hoeveel geld de dames bij

zich hadden, en een van de bereden knechten zeide:
„In de koets zit mijn meesteres Doña Guiomar de
Quiñones, de vrouw van den president van het vicariaat
van Napels ⁸⁾, met een dochttertje, een kamenier en een
dueña; wij, zes dienaren, vergezellen haar, en aan geld
is er zeshonderd schilden.”

„Zoodat we hier al negenhonderd schilden en zestig
realen hebben,” zei Roque Guinart; „mijn volk telt
omstreeks zestig man; zie maar eens hoeveel elk toe-
komt, want ik ben een slecht rekenmeester.”

Toen de struikroovers dit hoorden, riepen zij luid:
„Lang leve Roque Guinart, al zoeken de schraalhanzen
zijn ondergang!”

De kapiteins gaven blijk van hevige teleurstelling me-
vrouw de presidente was zeer terneergeslagen, en de
pelgrims waren al evenmin verheugd hun bezit in beslag
te zien genomen. Roque hield hen nog eenigen tijd in
spanning, maar hij wilde hen niet te lang in hun zorgen
laten, die men hun al een haakbusschot ver aanzag; en
zich tot de kapiteins wendende, zeide hij:

„Edele heeren kapiteins, het moge u behagen mij uit
hoffelijkheid zestig schilden te leenen, en mevrouw de
presidente tachtig, ten einde mijn troepen tevreden te
stellen, want de abt krijgt voorgezet al naar hij een
keel opzet, en ge kunt dan terstond uw tocht vrij en
ongehinderd vervolgen met een vrijgeleide dat ik u
geven zal opdat als u andere van mijn benden die ik
hier in de omstreken verdeeld heb ontmoet, zij u geen
afbreuk berokkenen; want het is niet mijn bedoeling
soldaten overlast aan te doen, zoomin als eenige vrouw,
en allerminst als het een voorname is.”

Er kwam geen einde aan de welgekozen bewoordingen
waarmede de kapiteins Roque dankten voor zijn hofte-

lijkheid en milddadigheid, want als zoodanig beschouwden zij het dat hij hun het eigen geld liet behouden. Señora Doña Guiomar de Quiñones wilde uit de koets komen om den grooten Roque voeten en handen te kussen; maar dat wilde hij in het geheel niet toestaan: integendeel, hij vroeg haar vergiffenis voor den overlast dien hij haar had aangedaan door de dringende verplichtingen van zijn verdorven beroep. Mevrouw de presidente gelastte een van haar dienaren op staanden voet de tachtig schilden die haar waren toegewezen uit te betalen, en de kapiteins hadden de zestig al betaald. De pelgrims maakten reeds aanstalten om al hun armoede te geven; maar Roque zei hun zich kalm te houden, en zich tot de zijnen wendend, zei hij: „Van deze schilden komen er elk twee toe, en er blijven er dan twintig over; tien daarvan worden aan deze pelgrims gegeven, en de andere tien aan dezen braven schildknaap ⁹⁾), opdat hij een goede herinnering aan dit avontuur bewaart.”

En nadat men hem schrijfgereedschap had gebracht, waarvan hij altijd voorzien was, gaf Roque hun een schriftelijk vrijgeleide voor de aanvoerders van zijn benden, nam afscheid van hen, en liet hen vrij gaan, vol bewondering over zijn nobel optreden, zijn flink postuur en vreemde handelwijze; zij hielden hem eer voor een Alexander den Groote dan voor een beruchten dief. Maar een van de schildknapen zei in een mengemoes van Gascoensch en Catalaansch:

„Die kapitein van ons heeft meer van een kloosterbroeder dan van een struikroover: en als hij nog eens zoo gul wil wezen, laat hij het dan zijn met zijn eigen geld en niet met het onze.”

De ongelukkige zei het niet zoo zacht, of Roque hoorde

het, trok het zwaard, en spleet hem bijkans het hoofd in tweeën, waarop hij zei:

„Zoo straf ik brutale praatvaars.”

Allen stonden ontsteld, maar niemand dorst hem een woord zeggen: zooveel ontzag hadden zij voor hem. Roque begaf zich een weinig ter zijde en schreef een brief aan een vriend te Barcelona, waarin hij hem liet weten dat de roemruchte Don Quichot van de Mancha bij hem vertoefde, de dolende ridder over wien zooveel verteld werd, en dat hij hem verzekeren kon dat hij de zotste en verstandigste man ter wereld was, en dat hij hem over vier dagen, namelijk op Sint-Jan ¹⁰⁾, midden op het strand zou afleveren, gewapend met al zijn wapenen, op Rossinant zijn paard, en zijn schildknaap Sancho op een ezel. Hij verzocht hem hiervan bericht te geven aan zijn vrienden de Niarro's, opdat zij zich met hem konden vermaken, en hij hoopte dat de Cadells hun vijanden dit genot niet zouden smaken ¹⁰⁾; hoewel dit onmogelijk was, omdat de zotternijen en verstandige woorden van Don Quichot en de grappen van zijn schildknaap Sancho Panza wel iedereen ter wereld moesten vermaken. Hij verzond dezen brief met een van zijn schildknapen, die zijn struikrooverspak verwisselde voor dat van een boer, in Barcelona wist te komen en den brief gaf aan wien hij hem geven moest.

AANTEKENINGEN

¹⁾ Sancho citeert het bekende woord van den Franschen avonturier Bertrand Duguesclin (1314—1380), die toen hij in 1369 Enrique van Trastamara hielp om diens broeder Pedro den Wreede, den koning van Kastilië, te verslaan en om het leven te brengen, zou gezegd hebben: „Ni

quito ni pongo rey; pero ayudo a mi señor" (ik zet geen koning af en ik stel geen koning aan; maar ik help mijn heer).

*) Deze twee verzen vormen het slot van een oude romance over de infantes de Lara, welke begint met de woorden

A cazar va don Rodrigo
y aun don Rodrigo de Lara.

Toen dan deze Don Rodrigo de Lara, die zijn zeven neven aan de mooren uitgeleverd had, er op uitgetrokken was om te gaan jagen, ontmoette hij den bastaard Mudarra González, den halfbroer van de infantes de Lara. Mudarra laat zijn oom niet den tijd om zijn wapens te halen, maar brengt hem op slag om het leven en wreekt aldus den dood van de zeven broeders, waarbij hij de in den tekst aangehaalde verzen uitspreekt:

Aquí morirás, traidor,
Enemigo de doña Sancha.

*) Inderdaad was in Cervantes' dagen de toestand in Catalonië van dien aard dat het groote aantal struikroovers een aanwijzing was dat men zich dichtbij de hoofdstad bevond.

*) Roque Guinart bedoelt niet *Osiris*, maar *Busiris*, een wreeden koning van Egypte, die de vreemdelingen die in zijn land kwamen aan Jupiter offerde.

*) Roque Guinart is een historische figuur: hij heette eigenlijk Pedro Rochaquinarda, een berucht Catalaansch rooverhoofdman, die in 1610 ongeveer tweehonderd mannen onder zijn bevelen had. Even onverschrokken als goedhartig genoot hij in geheel Spanje een groote populariteit. Aanvankelijk door den koning ter dood veroordeeld, werd hij ten slotte slechts verbannen naar Napels, waarheen hij met velen van zijn volgelingen scheepging in het jaar 1611. Zie over hem Luis María Soler y Terol, *Perot Roca Guinarda, Historia d'aquest bandoler: Il·lustració als capítols LX y LXI segona part, del „Quiot"*, Manresa 1909.

*) De naam Balbastro die hier weer eens opduikt — wij hebben hem ook ontmoet in het Eenendertigste Hoofdstuk van dit Tweede Deel — is in het geheel niet Catalaansch.

7) *Psalm XLII* : 8.

⁸⁾ Dit moet wel de president van een rechtbank geweest zijn, welke te Napels gevestigd was in een gebouw dat de *Vicaría* heette, en dat als rechtbank en gevangenis tegelijk dienst deed.

⁹⁾ Bedoeld is Sancho.

¹⁰⁾ 24 Juni.

¹¹⁾ De *Niarros* en de *Cadells*, aanvankelijk twee politieke partijen in Catalonië, waren ten langen leste ontaard in wat wij thans zouden noemen twee gangstersbenden, die niet alleen elkander op leven en dood bestreden, maar ook vreedzamen burgers het bestaan onveilig maakten.

EENENZESTIGSTE HOOFDSTUK

OVER HETGEEN DON QUICHOT OVERKWAM BIJ ZIJN INTOCHT
IN BARCELONA, BENEVENS ANDERE ZAKEN DIE EER WAAR
ZIJN DAN VERZONNEN

Drie dagen en drie nachten verbleef Don Quichot bij Roque, en al was hij er driehonderd jaar gebleven, hij zou nog altijd genoeg te bekijken en te bewonderen hebben gehad aan zijn wijze van leven. Met den dage-raad waren zij hier, tegen het noenmaal elders; soms vluchtten zij zonder te weten voor wien, soms zaten zij te wachten, zonder te weten op wat, zij sliepen met open oogen en onderbraken hun slaap om van de eene plaats naar de andere te trekken. Het was altijd weer ver-kenners uitzenden, wachtposten beluisteren en de lon-ten van de haakbussen aanblazen, al hadden zij er maar weinig, want bijna allen droegen vuursteenpistolen. Roque bracht de nachten ver van de zijnen door, in oorden en plaatsen waar zij niet weten konden dat hij was, want de vele plakكاتen die de onderkoning van Barcelona tegen zijn leven had uitgevaardigd hielden hem in onrust en vrees, en hij durfde niemand ver-trouwen uit angst dat zijn eigen menschen hem om het leven zouden brengen of aan de justitie uitleveren: een waarlijk ellendig en sloepend bestaan.

Eindelijk vertrokken Roque, Don Quichot en Sancho met nog zes schildknapen langs ongebaande wegen, langs geheime en onbekende paden naar Barcelona. Zij bereikten de reede op den vooravond van Sint-Jan ¹⁾, en toen Roque Don Quichot had omhelsd, en Sancho aan wien hij de tien schilden gaf die hij hem had beloofd maar nog niet gegeven, verliet hij hen nadat men

van weerskanten duizend hoffelijke beloften gewisseld had.

Roque verdween; Don Quichot bleef den dag afwachten, zooals hij was, te paard gezeten; en het duurde niet lang eer de bleeke Aurora het gelaat vertoonde op de wolkenbalkons van het oosten, en het gras opvroolijkte en de bloemen, in stee van het oor; hoewel op hetzelfde oogenblik ook het oor verlustigd werd door het geluid van vele schalmeien en pauken, rumoer van bellen en het geroep „uit den weg, uit den weg, maakt plaats, maakt plaats!” van voorloopers ²⁾ die uit de stad kwamen. Aurora maakte plaats voor de zon, die van aanschijn grooter dan een schild, langzaam opging van den lagen horizon.

Don Quichot en Sancho zagen rond: zij zagen de zee, die zij nog nimmer gezien hadden; zij vonden haar ontzagwekkend weidsch en groot, heel wat meer dan de meren van Ruidera die zij in de Mancha hadden gezien; zij zagen de galeien op de reede, die hun tenten streken en zich vertoonden vol wimpels en vaantjes, die wapperden op den wind en het water kusten of er langs scheerden, terwijl aan boord klaroenen, trompetten en schalmeien klonken, die dichtbij en veraf de lucht vervulden met liefelijk en krijgshaftig geluid. Daarop zetten zij zich in beweging en begonnen een spiegelgevecht op de kalme wateren, wat door een groot aantal ruiters die op prachtige paarden en in zwierige uniformen uit de stad kwamen aanrijden van hun kant op gelijke wijze beantwoord werd. De soldaten op de galeien onderhielden een loopend geschutvuur, dat door anderen op de muren en sterkten van de stad werd beantwoord; het zwaar geschut verscheurde de hemelen met geweldig geluid, waarop de jagersstukken der galeien antwoord

gaven. De lichte zee, het lachende land, de heldere lucht, af en toe verduisterd door den rook van het kanon, scheen allengs alle menschen vreugde in te blazen. En Sancho begreep maar niet hoe die groote gevaarten die zich op zee bewogen, zooveel voeten hadden.

Toen kwamen ook haastig, met geschreeuw, veldgeschrei en krijgsgejubel de heeren in uniformen aandraven op de plek waar Don Quichot verbaasd en verbluft te kijken stond, en een van hen, die door Roque verwittigd was⁸⁾, zeide met luider stem tot Don Quichot: „Welkom in deze stad, spiegel, baak, gids en leidstar der dolende ridderschap in al uw grootheid! Welkom, zeg ik, dappere Don Quichot van de Mancha, geenszins de valsche, de verdichte, de apocriefe dien men ons dezer dagen in leugenachtige histories vertoond heeft, maar de ware, trouwe en waarachtige, dien Cide Hamete Benengeli, de bloem der geschiedschrijvers ons beschreef.”

Don Quichot gaf geen antwoord, en de ruiters wachtten ook niet tot hij het gaf, maar zij wendden en keerden zich met de anderen die hen volgden zoo dat zij een dichten kring rondom Don Quichot vormden, die zich tot Sancho wendde en sprak:

„Deze heeren hebben ons opperbest herkend: ik wil wedden dat zij onze historie gelezen hebben, en zelfs die van den Aragonees die kortelings is gedrukt.”

De heer die Don Quichot had aangesproken wendde zich nogmaals tot hem, en zeide:

„Komt UEd. met ons mede, heer Don Quichot, want wij allen zijn uw dienaren, en groote vrienden van Roque Guinart.”

Waarop Don Quichot antwoordde:

„Zoo hoffelijkheden hoffelijkheden verwekken, heer rid-

der, is de uwe een dochter of zeer nauwe verwante van den grooten Roque. Voer mij waarheen gij verkiest; ik zal geen anderen wil hebben dan den uwen, en dat te meer zoo gij dien begeert te besteden in uw dienst." Met niet minder hoffelijke woorden antwoordde hem de edelman, en Don Quichot in hun midden nemende, reden zij met hem naar de stad op het geluid van pauken en schalmeien; en toen zij er binnenreden geviel het zoo dat de Booze, die al wat kwaad is beschikt, en de straatjongens die nog boozter zijn dan de Booze, binnendrongen in hun schare; en van twee dier brutale vlegels lichtte de een den staart van het grauwtje en de ander dien van Rossinant, en legde en stak daar een bos gaspeldoorn. De arme beesten voelden dadelijk deze nieuwe sporen, en toen de staarten daarop drukten deden zij de pijn dermate toenemen dat zij duizend capriolen maakten en hun berijders op den grond wierpen. Don Quichot, beschaamd en beleedigd, schoot toe en haastte zich de staartveeren van zijn arme dier weg te nemen, en Sancho die van zijn grauwtje. Het geleide van Don Quichot trachtte de brutaliteit der straatjongens te bestraffen, maar hoe was dat mogelijk? Zij verdwenen te midden van duizend andere die hen volgden.

Don Quichot en Sancho stegen weer op, en onder dezelfde toejuichingen en muziek bereikten zij het huis van hun gids, dat groot en voornaam was, kortom als dat van een rijk heer ⁴⁾, waar wij hem voorloopig zullen achterlaten, daar Cide Hamete het zoo begeert.

AANTEKENINGEN

- ¹⁾ Dus den 23sten Juni.
- ²⁾ D.w.z. loopers die voor een koets uittrokken om den weg vrij te maken.
- ³⁾ Het was Don Antonio Moreno, gelijk men in het Tweenzestigste Hoofdstuk zien zal. Men had zich verkleed omdat het de vooravond van Sint-Jan was.
- ⁴⁾ Roque Guinart hield er dus voortreffelijke relaties op na.

TWEEËNZESTIGSTE HOOFDSTUK

HETWELK HANDELT OVER HET AVONTUUR MET HET BE-
TOOVERDE HOOFD EN ANDERE BEUZELARIJEN DIE NIET
ONVERMELD MOGEN BLIJVEN

Don Quichots gastheer heette Don Antonio Moreno; hij was een rijk en bezadigd man en een vriend van eerzaam en aangenaam vermaak; en toen hij nu Don Quichot in zijn huis zag, begon hij iets te verzinnen om hem zijn dwaze streken op onschuldige wijze te doen vertoonen; want grappen die iemand leed doen zijn geen grappen, en geen tijdpassieering is dien naam waard als zij geschiedt ten nadeele van een medemensch. Het eerste wat hij deed was Don Quichot zijn wapenrusting te laten afleggen en hem in het nauwsluitend gemslederen pak dat wij reeds vele malen beschreven en geschilderd hebben, te doen verschijnen op een balkon dat uitzicht gaf op een der voornaamste straten van de stad, ten aanschouwen van alle menschen en straatjongens, die hem aangaapten of hij een aap was. De ruiters in feestelijk gewaad reden nogmaals voorbij alsof zij het alleen hadden aangetrokken voor hem en niet om dien feestdag op te luisteren, en Sancho was in zijn allerbeste luim, want het scheen hem, hij wist niet hoe, dat hij een bruiloft van Camacho, een huis als van Don Diego de Miranda en een kasteel als van den hertog gevonden had.

Dien dag aten er bij Don Antonio eenige vrienden en allen eerden en behandelden Don Quichot als dolend ridder, waardoor hij opgeblazen en hoovaardig als hij was, van vreugde niet wist hoe hij het had. De geestigheden van Sancho waren zoo talrijk dat alle dienaren

van den huize en ook alle overigen die hem aanhoorden, aan zijn lippen hingen. En toen zij aan tafel zaten, zei Don Antonio tegen Sancho:

„Wij hebben hier vernomen, brave Sancho, dat gij zoo verzot zijt op kippeborst in zoete saus en gekruide gehaktballetjes, dat gij ze als ge ze niet opkunt, in uw borstzak bewaart voor den volgenden dag ¹⁾”.

„Neen, heer, dat is niet waar,” antwoordde Sancho; „want ik ben eer proper dan gulzig, en mijnheer Don Quichot, hier aanwezig, weet wel dat wij met zijn beiden acht dagen leven van een handvol eikels of noten. De waarheid is dat als het me eens overkomt dat ze mij het koetje geven, ik kom aanloopen met het touw; ik wil maar zeggen dat ik eet wat ze me geven en ik neem de gelegenheid waar als ik ze krijg; maar wie ook maar waagt te beweren dat ik een vreetzak ben en niet proper, die kan zich voor gezegd houden dat hij het niet bij het rechte eind heeft, en ik zou nog heel wat anders zeggen ²⁾ als ik geen ontzag had voor de achtbare heeren die hier aan tafel zitten.”

„Ja, waarlijk,” sprak Don Quichot; „de gematigdheid en properheid waarmede Sancho eet verdienen in bronzen platen geschreven en gegriffeld te staan, opdat zij in de toekomstige eeuwen eeuwiglijk herdacht zullen worden. Weliswaar heeft hij als hij hongerig is iets vraatzuchtigs over zich, omdat hij schielijk eet en met vollen mond kauwt; maar de properheid houdt hij altijd hoog in eere, en toen hij gouverneur was leerde hij zoo keurig eten dat hij druiven met een vork at, en zelfs granaatpitten.”

„Wat?” vroeg Don Antonio. „Is Sancho gouverneur geweest?”

„Jawel,” antwoordde Sancho, „en van een eiland ge-

naamd Barataria. Tien dagen heb ik het naar hartelust geregeerd, en al dien tijd heb ik geen rust gekend en op alle regeerderij ter wereld leeren neerzien; ik ben er van afgekomen door op de vlucht te gaan, en toen viel ik in een hol, en dacht dat ik dood was; en alleen door een wonder ben ik er levend afgekomen.”

Don Quichot verhaalde daarop omstandig alle wederwaardigheden van Sancho's gouverneurschap, waarmede hij den toehoorders een groot genot bereidde.

Toen de tafel was afgenomen nam Don Antonio Don Quichot bij de hand en leidde hem naar een afgelegen vertrek, waar geen enkel meubel stond dan alleen een tafel die wel van jaspis leek en steunde op een voet van hetzelfde en waarop een bronzen borstbeeld stond in den trant van de koppen der Romeinsche keizers, en dat wel van brons scheen. Don Antonio ging met Don Quichot het gansche vertrek rond, waarbij zij vele malen om de tafel liepen, en zeide toen:

„Señor Don Quichot, nu ik zeker ben dat niemand ons kan hooren of beluisteren en dat de deur is gesloten, zal ik UEd. een van de zeldzaamste avonturen of liever gezegd vreemdsoortige zaken verhalen die men verzinnen kan, op voorwaarde dat wat ik UEd. zeg zal worden verborgen in de diepste diepten der stilzwijgendheid.”

„Dat zweer ik,” antwoordde Don Quichot, „en tot meerdere zekerheid zal ik er een zerk op leggen; want UEd. moet weten, señor Don Antonio — hij kende zijn naam reeds — dat ge spreekt tot een man die al heeft hij ooren om te hooren, geen tong heeft om te spreken, zoodat UEd. gerustelijk al wat u op het hart heeft in het mijne kan overstorten en zeker zijn dat u het in de afgronden der stilte heeft geworpen.”

„In vertrouwen op deze belofte,” antwoordde Don Antonio, „hoop ik UEd. verbaasd te doen staan over wat u zult hooren en zien, en mij zelf eenigen troost te verschaffen in de verdrietelijkheden die het mij geeft dat ik niemand heb wien ik mijn geheimen kan mededeelen, die niet van een aard zijn om ze aan ieder toe te vertrouwen.”

Don Quichot was nieuwsgierig en wachtte af wat het einde zou zijn van zooveel omhaal. Don Antonio greep zijn hand en streek er mee over den bronzen kop, en over de geheele tafel, en over het voetstuk van jaspis waarop zij stond, en zeide:

„Dit hoofd, señor Don Quichot, werd gemaakt en vervaardigd door een van de grootste tovenaars en heksenmeesters die de wereld ooit zag, als ik het wel heb een Pool van geboorte en een leerling van den befaamden Escotillo ³⁾, van wien men zooveel wonderen verhaalt; tijdens zijn verblijf in mijn huis maakte hij mij voor de som van duizend schilden dezen kop, die de eigenschap en de wonderdadige kracht bezit antwoord te geven op alle dingen die hem aan het oor worden gevraagd. Hij ontwierp zijn teekens, trok figuren, schoot de sterren, hield rekening met de streken van het kompas, en bracht hem ten slotte tot de volmaaktheid die wij morgen zullen zien; want des Vrijdags is hij stom en daar het dat vandaag is moet hij ons wel doen wachten tot morgen. In dien tusschentijd kunt UEd. zich voorbereiden op wat u wilt vragen, en ik weet bijonderfinding dat hij de waarheid zegt in alles wat hij antwoordt.”

Don Quichot was verbaasd over de wonderdadige krachten en eigenschappen van den kop, en geneigd Don Antonio geen geloof te schenken; maar nu hij wist

binnen hoe korten tijd hij de proef kon nemen, achtte hij het beter alleen te zeggen dat hij hem dankbaar was voor de openbaring van zulk een groot geheim. Zij verlieten de kamer, Don Antonio sloot de deur met een sleutel, en zij begaven zich naar de zaal waar zich de andere heeren bevonden. Middelerwijl had Sancho hun vele avonturen en wederwaardigheden verteld die zijn meester waren overkomen.

Dien middag noopten zij Don Quichot een rit te maken, niet in zijn wapenrusting, maar in alledaagsche kleedij, gehuld in een langen wijden mantel van rood laken, die in dien tijd van het jaar den wintervorst zelf zou hebben doen zweeten. Zij gaven hun dienaren bevel Sancho zoo bezig te houden, dat zij hem thuis hielden. Don Quichot reed niet op Rossinant, maar op een grooten muilezel, met rustigen tred en zeer fraai getuigd. Zij deden hem den mantel om en op zijn rug hechte men zonder dat hij het merkte een perkament waarop met groote letters geschreven stond: „*Dit is Don Quichot van de Mancha*”. Zoodra de rit begon trok het opschrift de aandacht van allen die naar hem keken, en daar zij hardop lazen: „Dit is Don Quichot van de Mancha”, was Don Quichot verwonderd te zien dat allen die hem zagen zijn naam noemden en hem kenden; en zich tot Don Antonio wendende, die naast hem reed, sprak hij:

„Welk een groot voorrecht brengt de dolende ridderschap toch met zich mede: zij maakt hem die haar belijdt bekend en vermaard over alle grenzen der aarde; want zie, mijnheer Don Antonio, zelfs de straatjeugd dezer stad kent mij, zonder dat zij mij ooit heeft gezien.”

„Zoo is het, mijnheer Don Quichot,” antwoordde Don Antonio; „verdienste kan evenmin onbekend

blijven als vuur verborgen of geheim; en de verdienste welke wordt verworven door het beroep der wapenen prijkt en schittert boven alle andere."

Het geschiedde nu dat toen Don Quichot onder de reeds vermelde toejuichingen voortreed, een Kastiliaan die het plakkaat op zijn rug las, de stem verhief en zeide: „Haal u de duivel, zijt gij Don Quichot van de Mancha? Hoe zijt gij zoo ver gekomen zonder te bezwijken onder al de stokslagen die u op den rug zijn neergedaald? Ge zijt gek, en als ge nog op uw eentje en binnen uw eigen muren krankzinnig waart, was het zoo erg niet; maar ge zijt in staat allen die met u omgaan en verkeeren tot gekken en dwazen te maken; kijk maar eens naar de heeren van uw gezelschap. Keer terug naar huis, gek, en zorg voor uw geld en goed en uw vrouw en kinderen, en laat af van al de ijdelheden die u het verstand verkankeren en de hersenen uitmergelen."

„Ga uws weegs, vriend," zei Don Antonio, „en geef geen raad aan wie er u niet om vraagt. Mijnheer Don Quichot is ten volle bij zijn verstand, wij die hem vergezellen zijn geen dwazen, en de deugd behoort te worden geëerd waar men haar vindt; loop naar den duivel en steek uw neus niet ongevraagd in andermans zaken."

„Bij God, UEd. heeft gelijk," antwoordde de Kastiliaan; „want dezen braven man raad geven beteekent de verzenen tegen de prikkels slaan; maar met dat al begroot het mij dat het goed verstand dat deze gek naar men zegt in alle dingen bezit, hem wegvloeit door de open wonde van zijn dolende ridderschap; en moge de vervloeking die UEd. uitsprak neerkomen op mij en al mijn nageslacht als ik van heden af aan nog ooit iemand raad geef, al vraagt hij er mij ook om, en al word ik nog ouder dan Methusalem."

De gever van goeden raad ging heen, de rit werd voortgezet, maar het opdringen van de straatjeugd en van al het volk dat het opschrift las was zoo hevig dat Don Antonio het van zijn rug moest nemen, alsof hij er iets anders afhaalde.

De avond viel, en zij keerden naar huis terug; er was een avondpartij, want de vrouw van Don Antonio, een voorname en opgewekte, schoone en schrandere dame, had haar vriendinnen uitgenoodigd haar gast eer te komen bewijzen en te genieten van zijn ongehoorde dwaasheden. Zij verschenen, men diende een rijken maaltijd op en de partij begon omstreeks tien uur des avonds. Onder deze dames waren er twee van schelmschen aard en zeer spotziek, en hoewel hoogst eerzaam, toch vrijmoedig in onschuldige grappen. Zij waren zoo onvermoeid om Don Quichot ten dans te vragen dat zij hem niet alleen het lichaam, maar ook de ziel vermoelden. Het was de moeite waard de gedaante van Don Quichot te zien, lang, kaarsrecht, mager en vaal als hij was, eng geregen in zijn nauwsluitend gewaad, onhandig, en vooral gansch niet vlug ter been. De dametjes maakten hem als steelsgewijze het hof, en hij van zijn kant wees haar eveneens steelsgewijze af; maar toen hij zag dat haar verliefde betuigingen aanhielden, verhief hij de stem en sprak:

„*Fugite, partes adversae* ⁴⁾! Vlucht henen, onwelkome gedachten! Tracht het zelf te klaren met uwe begeerten, dames; want zij die koningin is over de mijne, de weergalooze Dulcinea van El Toboso, gedooft niet dat andere dan de hare mij onderwerpen en overheerschen.”

En met die woorden ging hij midden in de zaal op den grond zitten, gebroken en doodvermoeid van zooveel beoefening der danskunst. Don Antonio deed hem op-

tillen en naar bed brengen, en de eerste die hem hielp was Sancho, die tot hem zei:

„Wat hier en ginder, mijnheer onze baas, daar hebt ge een leelijken dans gedanst! Denkt u soms dat alle wakkere helden dansen kunnen en alle dolende ridders bokkesprongen maken? Als u dat denkt is u er leelijk naast: menig mensch zou het eer wagen een reus af te maken dan een capriool te slaan. Als het nou nog om boerendansen ging, dan kon ik het van u overnemen, want dat kan ik als de beste; maar de deftige dansen daar kan ik geen zier van.”

Met deze en andere woorden maakte Sancho al de gasten van het feest aan het lachen, en daarna bracht hij zijn heer naar bed, waar hij hem goed inbakerde, opdat hij terdege zou zweeten na het koude figuur dat hij geslagen had met zijn dans.

De volgende dag leek Don Antonio geschikt om de proef te nemen met het betooverde hoofd en hij sloot zich met Don Quichot, Sancho en nog twee vrienden, en de twee dames die Don Quichot op het bal ten val hadden gebracht en die dienzelfden nacht bij Don Antonio's vrouw waren gebleven, in het vertrek op waar het hoofd stond. Hij vertelde hun wat het vermocht, droeg hun geheimhouding op en zeide hun dat het de eerste dag was waarop de geheime kracht van het betooverde hoofd beproefd zou worden. Behalve Don Antonio's beide vrienden kende niemand het geheim van de betoovering; en indien Don Antonio het niet eerst aan zijn vrienden had geopenbaard, zouden ook zij stellig even verbaasd zijn geweest als de anderen: zoo kunstig en bekwaam was het hoofd gemaakt.

De eerste die op het oor van het hoofd toetrad, was

Don Antonio zelf; en hij zeide zachtjes, maar zoo dat hij door allen werd verstaan:

„Hoofd, bij de wonderdadige kracht die in u is besloten, welke zijn de gedachten die ik op het oogenblik bezit?”

En de kop antwoordde hem, zonder de lippen te bewegen, met een zoo duidelijke en verstaanbare stem dat zij door allen gehoord werd, de volgende woorden:

„Ik oordeel niet over gedachten.”

Toen zij dit hoorden stonden allen versteld, te meer omdat zij zagen dat er in het geheele vertrek, noch nabij de tafel eenig menschelijk wezen was dat antwoord kon geven.

„Met hoevelen zijn wij hier?” vroeg Don Antonio weer.

En hij kreeg in denzelfden trant zachtjes ten antwoord:

„Gij zijt hier met uw vrouw, met twee vrienden van u en twee vriendinnen van haar, en een roemrucht ridder genaamd Don Quichot van de Mancha, en zijn schildknaap die den naam draagt van Sancho Panza.”

Dit verbaasde hen eerst recht; dit deed allen eerst waarlijk de haren te berge rijzen van louter schrik! Don Antonio trad een weinig ter zijde van het hoofd, en zei:

„Dit bewijst mij genoeg dat ik niet bedrogen werd door hem die u voor mij maakte, alwetend hoofd, sprekend hoofd, antwoordend hoofd, wonderbaarlijk hoofd! Laat thans een ander nader treden en vragen wat hij wil.”

En daar vrouwen gemeenlijk haastig en nieuwsgierig zijn, was de eerste die nader trad een van de twee vriendinnen van Don Antonio's vrouw, en zij vroeg:

„Hoofd, zeg mij, wat ik moet doen om zeer schoon te zijn?”

En zij kreeg ten antwoord:

„Wees zeer eerzaam.”

„Ik vraag u niet meer,” zei de vraagster.

Haar vriendin trad naar voren en zeide:
 „Hoofd, ik wilde weten of mijn man mij liefheeft of niet.”
 En zij kreeg ten antwoord:
 „Zie, hoe hij jegens u handelt en ge zult het weten.”
 De gehuwde vrouw trad ter zijde, en zei:
 „Dat had ik niet behoeven te vragen; want inderdaad wat men doet geeft te kennen hoe men gezind is.”
 Terstond daarop trad een van de beide vrienden van Don Antonio naar voren en vroeg:
 „Wie ben ik?”
 En het antwoord was:
 „Dat weet gij zelf wel.”
 „Dat vraag ik u niet,” antwoordde de caballero, „ik vraag of gij het weet.”
 „Ja, ik ken u,” was het antwoord, „ge zijt Don Pedro Noriz.”
 „Meer begeer ik niet te weten, hoofd, want dat is voldoende om te begrijpen dat ge alles weet.”
 En nadat hij ter zijde was getreden, kwam de andere vriend naderbij en vroeg:
 „Hoofd, zeg mij, welke verlangens mijn oudste zoon koestert.”
 „Ik heb al gezegd,” werd hem geantwoord, „dat ik niet oordeel over verlangens; maar toch kan ik u wel zeggen dat uw zoon verlangt u te begraven.”
 „Dat beteekent zooveel,” zei de caballero, „als wat ik met eigen oogen zie, wijs ik met den vinger aan!”
 En hij vroeg niet meer. De vrouw van Don Antonio trad naderbij en zeide:
 „Hoofd, ik weet niet wat ik u vragen moet; ik zou alleen willen weten of ik mijn braven echtgenoot nog vele jaren behouden mag.”

En zij kreeg ten antwoord:

„Ja, dat moogt gij, want zijn gezondheid en matigheid beloven vele jaren levens, waar velen het verkorten door onmatigheid.”

Terstond daarop trad Don Quichot naderbij en vroeg: „Zeg mij, gij die antwoord geeft: was het waarheid of droom wat ik verhaalde dat mij in de grot van Montesinos overkwam? Zal Sancho mijn schildknaap zich waarlijk geeselen? Zal Dulcinea onttooverd worden?” „Wat de grot betreft,” luidde het antwoord, „valt er veel te zeggen: daar steekt van alles in; de geeselslagen van Sancho zullen langzaam komen, en de onttoovering van Dulcinea zal tot een gelukkig einde worden gebracht.”

„Meer wensch ik niet te weten,” sprak Don Quichot; „want als ik Dulcinea onttooverd zie, zal ik mij voelen of ik overstelpt word door al het geluk dat ik maar kan verlangen.”

De laatste vrager was Sancho, en hij vroeg:

„Hoofd, krijg ik soms nog eens een gouverneurschap? Raak ik dit armetierig bestaan van schildknaap nog kwijt? Zal ik mijn vrouw en kinderen weerzien?”

En het antwoord luidde:

„Gij zult gouverneur wezen in uw eigen huis; als ge er terugkeert, zult ge uw vrouw en kinderen weerzien; en als ge niet langer dient, zult ge niet langer schildknaap zijn.”

„Bij God, die is goed!” zei Sancho Panza. „Dat had ik me zelf wel kunnen vertellen. Pero Grullo de profeet had er niet meer van weten te zeggen ⁵⁾!”

„Ezel,” zei Don Quichot, „wat wil je dán dat men je antwoordt? Is het al niet fraai genoeg dat de antwoorden die dit hoofd geeft, slaan op hetgeen men het vraagt?”

„Jawel,” antwoordde Sancho; „maar ik had liever gewild dat hij zich nader had verklaard en mij wat meer had verteld.”

Daarmede kwam er een eind aan de vragen en antwoorden, maar geen aan de verbazing waarin allen verkeerden, behalve de twee vrienden van Don Antonio, die van het geval wisten. Hetwelk Cide Hamete Benengeli terstond daarop wenschte te verklaren, ten einde de wereld niet langer in spanning te laten, en in het geloof dat er het een of ander bovennatuurlijk en buitengemeen mysterie aan het hoofd was verbonden. En daarom verzekert hij dat Don Antonio Moreno, naar het voorbeeld van een anderen kop dien hij te Madrid had gezien en die gemaakt was door een beeldsnijder, dezen in zijn eigen huis had laten maken tot zijn vermaak en om onwetende lieden verstoeld te doen staan. En dit toestel was op de volgende wijze vervaardigd: het blad van de tafel was van hout, maar jaspiskleurig geschilderd en gepolijst; het voetstuk was van dezelfde makelij, en rustte op vier uitstekende adelaarsklauwen om het gewicht beter te dragen. Het hoofd, dat een borstbeeld of beeltenis van een Romeinsch keizer geleeke, en de kleur had van brons, was geheel en al hol, evenals het blad van de tafel, waarop het zoo precies paste dat men geen spoor van een voeg of naad zag. Het voetstuk van de tafel was hol, evenals de borst en de keel van het hoofd, en dit alles stond in verbinding met een ander vertrek dat onder de kamer met het hoofd was gelegen. Door de gansche holte van het voetstuk, de tafel, de keel en de borst van het borstbeeld liep een blikken buis, die zeer nauwkeurig was aangebracht en door niemand gezien kon worden. In de kamer beneden de bovenkamer nam degeen plaats die antwoord moest geven, met den mond

vlak bij de buis, zoodat de stem als door een spreek-trompet van boven naar beneden en van beneden naar boven ging, en de woorden helder en duidelijk te hooren waren, en op deze wijze was het niet mogelijk het bedrog te ontdekken. Een neef van Don Antonio, een schrander en listig student, was de antwoorder, en toen zijn oom hem op de hoogte had gebracht omtrent degenen die dien dag met hem in het vertrek met het hoofd zouden komen, viel het hem niet zwaar om snel en juist de eerste vraag te beantwoorden; op de overige antwoordde hij met gissingen, en schrander als hij was, op schrandere wijze. Maar Cide Hamete vertelt nog meer: een tien- of twaalfstal dagen lang deed dit wonderbaarlijke kunststuk zijn werk, maar toen het in de stad bekend werd dat Don Antonio een betooverden kop in zijn huis had, die antwoordde aan ieder die hem iets vroeg, gaf hij uit vrees dat het den waakzamen schildwachten van ons geloof ter oore mocht komen, het geval aan bij de heeren inquisiteurs, die hem bevalen het te doen verdwijnen en er niet mee voort te gaan, opdat het domme volk er geen aanstoot aan zou nemen; maar naar de meening van Don Quichot en Sancho Panza bleef het hoofd betooverd en in staat antwoord te geven, al was het dan meer tot tevredenheid van Don Quichot dan van Sancho.

De heeren van de stad verordineerden, ten einde Don Antonio ter wille te zijn en Don Quichot te eeren en hem tevens gelegenheid te geven zijn dwaasheden te vertoonen, dat er over zes dagen een ringstekerij gegeven zou worden, die echter niet doorging om de reden die hierna zal worden vermeld.

Don Quichot kreeg lust eens in allen eenvoud in de stad te gaan wandelen, beducht als hij was dat als hij

te paard ging de straatjeugd hem achterna zou loopen, en daarom gingen hij en Sancho, met nog twee knechts die Don Antonio hem meegaf, uit op een wandeling. En zoo geschiedde het dat toen zij door een der straten liepen, Don Quichot opkeek en boven een deur met zeer groote letters zag staan: „*Hier drukt men boeken*,” wat hem veel genoegen deed, want hij had nog nooit een drukkerij gezien en wilde wel eens weten hoe ze er uitzag. Hij trad er met zijn gansche gezelschap binnen en zag hoe men hier afdrukte, daar corrigeerde, ginds zette, elders revideerde: om kort te gaan alles wat men in groote drukkerijen kan zien. Don Quichot trad op een zetkast toe en vroeg waarmee ze bezig waren; de arbeiders lichtten hem in, hij stond verbaasd en liep verder. Hij trad op een anderen zetter toe en vroeg dezen wat hij deed. De werkman antwoordde: „Señor, deze heer hier,” en hij wees hem een man aan met een indrukwekkend en ernstig uiterlijk, „heeft een Toscaansch boek in het Kastiliaansch vertaald, en ik ben nu bezig het voor hem te zetten om het persklaar te maken.”

„Welken titel heeft het boek?” vroeg Don Quichot. Waarop de auteur antwoordde: „Señor, het boek heet in het Toscaansch *Le Bagattelle*.”

„En wat wil *le bagattelle* in ons Kastiliaansch zeggen?” vroeg Don Quichot.

„*Le bagattelle*,” zeide de auteur, „is alsof wij in het Kastiliaansch zouden zeggen *los juguetes* ⁶⁾, en ofschoon dit boek bescheiden van naam is, behelst en bevat het veel goeds en degelijks.”

„Ik ken wel een weinig Toscaansch,” zei Don Quichot, „en ik laat er mij op voorstaan eenige stanzen van Ariosto te kunnen zingen. Maar zegt UEd. mij eens,

señor — en ik vraag dit niet omdat ik UEds. bekwaamheid wil beproeven, maar louter uit belangstelling —: heeft u in dit boek wel een keer het woord *piñata* ontmoet?”

„Ja, herhaaldelijk,” antwoordde de auteur.

„En hoe vertaalt UEd. dat in het Kastiliaansch?” vroeg Don Quichot.

„Hoe zou ik het anders vertalen,” hernam de auteur, „dan met *olla*?”

„Potsbloed, wat is UEd. knap in de Toscaansche taal!” zei Don Quichot. „Ik wil er iets liefs om verwedden dat waar het in het Toscaansch luidt *piace*, UEd. in het Kastiliaansch *place* zegt, en waar het *più* luidt, zegt u *más*, en het *su* vertaalt u met *arriba* en het *giù* met *abajo*?”

„Ja, zeer zeker,” zei de auteur, „want dat zijn de juiste bewoordingen.”

„Ik zou durven zweren,” zei Don Quichot, „dat UEd. niet eens vermaard is in de wereld, die bloeienden geesten en prijzenswaardigen werken steeds hun loon onthoudt. Hoeveel bekwaamheden gaan er toch verloren! Hoeveel talenten worden achterafgezet! Hoeveel verdiensten verwaarloosd! En toch wil het mij voorkomen dat een vertaling van de eene taal in de andere, mits niet uit de koninginnen der talen, de Grieksche en de Latijnsche, is alsof men Vlaamsche wandtapijten aan de keerzijde ziet: men kan de patronen wel onderscheiden, maar zij zijn verborgen onder de draden die ze onduidelijk maken, en men ziet ze niet met de gaafheid en glans van de voorzijde; het vertalen uit licht bevattelijke talen vergt noch vernuft noch rijke woordenkeus, evenmin als die gevegd worden van iemand die een tekst overneemt en van het eene papier op het andere kopieert.

Ik wil daarmee niet beweren dat de arbeid van het vertalen geen lof verdient; want de mensch kan zich met erger dingen bezighouden, die hem minder profijt opleveren. En ik zonder hier twee roemruchte vertalers uit: Dr. Cristóbal de Figueroa ⁸⁾ met zijn *Pastor Fido*, en Juan de Jáuriqui ⁹⁾ met zijn *Aminta*, waarin zij zoo gelukkig slaagden dat men kan twijfelen wat de vertaling is en wat het oorspronkelijk. Maar zegt UEd. mij eens: wordt dit boek voor uw rekening gedrukt of heeft u het privilege reeds aan een boekhandelaar verkocht?"

„Ik druk het voor eigen rekening,” antwoordde de beschrijver, „en ik hoop niet minder dan duizend dukaten te verdienen met dezen eersten druk, die twee duizend exemplaren zal tellen en tegen zes realen per stuk in een ommezien verkocht zal zijn.”

„Dat heeft UEd. aardig uitgerekend!” antwoordde Don Quichot. „Het is wel duidelijk dat u de kuiperijen van de drukkers niet kent en hoe zij elkander den bal toespelen. Ik verzeker u dat wanneer u zich belast ziet met twee duizend exemplaren, u er zoo onder gebukt zult gaan dat u er van schrikken zult, en te meer als het boek niet van het gewone slag is en in het geheel niet gepeperd.”

„En wat wil UEd. dan?” vroeg de auteur. „Dat ik het aan een boekhandelaar geef die mij drie maravedí's voor het privilege betaalt, en dan nog denkt dat hij mij een gunst bewijst? Ik laat mijn boeken niet drukken om roem in de wereld te verwerven; ik ben er al bekend door mijn werken: ik begeer winst, want daarzonder is de goede naam geen duit waard.”

„God geve UEd. voorspoed,” antwoordde Don Quichot. En hij ging verder, naar een andere zetkast,

waar hij zag dat men bezig was een vel van een boek te corrigeeren dat tot titel had *Luz del alma*¹⁰⁾; en zoo-
dra hij het zag, zei hij:

Boeken als deze verdienen het meest gedrukt te worden al bestaan er heel wat van dit slag, want de zondaren zijn velen en er zijn eindelooze lichten noodig voor zoovelen die in duisternis leven."

Hij liep verder en zag dat men ook bezig was de proeven te corrigeeren van een ander boek; en toen hij naar den titel vroeg, kreeg hij ten antwoord dat dit het *Tweede Deel van den Geestrijken Ridder Don Quichot van de Mancha* heette, geschreven door een zeker iemand uit Tordesillas.

„Van dit boek heb ik reeds vernomen," zei Don Quichot, „en wis en waarachtig en bij mijn geweten, ik dacht dat het reeds lang was verbrand en tot stof en asch vergaan vanwege zijn onbeschaamde opdringerigheid; maar voor hem zal Sint-Maarten wel komen, als voor ieder varken¹¹⁾; want verzonnen historiën zijn slechts goed en verpoozend naarmate zij de waarheid benaderen of wat daarop lijkt, en de ware zijn te beter naarmate ze waarder zijn."

En met die woorden verliet hij de drukkerij, met alle teekenen van ergernis. Nog dienzelfden dag maakte Don Antonio het in orde om hem de galeien te laten zien die op de reede lagen, tot groote vreugde van Sancho, die er nog nooit van zijn leven een had gezien. Don Antonio verwittigde den schout-bij-nacht van de galeien dat hij ze dien middag zou komen bezichtigen met een gast, den roemruchten Don Quichot van de Mancha, van wien de schout-bij-nacht evenals alle inwoners van de stad reeds had vernomen, en wat hem daar over-

kwam zal verteld worden in het volgend hoofdstuk.

AANTEKENINGEN

¹⁾ Don Antonio doelt hier niet op een passage uit Cervantes' „Quijote”, maar op een uit dien van Avellaneda (Twaalfde Hoofdstuk).

²⁾ D.w.z. „ik zou willen beweren dat hij liegt”, een woord dat Sancho uit eerbied voor de aanwezigen niet gebruikt. Vgl. het Vierde Hoofdstuk van het Eerste Deel, aantekening 1, waar Juan Haldudo zich niet ontziet in Don Quichots aanwezigheid het werkwoord *mentir* te bezigen.

³⁾ Er zijn verschillende astrologen en tovenaars bekend die Escotillo of Escoto heetten. Met den Escotillo in onzen tekst kan bedoeld zijn een vermaard astroloog uit Parma, die in de Nederlanden leefde tijdens de landvoogdij van Parma.

⁴⁾ Deze woorden zijn ontleend aan de formule der duivelbezweering, waarbij de priester beide handen op den van den duivel bezetene legt en de woorden uitspreekt: „Ecce crucem Domini; *fugite, partes adversae*, vivit leo de tribu Juda”.

⁵⁾ Pero Grullo is de Spaansche Monsieur La Palisse. Zijn uitspraken noemen de Spanjaarden *perogrulladas*, d.w.z. waarheden als koeien. Van Pero Grullo wordt verteld dat „a la mano cerrada llamaba puño” (hij de gesloten hand een vuist noemde).

⁶⁾ *Los juguetes* = beuzelarijen.

⁷⁾ Voor den lezer die Spaansch noch Italiaansch kent, zij er op gewezen dat Don Quichot een loopje met dezen vertaler neemt; het is hetzelfde of hij hem prees omdat hij „le couteau de mon frère est sur la table” vertaald had met „het mes van mijn broeder is op de tafel”.

⁸⁾ Cristóbal Suárez de Figueroa (1571?—1645?) had zijn vertaling van Battista Guarini's *Pastor Fido* te Napels uitgegeven in het jaar 1602. Zie J. P. Wickersham Crawford, *The Life and Works of Cristóbal Suarez de Figueroa*, Philadelphia 1907, p. 23.

⁹⁾ Juan de Jáurigui (1583—1641), een Sevillaansch dichter en schilder, vertaalde te Rome Tasso's *Aminta*, waar de vertaling in 1607 het licht zag. Jáuregui vervaardigde het eenige authentieke portret van Cervantes dat wij kennen en dat thans in het bezit is van de Koninklijke Spaansche Academie te Madrid. Zie over dit portret onze Inleiding, p. XXVII.

¹⁰⁾ Met dit werk wordt bedoeld *Luz del alma christiana contra la ceguedad y ignorancia . . .* door Fray Felipe de Meneses, Sevilla 1555. Het is herhaaldelijk herdrukt, maar voor zoover men weet, nimmer te Barcelona.

¹¹⁾ 11 November: de slachttijd van de varkens.

DRIEËNZESTIGSTE HOOFDSTUK

HOE SLECHT HET SANCHE VERGING BIJ HET BEZOEK OP
DE GALEIEN, EN HET VREEMDE AVONTUUR VAN DE SCHOONE
MOORSCHÉ

Don Quichot moest veel nadenken over het antwoord van het betooverde hoofd; het kwam hem niet in den zin dat het bedrog was en hij dacht alleen aan de belofte van Dulcinea's onttoovering, die hij thans voor zeker hield. Dat joeg hem steeds weer door den geest en hij verheugde zich in stilte, overtuigd dat het weldra in vervulling zou gaan; en wat Sancho betreft, hoewel hij zooals gezegd werd een afschuw had gekregen van het gouverneurschap, toch verlangde hij er nog altijd naar weer te bevelen en gehoorzaamd te worden; want deze ellende brengt het bevelen met zich mede, ook al is het in scherts.

Maar kort en goed, dien middag begaven Don Antonio Moreno hun gastheer en zijn beide vrienden zich met Don Quichot en Sancho naar de galeien. De schout-bij-nacht was reeds verwittigd van zijn goed fortuin twee zoo vermaarde mannen als Don Quichot en Sancho te ontmoeten; en nauwelijks waren zij aan de kade, of alle galeien streken haar tenten ¹⁾, de trompetten bliezen, een sloep, voorzien van rijke tapijten en kussens van karmozijnrood fluweel werd gestreken; toen Don Quichot er in stapte, loste het vlaggeschip saluutschoten en de andere galeien deden hetzelfde, en toen Don Quichot de stuurboordstatietrap opging, begroette al het volk hem gelijk het gebruik is wanneer hoog bezoek aan boord komt, met het driewerf geroep van „Hoe, hoe, hoe ²⁾!” De schout-bij-nacht, die een

edelman uit Valencia was, reikte hem de hand en omhelsde Don Quichot met de woorden:

„Dezen dag zal ik merken met een witten steen, want het is een van de beste die ik ooit mocht beleven, daar ik señor Don Quichot van de Mancha ontmoet; tijd en teeken die ons toonen dat in hem alle moed der dolende ridderschap ligt besloten en bevat”.

Don Quichot, hoogelijk gevestigd zich zoo te zien bejegend als een groot heer, antwoordde hem niet minder hoffelijk. Allen begaven zich naar het achterschip, dat fraai versierd was, en namen plaats op de banken aan de verschansing; de bootsman liep tusschen de beide rijen roeiers door en gaf een signaal met de fluit dat het volk zijn kleeën moest uitgooien, hetgeen in een oogwenk geschiedde ³⁾. Toen hij zooveel mannen spiernaakt zag, stond Sancho verbouwereerd, en nog meer toen hij de zonnetent ⁴⁾ zoo snel zag tuigen dat het hem duivelswerk leek; maar dit alles was nog maar zoetekoek en suikergoed bij wat ik thans zal verhalen. Sancho zat op het achterdek, naast den gardiaan ⁵⁾ rechts, die van te voren op de hoogte was gebracht en Sancho vastgreep, in zijn armen tilde, en hem aan stuurboordzij aan de klaarstaande galeiboeven gaf, die hem al spartelende van bank tot bank doorgaven ⁶⁾, zoo snel dat het den armen Sancho voor de oogen duizelde en hij vast en zeker geloofde dat er duivels met hem wegvlogen; en zij hielden er niet mee op tot zij hem langs bakboordzijde hadden teruggestuurd en neergelegd op het achterschip.

De arme stakkerd was volkomen geradbraakt, hij hijgde en zweette, en kon maar niet begrijpen wat hem was overkomen. Toen Don Quichot de vleugellooze vlucht

van Sancho zag, vroeg hij den schout-bij-nacht of dit de gebruikelijke ceremonie was met ieder die voor het eerst aan boord van een galei kwam; want als dit zoo was wenschte hij, die niet van plan was er dienst te doen, hier niet aan deel te nemen ⁷⁾, en hij zwoer bij God dat zoo iemand hem benaderde om hem beet te grijpen en dien dans te laten maken, hij hem de ziel uit het lichaam zou trappen; en met die woorden stond hij op en sloeg de hand aan den degen.

Op dit oogenblik streken zij de tenten, en lieten met groot geraas den spriet neer. Sancho dacht dat het gewelf des hemels uit zijn hengsels raakte en op zijn hoofd neerkwam; hij bukte het vol angst en vreeze, en borg het tusschen de beenen. Don Quichot voelde zich ook niet al te gerust, want ook hij beefde en trok de schouders op en werd doodsbleek in het gezicht. De galeiboeven heschen den spriet met even veel snelheid en geraas als waarmede zij hem gestreken hadden, en dit alles onder het diepste stilzwijgen, alsof zij stem noch adem bezaten. De bootzman van het roeivolk floot voor anker lichten, sprong daarop midden in de loopgang ⁸⁾ met de bullepees of zweep in de hand, en begon de ruggen van het volk te kittelen om langzaam aan koers te zetten naar zee. En toen Sancho al die rijk geschilderde voeten ⁹⁾, want daar zag hij de riemen voor aan, zich tegelijkertijd zag bewegen, zei hij bij zich zelf: „Dat zijn me waarachtig betooverde zaken, heel wat meer dan waarover mijn meester het heeft. Wat mogen die arme drommels gedaan hebben dat ze zoo met de zweep krijgen, en waar haalt deze eene man die hier loopt te fluiten den moed vandaan zooveel menschen te slaan? Ik zeg maar dat dit de hel is, of minstens het vagevuur.”

Don Quichot zag met welk een aandacht Sancho keek naar wat er gebeurde, en hij sprak tot hem:

„Ach, vriend Sancho, hoe snel en ten koste van hoe weinig zoudt gij indien ge dat wildet een einde kunnen maken aan de betoovering van Dulcinea, door het bovenlijf te ontblooten en plaats te nemen tusschen deze heeren! Want tusschen de pijn en het lijden van zoovelen zoudt gij de uwe niet zoozeer tellen; en bovendien zal de wijze Merlijn wellicht elk van deze met gulle hand gegeven geeselslagen rekenen voor tien van die gij u zelf moet geven”.

De schout-bij-nacht wilde vragen wat voor geeselslagen en wat voor onttoovering van Dulcinea dit waren, toen de uitkijk riep:

„Montjuich¹⁰⁾ seint dat er een schip met riemen bewesten ons voor de kust ligt.”

Toen de schout-bij-nacht dit hoorde, sprong hij in de loopgang, en riep:

„Kom aan, jongens, laat haar niet slippen! Dat zal wel een Algerijnsche kaperbrigantijn zijn, die de uitkijk ons seint.”

Terstond daarop voeren de andere drie galeien naar het vlaggeschip voor orders. De schout-bij-nacht beval twee er van ruim zee te houden, terwijl hij met de andere de kust hield, zoodat het vaartuig hun niet kon ontsnappen. De galeiboeven trokken harder aan, en deden de galeien met zulk een verwoede vaart voortschieten dat zij schenen te vliegen. De beide die zee hadden gekozen, zagen na omstreeks twee mijlen een schip dat zij op het oog van veertien of vijftien banken schatten, en zoo was het ook; maar zoodra het vaartuig de galeien ontdekte deed het al het mogelijke om te ontkomen met de bedoeling en in de hoop door zijn

vlugheid te ontsnappen; doch dat liep kwaad af, want het vlaggeschip was een van de snelste schepen die de zee bevoeren, en haalde haar zoo gestadig in dat die van de brigantijn duidelijk zagen dat er geen ontkomen meer was en de gezagvoerder van het moorsche schip derhalve bevel gaf de riemen te strijken en zich over te geven om niet den toorn te wekken van den gezagvoerder onzer galeien. Maar het lot leidde het anders en beschikte dat juist toen het vlaggeschip zoo nabijkwam dat men op het andere vaartuig de stemmen kon hooren die hun toeriepen zich over te geven, twee *toraquis*, dat wil zeggen dronken Turken, waarvan er een twaalfstal aan boord van de brigantijn waren, twee musketten afschoten, en twee soldaten doodden die bij de verschansing op het voorschip stonden. Toen de schout-bij-nacht dit zag, zwoer hij dat hij geen mensch aan boord van het vaartuig in leven zou laten, maar toen hij er verwoed op afstevende, gleed het hem onder de riemen door ¹¹⁾. De galei schoot een goed eind voort; de bemanning van het moorsche schip zag dat zij verloren waren; zij maakten zeil terwijl de galei terugkwam, en trachtten nog eens met zeilen en riemen te ontkomen; maar hun ijver baatte hun minder dan hun overmoed hun schaadde, want toen het vlaggeschip hen na omstreeks een halve mijl inhaalde, wierp het de riemen op hen ¹²⁾ en maakte allen levend gevangen. De twee andere galeien kwamen naderbij, en gevierden keerden zij met den prijs terug naar het strand, waar een groote menigte hen stond op te wachten, nieuwsgierig te zien wat zij meebrachten. De schout-bij-nacht ging vlak onder den wal ten anker, en zag dat de onderkoning van de stad aan de kade stond ¹³⁾. Hij gaf order de sloep neer te laten om hem

aan boord te brengen, en liet den spriet strijken om den gezagvoerder en de andere Turken die hij aan boord van het schip had gevangengenomen op staanden voet op te hangen, een zesendertig man, allen flinke kerels, en de meesten Turksche soldaten. De schout-bij-nacht vroeg wie de gezagvoerder van de brigantijn was, en een van de gevangenen die later een Spaansche renegaat bleek, antwoordde hem in het Kastiliaansch:

„Onze gezagvoerder is de jonge man dien gij daar ziet, heer.”

En hij wees hem een van de knapste en flinkste knapen die de menschelijke verbeelding kan schilderen. Hij was blijkbaar nog geen twintig jaar. En de schout-bij-nacht vroeg hem:

„Zeg eens, onberaden hond, wie bracht je er toe mijn soldaten neer te schieten, terwijl je toch zag dat het onmogelijk was te ontkomen? Is dat de eerbied dien men heeft voor een schout-bij-nacht? Weet jij niet dat overmoed geen dapperheid is? Twijfelachtige hoop mag mannen dapper maken, maar niet overmoedig.”

De kapitein wilde antwoorden, maar de schout-bij-nacht kon op dat oogenblik het antwoord niet aanhooren, want hij moest zich haasten den onderkoning te ontvangen, die reeds aan boord van de galei stapte in gezelschap van eenige dienaren en personen uit de stad.

„Een mooie jacht, heer schout-bij-nacht!” zei de onderkoning.

„Zoo mooi,” antwoordde de schout-bij-nacht, „als uwe excellentie het wild aanstonds van den spriet zal zien bengelen.”

„Hoe zoo?” vroeg de onderkoning.

„Omdat ze mij,” antwoordde de schout-bij-nacht, „in strijd met iedere wet en rede en oorlogsgebruik, twee van de beste soldaten die ik aan boord van mijn galeien had hebben neergeschoten, en ik gezworen heb alle gevangenen op te hangen, in de eerste plaats dezen jonkman, die de gezagvoerder is van de brigantijn.”

En hij wees hem den jongen man, die reeds gebonden en met den strop om den hals stond, in afwachting van den dood. De onderkoning keek hem aan, en toen hij zag hoe welgeschapen hij was, en flink, en nederig, bekreep hem de lust zijn leven te sparen, waarbij zijn schoonheid hem tot aanbevelingsbrief strekte, en hij vroeg:

„Zeg mij eens, kapitein, zijt ge Turk, moor of renegaat?” Waarop de jonge man, eveneens in het Kastiliaansch, ten antwoord gaf:

„Ik ben noch Turk, noch moor, noch renegaat.”

„Wat ben je dan wel?” vroeg de onderkoning.

„Een christenvrouw,” antwoordde de jonge man.

„Een vrouw, en een christenvrouw nog wel, en in die dracht en omstandigheden? Dat is eer om er verbaasd van te staan dan het te gelooven.”

„Stelt mijn doodvonniss uit, o heeren!” zei de jonge man; „uw wraak zal er niet bij verliezen zoo lang te wachten dat ik u mijn leven vertel.”

Wiens hart kon zoo verhard zijn dat het door deze woorden niet geheel werd vermurwd, althans zoo lang tot hij geluisterd had naar wat de ongelukkige en deeriswekkende jonge man had te zeggen? De schout-bij-nacht zeide dat hij vrij kon spreken, maar dat hij geen pardon moest verwachten voor zijn kennelijke schuld. En met dit verlov begon de jonge man als volgt:

„Uit het meer ongelukkige dan wijze volk waarop den laatsten tijd een zee van rampen is neergedaald ben ik geboren: mijn ouders zijn moorsch. Bij het verloop van dien tegenspoed werd ik door een oom en tante meegevoerd naar Barbarije, en het baatte mij niet of ik al zeide dat ik christen was, gelijk ik het inderdaad ben, en niet van de geveinsde en schijnbare, maar van de ware en katholieke. Deze waarheid baatte mij evenmin bij hen die belast zijn met onze rampzalige ballingschap, en mijn oom en tante wilden ze ook niet gelooven; integendeel, zij hielden ze voor een verzinsel en bedenksel om in mijn geboorteland te blijven, en zoo namen zij mij dan eer kwaadschiks dan goedschiks met zich mede. Mijn moeder was christin, en mijn vader was een verstandig man die eveneens het christelijk geloof beleed: ik zoog het katholieke geloof in met de moedermelk, ik kreeg een goede opvoeding, en in woord noch in daad gaf ik naar het mij dunkt, ooit te kennen dat ik een moorsche was. Tegelijk met die deugden — want zoo mag men ze toch wel noemen — wies ook mijn schoonheid, zoo ik er eenige bezit; en hoe groot ook de ingetogenheid en afzondering waren waarin ik leefde, zij moeten toch niet zoo groot zijn geweest of een jong caballero, Don Gaspar Gregorio genaamd, de oudste zoon van een caballero die heer is van een dorp dichtbij het onze, kreeg gelegenheid mij te ontmoeten. Hoe hij mij ontmoette, hoe wij met elkander spraken, hoe hij zijn hart aan mij verloor en ik er niet veel bij won, het zou alles te lang zijn om te vertellen, en te meer op een oogenblik dat ik het strenge koord vrees dat mij tong en keel zal afsnoeren; en daarom wil ik alleen zeggen dat Don Gregorio verkoos mij in onze ballingschap te vergezellen ¹⁴). Hij mengde zich

onder de mooren die van andere plaatsen kwamen, want hij sprak de taal zeer wel, en op reis wist hij vriendschap te sluiten met den oom en tante die mij meenamen; mijn vader, voorzichtig en voorzienig als hij was, had ons dorp verlaten zoodra hij het eerste edict van onze verbanning vernam¹⁵⁾, en was vertrokken om in vreemde koninkrijken een andere woonstede voor ons te zoeken. Hij had op een plaats die alleen ik ken vele parelen en edelsteen en van groote waarde verborgen en begraven, en ook eenig geld in gouden cruzado's en dubloenen. Hij beval mij in geen geval aan den schat dien hij achterliet te raken als men ons soms verbande eer hij terugkeerde. Ik gehoorzaamde hem, en met mijn oom en tante en andere bloed- en aanverwanten staken wij zooals ik gezegd heb naar Barbarije over, en de stad waar wij onze tenten opsloegen was Algiers: wij hadden het evengoed in de hel kunnen doen. De koning vernam van mijn schoonheid, en de faam maakte dat hij iets van mijn rijkdom vernam, hetgeen in zekeren zin mijn redding was. Hij deed mij voor zich verschijnen, vroeg mij uit welk deel van Spanje ik kwam en hoeveel geld en juweelen ik bij mij had. Ik noemde hem de plaats, en zei dat de juweelen en het geld daar begraven lagen, maar dat men ze gemakkelijk zou kunnen achterhalen wanneer ik zelf daarheen terugging. Ik zeide hem dit alles, maar al te bevreesd dat hij niet verblind was door mijn schoonheid maar door zijn hebzucht. Terwijl hij met mij in gesprek was, kwam men hem zeggen dat er met mij een van de schoonste en bevalligste jonge mannen was meegenomen die men zich denken kon. Ik begreep terstond dat zij daarmede Don Gaspar Gregorio bedoelden, wiens schoonheid de hoogst geprezene te boven gaat.

Ik raakte bevreesd toen ik aan het gevaar dacht dat Don Gregorio liep, want onder die barbaarsche Turken staat een mooie knaap of jongeling in hooger achting dan een vrouw, hoe schoon zij ook wezen moge. De koning gelastte onmiddellijk hem voor zich te geleiden om hem te zien, en vroeg mij of het waar was wat men hem van dien jongen man vertelde. Ik, als ware het door den Hemel geleid, zeide dat het zoo was, doch dat ik hem moest waarschuwen dat het geen man was, maar een vrouw als ik, en dat ik hem smeekte mij te veroorloven haar in vrouwenkleeding te steken, opdat zij haar schoonheid ten volle kon doen gelden en met minder schaamte in zijn tegenwoordigheid verschijnen. Hij stemde daarin toe en zeide dat wij den volgenden dag wel zouden spreken over het plan dat gemaakt was opdat ik naar Spanje terug kon keeren en den verborgen schat opgraven. Ik sprak met Don Gaspar, ik vertelde hem welk gevaar hij liep als hij liet merken dat hij een man was, ik kleetde hem als moorsche, en dienzelfden middag bracht ik hem voor den koning, die zoodra hij hem zag, vol bewondering was en besloot haar in zijn hoede te nemen om haar den Grooten Heer ten geschenke te bieden; maar bevreesd voor het gevaar dat zij in het serail van zijn vrouwen kon loopen, en voor zich zelf, gelastte hij haar op te sluiten ten huize van een paar aanzienlijke moorsche vrouwen die haar moesten bewaken en bedienen; waarheen men hem dan ook terstond bracht. Wat wij beiden voelden, want ik kan niet ontkennen dat ik hem liefheb, mag men overlaten aan de verbeelding van hen die elkander beminnen en moeten scheiden. De koning wist het daarop al spoedig zoo te leiden dat ik aan boord van deze brigantijn naar Spanje terugkeerde, met als geleide twee

Turken, de mannen die uw soldaten doodden. Voorts kwam deze renegaat met mij mee — en zij wees op den man die het eerst had gesproken, — van wien ik weet dat hij een verkapt christen is en dat hij liever in Spanje wil blijven dan naar Barbarije terugkeeren; het overige volk van de brigantijn zijn mooren en Turken, goed volk om te roeien. De twee Turken, hebzuchtig en onbeschaamd als zij zijn, wilden zonder eerbied voor de gegeven orders om mij en dezen regegaat op de eerste de beste plek van Spanje aan land te zetten in christelijk gewaad — waarvan wij voorzien zijn — eerst deze kust afschuimen en wat buit maken als zij konden, bang als zij waren dat als zij ons eerst aan land zetten, wij zoo er ons iets overkwam zouden kunnen verraden dat de brigantijn in zee was, en dat zij zodoende als er galeien op de kust waren, prijs zou worden gemaakt. Gisteren tegen den avond kregen wij hier de kust in zicht, en zonder iets van deze vier galeien te weten werden wij ontdekt en wat ons verder overkwam hebt gij gezien. Om het kort te maken, Don Gregorio leeft in vrouwenkleeren te midden van vrouwen in dreigend gevaar het leven te verliezen, en ik sta hier met gebonden handen in afwachting of liever gezegd in vreeze het leven te verliezen, dat ik reeds moe ben. En dit, heeren, is het einde van mijn even waarachtige als rampzalige historie; al wat ik u vraag is mij te laten sterven als christin, want gelijk ik reeds zeide, in niets ben ik schuldig geweest aan de schuld waarin die van mijn volk zijn vervallen.”

Daarop zweeg zij, de oogen zwanger van teedere tranen, en velen van hen die daar stonden weenden met haar. De onderkoning, zacht van aard en vol erbarmen als hij was, trad op haar toe en bond zonder een woord

te spreken met eigen handen het koord los waarmede de schoone van de moorsche gebonden waren.

Maar al den tijd dat de moorsche christinne haar vreemde historie vertelde hield een oude pelgrim die aan boord van de galei was gekomen toen de onderkoning er aan boord kwam, de oogen op haar gevestigd; en op het eigen oogenblik dat zij zweeg wierp hij zich aan haar voeten en omhelsde ze en zeide met een door duizend snikken en zuchten onderbroken stem: „O, Ana Félix, mijn ongelukkige dochter! Ik ben je vader, Ricote, die terugkwam om je te zoeken, omdat ik zonder jou niet kan leven, mijn ziel.”

Bij die woorden zette Sancho groote oogen op en hief het hoofd, dat hij gebogen hield in gedachten over zijn ongelukkigen tocht; en toen hij den pelgrim aanzag, herkende hij hem als denzelfden Ricote dien hij had ontmoet op den dag dat hij zijn gouverneurschap verliet; hij zag ook dat het zijn dochter was, die van haar boeien bevrijd, haar vader omhelsde, terwijl zij haar tranen mengde met de zijne; en hij zeide tot den schout-bij-nacht en den onderkoning:

„Heeren, dit is mijn dochter; haar avonturen zijn ongelukkiger dan haar naam. Zij heet Ana Félix, van name Ricote, vermaard om haar schoonheid en mijn rijkdom. Ik heb het vaderland verlaten om in vreemde rijken schut en onderdak te zoeken, en toen ik die in Duitschland had gevonden, keerde ik in gezelschap van Duitschers terug in dit pelgrimsgevaar om mijn dochter te zoeken en den grooten schat op te graven dien ik verborgen had. Mijn dochter vond ik niet, maar wel den schat, dien ik nu bij mij heb; en langs den vreemden omweg dien gij gezien hebt, vond ik thans den schat die mij het rijkste maakt, namelijk mijn lieve dochter.

Als onze geringe schuld en haar tranen en de mijne naar ware gerechtigheid de poorten kunnen openen voor het erbarmen, toon ons dat dan, want wij hebben nimmer de bedoeling gehad u schade te doen, en wij zijn het geenszins eens met het streven van de onzen, die terecht zijn verbannen.”

En toen zei Sancho:

„Ik ken Ricote best, en wat hij over Ana Félix als zijn dochter zegt is ook waar, maar van die andere rarigheden van komen en gaan, en goede en kwade bedoelingen, daar weet ik niet van.”

En terwijl een ieder nog verbaasd stond over het vreemde geval, sprak de schout-bij-nacht:

„Hoe het zij, uw tranen maken dat ik mijn eed niet gestand kan doen: schoone Ana Félix, ik schenk u het leven en de jaren die God u nog schenkt; maar deze onbehouden en onberaden kerels zullen de straf voor wat zij misdeden betalen.”

En hij gaf bevel de twee Turken die zijn twee soldaten hadden gedood, op staanden voet op te hangen; de onderkoning echter verzocht hem met veel aandrang ze niet op te hangen, omdat hun daad eer dwaas was dan vermetel. En de schout-bij-nacht zwichtte voor het verzoek van den onderkoning, want men neemt niet zoo licht wraak in koelen bloede. Terstond daarop pleegden zij overleg om Don Gaspar Gregorio te bevrijden uit het gevaar waarin hij was achtergebleven; Ricote bood daartoe meer dan twee duizend dukaten aan die hij in parelen en juweelen bezat. Vele plannen werden aan de hand gedaan, maar geen er van was zoo goed als dat van den renegaat, die aanbod naar Algiers terug te keeren met een klein schip van een bank of zes, bemand met christenroeiers, daar hij wist

waar, hoe en wanneer hij kon en moest landen, en ook het huis van Don Gaspar kende. De schout-bij-nacht en de onderkoning twijfelden aan den renegaat, en of zij hem de christenen wel konden toevertrouwen die roeien moesten; maar Ana Félix stond voor hem in en Ricote haar vader zeide dat hij zich verbond om den losprijs van de christenen te betalen, als zij bijgeval werden gevangengenomen.

Daarover werd men het eens, de onderkoning ging aan wal, en Don Antonio Moreno nam de moorsche en haar vader mede te zijnen huize, waar de onderkoning hem verzocht hen zooveel hem mogelijk was te onthalen en te verzorgen; hij van zijn kant bood hem al wat er maar in zijn huis was aan om hen goed te ontvangen. Zoo groot was de goedheid en naastenliefde die de schoonheid van Ana Félix wekte in zijn hart.

AANTEKENINGEN

¹⁾ Waarom streken de galeien haar tenten? De Heer W. Voorbeijtel Cannenburg, directeur van het Nederlandsch Historisch Scheepvaart Museum te Amsterdam, wien wij deze vraag voorlegden, was zoo vriendelijk ze voor ons te beantwoorden: „Een galei, *toegedekt* met een tent die gewoonlijk tot op de boorden afhing, was aldus weinig geschikt om hooge personages te ontvangen”. De tenten beschermden de roeiers tegen zon en kwaad weer.

²⁾ De Heer Voorbeijtel Cannenburg teekent hierbij aan: „Ook in Frankrijk was het op de galeien gewoonte een bezoeker met een kreet ‘hoo’ te ontvangen: hooggeplaatste personen in het algemeen kregen tweemaal ‘hoo’, een generaal of pair van Frankrijk werd met driemaal ‘hoo’ verwelkomd.

³⁾ De Heer Voorbeijtel Cannenburg teekent hierbij aan: „Het uittrekken van de kleeren op de fluit was ook bij de

Fransche zeemacht een van de aardigheden, waarop men hooge bezoekers onthaalde”.

4) „Deze zonnetent”, aldus de Heer V. C., „die men niet verwarren moet met de hierboven genoemde tenten, was een dikwijls fraai versierde vlakke tent, waaronder men een vrij uitzicht naar buiten had.”

5) De Heer V. C. noteert: „Onder den *gardiaan* heeft men te verstaan wat de Franschen den ‘comite’ noemden, den man die de galeislaven (roeiers) onder zijn bevelen had.” Hij gaf de maat aan voor de roeiers en zat het dichtst bij den achterstevan. De *Seeman*,... van W. à Winschooten (Leiden, 1681) geeft aan: „*Gardiaan*, een opziender of provoost voor de galeiboeven” en in de ordonnantie op de galeien dateerende van 8 Juli 1598 leest men o. a.: „Alle de slaven en banditen zullen eerst geleverd worden in handen van den capitein, die hij weder zal leveren aan den *gardiaan* om wel gesloten en bewaard te worden”.

6) Deze grap werd meer uitgehaald. In het Negenendertigste Hoofdstuk van het Eerste Deel leest men hoe de galeislaven zoo een wreed kaperkapitein levend verscheurden.

7) Ten einde in een van de militaire orden te worden opgenomen, moesten de ridders een half jaar dienst doen op de Spaansche galeien. Het gold dus een soort van ontgroening op de vloot. Aan het einde van de 16de eeuw werd hiervan echter vaak dispensatie verleend.

8) „Een lange loopplank in het midden van de galei, van voor tot achter loopende, tusschen de roeiers”, verklaart de Heer V. C..

9) De Heer V. C. wijst er ons op dat de galeiriemen veelal fraai in kleuren geschilderd waren.

10) Het Castillo de Montjuich, dat nog altijd bestaat en tegenwoordig als gevangenis dienst doet.

11) „Hoe dat technisch mogelijk was, begrijp ik niet”, schrijft ons de Heer V. C..

12) „Die riemen waren”, zegt de Heer Voorbeijtel Cannenburg, wien wij ook hier nog eens hartelijk dankzeggen voor zijn voortreffelijke toelichtingen, „loodzware, vijftig voet lange balken, die uiteraard wanneer zij op het vijandelijke vaartuig werden geworpen, daar de bewegingsvrijheid der-

mate beperkten dat de bemanning er slechts weinig tegen-
weer kon bieden.”

¹³⁾ De onderkoning van Catalonië was in 1614 Don Francisco Hurtado de Mendoza, markies van Almazán.

¹⁴⁾ Deze minnaar van Ricote's dochter werd in het Vierenvijftigste Hoofdstuk *Don Pedro Gregorio* genoemd, even hierboven *Don Gaspar Gregorio*, en nu en even verder *Don Gregorio*.

¹⁵⁾ Zie hierover het Vierenvijftigste Hoofdstuk van dit Tweede Deel, aantekening 3.

VIERENZESTIGSTE HOOFDSTUK

HETWELK HANDELT OVER HET AVONTUUR DAT DON QUCIHOT
HET MEEST DEED LIJDEN VAN ALLE DIE HEM TOT DUSVERRE
OVERKOMEN WAREN

De echtgenoot van Don Antonio Moreno, zoo verhaalt de historie, was hoogst verblijd Ana Félix als gast te krijgen. Zij ontving haar zeer vriendelijk, even verliefd op haar schoonheid als haar schrandereid, want de moorsche blonk uit zoowel in het een als het ander, en heel de stad kwam haar bekijken, alsof de klokken voor haar geluid hadden.

Don Quichot zeide tot Don Antonio dat hun plan om Don Gregorio te bevrijden niet al te best was: de gevaren waren grooter dan de voordeelen, en het ware veel beter geweest hem met paard en wapenen in Barbarije aan land te zetten; hij zou hem er uit gehaald hebben ten spijt van alle moorsche gespuis, gelijk Don Gaiferos zijn gemalin Melisendra bevrijdde. „UEd. moet niet vergeten,” zei Sancho, toen hij dit hoorde, „dat heer Don Gaiferos zijn gemalin bevrijdde op het vasteland, en haar naar Frankrijk bracht over het vasteland; maar als wij Don Gregorio daarginds bijgeval bevrijdden, zou er geen land wezen waarover wij hem naar Spanje konden brengen, want daar ligt de zee tusschen.”

„Er bestaat een remedie voor alles, behalve voor den dood,” antwoordde Don Quichot; „als het schip aan wal komt, wat ter wereld zal ons dan beletten om scheep te gaan?”

„UEd. schildert het wel heel fraai en gemakkelijk,” zei Sancho; „maar tusschen doen en zeggen lange wegen

leggen, en ik houd het maar op den renegaat, die mij een bekwaam en behoorlijk man lijkt.”

Don Antonio verklaarde dat men als de renegaat niet slaagde, nog altijd den grooten Don Quichot naar Barbarije kon zenden.

Twee dagen later vertrok de renegaat met een licht vaartuig van zes riemen aan ieder boord, bezet met wakker volk, en weer twee dagen later vertrokken de galeien naar de kust van Valencia, nadat de schout-bij-nacht den onderkoning had verzocht zoo goed te zijn hem alles te berichten over den afloop van Don Gregorio's bevrijding en het geval van Ana Félix; en de onderkoning beloofde te doen gelijk hem gevraagd werd.

En op een morgen, toen Don Quichot er op uitging om een rit langs het strand te maken, in volle rusting, — want zooals hij vaak zeide, zij was zijn eenige tooi, en zijn eenige rust de strijd ¹⁾, en hij was er geen oogenblik zonder, — zag hij een ridder naderen, eveneens in volle rusting, op wiens schild een volle maan stond verbeeld, en die toen hij naderbij was gekomen tot op een afstand dat hij gehoord kon worden, zich met luider stem tot Don Quichot wendde en sprak:

„Verheven ridder en onvolprezen Don Quichot van de Mancha, ik ben de Ridder van de Blanke Maan, wiens ongehoorde heldendaden wellicht tot u zijn doorgedrongen. Ik kom om den strijd met u aan te binden en de kracht van uw arm te beproeven, en u te doen erkennen en belijden dat mijn aangebedene, wie zij ook zijn moge, onvergelykelijk schooner is dan uw Dulcinea van El Toboso; zoo gij dit eerlijk en openlijk erkent, zult gij u den dood besparen en mij de moeite hem u toe te brengen; zoo gij wilt strijden en ik u versla, begeer

ik slechts deze voldoening dat gij de wapenen neerlegt, u van verdere avonturen onthoudt, en u voor een jaar terugtrekt en wijkt naar uw dorp, waar gij dan zult leven zonder de hand aan den degen te slaan, in rustigen vrede en profijtelijke kalmte, want aldus past het de vermeerdering van uw geld en goed en het heil van uw ziel; mocht gij mij verslaan, dan staat mijn hoofd te uwer beschikking, mijn paard en wapenen zullen uw buit zijn, en de faam van mijn heldendaden overgaan op de uwe. Zie toe wat er van uw begeeren is en antwoord mij terstond, want de dag van vandaag is de eenige dien ik heb om deze zaken te regelen."

Don Quichot stond verbaasd en versteld zoowel over de aanmatiging van den Ridder van de Blanke Maan als de reden waarom hij hem uitdaagde, en hij antwoordde hem in allen ernst en waardigheid:

„Ridder van de Blanke Maan, van wiens heldendaden ik nimmer iets vernam, ik durf zweren dat gij nog nooit de doorluchtige Dulcinea zaagt; zoo gij haar gezien hadt, weet ik dat gij u niet in dezen strijd zoudt pogen te wagen, want haar aanblik zou u uit den droom hebben geholpen dat er geen schoonheid bestaan heeft of kan bestaan die te vergelijken valt met de hare; en derhalve, waar het mij niet lust u te zeggen, dat gij liegt ²⁾, maar wel dat gij het niet bij het rechte eind hebt in wat gij beweert, neem ik uw uitdaging aan op de voorwaarden die gij hebt genoemd, en wel op staanden voet, opdat niet de dag voorbijga dien gij bepaald hebt; en ik neem slechts eene voorwaarde niet aan, namelijk dat op mij de faam van uwe heldendaden zal overgaan, daar ik niet weet welke of hoedanige deze zijn: ik stel mij tevreden met de mijne, zoodanig als die zijn. Kies dus de zijde van de kampplaats die ge

begeert; ik zal hetzelfde doen, en wien God het gaf, moge Sint-Pieter het zegenen."

Van de stad uit had men den Ridder van de Blanke Maan reeds ontdekt, en men had dit aan den onderkoning gemeld, en dat hij stond te spreken met Don Quichot van de Mancha. De onderkoning, die meende dat het wel een nieuw avontuur zou wezen dat door Don Antonio Moreno of door een anderen ridder uit de stad was verzonnen, begaf zich ijlings naar het strand, met Don Antonio en vele andere ridders die hem vergezelden, juist op het oogenblik dat Don Quichot Rossinant den teugel wendde om afstand te nemen. Toen nu de onderkoning zag dat beiden zich gereed maakten tot den aanval, plaatste hij zich tusschen hen en vroeg hun wat er hen toe bracht zoo plotseling slaags te gaan. De Ridder van de Blanke Maan antwoordde dat het een zaak gold van voorrang in schoonheid, en vertelde hem in korte woorden hetzelfde wat hij tegen Don Quichot had gezegd, en ook de voorwaarden van de uitdaging gelijk zij door beide partijen waren aanvaard. De onderkoning wendde zich tot Don Antonio en vroeg hem zacht of hij ook wist wie deze Ridder van de Blanke Maan was, of dat het een poets was die men Don Quichot wilde spelen. Don Antonio antwoordde dat hij hem niet kende, en niet wist of deze uitdaging ernst of scherts was. Dit antwoord bracht den onderkoning in onzekerheid of hij hen al dan niet met het gevecht zou laten doorgaan; maar daar hij niet kon gelooven dat het iets anders was dan een grap, trad hij ter zijde en sprak:

„Heeren ridders, als er hier geen andere mogelijkheid is dan bekennen of sterven, en señor Don Quichot op zijn stuk blijft staan en UEd. van de Blanke Maan er

evenzoo over denkt, in Gods naam dan, en gaat uw gang."

Die van de Blanke Maan betuigde den onderkoning met hoffelijke en welgekozen woorden zijn dank voor het verlof dat hun werd gegeven; Don Quichot deed hetzelfde, beval zich daarna van ganscher harte aan den Hemel en zijn Dulcinea aan, gelijk hij steeds placht te doen voor den strijd, nam wederom een klein stuk afstand daar hij zag dat zijn tegenstander hetzelfde deed, en toen, zonder dat het geschal der trompet weerklonk of eenig ander krijgsinstrument zich liet hooren om hun het teeken tot den aanval te geven ³⁾, wendden zij beiden tegelijkertijd hun paarden den teugel; en daar dat van de Blanke Maan het snelste was, ontmoette hij Don Quichot op twee derden van den afstand en reed met zulk een machtig geweld op hem in dat hij zonder hem met de lans te raken, die hij naar het scheen met toeleg hield opgestoken, Rossinant en Don Quichot een vervaarlijken smak tegen den grond deed maken. Hij sprong terstond op hem toe, zette de lans op zijn vizier en sprak:

„Gij zijt verslagen, ridder, en een kind des doods, zoo gij niet spreekt volgens de voorwaarden onzer uitdaging."

Don Quichot, gekneusd en versuft als hij was, zeide zonder het vizier te lichten, alsof hij in een graftombe sprak, met een zwak en kreunend stemgeluid:

„Dulcinea van El Toboso is de schoonste vrouwe ter wereld, en ik de ongelukkigste ridder ter aarde, en het past niet dat deze waarheid zou lijden onder mijn tegenspoed. Stoot toe met de lans, ridder, en beroof mij van het leven nu gij mij beroofd hebt van de eer!"

„Dat zal ik geenszins doen," sprak die van de Blanke Maan; „ongerept en hoog blijve de faam der schoon-

heid van vrouwe Dulcinea van El Toboso; al wat ik eisch is dat de groote Don Quichot zich een jaar lang in zijn dorp terugtrekt, of zoolang als het hem door mij bevolen zal worden, gelijk wij overeenkwamen alvorens ons in den strijd te begeven."

De onderkoning en Don Antonio en vele anderen die daar aanwezig waren hoorden dit alles en zij hoorden eveneens hoe Don Quichot antwoordde dat zoo er niets van hem geëischt werd ten nadeele van Dulcinea, hij al het overige als stipt en eerlijk ridder zou nakomen. Toen hij zoo zijn woord verpand had, wendde die van de Blanke Maan de teugels, en na den onderkoning eerbiedig met een hoofdknik te hebben gegroet, reed hij in kalmen draf naar de stad.

De onderkoning beval Don Antonio hem achterna te rijden, en op alle manieren uit te vorschen wie hij was. Men hielp Don Quichot ter been, ontdekte zijn gelaat en zag dat hij doodsbleek was en baadde in zijn zweet. Rossinant kon zich op dat oogenblik, geradbraakt als hij was, nog niet bewegen. Sancho wist, geheel betueterd en verslagen, niet wat hij moest zeggen of doen: het scheen hem of alles geschied was in een droom en of heel het geval een betoovering was. Hij zag zijn meester verslagen en verplicht een jaar lang de wapenen niet meer op te nemen; hij verbeeldde zich dat de glans van den roem zijner heldendaden verduisterd was, en de hoop op de verwezenlijking van zijn nieuwe beloften vergaan als de rook in den wind. Hij vroeg zich af of Rossinant niet voor zijn leven kreupel zou blijven, en zijn meester ontwricht van leden, schoon men als hij niet langer ontwricht van geest was al heel wat had gewonnen. Daarna bracht men hem in een draagkoets die de onderkoning liet komen naar de stad en ook

de onderkoning keerde daarheen terug, zeer nieuwsgierig te vernemen wie de Ridder van de Blanke Maan was, die Don Quichot in zulk een droeven staat had achtergelaten.

AANTEEKENINGEN

- ¹⁾ Vgl. het Tweede Hoofdstuk van het Eerste Deel, aantekening 5.
- ²⁾ Vgl. het Vierde Hoofdstuk van het Eerste Deel, aantekening 1.
- ³⁾ Vgl. het Veertiende Hoofdstuk van dit Tweede Deel, aantekening 10.

VIJFENZESTIGSTE HOOFDSTUK

WAARIN WORDT VERHAALD WIE DE RIDDER VAN DE BLANKE
MAAN WAS, BENEVENS DE BEVRIJDING VAN DON GREGORIO,
EN ANDERE WEDERWAARDIGHEDEN

Don Antonio Moreno volgde den Ridder van de Blanke Maan, die zelf gevolgd en zelfs achtervolgd werd door vele straatbengels, tot zij hem belegerd hielden in een herberg midden in de stad. Don Antonio trad daar binnen, nieuwsgierig hem te leeren kennen; er verscheen een schildknaap om zijn meester te ontvangen en van zijn rusting te ontdoen; hij begaf zich naar een laag vertrek, en met hem Don Antonio, die rust noch duur had eer hij wist wie de Ridder van de Blanke Maan was. Toen nu die van de Blanke Maan zag dat de edelman hem niet met rust liet, zeide hij tot hem: „Ik begrijp wel waarom gij hier komt señor, namelijk om uit te vorschen wie ik ben; en daar er geen reden is om het u te verzwijgen, zal ik het u zeggen terwijl deze mijn knecht mij van mijn wapenrusting ontdoet, zonder een zier te kort te doen aan de waarheid van het geval. Weet dan, heer, dat men mij den baccalaureus Sansón Carrasco noemt; ik kom uit hetzelfde dorp als Don Quichot van de Mancha, wiens krankzinnigheid en dwaze streken ons allen die hem kennen medelijden met hem doen hebben, en ik behoor tot hen die dat het meest gevoelen; ik was van meening dat zijn genezing ligt in rust en zijn verblijf in eigen land en huis, en daarom heb ik iets bedacht om hem daar te doen blijven. Zodoende trok ik omstreeks drie maanden geleden tegen hem te velde als dolend ridder onder den naam van den Ridder van de Spiegels, met het plan hem in

een gevecht te wikkelen en te verslaan zonder hem te deren; ik stelde hem als voorwaarde van onzen strijd dat de overwonnene zich op genade en ongenade aan den overwinnaar moest overgeven; en ik dacht dan van hem te eischen — want ik waande hem reeds verslagen — dat hij naar zijn dorp terugkeerde en het in een heel jaar niet mocht verlaten, in welken tijd hij genezen kon worden; het lot echter beschikte het op een andere wijze, want hij versloeg mij en wierp mij van het paard, en zoo kwam het dat mijn plan faalde. Hij vervolgde zijn weg, en ik keerde terug, verslagen, beschaamd en zwaar gekneusd door den val, die zeer ernstig was; maar daarom liet ik het plan niet varen om hem nogmaals te ontmoeten en te verslaan, zooals het dan heden is geschied. En aangezien hij uiterst stipt is in het nakomen van de voorschriften der dolende ridderschap zal hij zonder twijfel het woord gestand doen dat hij mij gaf bij de belofte die hij mij deed. Zoo staan de zaken, señor, en meer behoef ik u niet te zeggen: ik smEEK u mij niet te verraden en Don Quichot niet te zeggen wie ik ben, opdat mijn eerlijk streven gelukkig slagen moge en hij zijn verstand herkrijgen, die er zulk een voortreffelijk bezit mits de dwaasheden van de ridderschap hem met rust laten.” „Ach, señor,” sprak Don Antonio, „God vergeve u het onrecht dat gij heel de wereld hebt aangedaan door den geestigsten gek die er in leeft te willen genezen! Ziet gij niet, heer, dat het profijt van Don Quichots genezing niet kan halen bij het genot dat hij met zijn dwaasheden verschaft? Maar overigens verbeeld ik mij dat al de moeite van den heer baccalaureus er toch niets toe zal kunnen bijdragen om een man te genezen die zoo stapelgek is; en indien het geen onchristelijke

wensch ware, zou ik zeggen: moge Don Quichot nooit genezen, want door zijn genezing verbeuren wij niet alleen zijn geestigheden, maar ook die van Sancho Panza zijn schildknaap, die stuk voor stuk in staat zijn de zwaarmoedigheid zelve op te vroolijken; dit neemt echter niet weg dat ik het zwijgen zal bewaren en hem niets zal zeggen, al was het alleen maar om te zien of ik het inderdaad bij het rechte einde heb met het vermoeden dat de stappen door mijnheer Carrasco ondernomen toch niets zullen uitrichten.”

De baccalaureus antwoordde dat de zaak in elk geval voorspoedig verliep, en dat hij hoop had op een gelukkigen afloop; en nadat Don Antonio zich had aangeboden om alles te doen wat hij hem verkoos op te dragen, nam hij afscheid, liet zijn wapenen terstond op een muilezel pakken, en verliet op staanden voet de stad, op hetzelfde paard dat hij gereden had in het gevecht; en hij keerde terug naar zijn dorp, zonder dat hem iets overkwam dat ons verplicht het in deze ware geschiedenis te verhalen. Don Antonio meldde den onderkoning al wat Carrasco hem had verteld, wat den onderkoning geenszins genoegende deed, want met het vertrek van Don Quichot kwam er een eind aan dat van allen die zijn dwaasheden hadden leeren kennen. Zes dagen hield Don Quichot het bed, neerslachtig, bedroefd, vol sombere gedachten en ellende, en voortdurend denkend aan het ongelukkig gebeuren van zijn nederlaag. Sancho troostte hem, en hij zei onder andere: „Mijn beste mijnheer, vat eens moed en schep eens wat vreugde als u dat vermag; dank den Hemel dat als hij u tegen den grond heeft laten smakken, u geen enkele rib heeft gebroken; en nu u weet dat waar gehakt wordt spaanders vallen, en dat men soms denkt

dat de menschen rijk zijn als ze geen nagel hebben om hun gat te krabben, hebt u dan maar liever maling aan den dokter — want dien heeft u niet noodig om u van deze ziekte te genezen — en laten we naar huis gaan en ophouden met avonturen te zoeken in landen en streken die wij niet kennen. Als men het wel beschouwt, verlies ik er het meest bij, al heeft UEd. den meesten slaag gekregen. Ik die mét dat gouverneurschap den wensch heb laten varen om nog ooit weer gouverneur te worden, ik heb niet den lust verloren om graaf te worden, en dat zal nooit gebeuren als UEd. het bedrijf van uw ridderschap op gaat geven en geen koning wordt; en zodoende vervliegt mijn hoop in rook.”

„Zwijg, Sancho, en bedenk wel dat mijn werkeloosheid en ballingschap niet langer dan een jaar behoeft te duren; terstond daarna zal ik weer tot mijn eervol bedrijf terugkeeren, en dan zal het mij niet haperen aan een koninkrijk dat ik veroveren kan en aan een graafschap dat ik jou kan schenken.”

„Dat God het moge hooren,” zei Sancho, „en de duivel doof wezen; ik heb altijd hooren zeggen dat hoop op iets goeds beter is dan het hebben van iets slechts.” Terwijl zij zoo spraken kwam Don Antonio binnen, die met blijken van een zeer groote ingenomenheid zeide: „Ik vraag het loon voor een goede tijding, heer Don Quichot: Don Gregorio en de renegaat die hem is gaan halen zijn op het strand! Maar wat zeg ik op het strand? Hij is reeds in het huis van den onderkoning en hij zal weldra hier zijn.”

Dit verheugde Don Quichot slechts matig en hij sprak: „Waarlijk, ik ben haast geneigd te zeggen dat ik mij eer zou verblijden indien alles juist omgekeerd ware

geschied, want dat zou mij dan verplichten om over te steken naar Barbarije, waar ik met de kracht van mijn arm de vrijheid zou hebben geschonken niet alleen aan Don Gregorio, maar aan alle christenslaven die er in Barbarije zijn. Maar wat beweer ik, ellendig mensch? Ben ik niet verslagen? Ben ik niet uit den zadel geworpen? Ben ik niet de man die in een jaar geen wapen mag dragen? Wat beloof ik dan? Wat verstout ik mij, als het mij eer past het spinrokken ter hand te nemen dan het zwaard?"

„Zoo moet u niet spreken, heer," zei Sancho; „leve de kip, al heeft zij de pip; heden ik en morgen gij; en op zulke zaken als vechten en klappen krijgen kan men geen peil trekken, want wie vandaag valt kan morgen wel weer opstaan, tenzij hij in bed wil blijven liggen en geen nieuwe krachten opdoet voor nieuwe gevechten. Staat UEd. nu op om Don Gregorio te ontvangen, want het lijkt mij zoo dat ik rumoer van menschen hoor en hij moet dus al hier in huis zijn." En zoo was het ook; want nadat Don Gregorio en de renegaat den onderkoning verslag hadden gedaan omtrent hun uit- en thuisreis, kwam Don Gregorio vol verlangen om Ana Félix weer te zien met den renegaat naar het huis van Don Antonio. Toen men hem uit Algiers bevrijdde, droeg Don Gregorio vrouwenkleeren; hij had die aan boord van het schip echter verwisseld voor die van een gevangene die met hem was meegekomen; maar in welk gewaad hij ook verschenen ware, hij zou getoond hebben een mensch te zijn waard om bemind, geëerd en geacht te worden, want hij was ongemeen knap, en wat leeftijd betreft naar schatting zeventien of achttien jaar. Ricote en zijn dochter kwamen te voorschijn om hem te ontvangen,

de vader met tranen, de dochter met eenzaamheid. Zij omhelsden elkander niet, want waar veel liefde is, geeft men er niet al te veel blijk van. Zoo zijde aan zijde gezien bracht de schoonheid van Don Gregorio en Ana Félix alle aanwezigen in buitengewone bewondering. Stilte sprak voor de twee gelieven, en de oogen waren de tongen die hun zuivere en verheugde gedachten openbaarden. De renegaat vertelde welke list en lagen hij te baat had moeten nemen om Don Gregorio te bevrijden; Don Gregorio vertelde in welke gevaren en moeilijkheden hij zich had bevonden bij de vrouwen in wier gezelschap hij vertoefde, niet zeer uitvoerig, maar met korte woorden, waarin hij toonde dat hij zijn leeftijd in schranderheid ver vooruit was. Daarop betaalde en beloonde Ricote zeer vrijgevig zoowel den renegaat als de roeiers. De renegaat keerde in den schoot der Kerk terug, en van een rot lid werd hij door boetedoening en berouw een zuiver en gezond.

Twee dagen later besprak de onderkoning met Don Antonio op welke wijze Ana Félix en haar vader in Spanje zouden kunnen blijven, want het scheen hun dat het geen enkel bezwaar had als een zoo christelijke dochter en een vader die naar het scheen zoo van goede bedoelingen was vervuld, in het land bleven. Don Antonio bood aan naar de hoofdstad te gaan om er over te spreken, waar hij trouwens toch heen moest voor andere aangelegenheden, en hij gaf te verstaan dat menige moeilijke zaak daar in orde kon worden gebracht met gunsten en geschenken.

„Men moet zijn verwachtingen niet op gunsten of geschenken stellen,” zei Ricote, die bij dit onderhoud tegenwoordig was; „bij den grooten Bernardino de Velasco, den graaf van Salazar ¹⁾ aan wien Zijne Majesteit

de opdracht gaf ons te verdrijven baten geen smeekbeden, beloften, geschenken, noch medelijden; want al is het waar dat hij erbarmen mengt met gerechtigheid, hij gebruikt daarbij eer het ijzer dat brandt dan de zalf die verzacht, omdat hij ziet dat gansch het lichaam van ons volk besmet is en verrot. Hij heeft met wijs beleid en scherpzinnigheid, met ijver en met de vrees die hij inboezemt al den last van dit groot besluit op zijn krachtige schouders genomen om het tot goede uitvoering te brengen, en al onze listen en sluwheden, ijver en bedrog hebben zijn argusoogen niet verblind, altijd waakzaam, opdat geen van de onzen voor hem achterblijft of zich voor hem verbergt om als een verborgen wortel mettertijd weer te ontluiken en giftige vruchten te zetten in dit Spanje, dat thans rein en bevrijd is van de vrees waarin ons talrijk volk het hield. Een heldhaftig besluit van den grooten Philips den Derde, en een buitengewoon wijs beleid dat te hebben toevertrouwd aan dezen Bernardino de Velasco!"

„In ieder geval zal ik, als ik er toch ben, alle mogelijke stappen doen en moge de Hemel doen geschieden gelijk hem behaagt," zei Don Antonio. „Don Gregorio zal mij vergezellen om zijn ouders het verdriet te lenigen dat zijn afwezigheid hun gebracht moet hebben; Ana Félix kan bij mijn vrouw in mijn huis of in een klooster blijven, en ik weet dat het mijnheer den onderkoning aangenaam zal zijn als de brave Ricote in het zijne blijft vertoeven, tot hij weet hoe ik de zaak kan regelen." De onderkoning stemde toe in alles wat er werd voorgesteld; doch toen hij vernam wat men had besloten, zeide Don Gregorio dat hij Doña Ana Félix op geenerlei wijze kon of wilde verlaten; maar daar hij toch van plan was zijn ouders op te gaan zoeken, en hij op

middelen zon om haar daarna weer te zien, legde hij zich bij de afspraak neer. Ana Félix bleef bij Don Antonio's vrouw, en Ricote in het paleis van den onderkoning.

De dag van Don Antonio's vertrek brak aan, en twee dagen later die van Don Quichot en Sancho; want zijn val stond niet toe dat hij zich eer op weg begaf. Don Gregorio en Ana Félix namen afscheid onder tranen, zuchten, bezwijmingen en snikken. Ricote bood Don Gregorio duizend schilden aan, ingeval hij ze noodig mocht hebben; maar hij nam er slechts vijf aan van Don Antonio, en beloofde hem die in de hoofdstad terug te betalen. Hierop vertrokken zij beiden, en daarna Don Quichot en Sancho, zooals gezegd is: Don Quichot niet in zijn wapenrusting, maar in reisgewaad, en Sancho te voet, omdat het grauwtje beladen was met de wapens.

AANTEEKENINGEN

¹⁾ Don Bernardino de Velasco, de graaf van Salazar, was in het bijzonder belast met de verdrijving van de mooren uit de Mancha, een taak waarvan hij zich op onverbiddelijke wijze kweet.

ZESENZESTIGSTE HOOFDSTUK

HETWELK HANDELT OVER WAT HIJ DIE HET ZAL LEZEN
ZAL ZIEN, OF DIE HET HOORT VORLEZEN ZAL HOOREN

Toen hij Barcelona verliet, keek Don Quichot nog eens om en zag de plek waar hij was verslagen, en sprak:

„Hier lag Troje ¹⁾! Hier roofde mijn tegenspoed, en niet mijn lafheid, mij de glorie die ik had verworven; hier deed de fortuin mij haar nukken en grillen gevoelen; hier werd de glans van mijn heldendaden verduisterd; om kort te gaan, hier viel mijn geluk om nimmer meer op te staan!”

„Señor mío,” zei Sancho, toen hij hem zoo hoorde spreken, „een dapper hart toont geduld bij tegenslag en vreugde bij voorspoed; dat kan ik aan mij zelf beoordeelen, want als gouverneur was ik verheugd en nu dat ik schildknaap te voet werd, ben ik niet bedroefd; en ik heb wel eens hooren zeggen dat zij die men hier op het ondermaansche de Fortuin noemt een dronken en nukkige slet is, en blind bovendien, zoodat ze niet ziet wat ze doet en niet weet wien zij ten val brengt of verheft.”

„Je bent een groot wijsgeer, Sancho,” antwoordde Don Quichot; „en je spreekt heel verstandig: ik begrijp alleen niet wie je dat heeft geleerd. Maar ik kan je wel vertellen dat er in deze wereld geen fortuin bestaat, en dat niets van wat er geschiedt, hetzij goed of kwaad, toevallig geschiedt, maar alles door bijzondere voorzienigheid des Hemels, en vandaar het gezegde dat ieder de schepper is van zijn eigen geluk. Ik ben het geweest van het mijne, maar niet met het noodige beleid, en derhalve is mijn inbeelding mij duur te staan ge-

komen; want ik had moeten bedenken dat de zwakke kracht van Rossinant niet bestand was tegen het machtig geweld van het ros van den Ridder van de Witte Maan. Maar goed, ik waagde het er op: ik reed wat ik kon en ik werd verslagen, en hoewel ik mijn eer heb verloren, ik verloor niet de deugd mijn woord gestand te doen, en ik kan ze niet verliezen. Zoolang ik een dapper en stout dolend ridder was, staafde ik mijn daden met mijn werken en handen; en nu ik een nederig schildknaap ben zal ik mijn woorden luister bijzetten door het woord te staven dat ik gaf en dat bestaat in mijn belofte. Op weg dus, vriend Sancho, en laten wij in ons dorp het jaar van den proeftijd gaan doorbrengen; in die afzondering zullen wij nieuwe krachten opdoen om terug te keeren tot het voor mij eeuwig onvergetelijk bedrijf der wapenen."

„Señor," antwoordde Sancho, „reizen te voet is niet zulk een aangenaam geval dat het mij noopt en dringt lange dagmarschen te maken. Laten we deze wapenen aan een boom hangen en ze er laten hangen, en als ik dan op den rug van het grauwtje zit en de beenen van den grond heb, kunnen we dagreizen maken al naar UEd. begeert en verordineert; maar als u denkt dat ik te voet lange marschen zal maken, dan heeft u het mis."

„Dat heb je zeer wel gezegd, Sancho," antwoordde Don Quichot; „laten mijn wapenen als tropee worden opgehangen, en aan den voet daarvan, of rondom zullen wij in de boomen griffen wat geschreven stond bij de tropee van Orlando:

*‘Niemand wage zich hieraan
Die met Orlando niet slaags durft gaan ²⁾’.*"

„Dat lijkt me prachtig,” zei Sancho; „en als we Rossinant niet noodig hadden om thuis te raken, konden we hem er beter bij hangen.”

„En toch zal noch hij noch de wapenen worden opgehangen,” sprak Don Quichot, „opdat men niet zegge dat goede diensten slecht werden beloond.”

„Dat zegt UEd. maar best,” antwoordde Sancho; „want zooals verstandige menschen zeggen, de schuld van den ezel ligt niet aan het pakzadel; en aangezien UEd. bij deze zaak de schuld draagt, moet u zich zelf kastijden en uw toorn niet koelen op thans gebroken en bloedige wapenen, noch op de tamheid van Rossinant, en ook niet op de zachtheid van mijn voeten, door te verlangen dat ze meer loopen dan redelijk is.”

Zoo pratend en redekavelend verliep voor hen de dag, en ook de vier volgende, zonder dat hun iets overkwam dat hun tocht stoorde; maar op den vijfden dag troffen zij bij den ingang van een dorp aan de deur van een herberg veel volk, dat zich daar vermaakte omdat het een feestdag was. Toen Don Quichot hen naderde, verhief een boer zijn stem en zei:

„Een van de twee heeren die daar komen aanzetten, en die de partijen niet kennen, moest ons maar eens zeggen hoe onze weddenschap geschikt moet worden.”

„Dat zal ik gaarne,” antwoordde Don Quichot, „en naar billijkheid en recht, als ik ze ten minste begrijpen kan.”

„Wel, mijnheer,” zei de boer, „het geval wil dat er een man in ons dorp is, zoo dik dat hij elf arroba's ³⁾ weegt, en die een buurman van hem die er maar vijf weegt, heeft uitgedaagd om het hardst te loopen. De voorwaarde was dat zij honderd pas zouden loopen met gelijk gewicht: en toen ze den uitdager vroegen hoe

men het gewicht gelijk moest maken, zei hij dat de uitgedaagde, die vijf arroba's weegt, zich er zes van ijzer op zijn rug moest leggen: op die manier zouden de elf arroba's van den magere gelijk komen met de elf van den dikke."

„Vast niet," zei Sancho, nog eer Don Quichot antwoord kon geven. „En aan mij, die gelijk een ieder weet nog maar enkele dagen geleden gouverneur en rechter ben geweest, komt het toe zulke oneenigheden bij te leggen en alle geschillen te beslechten."

„Antwoord dan maar, in Godsnaam, vriend Sancho," sprak Don Quichot; „want mijn hoofd is zoo verward en van streek dat ik niets waard ben."

Met dit verlot zei Sancho tegen de boeren die in grooten getale met open mond rondom hem stonden, de uitspraak wachtende van den zijnen:

„Vrienden, wat de dikke verlangt heeft geen zin, en daar steekt geen schijn of schaduw van rechtvaardigheid in; want als het zooalsmen zegt waar is dat de uitgedaagde de wapenen mag kiezen, is het toch niet eerlijk dat de ander ze zoo kiest dat ze hem belemmeren en beletten als overwinnaar uit den strijd te komen; en daarom ben ik van meening dat de dikke uitdager zich moet besnoeien, pellen, uitdunnen, polijsten en plukharen, en zes arroba's van zijn vleesch afhalen, van hier of van daar van zijn lichaam, zooals hem dat het best lijkt en uitkomt, en als hij op deze manier op vijf arroba's gewicht blijft, staat hij precies gelijk met de vijf van zijn tegenstander, en zoo zullen zij met gelijke kansen kunnen loopen ⁴)."

„Verdulleme," zei een boer die Sancho's uitspraak had aangehoord, „de heer heeft gesproken als een heilige en een uitspraak gedaan als een kanunnik! Maar de

dikke zal zich vast geen ons van zijn vleesch laten nemen, en nog minder zes arroba's."

„Het beste is maar dat ze niet loopen," antwoordde een ander, „dan behoeft de magere niet onder het gewicht te bezwijken en de dikke zijn vleesch niet kwijt te raken; laat men de helft van de weddenschap in wijn omzetten en laten wij deze heeren meenemen naar de kroeg waar van den besten verkocht wordt, dan is het varken gewasschen."

„Ik ben u erkentelijk, mijne heeren," antwoordde Don Quichot; „maar ik mag mij geen oogenblik ophouden, want droevige gedachten en wederwaardigheden dwingen mij onhoffelijk te schijnen en sneller mijns weegs te gaan dan stapvoets."

En Rossinant de sporen gevend, reed hij voort en liet hen verbaasd, zoowel over zijn vreemde gedaante als over de scherpzinnigheid van zijn knecht, want daar hielden zij Sancho voor. En een andere boer zeide:

„Als de knecht al zoo gewikst is, hoe moet de meester dan wel niet wezen! Ik wil wedden dat zij als ze in Salamanca gaan studeeren, in een ommezien 'alcaldes de Corte ⁵⁾' worden, want als je flink studeert en goed geluk en gunst hebt is het maar een spelletje; en eer een mensch het weet heeft hij een staf in zijn hand of een mijter op het hoofd."

Dien nacht brachten heer en knecht door in het open veld onder den blooten hemel, en den volgenden dag toen zij hun tocht voortzetten, zagen zij dat er hun een man te gemoet kwam die te voet was, een paar knapzakken om den hals had en een korte lans of piek in de hand, de gewone uitrusting van een loopenden bode. Toen hij Don Quichot naderde versnelde hij den tred en schoot half rennend op hem toe, omarmde zijn

rechterdij, want hooger reikte hij niet, en zeide met alle teekenen van vreugde:

„O, mijnheer Don Quichot van de Mancha, hoe zal dit het hart van mijn heer den hertog verheugen, als hij verneemt dat UEd. naar zijn kasteel terugkeert, want hij vertoeft daar nog altijd met mevrouw de hertogin!”

„Ik herken u niet, vriend,” antwoordde Don Quichot, „en ik weet niet wie gij zijt indien ge het mij niet zegt.” „Ik ben Tosilos, mijnheer Don Quichot,” antwoordde de koerier, „de lakei van den hertog mijn meester, die niet met UEd. wilde vechten over het huwelijk van de dochter van Doña Rodríguez.”

„God bewaar me!” zei Don Quichot. „Is het mogelijk dat gij de man zijt dien de toovenaars mijn vijanden in dien lakei veranderden over wien gij het hebt, ten einde mij de eer van dien strijd te ontnemen?”

„Spreek mij daar niet van, mijn brave mijnheer,” hernam de bode; „er was geen zier tooverij bij, en evenmin gelaatsverwisseling: ik was evengoed de lakei Tosilos toen ik in het perk trad als ik Tosilos de lakei was toen ik er uitkwam. Ik had gedacht te trouwen zonder te vechten, omdat ik het een knap meisje vond; maar mijn gedachte pakte averechts uit, want zoodra UEd. van ons kasteel was vertrokken liet de hertog mijn meester mij honderd stokslagen geven omdat ik inbreuk had gemaakt op de voorschriften die hij mij gaf voor ik den strijd begon, en het eind van het lied was dat het meisje al non is, en Doña Rodríguez terugkeerde naar Kastilië, en ik ben thans op weg naar Barcelona om een pak brieven naar den onderkoning te brengen, die mijn meester hem zendt. Als UEd. een slokje wijn blijft, al is hij warm, hij is zuiver, hier heb

ik een kalebas van den besten bij mij, en flink wat brokjes kaas van Tronchón ⁶⁾, die den dorst wel zullen aanwakkeren en wekken als hij bijgeval mocht slapen."

„Dat sla ik niet af," zei Sancho, „en geen complimenten, laat de goede Tosilos den wijn maar inschenken, in weerwil en in spijt van alle tovenaars van de Indiën."

„Waarlijk, Sancho," zei Don Quichot, „jij bent nu eenmaal de grootste gulzigaard ter wereld en de grootste domoor ter aarde, omdat je er niet van overtuigd raakt dat deze bode betooverd is, en deze Tosilos een namaaksel. Maar blijf bij hem, prop je vol; ik zal langzaam doorrijden en wachten tot je komt."

De lakei lachte en schonk den wijn uit zijn kalebas en haalde zijn stukken kaas uit de zadelzakken. Hij bracht een broodje te voorschijn en ging met Sancho op het groene gras zitten, en in pais en vree dronken zij den wijn en maakten den geheelen voorraad van de zadelzakken soldaat, met zulk een goeden eetlust dat zij zelfs het pak brieven aflikten, alleen omdat het naar kaas rook. En Tosilos zei tot Sancho:

„Die baas van je, vriend Sancho, moet toch vast en zeker wel gek wezen."

„Moet? Wat moet hij?" antwoordde Sancho. „Hij moet niets van niemand; want hij betaalt altijd alles, en vooral wanneer de munt krankzinnigheid is. Ik zie dat wel, en ik zeg het hem ook wel; maar wat baat het? En vooral nu dat hij stapelgek is, omdat hij overwonnen is door den Ridder van de Witte Maan."

Tosilos vroeg hem te vertellen wat er gebeurd was, maar Sancho zei dat het niet paste zijn meester langer te laten wachten; een anderen keer, als zij elkander weer ontmoetten, zou daar wel gelegenheid voor zijn. En hij stond op, schudde de kruimpjes van zijn wambuis

en uit zijn baard, dreef het grauwtje voor zich uit, en nam afscheid van Tosilos, dien hij liet staan waar hij stond, en haalde zijn meester in, die in de schaduw van een boom op hem lag te wachten.

AANTEKENINGEN

¹⁾ *Aquí fué Troya!* d. w. z. daar ligt alles in puin, is een uitdrukking die teruggaat op Vergilius *Aeneis*, l. III, v. 10 en 11:

Litora tunc patriae lacrymans portusque relinquo,
Et campos ubi Troia fuit.

²⁾ Zie voor deze verzen het Dertiende Hoofdstuk van het Eerste Deel, aantekening 15.

³⁾ Zie voor *arroba* het Negende Hoofdstuk van het Eerste Deel, aantekening 16.

⁴⁾ Dit verhaaltje heeft Cervantes niet zelf bedacht. Het komt o. a. ook voor in de *Floresta española* (1574) van Melchor de Santa Cruz de Dueñas.

⁵⁾ Dat waren hooggeplaatste rechters.

⁶⁾ Zie over de kaas van Tronchón het Tweeënvijftigste Hoofdstuk van dit Tweede Deel, aantekening 2.

ZEVENENZESTIGSTE HOOFDSTUK

HOE DON QUICHOT BESLOOT HERDER TE WORDEN EN HET
LANDELIJK LEVEN TE LEIDEN TOT HET JAAR VAN ZIJN
BELOFTE WAS VERSTREKEN, BENEVENS ANDERE WAARLIJK
VERMAKELIJKE EN SCHOONE GEBEURTENISSEN

Zoo Don Quichot reeds eer hij was verslagen door vele gedachten werd gekweld, toen hij ten val was gebracht kwelden er hem nog meer. Gelijk reeds verhaald is, lag hij in de schaduw van den boom; en daar, als vliegen op den honing, schoten de gedachten op hem af en staken hem: sommige gingen over de onttoovering van Dulcinea, andere over die van het leven dat hij in zijn gedwongen afzondering zou moeten leiden. Toen trad Sancho op hem toe en prees hem den edelmoedigen aard van den lakei Tosilos.

„Hoe is het mogelijk, Sancho,” zei Don Quichot, „dat je nog altijd in de meening verkeert dat deze man waarlijk een lakei is? Het lijkt wel of je bent vergeten dat je Dulcinea gezien hebt, verkleed en veranderd in een boerendeern, en den Ridder van de Spiegels in den baccalaureus Carrasco, altemaal werken van de tovenaars die mij achtervolgen. Maar vertel mij eens: heb je dien Tosilos over wien je het daar had, nog gevraagd wat God heeft gedaan met Altisidora: heeft zij mijn afwezigheid beweend, of heeft zij de verliefde gedachten die haar in mijne tegenwoordigheid kwelden reeds aan de vergetelheid prijsgegeven?”

„De gedachten die ik me in het hoofd haalde waren er niet naar dat ik den tijd had om naar zotternij te vragen,” zei Sancho. „Verdorie, mijnheer, is UEd. op het oogenblik in de omstandigheden om de gedachten

van uw medemenschen uit te vorschen, en dan nog wel verliefde?"

„Zie eens hier, Sancho," sprak Don Quichot, „er bestaat een groot verschil tusschen de werken die men verricht uit liefde en die welke men verricht uit dankbaarheid. Het is zeer wel mogelijk dat een ridder gevoelens van liefde niet beantwoordt; maar het is strikt genomen niet mogelijk dat hij ondankbaar is. Altisidora scheen mij lief te hebben; zij schonk mij de drie hoofddoeken waarvan je weet ¹⁾, zij weende bij mijn vertrek; zij verwenschte mij, zij laakte mij, zij beklagde zich over mij, alle schaamte ten spijt, in het openbaar: altemaal teekenen dat zij mij aanbad; want toorn van minnaars pleegt te eindigen in verwenschingen. Ik had haar geen hoop te geven, noch schatten te bieden, want de mijne schonk ik Dulcinea, en de schatten van dolende ridders zijn, als die van kabouters, denkbeeldig en bedriegelijk; al wat ik haar bieden kan zijn de herinneringen die ik aan haar bewaar, zonder nadeel echter van die welke ik heb aan Dulcinea, wie jij onrecht aandoet door zoo lang te toeven met het geeselen van je vleesch, dat ik nog door de wolven hoop te zien opgevreten en dat jij liever wilt sparen voor de wormen dan gebruiken voor de bevrijding van deze beklagenswaardige vrouwe."

„Mijnheer," antwoordde Sancho, „ik kan er om de waarheid te zeggen maar niet van overtuigd worden dat de geeselslagen op mijn achterwerk iets te maken hebben met de onttooveringen van betooverden, wat hetzelfde is als dat we zeggen zouden: 'Als je pijn in het hoofd hebt, wrijf dan je knieën met zalf in'. In ieder geval zou ik wel durven zweren dat UEd. in alle histories over dolende ridderschap die u gelezen heeft

nog nooit een mensch heeft ontmoet die door geeselslagen onttooverd is; maar hoe dat zij, ik zal ze mij in ieder geval geven wanneer ik daar lust in krijg en ik den tijd heb om mij op mijn gemak te kastijden."

„God geve het," antwoordde Don Quichot, „en mogen de Hemelen zoo genadig zijn dat je je plicht beseft om mijn meesteres te helpen, die ook de jouwe is, want jij bent de mijne."

Met dergelijke gesprekken gingen zij huns weegs, toen zij dezelfde plaats en plek bereikten waar zij door de stieren onder den voet waren geloopen. Don Quichot herkende ze, en hij sprak tot Sancho:

„Dit is de weide waar wij de fiere herders en vroolijke herderinnen ontmoetten die hier het herderlijk Arcadië wilden navolgen en hernieuwen, een gedachte even oorspronkelijk ²⁾ als wijs; en als je daarmee instemt, Sancho, wilde ik wel dat ook wij herders werden, ten minste gedurende den tijd dat ik in afzondering moet leven. Ik zal een paar schapen koopen en al wat er verder voor het herderlijk bedrijf van noode is; ik zal mij *herder Quijotiz* noemen en jij *herder Pancino*, en zoo zullen wij door bergen, bosschen en weiden trekken, hier zingend, daar weeklagend, drinkende van het heldere water der bronnen, hetzij van de klare beekjes, hetzij van de breede rivieren. Met allermildste hand zullen de steeneiken ons van hun zoetste vruchten schenken, de stammen der hardste kurkeiken een zetel, de wilgen schaduw, rozen geur, breede weiden bonte tapijten, de heldere en zuivere lucht adem, maan en sterren licht ondanks de duisternis van den nacht, verheugenis de zang, blijdschap geweest, Apollo verzen, en de liefde hooge gedachten waarmede wij ons kunnen vereeuwigen en roem verwerven, niet alleen in de

tegenwoordige, maar ook in de toekomstige tijden.” „Verdorie,” zei Sancho, „zoo een leventje lijkt mij wel; dat is een kolfje naar mijn hand; en te meer omdat als de baccalaureus Sansón Carrasco en meester Nicolás de barbier dat maar even gezien hebben, zij ook wel mee zullen willen doen en herders worden als wij; en God mag wel verhoeden dat ook de pastoor nog in de schaapskooi komt: hij is er vroolijk genoeg voor en gesteld op vermaak.”

„Dat heb je zeer juist opgemerkt,” sprak Don Quichot; „de baccalaureus Sansón Carrasco zal zich als hij in het herdersgilde treedt, en dat zal hij ongetwijfeld, *herder Sansonino*, of wel *herder Carrascón* kunnen noemen; barbier Nicolás *Niculoso*, zooals reeds de oude Boscán zich *Nemoroso* noemde ³⁾; welken naam wij den pastoor moeten geven weet ik niet, tenzij de een of andere afleiding van zijn ambt, bij voorbeeld *herder Pastoriambro*. Wat de herderinnetjes betreft van wie wij de minnaars zullen wezen, hun namen kunnen wij kiezen als uit een mandje met peren; en aangezien die van mijn aangebedene zoowel bij een herderin als een prinses past behoef ik mij niet te vermoeien met een anderen te zoeken die haar beter staat; maar jij, Sancho, zult de jouwe den naam kunnen geven dien je maar wilt.”

„Ik denk haar gewoonweg *Teresona* te noemen,” zei Sancho; „dat past wel goed bij haar dikte ⁴⁾ en bij haar eigen naam dien zij heeft, want zij heet Teresa; en te meer omdat als ik haar in mijn verzen bezing, ik niets anders doe dan mijn kuische begeerten openbaren, want ik ben niet van plan beter brood te zoeken dan er van koren te bakken is. Het zal niet goed zijn dat de pastoor er een herderinnetje op na houdt, want hij moet het

goede voorbeeld geven; maar als de baccalaureus er een op na wil houden dan is het mij wel: een mensch zijn lust is een mensch zijn leven."

„God bewaar me," zei Don Quichot, „welk een heerlijk leven zullen wij leiden, vriend Sancho! Hoe zal de schalmei ons in de ooren klinken, de Zamoraansche doedelzakken, de hooge trommen en tamboerijnschellen, en de rabeles ⁵⁾! En zoo dan te midden van al deze instrumenten ook nog de muziek der albogues ⁶⁾ weerklinkt, zal er bijna geen herdersspeeltuig zijn dat wij niet kennen."

„Wat zijn *albogues*," vroeg Sancho, „want die heb ik van mijn levensdagen nog niet gehoord of gezien?"

„*Albogues*," antwoordde Don Quichot, „zijn een paar plaatjes op de manier van geelkoperen blakers, die wanneer zij met den hollen kant tegen elkander worden geslagen, doordat ze zoo hol en ledig zijn een toon geven die zoo hij al niet zeer aangenaam noch welluidend is, niet mishaaft, en volkomen strookt met de landelijkheid van den doedelzak en de hooge trom; deze naam *albogues* is moorsch, gelijk het alle zijn die in onze Kastiliaansche taal met *al-* beginnen ⁷⁾, nl.: *almohaza*, *almorzar*, *alhombra*, *alguacil*, *alhucema*, *al-macén*, *alcancía*, en andere dergelijke, maar veel meer zullen er niet wezen; en er zijn maar drie woorden in onze taal die op *-í* eindigen, en van moorschen oorsprong zijn, nl. *borceguí*, *zaquizamí* en *maravedí*. *Alhelí* en *alfaquí* zijn zoowel om het eerste *al-* als om het *-í* waarop ze uitgaan, bekend als Arabisch. Ik zeg je dit terloops, omdat de toespeling op *albogues* het mij voor den geest riep; maar wat ons van grooten dienst zal zijn om dit bedrijf in volmaaktheid uit te oefenen is het feit dat ik gelijk je weet, eenigermate dichter ben

en dat de baccalaureus Sansón Carrasco het in voortreffelijke mate is. Van den pastoor zeg ik niets; maar ik wil er om wedden dat ook hij wel op eenige dichtelijke vaardigheid mag roemen; en dat ook meester Nicolás de gave heeft, daar twijfel ik niet aan, want alle of de meeste barbiers zijn gitaarspelers en dichters van copla's. Ik zal klagen dat ik ben verlaten; jij kunt er op roemen een standvastig minnaar te zijn, de herder Carrascón kan een versmade wezen, en de pastoor Pastoriambro wat hem belieft; en zoo zal het alles loopen dat er niets meer te wenschen valt."

Waarop Sancho antwoordde:

„Ik ben een zoo ongelukkig mensch, heer, dat ik vrees den dag waarop ik mij in zulk een bedrijf zie niet te beleven. O, wat zal ik een gepolijste lepels moeten maken als ik herder ben! Wat een broodpap, wat een room, wat een bloemfestoenen en wat een herdersprullen! En als mij dat al niet den naam van een wijs man geeft, het zal mij ten minste dien van een vernuftig man geven! Sanchica mijn dochter kan ons dan den maaltijd op het veld brengen; maar opgepast, want het is een knappe meid, en er zijn herders die eer slecht dan onnoozel zijn; ik zou niet graag willen dat zij om wol uitging en geschoren terugkwam; en liefde en oneerbare verlangens komen evengoed voor op het platteland als in de steden, en in de herdershutten zoo goed als in de koninklijke paleizen, en als men de gelegenheid wegneemt neemt men ook de zonde weg; en oogen die niet zien, hart dat niet breekt; en beter een sprong over de heg dan een bede van brave lieden.”

„Geen spreekwoorden meer, Sancho,” zei Don Quichot; „want die welke jij hebt gesproken zijn stuk voor stuk voldoende om je gedachte te kennen te geven, en ik

heb je al vele malen geraten niet zoo kwistig te zijn met spreekwoorden en je wat beperking op te leggen als je ze ten beste geeft; maar het lijkt mij, gelijk men zegt, prediken in de woestijn te zijn, en 'mijn moeder straft me, maar ik lach haar uit'."

„Het lijkt mij," antwoordde Sancho, „dat het met UEd. is gelijk men zegt 'de pot verwijt den ketel, dat hij zwart ziet'. U vermaant mij dat ik geen spreekwoorden moet zeggen, en UEd. rijgt ze zelf bij paren aan elkaar."

„Zie eens hier, Sancho," antwoordde Don Quichot, „ik breng de spreekwoorden te juister tijd in het gesprek, en ze zitten als ik ze ten beste geef als een ring aan den vinger; maar jij haalt ze er zoo met de haren bij dat je ze er bij sleept, en ze er niet inlascht; en als ik het mij goed herinner heb ik je al eens gezegd dat spreekwoorden korte spreuken zijn, ontleend aan ervaring en bespiegeling van onze oude wijzen; maar een spreekwoord dat te onpas wordt aangehaald is eer onzin dan een spreuk. Doch genoeg, en laten wij ons daar de avond daalt terugtrekken op eenigen afstand van den koninklijken weg, waar wij dezen nacht zullen doorbrengen, en God weet wat de morgen brengt."

Zij trokken zich terug, en gebruikten een laat en slecht avondeten, zeer tegen den wil van Sancho, die de ontberingen der dolende ridderschap welke in bosschen en bergen gebruikelijk zijn maar al te duidelijk voor oogen had, ofschoon er zich af en toe overvloed vertoonde in de kasteelen en heerenhuizen, zoowel van Don Diego de Miranda als bij de bruiloft van den rijken Camacho, en van Antonio Moreno; maar hij begreep wel dat het niet altijd dag noch altijd nacht kon wezen, en zoo bracht hij dien slapende en zijn meester wakende door.

AANTEKENINGEN

¹⁾ Don Quichot was in de war: Sancho had de hoofd-doeken weggenomen, zonder dat zijn meester er iets van wist. Zie het Zevenenvijftigste Hoofdstuk van dit Tweede Deel.

²⁾ Dit *nuevo* is ironisch bedoeld: de gedachte is in het geheel niet nieuw. Het pastorale genre was in Spanje in die dagen tot een ware plaag geworden.

³⁾ Juan Boscán was een Spaansch dichter († 1542). Don Quichots bewering, dat „de oude Boscán zich *Nemoroso* noemde”, berust op een vergissing. De belangstellende lezer zie hierover Marcelino Menéndez y Pelayo, *Juan Boscán, estudio crítico*, in *Antología de poetas líricos castellanos*, tomo XIII, Madrid 1910, p. 55 *et seq.*

⁴⁾ Deze dikte strookt niet wel met de beschrijving in het Vijftigste Hoofdstuk van dit Tweede Deel, waar van Teresa gezegd wordt: „...ze was sterk, gezond, gespierd en bruin verbrand;...” — *Teresona* is het augmentatief van *Teresa*; Sancho maakt er dus van de dikke, de zware Teresa.

⁵⁾ Over den *rabel* zie het Elfde Hoofdstuk van het Eerste Deel, aantekening 10.

⁶⁾ Dit was een soort van cimbaal.

⁷⁾ Don Quichot draaft weer door: er zijn tal van Spaansche woorden welke met *al-* beginnen, die niet van Arabischen, maar van Latijnschen oorsprong zijn.

ACHTENZESTIGSTE HOOFDSTUK

OVER ZEKER ZWIJNIG AVONTUUR DAT DON QUICHOT
WAS BESCHOREN

De nacht was tamelijk donker, al stond er een maan aan den hemel, maar niet op een plaats waar men haar zien kon: want zoo nu en dan gaat vrouwe Diana spanseeren bij onze tegenvoeters en laat de bergen zwart en de dalen in duisternis gehuld. Don Quichot gehoorzaamde de natuur in zooverre dat hij zijn eersten slaap sliep, maar den tweeden geen kans gaf, dit in tegenstelling met Sancho, die nooit een tweeden had, omdat zijn slaap duurde van den avond tot den ochtend, waaruit bleek welk een voortreffelijke complexie hij bezat, en hoe weinig zorgen. Die van Don Quichot hielden hem dermate wakker dat hij Sancho wekte en tot hem sprak:

„Sancho, ik sta verbaasd over de zorgeloosheid van je aard: het lijkt wel dat je van marmer bent gemaakt of van hard brons, en onbekwaam tot eenig gevoel of ontroering. Ik waak wanneer jij slaapt, ik ween wanneer jij zingt, ik bezwijk van den honger wanneer jij vadsig en lui bent van louter verzadiging. Het past goeden knechts het leed van hun meesters te deelen en hun gevoelens mee te voelen, al was het alleen maar voor den goeden indruk dien zulks maken moet op buitenstaanders. Zie eens de kalmte van dezen nacht, de eenzaamheid waarin wij ons bevinden en die ons noodt onze sluimering te onderbreken met eenig waken. Zoo waar je leeft, sta op, ga een eind weegs vanhier, en geef je met goeden wil en koene onverschrokkenheid een drie- of vierhonderd geeselslagen in afrekening van

die van Dulcinea's onttoovering; ik vraag je dit als smeekbede, want ik wensch niet handgemeen met je te raken als onlangs, omdat ik weet dat je niet zacht-handig bent. Als je die kastijding achter den rug hebt, zullen wij de rest van den nacht doorbrengen met zingen, ik over mijn verlatenheid en jij over je standvastigheid, waarmee wij dan van dat oogenblik af aan een begin maken met het herderlijk leven dat wij in ons dorp gaan leiden."

„Mijnheer," zei Sancho, „ik ben geen monnik, en ik kan niet midden in mijn slaap opstaan en mij gaan geeselen, en het lijkt mij evenmin juist om van het eene uiterste van de pijn van een geeseling over te gaan op het andere uiterste van muziek. Zou UEd. me niet rustig willen laten slapen en niet zoo opjagen over dat geeselen, want u zal nog maken, dat ik een eed zweer geen pluis van mijn kiel aan te raken, laat staan een haar van mijn vleesch."

„O, harteloze! O, meedoogenlooze schildknaap! O, slecht besteed brood en kwalijk beloonde gunsten die ik je bewees en nog denk te bewijzen! Door mij heb je het tot gouverneur gebracht, en door mij heb je kans eerlang graaf te worden of een anderen gelijkwaardigen titel te krijgen; en zulks zal in vervulling gaan nog eer dit jaar om is, want *post tenebras spero lucem* ¹⁾".

„Daar weet ik niet van," zei Sancho; „al wat ik weet is dat ik zoolang ik slaap, geen vrees heb, geen hoop, geen moeite, geen glorie; en wel hem die den slaap uitgevonden heeft, een mantel die alle menschelijke gedachten bedekt, een spijs die den honger stilt, een drank die den dorst doet verdwijnen, een vuur dat de koude verwarmt, een koude die de hitte matigt: om

kort te gaan, een overal gangbare munt waarmee alle dingen gekocht worden, een balans en waag die den herder gelijk maakt met den koning en den eenvoudige met den wijze.

Er is naar ik heb hooren zeggen slechts een ding verkeerd aan, namelijk dat hij lijkt op den dood, want tusschen iemand die slaapt en iemand die dood is, bestaat maar gering verschil."

„Ik heb je nog nooit zoo vaardig hooren spreken als thans, Sancho," zeide Don Quichot; „waaruit ik opmaak dat het spreekwoord waar is dat jij wel eens een enkele maal pleegt te gebruiken: 'waar men mede verkeert, wordt men mede geëerd'."

„Ha, verdikkeme, mijnheer onze baas!" zei Sancho. „Nu ben ik het eens niet die spreekwoorden aan elkaar rijgt: ook UEd. vallen ze bij paren uit den mond, nog sneller dan mij; het eenige verschil tusschen de mijne en de uwe is dat de uwe te pas en de mijne te onpas komen; maar spreekwoorden zijn het toch allemaal."

Op dit oogenblik hoorden zij een verward rumoer, een onbestemd geluid, dat zich door alle dalen in den omtrek scheen te verspreiden. Don Quichot rees op en sloeg de hand aan het zwaard, maar Sancho kroop weg onder het grauwtje, en zette aan weerskanten het pak met de wapenen en het pakzadel van zijn ezel, even bevende van angst en vrees als Don Quichot verontrust was. Het geluid werd van oogenblik tot oogenblik sterker en naderde de twee angstige zielen: angstig, een van hen althans; want van den ander kent men den moed maar al te wel. Het geval wilde dat een paar mannen meer dan zeshonderd varkens naar de markt dreven om ze te verkoopen, en daarmee op dit uur optrokken; het rumoer dat zij maakten, het geknor en het gesnuif

waren zoo hevig dat het Don Quichot en Sancho de ooren verdoofde, en zij begrepen maar niet wat het wel wezen mocht. Dicht opeengedrongen, knorrend en opgejaagd, kwam de kudde in een groote schare aanzetten, en zonder eenig gezag voor de waardigheid van Don Quichot of die van Sancho, liep zij het tweetal onder den voet, vernielde de schanswerken van Sancho, en wierp niet alleen Don Quichot omver, maar zelfs Rossinant op den koop toe. En onder het getrappel, het geknor en de haast waarmede de vuile dieren kwamen aanloopen, bleven het pakzadel, de wapenen, het grauwtje, Rossinant, Sancho en Don Quichot in een verwarden hoop op den grond liggen. Sancho stond op zoo goed hij kon, en vroeg zijn meester om zijn zwaard, waarbij hij hem verzekerde dat hij een half dozijn van die heeren ongelikte zwijnen zou afmaken; want hij was er thans wel achter wat het waren. Maar Don Quichot sprak:

„Laat ze begaan, vriend; deze belediging is een straf voor mijn zonde, en het is een rechtvaardige straf van den Hemel dat een verslagen dolend ridder wordt opgevreten door jakhalzen, gestoken door wespen, en vertreden door varkens.”

„Dan zal het ook wel een kastijding des Hemels zijn,” antwoordde Sancho, „dat schildknapen van verslagen dolende ridders worden gestoken door vliegen, opgevreten door luizen en geplaagd door den honger. Als wij schildknapen zoons waren van de ridders die wij dienen, of naaste bloedverwanten, dan zou het geen wonder wezen dat de straf voor hun zonden ons trof tot in het vierde geslacht; maar wat hebben de Panza's met de Quijote's te maken? Wel, kom aan, laten we weer gaan liggen, en wat er nog van den nacht over

is verslapen, als God ons het daglicht weer schenkt zullen wij wel raad schaffen."

„Slaap jij maar, Sancho," antwoordde Don Quichot; „jij bent geboren om te slapen; en ik die geboren ben om te waken zal in den tijd die van nu tot aan den dageraad nog ontbreekt mijn gedachten den vrijen loop laten en haar uitweg geven in een klein madrigaal dat ik zonder dat jij daarvan weet, gisteravond uit het hoofd heb gemaakt."

„Het lijkt mij," antwoordde Sancho, „dat gedachten die een mensch den tijd laten om verzen te dichten niet zoo bijster gewichtig kunnen zijn. UEd. kan van mijn part zooveel dichten als u wil, ik zal zooveel slapen als ik maar kan."

En onmiddellijk daarop strekte hij zich behaaglijk op den grond uit, dook ineen en sliep als een os, zonder dat borgen, schulden of eenige pijn het hem beletten. Don Quichot leunde tegen den stam van een beuk of van een kurkeik — Cide Hamete Benengeli zegt niet welke soort boom het was — en zong, begeleid door zijn eigen zuchten, de volgende woorden:

*„Amor, als ik moet denken
Aan 't schrikkelijke leed, dat gij doet lijden,
Wil ik ten doode schrijden,
Want dit alleen kan mij verlossing schenken;
Maar in dien nood gedreven,
Die haven in de zee van al mijn lijden,
Voel ik zoo groot verblijden,
Dat ik terugkeer om opnieuw te leven.
Zoo doet mij 't leven sterven,
Maar sterven doet mij naar nieuw leven haken,
O vreemde staat van zaken,
Zoo blijf ik tusschen dood en leven zwerven ²⁾!"*

En elk van deze verzen deed hij vergezeld gaan van vele zuchten en tranen, gelijk men verwachten mocht van een man wiens hart kreunde, doorboord als het was van smart om zijn nederlaag en de afwezigheid van Dulcinea. Intusschen brak de dag aan, de zon trof met haar stralen Sancho's oogen, en hij ontwaakte en richtte zich op, en schudde zich en strekte zijn luie leden; hij keek naar de vernieling die de varkens in zijn voorraad hadden aangericht, en verwenschte de kudde, en zelfs meer dan dat. Daarop zette het tweetal den tocht weer voort, en tegen het vallen van den avond zagen zij een tiental mannen te paard op hen afkomen, en vier of vijf te voet. Don Quichots hart sprong op en dat van Sancho beefde van angst, want de lieden die op hen afkwamen droegen lansen en schilden, en zagen er zeer krijgshaftig uit. Don Quichot wendde zich tot Sancho en zeide: „Indien ik mijn wapenen mocht gebruiken, Sancho, en mijn belofte mij de handen niet bond, zou ik dit leger dat tegen ons optrekt niet erger achten dan zoete koek en suikergoed; maar wellicht blijkt het iets anders dan wat wij vreezen.”

De mannen te paard waren intusschen nabijgekomen, zij drilden de lansen, omringden Don Quichot zonder een woord te spreken, richtten ze hem op borst en rug, en bedreigden hem met den dood. Een van de voetknechten greep, terwijl hij een vinger op den mond legde om te beduiden dat Don Quichot moest zwijgen, Rossinant bij den teugel en leidde hem van den weg af; de andere mannen te voet dreven Sancho en het grauwte voor zich uit, en volgden onder een wonderlijk stilzwijgen achter den man die Don Quichot wegvoerde. Hij trachtte wel twee- of driemaal te vragen waar zij hem heen brachten of wat zij van hem wilden;

maar nauwelijks bewoog hij de lippen of zij dreigden ze met de punt van de lansen te sluiten; en Sancho verging het niet beter: want zoodra hij blijk gaf iets te willen zeggen prikte een van de voetknechten hem met een punt, en het grauwtje niet minder, alsof dat ook had willen spreken. De nacht viel, zij versnelden den tred, en de vrees bij de twee gevangenen nam toe, en nog meer toen zij hoorden hoe men zoo nu en dan tot hen zeide:

„Schiet op, troglodieten!”

„Houdt den mond dicht, barbaren!”

„We zullen het je betaald zetten, anthropophagen!”

„Klaagt niet, Scythen, houdt de oogen dicht, moordzuchtige Polyphemen, bloeddorstige leeuwen!”

En nog andere namen die op deze leken, waarmede zij de ooren van den armzaligen meester en knecht deden tuiten. En Sancho liep bij zich zelf te mompelen: „Wij troggeldieren? Wij barbieren of popoplagen? Wij Cypersche katers, die Polyphemia heeten? Ik moet niets van die namen hebben: die wind waait me verkeerd over den dorschvloer; zoo komt alle narigheid voor ons tegelijk, als de stokslagen voor den hond, en de Hemel geve dat het niet erger wordt dan het er al uitziet!”

Don Quichot reed verslagen voort, en hoe hij zich de hersens ook pijnigde, hij wist maar niet wat die verwijtende namen die ze hem naar het hoofd slingerden, te beteekenen konden hebben, waaruit hij opmaakte dat hem niet veel goeds stond te wachten, maar wel veel kwaads. En zoo bereikten zij omstreeks één uur 's nachts een kasteel, dat Don Quichot terstond als dat van den hertog herkende, waarin zij nog zoo kort geleden hadden vertoefd.

„God bewaar mij!” zei hij, zoodra hij het huis herkende, „wat heeft dat te beteekenen? Alles hier in huis was hoffelijkheid en wellevendheid; maar voor den verslagene verkeert elk goed in kwaad en het kwaad in erger.”

Zij reden het groote binnenplein van het kasteel op, en zagen dat het zoo getooid en ingericht was dat het hun verbazing nog deed stijgen en hun vrees verdubbelde, gelijk men in het volgend hoofdstuk zal zien.

AANTEKENINGEN

¹⁾ Deze Latijnsche spreuk, ontleend aan het boek *Job* (XVII : 12), staat ook rondom het vignet van Juan de la Cuesta, den eersten uitgever van den „*Quijote*” en een vriend van Cervantes. Het vignet stelt een valk voor met een kapje over den kop.

²⁾ Deze verzen zijn een vertaling van een gedicht van den Italiaanschen kardinaal Pietro Bembo, gedrukt in 1515 in zijn werken en reeds vóór Cervantes vertaald in het Spaansch en het Portugeesch.

NEGENENZESTIGSTE HOOFDSTUK

OVER HET VREEMDSTE EN WONDERLIJKSTE AVONTUUR DAT
DON QUICHOT IN HEEL HET VERLOOP DEZER SCHOONE
HISTORIE OVERKWAM

De mannen te paard stegen af, en samen met die te voet grepen zij onverwijld Sancho en Don Quichot aan, en droegen hen naar het binnenplein, waar wel haast honderd toortsen in de rondte stonden te branden in haar ringen, en bovendien nog een vijfhonderd kaarsen in de gaanderijen rondom het plein; zoodat men niet-tegenstaande den vrij duisteren nacht het daglicht niet miste. In het midden van het plein verhief zich een katafalk ongeveer twee roeden van den grond, geheel overdekt met een geweldigen troonhemel van zwart fluweel; op de treden in de rondte brandden witte waskaarsen in meer dan honderd zilveren kandelaars; en op de katafalk zag men het ontzielde lichaam liggen van een maagd zoo schoon, dat zij met haar schoonheid zelfs den dood schoon deed lijken. Haar hoofd rustte op een kussen van brocaat; het was bekranst met een festoen gevlochten van velerhande welriekende bloemen, haar handen lagen gevouwen op de borst, en daartusschen lag een takje van een gelen zegepalm ¹⁾. Aan de ééne zijde van den hof was een stellage gemaakt met twee zetels, waarop twee personages waren gezeten, die met hun kronen op het hoofd en schepters in de hand wel echte of gespeelde koningen leken. Naast deze stellage, die men met een paar treden kon bestijgen, stonden nog twee zetels, waarop de mannen die Don Quichot en Sancho gevankelijk meevoerden hen neerzetten, alles onder het bewaren van een diep stilzwijgen,

waarbij zij hun beiden met teekens beduiden dat ook zij moesten zwijgen; maar ook zonder dat hen dit beduid werd zouden zij wel gezwegen hebben, want de verbazing over hetgeen zij zagen, boeide hun de tong. Nu bestegen met talrijk gevolg twee zeer voorname personages de stellage, die Don Quichot terstond herkende als de hertog en de hertogin, zijn gastheer en gastvrouw, en zij namen plaats op twee kostbare zetels, naast de twee die op koningen leken. Wien zouden al deze dingen niet verbaasd hebben? En dit was nog niet alles, want Don Quichot ontwaarde dat het doode lichaam op de katafalk dat van de schoone Altisidora was. Toen de hertog en de hertogin de stellage bestegen, stonden Don Quichot en Sancho op en maakten een diepe buiging voor hen, en het hertogelijk paar beantwoordde dat door een lichten knik met het hoofd.

Daarop stak een dienaar het plein over, die toen hij bij Sancho was, hem een kleed van zwart lijnwaad over het lijf wierp, geheel beschilderd met vurige vlammen; hij nam hem de muts van het hoofd en zette hem een papieren mijter op, zooals de door de Inquisitie veroordeelden dien dragen, en hij fluisterde hem in het oor dat hij zijn mond niet mocht opendoen, of men zou er een prop in steken en hem om het leven brengen. Sancho bekeek zich van boven naar beneden, en zag dat hij geheel en al in vlammen stond, maar daar zij hem niet brandden, gaf hij er geen zier om. Hij nam den mijter af, en toen hij zag dat hij met duivels beschilderd was, zette hij hem maar weer op het hoofd en zei bij zich zelf:

„Ik vind het al lang best als de vlammen mij maar niet verbranden en de duivels mij niet meenemen.”

Don Quichot nam hem ook eens op, en hoewel de vrees

hem de zinnen bevangen hield, kon hij toch niet nalaten te lachen toen hij zag hoe Sancho daar zat. En daarop scheen er van onder de katafalk een zoet en gedempt en door geen menschelijke stem onderbroken geluid van fluiten te komen, want op deze plek zweeg de stilte als om zich zelf te beluisteren en het was zacht en liefelijk om te hooren. En naast het kussen waarop de schijnbaar doode rustte, verscheen plotseling een schoone jonge man, op zijn Romeinsch gekleed, die begeleid door een harp die hij zelf bespeelde, met heldere en welluidende stem de twee volgende strophen zong:

*Totdat Altisidora weer zal keeren,
Door Don Quichote's wreedheid overleden,
En aan 't betooverd hof de dames leeren
In 't haren kleet te persen hare leden;
Totdat haar dueña's mijn gebiedster eeren,
Door zich in 't zwarte bombazijn te kleeden,
Zing ik haar schoonheid en haar tegenspoed,
Op schooner wijs dan Thracië's zanger doet.
Ik zal mij zelfs, al zong ik gansch mijn leven,
Bij dezen plicht nog achten in gebreke,
Als reeds mijn tong lang koud is en versteven
Zal nog mijn stem tot u in lofzang spreken;
Mijn ziel, bevrijd uit enge aardsche dreven
Zal als zij Lethe's stroom moet oversteken,
Zoo zingen dat doods diepe wateren zelve
Van mijne stem verstijve' in hun gewelven ²⁾.*

„Genoeg,” sprak op dit oogenblik een van hen die koningen leken; „genoeg, goddelijke zanger; het zou een eindelooze taak zijn ons thans den dood en bevalligheden der weergalooze Altisidora voor oogen te stellen, niet gestorven, gelijk de domme wereld denkt,

doch levend door de stemme der Faam en de boete die om haar tot het verloren licht terug te brengen Sancho Panza hier aanwezig moet verduren, en daarom, o gij Rhadamanthys, die met mij oordeelt 'in een van Pluto's duistere spelonken ³⁾', overmits gij alles weet wat in het ondoorgroendelijk lot staat geschreven omtrent de opwekking dezer maagd, ontdek dit onverwijld en doe konde, opdat het heil dat wij van hare wederkomst verwachten niet langer wijle."

Nauwelijks had Minos, Rhadamanthys' mederechter, dit gezegd, of Rhadamanthys verhief zich en sprak:

„Welaan, dienaren van dit huis, hoog en laag, groot en klein, treedt allen nader, de een na den ander, en geeft Sancho vierentwintig klapzoeven op het gelaat, knijp hem twaalfmaal en prik hem zes keer met een speld in rug en armen; want door deze plechtigheden moet Altisidora genezen!"

Toen Sancho Panza dit hoorde, kon hij niet langer zwijgen en riep:

„Zoo waar God leeft, ik laat mij net zoo lief klapzoeven op mijn gezicht geven of aanraken als dat ik een moor word. Wel hier en ginder! Wat heeft de verrijzenis van deze maagd er mee te maken of ze mij aan mijn gezicht friemelen? Het oudje kreeg trek in de aardbeispinazie... ⁴⁾! Ze betooveren Dulcinea, en ik word geëeseld om haar te onttooveren; Altisidora gaat dood aan de kwalen die het God beliefde haar op het lijf te zenden, en om haar weer tot het leven te wekken moeten ze mij vierentwintig klapzoeven op het gezicht geven, en mijn lichaam met speldeprikken doorzeven en mij de armen bont en blauw knijpen. Haal die grappen uit met je zwager ⁵⁾, want ik ben een oude hond, en tegen mij hoef je geen 'zoek, zoek!' te zeggen."

„Gij zijt des doods!” sprak Rhadamanthys met zware stem. „Vermurw u, tijger; verootmoedig u, trotsche Nimrod, lijd en zwijg, want er wordt niets onmogelijks van u gevergd!

Tracht deze moeite niet te ontwijken: klapzoenen op het gelaat zult ge krijgen, doorzeefd met speldeprikken zult ge u zien, geknepen en wel zult ge zuchten en kreunen! Wel aan, dienaren, doet naar mijn bevel; of anders, bij het woord van een eerlijk man, zult gij zien waartoe ge geboren zijt!”

Op dit oogenblik verscheen er in plechtigen optocht een zestal dueña's, de een achter de ander, die over het binnenplein voortschreden, vier van haar met brillen op, en allen met de rechterhand omhooggeheven, met de pols uit de mouw om de handen langer te doen schijnen, zooals thans mode is. Nauwelijks zag Sancho ze komen, of hij brulde als een stier en zei:

„De heele wereld mag mij desnoods aan mijn lijf komen; maar dueña's, dat nooit! Laten de katten mijn gezicht stukkrabben, zooals ze dat mijn meester hebben aangedaan hier in hetzelfde kasteel; laten ze mijn lichaam met scherpe dolken bewerken; laten ze mijn armen met gloeiende tangen knijpen, ik zal het alles geduldig dragen om den heeren van dienst te zijn; maar de dueña's moeten van mij afblijven, al zou de duivel mij halen.”

Toen verbrak ook Don Quichot het stilzwijgen en sprak tot Sancho:

„Wees lijdzaam, mijn zoon; doe dezen heeren een genoegen, en dank den Hemel dat hij jouw persoon zulk een kracht heeft verleend dat je met de foltering van je lichaam betooverden kunt onttooveren en dooden kunt opwekken.”

De dueña's waren Sancho reeds dicht genaderd, toen hij, al wat handelbaarder en redelijker, goed op zijn stoel ging zitten, en gelaat en baard aan de eerste de beste bood, die hem een flinken klapzoen op het gezicht gaf en daarna een diepe buiging voor hem maakte.

„Minder hoffelijkheid en minder blanketsel, señora dueña,” zei Sancho; „want bij God gij hebt handen die naar ‘vinagrillo’ ⁶⁾ ruiken!”

Om kort te gaan, alle dueña's gaven hem een klapzoen, en vele andere dienaren des huizes knepen hem; maar de speldeprikken kon hij niet verdragen; en hij stond, van kwaadheid naar het scheen, van zijn stoel op, greep een brandende fakkel die naast hem stond, ging op de dueña's en zijn andere beulen af en zei:

„Scheert je weg, dienaars der hel; want ik ben niet van brons dat ik zulke ellendige martelingen kan verdragen!”

Op dit oogenblik keerde Altisidora, die blijkbaar het lange liggen op haar rug moe was, zich op één kant, en toen de omstanders dit zagen, riepen zij als met een stem uit:

„Altisidora leeft! Altisidora leeft!”

Rhadamanthys beval Sancho zijn toorn te beheerschen; men had immers reeds het doel bereikt dat men zich had voorgesteld.

Zoodra Don Quichot zag dat Altisidora zich bewoog, wierp hij zich voor Sancho op de knieën, en zeide:

„Thans is de tijd gekomen, zoon van mijn ingewand, om niet te zeggen mijn dierbare schildknaap, je een goed getal van de geeselslagen te geven, waartoe de onttoovering van Dulcinea je verplicht. Thans, zeg ik, is het de tijd dat je kracht rijp is, en ten volle het heil zal bewerken dat van jou wordt verwacht!”

Waarop Sancho antwoordde:

„Dat lijkt mij de eene ellende op de andere, en geen honing op de pannekoeken. Het zou een fraaie boel worden als er na de knepen, de klapzoenen en de speldeprikken nu nog een pak geeselslagen moest volgen! Laten ze dan liever een grooten steen nemen, en mij dien om den nek binden, en mij in een put gooien, wat mij niet eens erg aan mijn hart zou gaan, als ik toch altijd het kind van de rekening moet zijn om de kwalen van anderen te genezen. En laat me met rust, want anders, bij God ik gooi den boel in het honderd.”

Intusschen was Altisidora reeds op de katafalk gaan zitten, en op hetzelfde oogenblik weerklonken er schalmeien, vergezeld van fluiten en aller stemmen die riepen:

„Leve Altisidora! Leve Altisidora!”

Het hertogelijk paar en de koningen Minos en Rhadamanthys verreezen, en allen te zamen, met Don Quichot en Sancho, gingen zij Altisidora hun compliment maken en haar helpen van de katafalk te stijgen; zij deed alsof ze juist bijkwam uit een bezwijming, neeg het hoofd voor het hertogelijk paar en de koningen, en Don Quichot van ter zijde aanziende, zeide zij tot hem:

„God moge het u vergeven, liefdelooze ridder, want door uw wreedheid lijkt het mij of ik meer dan duizend jaren in de andere wereld ben geweest; maar u, o barmhartigste schildknaap ter aarde, u dank ik het leven dat ik bezit. Beschik van heden af, vriend Sancho, over zes van mijn hemden die ik u toezeg, opdat ge er zes voor u zelf van laat maken; en al zijn ze niet alle heel, schoon zijn ze ten minste wel.”

Sancho kuste haar daarvoor de handen, met den mijter in de hand en de knieën op den grond. De hertog gaf bevel hem de kap af te nemen, hem zijn muts en wam-

buis terug te geven, en den vlammen den rok uit te doen. Maar Sancho smeekte den hertog hem het gewaad en den mijter te laten houden, want hij wilde die meenemen naar zijn dorp, als een teeken en herinnering aan deze ongehoorde avonturen.

De hertogin antwoordde dat men ze hem moest laten behouden: hij wist wel hoezeer zij op hem gesteld was. De hertog gaf last dat men het binnenplein zou ontruimen, dat allen zich in hun appartementen moesten terugtrekken, en dat Don Quichot en Sancho naar hun oude kwartieren zouden worden gebracht.

AANTEKENINGEN

¹⁾ De palmtak was het zinnebeeld der maagdelijkheid, en volgens een oude gewoonte kreeg een jong meisje dat gestorven was een palmtak in de hand.

²⁾ Deze tweede „octava” is niet van de hand van Cervantes, maar van Garcilaso, zooals trouwens Don Quichot zelf in het volgende hoofdstuk opmerkt. Zie de *Égloga Tercera* van Garcilaso in *Obras*, 3a ed., *op. cit.*, blz. 121—122.

³⁾ Dit is een versregel dien wij reeds ontmoet hebben in het Vijfendertigste Hoofdstuk van dit Tweede Deel. — Rhadamanthys, broeder van Minos, was evenals deze rechter in de onderwereld.

⁴⁾ Het spreekwoord luidt in zijn volledigen vorm: „Regostóse la vieja a los bledos, ni dejó verdes ni secos” (het oudje kreeg trek in de aardbeispinazie, en plukte rijp en groen af).

⁵⁾ Het woord *cuñado* (zwager) wordt vaak in ongunstigen zin gebezigd, met de beteekenis verrader, valsche vriend.

⁶⁾ *Vinagrillo* was de naam van een schoonheidsmiddel, samengesteld uit azijn, eieren, honing en andere ingrediënten. Het werd door dames van zekeren leeftijd gebruikt om gelaat en handen jong te houden.

ZEVENTIGSTE HOOFDSTUK

HETWELK VOLGT OP HET NEGENENZESTIGSTE EN ONMIS-
BAAR IS VOOR HET GOED BEGRIP DEZER GESCHIEDENIS

Sancho sliep dien nacht op een veldbed in hetzelfde vertrek als Don Quichot, iets dat hij gaarne had vermeden als hij het gekund had, want hij wist maar al te wel dat zijn meester hem met zijn vragen en antwoorden geen rust zou laten, en hij was niet in de stemming om veel te praten, want hij voelde nog steeds de pijn van de doorgestane martelingen die hem de tong niet vrijlieten, en hij had heel wat liever alleen in een hutje geslapen dan met iemand bij zich in dat rijk vertrek. Zijn vrees bleek maar al te waar en zijn argwaan gegrond, want zijn heer was nog niet in bed gestapt, of hij sprak:

„Wat dunkt je van de avonturen van dezen nacht, Sancho? De kracht der versmade liefde is toch wel groot en machtig: je hebt met eigen oogen gezien dat Altisidora dood was, niet gestorven door pijlen of zwaard of ander krijgstuig, noch door eenig doodelijk venijn, maar alleen door de gedachte aan de strengheid en versmading waarmede ik haar steeds heb bejegend.”

„Voor mijn part mocht ze zijn doodgegaan wanneer en hoe zij maar wou,” antwoordde Sancho, „als ze mij maar rustig in huis had gelaten, want ik heb haar nooit van mijn leven verliefd gemaakt of versmaad. Ik begrijp maar niet en het wil mij maar niet in het hoofd hoe het mogelijk is dat het heil van Altisidora, een joffer die eer vrijpostig is dan bescheiden, iets te maken heeft, zooals ik al eens meer heb gezegd, met de martelingen van Sancho Panza. Ik begin dan nu toch klaar en duide-

lijk te begrijpen dat er tovenaars en betooveringen in de wereld bestaan, en moge God er mij van verlossen, want zelf zie ik er geen kans toe; maar hoe dat mag wezen, ik smeeke UEd. mij te laten slapen en mij niet meer te vragen, als u niet wil dat ik uit het raam spring.” „Slaap maar, vriend Sancho,” antwoordde Don Quichot, „als ten minste de speldeprikken en knepen en klapzonen die je gekregen hebt, het je toestaan.” „Geen pijn zoo erg, als de belediging van de klapzonen,” zei Sancho, „en wel om geen andere reden dan dat ze mij zijn aangedaan door dueña’s, die God moge verdoemen; maar ik smeeke UEd. nog eens mij rustig te laten slapen; want slaap is verlichting van de pijnen die een mensch heeft als hij wakker is.” „Het zij zoo,” sprak Don Quichot, „en God zij met je.” Zij sliepen in, en daarvan maakte Cide Hamete, de auteur dezer schoone historie gebruik om te beschrijven en te verhalen wat het hertogelijk paar er toe bracht het ingewikkeld plan te smeden waarvan reeds verhaald werd. Hij vertelt dat de baccalaureus Sansón Carrasco niet kon vergeten hoe hij als Ridder van de Spiegels door Don Quichot was verslagen en neergeveld, en hoe die val en nederlaag al zijn plannen in de war gestuurd en vernietigd had. Hij besloot daarom zijn geluk nogmaals te beproeven, in de hoop op een beteren afloop dan de vorige; en toen hij van den page die Teresa Panza, de vrouw van Sancho, den brief en het geschenk bracht, vernomen had waar Don Quichot zich bevond, verschaftte hij zich nieuwe wapenen en een paard, bracht een blanke maan op zijn schild aan, en laadde alles op een muilezel, die geleid werd door een boer, een anderen dan Tomé Cecial zijn oude schildknaap, opdat hij niet door Sancho of Don Quichot zou

worden herkend. Hij kwam aan op het kasteel van den hertog, die hem den weg en richting aangaf welke Don Quichot had ingeslagen om aanwezig te zijn bij de tornooien van Zaragoza. De hertog vertelde ook van de grappen die hij hem had gespeeld met de list om Dulcinea te onttooveren ten koste van Sancho's achterwerk. En ten slotte vertelde hij hem van de poets die Sancho zijn meester had gebakken door hem wijs te maken dat Dulcinea betooverd en in een boerendeern was veranderd, en hoe de hertogin zijn gemalin Sancho had wijsgemaakt dat hij de bedrogene was, omdat Dulcinea werkelijk betooverd was; waarom de baccalaureus niet weinig moest lachen en niet weinig verbaasd stond toen hij bedacht hoe slim Sancho was en hoe onnoozel tevens, gelijk hij ook lachen moest om dit toppunt van Don Quichots dwaasheid. De hertog verzocht hem als hij Don Quichot trof, in ieder geval terug te komen op het kasteel om hem verslag te doen over den afloop, onverschillig of hij hem al dan niet versloeg. De baccalaureus beloofde het; hij vertrok om hem te zoeken; hij vond hem niet te Zaragoza, trok verder en beleefde wat reeds is verhaald. Hij keerde terug naar het kasteel van den hertog wien hij alles verhaalde, ook de voorwaarden van den strijd en dat Don Quichot al op den terugweg was om als goed dolend ridder de gelofte na te komen om zich een jaar lang terug te trekken in zijn dorp, gedurende welken tijd het zooals de baccalaureus zeide, wel kon wezen dat hij van zijn krankzinnigheid genas; dat was zijn eenige bedoeling geweest met deze gedaanteverwisselingen, aangezien het toch iets erbarmelijks was dat een hidalgo met zulk een voortreffelijk verstand als Don Quichot voor gek speelde. Hierna nam hij afscheid

van den hertog en keerde terug naar zijn dorp, waar hij Don Quichot wachtte die achter hem aan reisde. De hertog greep daarop de gelegenheid aan Don Quichot nog een poets te spelen: zoo vermaakte het hem den gek te scheren met Sancho en Don Quichot. Hij liet de wegen wijd en zijd en in den omtrek van het kasteel, waar hij maar dacht dat Don Quichot langs kon komen, bezetten door velen van zijn knechten te voet en te paard om hem als ze hem vonden goedschiks of kwaadschiks naar het kasteel te brengen; zij vonden hem en zonden den hertog bericht, die reeds van te voren alles gereed had gemaakt wat er gedaan moest worden zoodra hij bericht kreeg van zijn aankomst, en order gaf de fakkels en kaarsen op het binnenplein aan te steken en Altisidora op de katafalk te leggen, met al den omhaal die reeds is beschreven; en het werd zoo natuurlijk en wel gedaan dat het zoo goed als echt leek. En Cide Hamete zegt hiervan nog dat naar zijn meening de bedriegers even gek waren als de bedrogenen en dat het geen haarbreed scheelde of men zou het hertogelijk paar zelf voor gek gehouden hebben, daar het zoo-veel ijver aan den dag legde om met twee gekken den gek te scheren.

Deze twee, waarvan de een sliep als een mormeldier en de ander klaar wakker lag met krankzinnige gedachten, werden verrast door het aanbreken van den dag en den lust om op te staan; want of hij overwonnene was of overwinnaar, Don Quichot schepte nimmer behagen in de trage veeren.

Altisidora — naar Don Quichot dacht uit den dood gewekt tot het leven — zette de gril van haar meester en meesteres voort en ging, bekranst met dezelfde festoenen die zij op de katafalk om de slapen droeg, gehuld

in een lichte tuniek van witte taf met gouden bloemen bezaaid, de haren los over de schouders hangend, en steunend op een staf van fijn zwart ebbenhout het vertrek van Don Quichot binnen ¹⁾. Door haar verschijning geheel van streek en ontdaan, kromp hij ineen en bedekte zich met al de lakens en spreien van het bed, verlamd van tong en machteloos haar ook maar één hoffelijk woord te zeggen. Altisidora nam plaats op een stoel naast zijn hoofdeneinde en zeide na het slaken van een diepen zucht met teedere en vermoeide stem tot hem: „Als dames van aanzien en zedige maagden de eer met voeten treden en de tong verlof geven zich nergens aan te storen en de geheimen openbaar te maken die haar hart verbergt, raken zij deerlijk in het nauw. Ik, mijnheer Don Quichot van de Mancha, ben er zulk eene, vernederd, verliefd en verslagen; maar niettemin geduldig en eerbaar; en ik ben het zoozeer dat het hart mij brak van zwijgend gedragen verdriet, en ik het leven verloor. Twee dagen lang ben ik dood geweest, gestorven door de gedachte aan de strengheid waarmede gij mij bejegend hebt, ridder met uw steenen hart,

‘O, gij harder dan marmer voor mijn klachten ²⁾,’

dood, of ten minste zoo leek het hun die mij zagen; en als het niet was dat de liefde, die erbarmen met mij toonde, mijn heil afhankelijk had gemaakt van de martelingen van dezen braven schildknaap, dan was ik misschien nog in de andere wereld gebleven.”

„De liefde had dat evengoed kunnen laten afhangen van wat mijn ezel te verduren had,” zei Sancho; „en ik zou haar daar dankbaar voor zijn geweest. Maar zegt u mij eens, señora, zoo waar moge de Hemel u een

teederder minnaar bezorgen dan mijn meester: hoe ziet het er in de andere wereld wel uit? Hoe is het in de hel? Want wie sterft uit wanhoop kan moeilijk ergens anders terechtkomen."

„Om u de waarheid te zeggen," zei Altisidora, „ik zal wel niet gansch en al gestorven zijn, want ik ben niet in de hel gekomen; als ik daar eenmaal in had gezeten, was ik er niet zoo gauw weer uitgeraakt, al had ik het gewild. De waarheid is dat ik tot aan de poort kwam, waar een stuk of twaalf duivels bezig waren kaats te spelen, allen in broek en hemd en met kragen van Vlaamsche kant en lubben van hetzelfde, die zij als polsband droegen, en vier vingers breed van de pols vrij om de handen langer te laten schijnen. Zij hadden kolenschoppen in de hand, en ik zag tot mijn verwondering dat zij als ballen boeken gebruikten, die naar het leek louter lucht en pluis waren: wie heeft ooit zoo iets vreemds en ongehoords verzonnen? Maar wat mij nog meer verbaasde was dat terwijl het bij spelers toch gewoonte is dat winnaars verheugd zijn en verliezers terneergeslagen, bij dit spel allen gromden en snauwden en elkaar vervloekten."

„Wat wonder," zei Sancho; „of een duivel speelt of niet, plezier kan hij nooit hebben, of hij wint of verliest." „Dat zal wel zoo zijn," antwoordde Altisidora; „maar er is nog iets dat mij verwondert — ik bedoel, mij toen verwonderde —, en het was dat er reeds bij den eersten slag geen bal heel bleef, of nog eens gebruikt kon worden; en zodoende regende het oude en nieuwe boeken dat het een wonder was. Eén daarvan, een nieuw, gloednieuw zelfs en goed ingebonden, gaven ze een slag dat het binnenwerk er uitvloog en de bladen rondwarrelde. 'Kijk eens wat voor boek dat is', zei de eene duivel

tegen den ander. En de duivel antwoordde: 'Dat is het *Tweede Deel van de historie van Don Quichot van de Mancha*, niet geschreven door Cide Hamete, haar eersten auteur, maar door een Aragonees, die naar hij zegt afkomstig is uit Tordesillas'. — 'Weg er mee,' zei de andere duivel, 'smijt het in de diepste afgronden van de hel: laten mijn oogen het niet meer zien'. — 'Is het dan zoo slecht?' vroeg de ander. — 'Zoo slecht,' zei de eerste, 'dat als ik alle moeite deed om het slechter te maken, ik het niet zou kunnen.' Zij speelden verder en kaatsten nog met andere boeken en omdat ik Don Quichot had hooren noemen, dien ik zoo hartstochtelijk bemin en liefheb, deed ik mijn best mij dit droombeeld in het geheugen te prenten."

„Een droombeeld moet het ongetwijfeld geweest zijn,” sprak Don Quichot; „want ik ken geen ander ik ter wereld dan ik, en die historie gaat hier onder de menschen reeds van hand tot hand, al blijft zij bij niemand, want ieder schopt ze weg zoodra hij ze heeft gelezen. En ik ben geenszins buiten mij zelf geraakt toen ik vernam dat ik mij als een fantastisch lichaam door de duisternissen der hel of door de helderheden op aarde bewoog, want ik ben niet de man over wien deze historie gaat. Als ze goed, getrouw en waarachtig is, zal zij eeuwen leven; en als ze slecht is, zal haar weg van de geboorte tot het graf niet bijster lang zijn."

Altisidora wilde juist haar verdere klachten over Don Quichot slaken, toen Don Quichot sprak:

„Ik heb u reeds menigmaal gezegd, señora, dat het mij spijt dat gij op mij uw zinnen hebt gezet, daar ge van mij slechts erkentelijkheid kunt verwachten, en geen wedermin: ik ben geboren om Dulcinea van El Toboso te behooren, en de schikgodinnen — zoo zij bestaan —

hebben mij voor haar bestemd; maar te denken dat eenige andere schoonheid de plaats in mijn ziel zal innemen die zij inneemt, is het onmogelijke denken. Moge dit u genoegzaam uit den droom helpen om te maken dat gij u terugtrekt binnen de grenzen uwer eerbaarheid, want niemand kan zich verplichten het onmogelijke te doen."

Toen Altisidora dit hoorde, gaf zij lucht aan haar ergernis en woede, en zeide:

„Bij God, Don Stokvisch, hart van steen, droge dadel-pit, ge zijt koppiger en harder dan een dorper die hoe men hem ook bidt en smeekt, altijd zijn haan wil zien koning kraaien; als ik u nog eens te lijf ga, krab ik u de oogen uit het hoofd! Denkt ge soms, Don Overwonene en Don Afgeroste dat ik om u ben gestorven? Al wat ge vannacht gezien hebt, is maar verzinsel geweest; want ik ben er de vrouw niet naar om voor een kameel als gij het zwart van een nagel te bezeeren, laat staan te sterven."

„Dat geloof ik graag," zei Sancho; „want dat verliefden doodgaan is onzin: dat kunnen ze gemakkelijk zeggen; maar doen, Judas mag het gelooven!"

Terwijl zij zoo spraken, trad de muzikant, zanger en dichter binnen die de twee reeds aangehaalde strophen had gezongen; en een diepe buiging makend voor Don Quichot, zei hij:

„Heer ridder, UEd. rekene en houde mij onder het getal van uw trouwste dienaren, want al dagenlang ben ik u zeer toegedaan, zoowel wegens uw naam als wegens uw heldendaden."

Waarop Don Quichot antwoordde:

„Zou UEd. mij niet willen zeggen wie u is, opdat mijn hoffelijkheid strooke met uwe verdiensten?"

De jonge man antwoordde dat hij de muzikant en de zanger van het lofdicht van den vorigen avond was. „Waarlijk,” hernam Don Quichot, „UEd. heeft een uitnemende stem; maar wat u gezongen heeft, leek mij niet zeer van pas; want wat hebben de strophen van Garcilaso met den dood van deze señora te maken?” „Laat UEd. zich daarover niet verbazen,” antwoordde de muzikant; „onder de jonge dichters van onzen tijd is het al gebruik dat ieder schrijft wat hij maar wil, en steelt van wien hij maar wil, of het al of niet strookt met zijn bedoeling, en er is geen dwaasheid meer die zij bezingen of beschrijven, of men wijt ze aan dichtelijke vrijheid.”

Don Quichot had hem willen antwoorden; maar hij werd daarin verhinderd door den hertog en de hertogin, die binnenkwamen om hem te bezoeken, en zij voerden met hen allen een lang en aangenaam gesprek, waarin Sancho weer zooveel zotte en koddige dingen zei dat ze opnieuw het hertogelijk paar in verbazing brachten, zoowel over zijn simpelheid als zijn scherpzinnigheid. Don Quichot smeekte hun hem verlof te geven nog dienzelfden dag te vertrekken, want verslagen ridders zooals hem paste het beter te huizen in een varkensstal dan in een vorstelijk paleis. Zij gaven hem dat gaarne, en de hertogin vroeg hem of Altisidora nog steeds bij hem in de gunst stond. Hij antwoordde haar:

„Señora, uwe señoía wete dat al het kwaad van deze maagd geboren wordt uit ledigheid, waarvoor een voortdurende en eerbare bezigheid de beste remedie is. Zij heeft mij hier wijsgemaakt dat men kant draagt in de hel; en aangezien zij wel de kunst zal verstaan ze te bewerken, deed zij beter zich daarmee te verpoozen; want als zij eenmaal bezig is de klosjes door de

vingers te laten schieten, zullen het beeld of de beelden van wat zij liefheeft haar niet zoo licht door het hoofd schieten; dit is de waarheid, dit is mijn meening en dit is mijn raad ³)."

„En de mijne,” zei Sancho er bij; „want ik heb nog nooit van mijn leven een kantwerkster gezien die van liefde gestorven is; en een maagd die door haar werk in beslag wordt genomen, zet er meer haar zinnen op om haar taak af te krijgen dan om aan haar liefde te denken. Ik zeg het ook uit eigen ervaring, want zoo lang ik aan het spitten ben, denk ik geen oogenblik aan mijn oudje, ik bedoel mijn Teresa Panza, die ik inniger liefheb dan de wimpers van mijn oogen.”

„Dat hebt ge zeer wel gezegd, Sancho,” sprak de hertogin, „en ik zal er voor zorgen dat mijn Altisidora voortaan steeds bezig is met een handwerkje, want die kunst verstaat zij voortreffelijk.”

„Het is in het geheel niet noodig uw toevlucht te nemen tot dat middel, señora,” antwoordde Altisidora; „want als ik slechts denk aan de hardvochtigheden die deze dolende schurk mij heeft aangedaan, is dat al wel genoeg om hem te vergeten. En met verlof van uwe grandeza zal ik thans heengaan om niet langer, ik zeg niet zijn droevige figuur, maar zijn leelijke en afschuwwekkende tronie voor mijn oogen te zien.”

„Dat lijkt mij,” sprak de hertog, „op wat men pleegt te zeggen:

*‘Hij die aanvangt met te schimpen
Is reeds bezig te vergeven.’”*

Altisidora deed alsof zij haar tranen met een zakdoek droogde, en na een buiging te hebben gemaakt voor haar meester en meesteres, verliet zij het vertrek.

„Ik voorspel je, arme maagd,” zei Sancho, „ik voorspel je, zeg ik, kwaad geluk, want je hebt te doen gehad met een ziel van spartelgras en een hart van steen. Zoo waar ik leef, als je met mij aan slag was gegaan, had je den haan anders hooren kraaien!”

Het gesprek liep ten einde, Don Quichot kleeedde zich, gebruikte het noenmaal met het hertogelijk paar en vertrok in den namiddag.

AANTEKENINGEN

¹⁾ In de ridderboeken treft men tal van voorbeelden aan van aanzienlijke en schoone dames die gewonde of zieke ridders die in haar dienst staan, gaan bezoeken.

²⁾ Altisidora lascht hier een vers in uit de *Égloga Primera* van Garcilaso (v. 57):

¡ Oh más dura que mármol a mis quejas,...

Zie Garcilaso, *Obras*, 3a ed., *op. cit.*, p. 5.

³⁾ Dit is dezelfde raad die gegeven is in het Zesenvoertigste Hoofdstuk van dit Tweede Deel. Zie aldaar, aantekening 2.

EENENZEVENTIGSTE HOOFDSTUK

OVER HETGEEN VOORVIEL TUSSCHEN DON QUICHOT EN
ZIJN SCHILDKNAAP SANCHE, TOEN ZIJ TERUGKEERDEN
NAAR HUN DORP

De verslagen en verdoolde Don Quichot reed voort, ten deele zeer neerslachtig, ten deele zeer verheugd. Zijn droefheid ontsproot aan zijn nederlaag en zijn vreugde uit de gedachte aan Sancho's kracht, gelijk die was gebleken bij de herrijzenis van Altisidora, ofschoon het hem wel eenige moeite kostte te gelooven dat de verliefde maagd werkelijk dood was geweest. Sancho was geenszins verheugd, want het bedroefde hem dat Altisidora haar woord om hem de hemden te schenken niet gestand had gedaan; en toen hij daar zoo over liep te denken, zei hij tot zijn meester:

„Waarachtig, mijnheer, ik ben de ongelukkigste dokter ter wereld; en er is toch menig dokter die zelfs als hij den zieke vermoordt dien hij moest genezen nog betaald wil worden voor zijn werk, al is het alleen maar voor een receptje teekenen waarop wat medicijnen staan, die hij niet eens zelf aanmaakt, maar de apotheker, en klaar is Kees. Maar ik, die het welzijn van een ander met bloeddroppels, klapzoenen, knepen, speldeprikken en geeselslagen moet betalen, ik krijg geen rooden duit. Nou maar ik zweer hun bij alles wat mij heilig is dat als ze me weer eens den een of anderen zieke onder handen geven, ik eer ik hem genees, de kleur van zijn geld wil zien; want de abt krijgt voorgezet al naar hij een keel opzet, en ik wil niet gelooven dat de Hemel mij de kracht die ik heb geschonken heeft om die zoo maar voor niets aan anderen weg te geven.”

„Jij hebt gelijk, vriend Sancho,” zei Don Quichot, „en Altisidora heeft er zeer verkeerd aan gedaan dat zij je de beloofde hemden niet heeft gegeven; ofschoon je kracht *gratis data* ¹⁾ is, zoodat ze je geen enkele studie heeft gekost behalve het leeren ondergaan van pijn aan den lijve. Wat mij betreft wil ik je wel zeggen dat als je betaling had verlangd voor de geeselslagen om Dulcinea te onttooveren, ik je die met het grootste genoegen van de wereld had gegeven; maar ik weet niet of de betaling wel in overeenstemming is met de genezing, en ik zou niet gaarne willen dat de belooning de genezing zou benadeelen. Niettemin ben ik van meening dat er niets mee verloren gaat het te probeeren: zie maar eens wat voor belooning je hebben moet, Sancho, en geesels je dan terstond, en betaal je zelf onmiddellijk en uit eigen zak, want je hebt geld van mij in bewaring.”

Bij dit voorstel zette Sancho oogen en ooren een palmwijd open, en hij was in zijn hart volkomen bereid tot de geeselpartij, en zei tot zijn meester:

„Goed dan, heer, als ik ei dan profijt van trek, sta ik graag klaar om UEd. dat genoeg te doen; want de liefde voor mijn kinderen en voor mijn vrouw maakt wel dat ik op den penning moet zijn. Maar vertelt UEd. mij eens, wat u mij denkt te betalen voor iederen slag dien ik mij geef.”

„Indien ik je zou moeten betalen, Sancho,” antwoordde Don Quichot, „naar hetgeen de grootheid en de voortreffelijkheid van dit middel verdienen, dan zouden de schat van Venetië, ja de mijnen van Potosí, nog te weinig zijn om je te beloonen; ga jij eens na hoeveel je van mij bij je hebt en bepaal dan den prijs per geeselslag.”

„Het waren er in het geheel,” antwoordde Sancho, „drie duizend driehonderd en zooveel; daarvan heb ik mij er vijf gegeven: dus de rest blijft over; laten we die vijf voor de „en zooveel” rekenen, dan blijven er dus drie duizend driehonderd over, wat tegen een cuartillo ²⁾ per stuk — en voor minder kan ik het niet doen, al zou de heele wereld dat van me verlangen — drie duizend driehonderd cuartillo's maakt, dat zijn voor de drie duizend, vijftienhonderd halve realen ofte wel zevenhonderd en vijftig heele realen; en driehonderd cuartillo's zijn honderdvijftig halve realen, ofte wel vijfenzeventig heele realen; dat maakt geteld bij de zevenhonderd en vijftig, in totaal achthonderd en vijfentwintig realen. Die zal ik aftrekken van het geld dat ik van UEd. in bewaring heb, en ik kom dan rijk en tevreden thuis, al ben ik ook terdege gegeeseld; want men vangt nu eenmaal geen forellen... ³⁾, en meer zeg ik niet.”

„O, gebenedijde Sancho! O, brave Sancho!” antwoordde Don Quichot; „hoe zullen Dulcinea en ik niet verplicht zijn je te dienen alle de dagen die de Hemel ons nog het leven schenkt! En als zij haar verloren staat herkrijgt — en dat zal zij zekerlijk —, zal haar ongeluk tot geluk zijn geworden, en mijn nederlaag verkeeren in een allergelukkigste zegepraal. Maar overleg thans eens, Sancho, wanneer je de boetedoening zoudt willen beginnen; en als je het kort maakt, doe ik er nog honderd realen bij.”

„Wanneer?” hernam Sancho. „Vanavond nog, zonder mankeeren. Zorgt UEd. er voor dat wij buitenshuis overnachten, onder den blooten hemel; dan zal ik mijn bloetheid niet ontzien.”

De avond viel, door Don Quichot verbeid in de grootste onrust der wereld, want het scheen hem of de wielen

van Apollo's wagen gebroken waren en de dag langer duurde dan gewoonlijk, evenals het verliefden vergaat, wier verlangen nooit in het reine kan raken met de tijdrekening. Ten slotte reden zij een liefelijke groep boomen binnen die een weinig van den weg stonden, waar zij Rossinant en den ezel van hun zadels bevrijdden, en zij strekten zich zelf op het groene gras uit en nuttigden het avondeten uit Sancho's voorraad. Hij maakte van den halster en het hoofdstel van het grauwtje een sterken en buigzamen geesel, en trok zich een twintigtal schreden van zijn meester terug tusschen de beuken. Toen Don Quichot hem zoo onverschrokken en moedig zag gaan, sprak hij tot hem:

„Wees voorzichtig vriend, dat ge u niet aan stukken slaat: laat wat tijd tusschen den eenen slag en den anderen; haast je niet zoo dat het je midden in aan adem schort: ik bedoel dat je niet zoo hard moet slaan dat je bezwijkt eer je het vereischte aantal gehaald hebt. En opdat je je geen slag te veel of te weinig geeft, zal ik hier op een afstand op mijn rozenkrans de geeselslagen tellen die je je geeft. Moge de Hemel je sterken, gelijk je goede voornemen verdient.”

„De goede betaler heeft geen last van borgen,” antwoordde Sancho; „ik ben van plan mij zoo te slaan dat ik mij, ook zonder dat ik mij doodsla, flink zeer doe; want daarin zal de kracht van het wonder toch wel zitten.”

Hij ontkleedde zich terstond daarop zoodat hij er met naakt bovenlijf bij stond; hij zwaaide het koord, en begon zich te geeselen, terwijl Don Quichot de slagen begon te tellen. Sancho kon er zich zes of acht gegeven hebben, toen hij de grap niet aardig meer vond en den prijs veel te laag; hij hield een oogenblik op en zei tot

zijn meester dat hij zich vergist had, en dat elk van de slagen wel betaald verdiende te worden met een halven reaal, en niet met een kwart.

„Ga voort, en verlies den moed niet, vriend Sancho,” sprak Don Quichot tot hem; „ik verdubbel het bedrag van den prijs.”

„Dan zij God ons genadig,” zei Sancho, „en laat het maar geeselslagen regenen!”

Maar de schelm sloeg niet meer op zijn rug, doch op de boomen, en steunde er nu en dan zoo hartverscheurend bij dat het wel scheen of hem met elken slag de ziel uit het lichaam werd gereten. En daar die van Don Quichot spoedig tot medelijden bewogen was, en hij vreesde dat het Sancho het leven zou kosten, en hij door onvoorzichtigheid zijn doel niet zou bereiken, sprak hij:

„Bij je leven, vriend, laat de zaak thans wat rusten; want je trekt wel heel hard van leer, het zal beter zijn het wat kalm aan te leggen; Zamora is niet in één uur gevallen ⁴⁾). Als ik mij niet vertelde, heb je je meer dan duizend geeselslagen gegeven: voorloopig is dat genoeg; want de ezel, om het maar eens familiaar te zeggen, draagt den last, maar niet den overlast.”

„Neen, neen, mijnheer,” antwoordde Sancho; „er zal van mij niet gezegd kunnen worden: ‘wel betaald, maar niets gekregen.’ Gaat UEd. nog maar wat verder ter zij, en laat me mij ten minste nog duizend slagen geven; dan is de partij na twee beurten als deze uitgespeeld, en dan blijft er nog heel wat te doen.”

„Welnu, als jij je er zoo toe genegen voelt, moge de Hemel je helpen,” sprak Don Quichot, „sla je dan maar; ik ga wel wat op zij.”

Sancho begon weer aan zijn taak met zooveel onver-

schrokkenheid dat hij alras de schors van vele boomen had afgeslagen: zoo hevig ranselde hij er op los; en eenmaal verhief hij luide zijn stem, en terwijl hij een geweldigen slag op een beuk gaf, riep hij uit:

„Hier zal Simson sterven en allen die met hem zijn ⁵⁾!”

Bij het hooren van dezen erbarmelijken kreet en geweldigen geeselslag snelde Don Quichot toe, en greep den ineengevlochten halster die Sancho als bullepees diende en sprak:

„De Hemel verhoede, vriend Sancho, dat je om mijnentwil het leven verliest, dat dienen moet om je vrouw en kinderen te onderhouden: laat Dulcinea dan maar geduld oefenen; ik zal mij tevreden stellen met de hoop en wachten tot je nieuwe krachten vergaard hebt om dit tot aller bevrediging ten einde te brengen.”

„Als UEd. het zoo wil, mijn beste mijnheer,” antwoordde Sancho, „dan zal het zoo gebeuren; maar gooit u mij uw mantel over mijn schouders, want ik sta te zweeten en ik zou liever geen kou vatten, en nieuwe boetelingen loopen dat gevaar licht.”

Don Quichot deed aldus; hij zelf bleef in zijn wambuis staan, en gaf zijn mantel aan Sancho, die sliep tot de zon hem deed ontwaken; daarop zetten zij terstond hun tocht voort, waraan zij een einde maakten in een dorp dat op drie mijlen daar vandaan lag. Zij stapten af in een herberg en Don Quichot zag dat het er een was, en geen kasteel met diepe gracht, torens, valpoort en ophaalbrug; want na zijn nederlaag sprak hij redelijker in alle dingen, gelijk thans zal blijken. Men bracht hem onder dak in een laag vertrek, waar in plaats van lederen voorhangsels stukken beschilderd doek hingen, zooals men het in dorpen vaak ziet. Op een daarvan was met stuntelige hand de roof van Helena geschilderd, op het

oogenblik dat de vermetele gast ⁶⁾ haar schaakte van Menelaüs; en op een andere stond de historie van Dido en Aeneas, zij boven op een hoogen toren, alsof zij met een beddelaken teekens gaf aan den voortvluchtigen gast, die aan boord van een fregat of brigantijn ter zee ontvlood. Don Quichot merkte over de beide histories op dat Helena er gansch niet ongaarne vandoor ging, want ze lachte schelmsch en listig; de schoone Dido echter schreide duidelijke tranen ter grootte van een okkernoot uit beide oogen. En toen hij daarnaar stond te kijken, sprak Don Quichot:

„Deze twee dames waren wel zeer ongelukkig dat zij niet in dezen tijd werden geboren, en ik draag een allerongelukkigst lot omdat ik niet geboren ben in den haren; had ik deze heeren ontmoet, dan zou Troje niet verbrand en Carthago niet verwoest zijn, want als ik alleen Paris maar gedood had, waren al deze rampen vermeden.”

„Ik wil wedden,” zei Sancho, „dat er eerlang geen kroeg, herberg, logement of barbierswinkel meer zal wezen, waar de historie van onze groote daden niet geschilderd hangt. Maar ik zou toch wel willen dat ze door de hand van een bekwamer schilder werden geschilderd dan deze.”

„Zoo is het, Sancho,” sprak Don Quichot; „want deze schilder is als Orbaneja, een schilder die in Úbeda woonde, die wanneer men hem vroeg wat hij schilderde, antwoordde: ‘Wat er van terechtkomt’; en als hij bijgeval een haan schilderde, schreef hij er onder: ‘Dit is een haan’, opdat men niet denken zou dat het een vos was ⁷⁾. Het lijkt mij, Sancho, dat de schilder of schrijver, want dat is alles één potnat, die de historie van dezen thans verschenen nieuwen Don Quichot in

het licht heeft gegeven er zoo een moet wezen; want dat zal er ook wel zoo een zijn die schildert en schrijft *wat er van terechtkomt*; of wellicht als een dichter die eenige jaren geleden in de hoofdstad rondzwierf, die Mauleón heette, en op alles wat hem gevraagd werd prompt een antwoord klaar had; toen men hem eens vroeg wat *Deum de Deo* beteekende, antwoordde hij: 'Dé donde diere ⁸⁾'. Maar dit ter zijde latende, zeg mij eens Sancho, of je van zins bent je vannacht weer een dracht slagen toe te dienen en of je liever wilt dat het ergens onder dak geschiedt, of onder den blooten hemel."

„Potsbloed, señor," antwoordde Sancho, „ik denk zoo van leer te trekken dat het mij hetzelfde is of het in huis of buiten gebeurt; maar welbeschouwd doe ik het toch liever tusschen de boomen, want het is net of die mij gezelschap houden en mij helpen om mijn pijn op wonderbaarlijke wijze te dragen."

„Jawel, maar zoo hoeft het niet te gaan, vriend Sancho," antwoordde Don Quichot; „laten wij het voor ons dorp bewaren, dan kunnen we krachten verzamelen, want wij zullen daar toch uiterlijk overmorgen zijn."

Sancho antwoordde dat hij kon doen wat hij begeerde, maar dat hij liever zoo spoedig mogelijk een eind aan de zaak wilde maken, eer het bloed hem bekoelde en nu de molen toch draaide, want „van uitstel komt afstel; en help u zelf zoo helpt u God, hebben is beter dan houden, en beter één vogel in de hand dan tien in de lucht."

„Bij den eenigen God, geen spreekwoorden meer, Sancho," zeide Don Quichot; „het lijkt wel of je terugkeert tot het *sicut erat* ⁹⁾); spreek eenvoudig, onopgesmukt, recht van de borst, zooals ik je reeds zoo menig-

maal heb gezegd, en je zult zien dat één goed brood beter is dan honderd slechte."

„Ik weet niet wat voor ongelukkige manier van doen dat van mij is," gaf Sancho ten antwoord, „maar ik kan geen woord spreken of ik spreek in spreekwoorden, en ik kan geen spreekwoord bedenken dat mij geen goede redeneering lijkt; maar ik zal mijn leven beteren, als ik kan."

En daarmee was hun gesprek voorloopig ten einde.

AANTEKENINGEN

¹⁾ Een term uit de scholastiek: zonder verdienste geschonken, wat gezegd wordt van bovennatuurlijke gaven, zooals die van de koningen van Spanje, wien het gegeven was duivelen uit te bannen, naar het heette.

²⁾ Een *cuartillo* is een kwart reaal.

³⁾ Het Spaansche spreekwoord luidt: „No se toman truchas a bragas enjutas" (men vangt geen forellen met een droge broek), d.w.z. zonder moeite bereikt men niets.

⁴⁾ Het spreekwoord zinspeelt op het langdurige beleg van Zamora in 1071, waar Doña Urraca dapper standhield tegen haar beide broeders.

⁵⁾ Vgl. *Richteren* XVI : 30a.

⁶⁾ Nl. Paris.

⁷⁾ Zie over dit verhaaltje het Derde Hoofdstuk van dit Tweede Deel, aantekening 9.

⁸⁾ Ook in *El Coloquio de los perros* laat Cervantes dezen overigens onbekenden dichter Mauleón dezelfde boertige vertaling geven van het citaat uit een van de twaalf artikelen des geloofs. De Latijnsche woorden beteekenen „God van God", de Spaansche „van waar het ook kome".

⁹⁾ Zinspeling op het Gloria zij den Vader. Volledig luidt het citaat: *sicut erat in principio*. Zie het Zesenveertigste Hoofdstuk van het Eerste Deel.

TWEEËNZEVENTIGSTE HOOFDSTUK

HOE DON QUICHOT EN SANCHO ZICH NAAR HUN DORP BEGAVEN

Dien ganschen verderen dag bleven Don Quichot en Sancho in dat dorp en die herberg, in afwachting van het dalen van den avond, de een om buiten op het vrije veld zijn dracht geeselslagen vol te maken en de ander om daarvan het einde te zien, waarin immers ook dat van zijn verlangen bestond. Onderwijl kwam er in de herberg een reiziger te paard aan, met drie of vier knechts; en een van hen zeide tot hem die hun meester scheen te zijn:

„Hier kunt UEd. vandaag te middag slapen, señor Don Álvaro Tarfe: de herberg lijkt zindelijk en koel.”

Toen Don Quichot dit hoorde, sprak hij tot Sancho: „Hoor eens hier, Sancho: toen ik in dat boek van het tweede deel van mijn historie bladerde, meen ik dat ik daarin terloops dezen naam van Don Álvaro Tarfe ben tegengekomen.”

„Dat kan best wezen,” antwoordde Sancho. „Laat de man maar rustig afstappen, dan kunnen we hem dat later wel eens vragen.”

De man steeg af, en de waardin gaf hem tegenover het vertrek van Don Quichot een lage kamer, eveneens getooid met beschilderde doeken van dezelfde soort als in het vertrek van Don Quichot. De pas aangekomen caballero trok luchtige kleeding aan, begaf zich naar het voorhuis van de herberg, dat ruim en koel was, en waar Don Quichot op en neerliep, en vroeg hem ¹⁾: „Waarheen gaat UEds. reis, heer?”

En Don Quichot antwoordde hem:

„Naar een dorpje in de nabuurschap, dat mijn dorp is. En waarheen reist UEd.?”

„Ik, mijnheer,” antwoordde de caballero, „ga naar Granada, mijn geboortestad.”

„Een schoone stad!” riep Don Quichot uit. „Maar doet UEd. mij de eer aan en zeg mij hoe uw naam luidt; want het is voor mij van ongemeen belang dien te kennen.”

„Mijn naam is Don Álvaro Tarfe,” antwoordde de gast. Waarop Don Quichot hernam:

„Dan is UEd. ongetwijfeld dezelfde Don Álvaro Tarfe die beschreven wordt in het tweede deel van de *Historie van Don Quichot van de Mancha*, zooeven gedrukt en in het licht gegeven door een hedendaagsch schrijver.”

„Dezelfde,” antwoordde de edelman, „en Don Quichot, de hoofdpersoon van dat boek, was een groot vriend van mij; ik was het die hem uit zijn dorp haalde, of althans hem overreedde zich naar een tornooi te begeben dat in Zaragoza gehouden werd, waarheen ik zelf op weg was; en waarlijk ik heb hem vele diensten bewezen, en ik voorkwam dat de beul hem de schouders teekende wegens zijn vermetel optreden ²⁾.”

„Als ik UEd. eens vragen mag, señor Don Álvaro; lijk ik in eenig opzicht op dien Don Quichot, over wien UEd. het heeft?”

„Neen, zeker niet,” antwoordde de gast, „in geenerlei opzicht.”

„En had deze Don Quichot een schildknaap die Sancho Panza heette?” zeide de onze.

„Ja, dien had hij,” antwoordde Don Álvaro; „maar hoewel hij den naam had geestig te zijn, heb ik hem nooit iets hooren zeggen dat ik werkelijk geestig kon vinden.”

„Dat geloof ik best,” zei Sancho daarop; „want geestigheden ten beste geven is niet voor iedereen weggelegd; en die Sancho, over wien UEd. het heeft, edele heer, moet wel de een of andere aartsschelm wezen, een zoutelooze kerel en een dief bovendien; want de ware Sancho Panza ben ik; en ik verkoop meer zotternijen dan of het regende; en als u dat niet gelooft, neemt UEd. daar de proef dan eens van, gaat u eens een jaartje mee, en u zult zien dat ze mij ieder oogenblik uit den mond vallen, en wel zoo rijk en overdadig dat ik al weet ik meestentijds niet wat ik zeg, iedereen laat lachen die naar mij luistert; en de waarachtige Don Quichot van de Mancha, de roemruchte, dappere en verstandige, de verliefde, de rechtmaker van onrecht, de voogd van minderjarigen en weezen, de beschermder der weduwen, de moordenaar van de maagden ³⁾, hij die als eenige meesteres van zijn gedachten de onvergelykelijke Dulcinea van El Toboso beschouwt, dat is deze heer die hier voor u staat, en die mijn meester is: alle andere Don Quichots en alle andere Sancho Panza's zijn droomen en bedrog.”

„Bij God, ik geloof het graag, vriend,” antwoordde Don Álvaro, „want ge hebt in de paar woorden die gij hebt gesproken meer zotternijen uitgeslagen dan de andere Sancho Panza in alle woorden die ik hem ooit hoorde spreken, en dat waren er nogal wat! Hij was eer een veelvraat dan welbespraakt, en eer gek dan geestig, en ik geloof zeker dat de tovenaars die den goeden Don Quichot achtervolgen, mij hebben willen achtervolgen met den kwaden Don Quichot. Ik weet niet wat ik er van zeggen moet; ik zou durven zweren dat ik hem heb achtergelaten in het huis van den Nuntius ⁴⁾ te Toledo, om daar te genezen, en

nu verschijnt hier plotseling een andere Don Quichot, ofschoon zeer verschillend van den mijnen."

„Ik weet niet of ik de goede ben," sprak Don Quichot; „maar ik mag wel zeggen dat ik niet de kwade ben; en ten bewijze daarvan wil ik UEd. wel verzekeren, mijnheer Don Álvaro Tarfe, dat ik van al mijn levensdagen niet in Zaragoza ben geweest; integendeel, omdat men mij zeide dat de valsche Don Quichot bij de tornooien in die stad aanwezig was, verkoos ik er niet heen te gaan, ten einde voor het aangezicht der wereld zijn leugen te doen blijken; en daarom begaf ik mij rechtstreeks naar Barcelona, die schatkamer van hoffelikheden, den vreemdeling herbergzaam, den armen een toevlucht, het vaderland der dapperen, voorvechter der beleedigden, verkeerplaats van hechte vriendschappen, eenig in ligging en schoonheid. En al is wat mij daar overkwam niet van zeer aangenamen aard voor mij geweest, en eer reden tot veel zorgen, ik betreur ze niet omdat ik deze stad heb gezien. Om kort te gaan, mijnheer Don Álvaro Tarfe, ik ben Don Quichot van de Mancha, dezelfde dien de faam prijst, en niet die smadelijke man die zich mijn naam heeft willen toe-eigenen en met mijn gedachten heeft willen pronken. Ik smEEK UEd. bij uw plicht als edelman, zoo goed te zijn een verklaring af te leggen ten overstaan van den burgemeester van dit dorp, dat UEd. mij van al uw levensdagen niet heeft gezien, dat ik niet de Don Quichot ben over wien men schrijft in het tweede deel, en dat deze Sancho Panza mijn schildknaap een andere is dan dien UEd. gekend heeft."

„Gaarne," antwoordde Don Álvaro, „al baart het wel verwondering twee Don Quichots en twee Sancho's tegelijkertijd te zien, even gelijk in naam als verschil-

lend in daden; en ik verklaar en bevestig nog eens dat ik niet gezien heb wat ik heb gezien en dat er mij niet gebeurd kan zijn wat er gebeurd is."

„UEd. zal vast en zeker wel betooverd wezen, net als mevrouw Dulcinea van El Toboso," zei Sancho; „en als het den Hemel mag behagen dat UEds. onttoovering te verbreken is door mij nog eens drie duizend en zoo-veel geeselslagen te geven, zooals ik mij dat voor haar doe, dan geef ik me die voor een prik."

„Wat bedoelt ge met die geeselslagen?" vroeg Don Álvaro.

Sancho antwoordde hem dat het een te lange historie was om te vertellen; maar dat hij het hem wel eens vertellen zou als zij bijgeval denzelfden weg gingen. Onderwijl werd het tijd om te eten; Don Quichot en Don Álvaro aten samen. Toevallig kwam de burgemeester van het dorp in de herberg, met een notaris; en in tegenwoordigheid van dezen burgemeester wees Don Quichot er op dat het zijn goed recht was te verlangen dat Don Álvaro Tarfe, ridder, daar aanwezig, in een notarieele akte ten overstaan van Z.Ed. verklaarde dat hij Don Quichot van de Mancha, eveneens aanwezig, niet kende en dat deze niet was degene die voorkwam in een historie getiteld *Tweede deel van Don Quichot van de Mancha* ⁵⁾, geschreven door een zekeren Avellaneda, geboren te Tordesillas. Om kort te gaan, de burgemeester nam de noodige stappen en de verklaring werd opgemaakt in den vereischten wettelijken vorm, waarover Don Quichot en Sancho zeer verheugd waren, alsof hun veel aan een dergelijke verklaring was gelegen en het verschil tusschen de beide Don Quichots en dat tusschen de beide Sancho's niet voldoende werd aangetoond door hun woorden en hun daden. Menige

hoffelijkheid en vriendelijk woord werden er tusschen Don Álvaro en Don Quichot nog gewisseld, waarin de groote Mancheeg zijn wijsheid toonde, zoodat hij Don Álvaro Tarfe uit de dwaling hielp waarin hij verkeerde; deze begreep intusschen dat hij betooverd moest wezen, nu hij twee zoo verschillende Don Quichots had leeren kennen.

Het werd middag, zij verlieten het dorp, en op ongeveer een halve mijl afstand kwamen zij aan een tweesprong: de eene weg leidde naar het dorp van Don Quichot, en de andere was die welken Don Álvaro moest inslaan. In dezen korten tijd vertelde Don Quichot hem de ramp van zijn nederlaag en de betoovering en genezing van Dulcinea, al hetwelk Don Álvaro opnieuw in verbazing bracht. Hij omhelsde Don Quichot en Sancho en vervolgde zijn weg, terwijl Don Quichot den zijnen ging. Zij brachten dien nacht weer door tusschen de boomen, om Sancho gelegenheid te geven zijn boetedoening ten einde te brengen, hetgeen hij deed op dezelfde wijze als den vorigen nacht, veel meer ten koste van de schors der beuken dan van zijn rug, want hij spaarde dien dermate dat de geeselslagen er geen vlieg hadden bezeerd, als er een geweest was. De bedrogen Don Quichot telde geen slag mis, en hij bevond dat het er met die van den vorigen nacht drie duizend en negenentwintig waren. De zon was blijkbaar vroeg opgestaan om het offer te aanschouwen, en bij haar licht zetten zij hun reis weer voort, in druk gesprek over Don Álvaro's misleiding en hoe verstandig het geweest was zijn verklaring ten overstaan van het gerecht op schrift te stellen, en wel zoo wettelijk gewaarborgd. Dien dag en dien nacht reden zij voort zonder dat hun iets overkwam dat de moeite waard is verteld te worden,

behalve dat Sancho dien nacht zijn taak beëindigde, waarover Don Quichot uitermate verheugd was, en hij wachtte den dag af om te zien of hij onderweg zijn aangebedene, de reeds onttooverde Dulcinea niet zou ontmoeten; hij zette zijn tocht voort en hij kwam geen enkele vrouw tegen, of hij ging haar te gemoet om te zien of zij niet Dulcinea van El Toboso was, want hij hield het voor zeker dat de beloften van Merlijn niet liegen konden. En vol van deze gedachten en verlangens reden zij een heuvel op, vanwaar zij hun dorp konden zien; en zoodra Sancho dat zag, knielde hij neder en zei: „Zie toe op mij, lief vaderland, en zie hoe uw zoon Sancho Panza tot u terugkeert, niet zoozeer rijk dan wel terdege afgerost. Open de armen, en ontvang tevens uw zoon Don Quichot, die terugkeert, zoo al overwonnen, dan toch als een man die zich zelf overwon, hetgeen zooals hij mij zelf zeide, de hoogste overwinning is die eenig mensch kan behalen. En ik kom met geld, want al kreeg ik goed met den geesel, ik zat als een prins op den ezel.” „Genoeg van deze dwaasheden,” zeide Don Quichot; „en laten wij ons beste been ⁶⁾ voorzetten om naar ons dorp te komen, waar wij kunnen doen wat wij willen en beginnen met het herdersleven, naar ons plan was.” En daarop daalden zij den heuvel af en begaven zich naar hun dorp ⁷⁾.

AANTEKENINGEN

¹⁾ In den „Quijote” van Avellaneda wandelen Don Quichot en Álvaro Tarfe eveneens in het voorhuis op en neer terwijl de maaltijd bereid wordt, maar dan in dat van de woning van Don Quichot zelf, te Argamasilla.

*) Deze laatste alinea zit vol toespelingen op episodes uit den valschen „Quijote”.

*) Dit omdat hij Altisidora zoo deerlijk het hoofd op hol had gebracht.

*) Hiermede wordt bedoeld het gekkenhuis te Toledo, tegen het einde van de 15de eeuw gesticht door een Toledaansch kanunnik, den apostolischen nuntius Don Francisco Ortiz.

*) Zoo luidt niet de titel van den valschen „Quijote”. Avellada gaf zijn werk den volgende titel: *Segundo tomo del Ingenioso Hidalgo Don Quijote de la Mancha, que contiene su tercera salida: y es la quinta parte de sus aventuras...*

Tarragona, Felipe Roberto, 1614 (Tweede deel van den Geestrijken Ridder Don Quichot van de Mancha, hetwelk bevat zijn derden uittocht: en het is het vijfde deel van zijn avonturen...).

*) Nl. het rechter. Het rechterbeen voorzetten wordt namelijk als een goed voorteeken beschouwd. Het bijgeloof wil dat het betreden, inzonderheid van een pas gehuurd huis, met het linkerbeen een zeer slecht voorteeken is.

*) Aan de ontmoeting van Don Quichot en Sancho Panza met Don Alvaro Tarfe heeft „Azorín” enkele zeer lezenswaardige bladzijden gewijd in *Al margen de los clásicos*, Madrid 1921, p. 75 et seq.

DRIEËNZEVENTIGSTE HOOFDSTUK

OVER DE VOORTEEKENEN DIE DON QUICHOT ZAG TOEN
HIJ ZIJN DORP BINNENREED, BENEVENS ANDERE GEBEUR-
TENISSEN DIE DEZE SCHOONE HISTORIE LUISTER EN GEZAG
VERLEENEN

Toen zij naderden zag Don Quichot, naar Cide Hamete verhaalt, dat er op den dorpsdorsvloer twee jongens aan het vechten waren, en de een zei tegen den ander: „Maak je niet moe, Periquillo: je zult ze van al je levensdagen niet terugzien.”

Don Quichot hoorde het en hij zei tot Sancho:

„Hoor je wel, vriend, wat die jongen gezegd heeft: ‘je zult ze van al je levensdagen niet terugzien?’”

„En wat zou dat,” zei Sancho, „dat die jongen dat zei?”

„Wat dat zou?” vroeg Don Quichot. „Begrijp je niet dat het slaat op mijn liefsten wensch, en beteekent dat ik Dulcinea niet meer zal weerzien?”

Sancho wilde hem antwoord geven, maar hij kwam er niet toe toen hij over dat veld een vluchtenden haas zag komen aanzetten, achtervolgd door vele windhonden en jagers, die van angst onder de pooten van den ezel vluchtte en schuil zocht. Sancho greep hem en gaf hem aan Don Quichot, die zeide:

„*Malum signum! Malum signum!* De haas vlucht; windhonden achtervolgen hem: Dulcinea komt niet weder!”

„UEd. is een vreemd mensch,” zei Sancho. „Neem nou eens aan dat die haas Dulcinea van El Toboso is en deze windhonden die haar achtervolgen de booze tovenaars die haar in een boerendeern veranderd

hebben; zij vlucht, ik grijp haar en geef haar aan UEd., die haar in uw armen neemt en haar vertroetelt: wat voor kwaad is daaraan te zien en wat voor slecht voorteeken kan dat beduiden?"

De twee knapen die aan het vechten waren geweest, kwamen den haas kijken, en Sancho vroeg een van hen waarom zij ruzie hadden gemaakt. En degene die gezegd had 'je zult ze van al je levensdagen niet terugzien', gaf hem ten antwoord dat hij den anderen jongen een kooi met krekels had afgenomen, die hij nooit van zijn leven meer dacht terug te geven. Sancho haalde een paar duiten uit zijn zak en gaf ze den jongen in ruil voor de kooi, die hij Don Quichot ter hand stelde terwijl hij zei:

„Kijk eens, heer, hiermee zijn de voorteekenen uit de wereld geholpen en om zeep gebracht, want ze hebben naar ik zoo denk, al ben ik dom, niet meer met onze avonturen te maken dan de wolken van verleden jaar. En ik heb geloof ik den pastoor van ons dorp hooren zeggen dat het christelijken en verstandigen menschen niet past op zulk soort beuzelarijen te letten, en UEd. zelf heeft het mij nog een dag of wat geleden gezegd, toen u mij te verstaan gaf dat alle christenen die op voorteekenen letten dwaas waren. Maar het is niet noodig er lang bij stil te staan: laten we verder gaan en ons dorp binnenrijden.”

Toen kwamen de jagers en vroegen om hun haas, en Don Quichot gaf hun dien; zij reden verder, en bij het begin van het dorp troffen zij op een weitje den pastoor en den baccalaureus Carrasco, die hun gebeden liepen te lezen. Nu moet men weten dat Sancho Panza het pak wapenen op het grauwtje had toegedekt met de tuniek van lijnwaad, beschilderd met vurige vlammen,

die men hem aan had getrokken op het kasteel van den hertog, den nacht waarin Altisidora was herleefd, om als dekkleed te dienen. Hij zette den ezel ook de smaadkap op den kop, hetgeen de vreemdste gedaante-
verwisseling en versiering was waarmede men ooit een ezel ter wereld aanschouwd heeft.

De pastoor en de baccalaureus herkenden hen terstond en kwamen met open armen op hen af. Don Quichot steeg van het paard en omhelsde hen hartelijk; en de straatjongens, aan wier scherpe oogen niets ontgaat, hadden nauwelijks den smaadmijter van den ezel ontdekt, of ze schoten toe om hem te bekijken, en zeiden tot elkander:

„Kijk, jongens, daar heb je den ezel van Sancho Panza, nog fraaier toegetakeld dan Mingo ¹⁾, en het beest van Don Quichot, magerder dan ooit.”

En zoo, omringd door de straatjeugd en in gezelschap van den pastoor en den baccalaureus, deden zij hun intocht in het dorp en begaven zich naar het huis van Don Quichot, waar zij de huishoudster en zijn nicht aan de deur vonden, die het nieuws van zijn komst al gehoord hadden.

Ook Teresa Panza, Sancho's vrouw, had men dat al gebracht, en zij kwam met verwarde haren en halfnaakt aanloopen, met Sanchica haar dochter aan de hand om haar man te zien; maar toen zij zag dat hij niet zoo mooi was uitgedost als zij dacht dat een gouverneur behoorde te zijn, zei zij:

„Hoe zit dat, beste man, dat ge zoo thuis komt; het lijkt me dat ge terugkomt op een schoen en een slof en met zeere voeten, en het ziet er eer naar uit dat ge onbestierd dan bestuurder zijt?”

„Zwijg, Teresa,” antwoordde Sancho; „want menigeen

denkt dat er ergens geld zit en als het er op aankomt, hebben ze geen nagel om hun gat te krabben; laten we naar huis gaan, dan zal ik je wonderen vertellen. Ik heb geld, daar komt het toch maar op aan, verdiend door mijn eigen vlijt en tot niemands nadeel."

„Houd uw geld maar goed bij u, beste man," zei Teresa, „en laat het zus of zoo zijn verdiend; hoe ge het ook verdiend hebt, ge zult niets nieuws op de wereld verzonnen hebben."

Sanchica omhelsde haar vader, en vroeg of hij haar iets had meegebracht, want ze had op hem zitten wachten als op Meiregen; en zij greep hem aan één kant vast aan zijn gordelriem, zijn vrouw nam hem bij de hand, en terwijl zijn dochter het grauwtje voortrok, gingen zij naar hun huis, en lieten Don Quichot achter in het zijne, onder de hoede van zijn nicht en zijn huishoudster, en in gezelschap van den pastoor en den baccalaureus.

Zonder op uur of tijd te letten, nam Don Quichot terstond den baccalaureus en den pastoor ter zijde en vertelde hun in korte woorden zijn nederlaag en de verplichting die hij op zich had genomen om een jaarlang zijn dorp niet te verlaten, hetgeen hij naar de letter dacht te doen, zonder er in eenig opzicht van af te wijken, gelijk het een dolend ridder past, die gebonden is door de stiptheid van zijn orde, en dat hij van zins was dit jaar als herder door te brengen en zich te gaan vermeien in de eenzaamheid der velden, waar hij ongebreideld zijn verliefde gedachten den vrijen loop kon laten en zich oefenen in het eerzaam herderlijk bedrijf. En hij smeekte hun, als zij niet te veel om handen hadden en niet door belangrijker bezigheden verhinderd waren, zijn metgezellen te willen

worden: hij zou voldoende schapen koopen en kleinvee om hun den naam van herders te geven; en hij deed hun weten dat het voornaamste van de zaak reeds gedaan was, want hij had reeds namen bedacht die geheel en al bij hen pasten. De pastoor zeide dat hij die maar eens zeggen moest. En Don Quichot antwoordde dat hij *de herder Quijotiz* zou heeten, en de baccalaureus *de herder Carrascón*, de pastoor *de herder Pastoriambro*, en Sancho Panza *de herder Pancino*. Allen stonden versteld over Don Quichots nieuwe krankzinnigheid; maar opdat hij hun niet nogmaals uit het dorp zou ontsnappen naar zijn ridderlijk bedrijf gaven zij maar toe aan zijn verzinsel, in de hoop dat hij in dit jaar zou kunnen worden genezen; zij loofden zijn krankzinnigheid als verstandig en boden zich aan als metgezellen in zijn bedrijf.

„En des te liever,” zei Sansón Carrasco, „omdat ik gelijk gansch de wereld weet een welvermaard dichter ben en bij iedere schrede herdersverzen zal schrijven, of hoofdsche verzen, of wat er mij nog meer invalt, opdat wij ons in die afgelegen oorden waar wij zullen gaan dolen kunnen verpoozen; maar wat het meest van noode is, mijne heeren, is dat een ieder den naam van de herderin kiest die hij in zijn verzen denkt te verheerlijken, en dat hij geen boom met rust laat, hoe hard hij ook zijn moge, waarin hij niet haar naam schrijft en grift, gelijk bij verliefde herders zede en gebruik is.”

„Dat komt wel van pas,” antwoordde Don Quichot, „en ik kan mij de moeite besparen een herderin met geveinsden naam te zoeken; want is daar niet de weergalooze Dulcinea van El Toboso, de roem dezer streken, het pronkjuweel dezer weiden, steun en stut der schoonheid en puik der geestigheden; om kort te gaan, een

wezen waarop iedere loftuiting van toepassing kan zijn, hoe overdreven zij ook wezen moge."

„Zeer juist," sprak de pastoor; „en wij zullen hier in de streek wel gewillige herderinnetjes vinden, en als ze ons niet passen, laten we ze weer in den steek."

Waarop Sansón Carrasco zeide:

„En als er geen te vinden zijn, kiezen wij namen van prenten en boeken, waarvan de wereld vol is: *Fílida's*, *Amarilissen*, *Diana's*, *Flérída's*, *Galatea's* en *Belisarda's*; daar zij toch veil zijn, kunnen wij ze gerust koopen en als de onze beschouwen. Als mijn aangebedene, of beter gezegd mijn herderin, bijgeval Anna heet, zal ik haar onder den naam *Anarda* bezingen; en als zij Francisca heet, zal ik haar *Francenia* noemen; en voor *Lucía*, *Lucinda*, want dat is alles eenerlei; en Sancho Panza, als hij ten minste ook in deze broederschap treedt, kan zijn vrouw Teresa Panza onder den naam *Teresaina* verheerlijken."

Don Quichot lachte om de toepassing van den naam, de pastoor prees zijn eerzaam en eerbaar voornemen ten zeerste, en bood zich nogmaals aan hem gezelschap te houden al den tijd die hem restte na het vervullen van zijn herderlijke plichten. Daarop namen zij afscheid van hem, en verzochten en vermaanden hem op zijn gezondheid te letten en het er eens goed van te nemen. Nu wilde het toeval dat zijn nicht en de huishoudster het gesprek van het drietal hadden gehoord; en zoodra de heeren waren vertrokken, kwamen zij beiden binnen bij Don Quichot, en het nichtje zeide tot hem:

„Wat is dit nu weer, heer oom? Nu dachten wij dat UEd. was teruggekeerd om kalm in uw eigen huis te blijven, en er een rustig en eerbaar leven te leiden, en u wilt zich in nieuwe doolhoven gaan begeven en doen als in het vers:

*'Herdertje, vanwaar gekomen,
Herdertje, waarheen gegaan ²)?'*

Maar waarachtig, het stroo is al te oud voor herders-fluitjes!"

En de huishoudster voegde daar nog bij:

„En zult UEd. daar buiten op het veld het heete middaguur des zomers, de koude winternachten en het gehuil van de wolven wel kunnen verdragen? Toch vast niet; want dat is een werk en ambacht voor sterke mannen, die bijna van kindsbeen af bij zulk beroep zijn opgevoed en er aan zijn gewend. Als er dan tus-schen twee kwaden gekozen moet worden, is het nog beter dolend ridder te wezen dan herder. Kijk eens hier, mijnheer, neem mijn raad aan, want ik geef u dien niet terwijl ik verzadigd ben van brood en wijn, maar volkomen nuchter, en op grond van de vijftig jaren die ik tel: blijft u rustig thuis, let op uw zaken, biecht dikwijls, help de armen, en bij mijn ziel het zal u niet slecht vergaan."

„Zwijgt, mijne dochters," antwoordde Don Quichot; „want ik weet zeer goed wat mij te doen staat. Brengt mij naar bed, want het wil mij voorkomen dat ik niet geheel wel ben, en weest maar zeker dat ik, hetzij ik dolend ridder ben of herder die moet gaan dolen, nooit zal te kort schieten om te voorzien in wat u toekomt, gelijk gij het metterdaad wel zult merken."

En de goede dochters — want dat waren huishoudster en nicht ongetwijfeld — brachten hem naar bed, waar zij hem te eten gaven en hem onthaalden zooveel haar dat mogelijk was.

AANTEKENINGEN

¹⁾ Waarschijnlijk hebben we hier te doen met een zinspeling op de ook in de 16de eeuw nog zeer populaire anonieme *Coplas de Mingo Revulgo*, een satire in dialoogvorm op koning Hendrik IV van Kastilië (1454—1474). De herder Mingo Revulgo formuleert in dit gedicht de klachten van het volk over de bestaande misbruiken. Hij draagt een blauwe kiel en een rood wambuis. Zie ook Deel III, blz. 16, aantekening 12.

²⁾ Zinspeling op een villancico, die begint met de volgende woorden:

„Pastorcico, tú que vienes
Donde mi señora está,
Di, ¿qué nuevas hay allá?”

VIERENZEVENTIGSTE HOOFDSTUK

HOE DON QUICHOT ZIEK WERD, HOE HIJ ZIJN TESTAMENT
MAAKTE, EN HOE HIJ STIERF

Daar de menschelijke dingen verre van eeuwig zijn en tot het vergankelijke neigen van den beginne tot het einde, des menschen leven bovenal, en daar Don Quichot niet de bijzondere genade des Hemels genoot om den loop van het zijne te doen stilstaan, kwamen zijn laatste dagen en zijn dood toen hij dit het minst verwachtte. Want of het nu de zwaarmoedigheid was waaraan hij leed omdat hij zich overwonnen zag, of dat 's Hemels wil het aldus bestierde, er viel hem een koorts op het lijf die hem zes dagen in bed hield, in welke spanne tijds hij vaak bezocht werd door den pastoor, den baccalaureus en den barbier, zijn vrienden, terwijl Sancho Panza, zijn brave schildknaap, niet van zijn zijde week. Zij allen, meenende dat verdriet om zijn nederlaag en het on vervuld verlangen om Dulcinea bevrijd en onttooverd te zien hem zoo in hun macht hadden, trachtten hem op alle mogelijke wijzen op te monteren; de baccalaureus zeide hem moed te scheppen en op te staan om zijn herderlijk bedrijf te beginnen waarop hij reeds een veldzang geschreven had, die alle welke Sannazaro ooit schreef in het niet zou doen verzinken; en dat hij reeds van zijn eigen geld twee geweldige honden had gekocht om het vee te hoeden, waarvan de een luisterde naar den naam Barcino en de andere naar dien van Butrón, die een veehoeder uit El Quintanar hem had verkocht. Maar Don Quichot liet daarom zijn droefheid niet varen. Zijn vrienden lieten den dokter halen, die hem de pols

voelde, en er in het geheel niet tevreden over was, en zeide dat het in ieder geval wel ware zoo men voor het heil van zijn ziel zorgde, want dat van zijn lichaam liep gevaar. Don Quichot hoorde dit alles aan in den vrede des gemoeds, maar niet aldus zijn huishoudster, zijn nicht en zijn schildknaap, die jammerlijk begonnen te schreien, of hij al dood voor hen lag. Het oordeel van den dokter was dat neerslachtigheden en zielszorgen zijn leven ten einde deden gaan. Don Quichot vroeg hem alleén te laten, want hij wilde een weinig slapen. Zij deden het en hij sliep meer dan zes uren aan één stuk, gelijk men zegt; zoo lang dat de huishoudster en de nicht dachten dat hij in zijn slaap zou blijven. Maar na verloop van dien tijd werd hij wakker, en zeide met luider stem:

„Gezegend zij de almachtige God, die mij zooveel weldaden heeft bewezen! Waarlijk, zijn erbarmen kent geen grenzen, en de zonden der menschen vermogen het niet te verkleinen noch te niet te doen.”

De nicht luisterde vol aandacht naar de woorden van haar oom; en daar ze haar samenhangender leken dan die welke hij gewoonlijk ten beste gaf, althans tijdens deze ziekte, vroeg zij hem:

„Wat bedoelt UEd. daarmee, señor? Wat is er aan de hand? Welk erbarmen bedoelt u, en welke zonden der menschen?”

„Het erbarmen, nicht,” antwoordde Don Quichot, „is hetgene dat God thans jegens mij toont, die gelijk ik zeide daartegen mijn zonden niet heeft gewogen. Ik heb mijn verstand weder gekregen, vrij en onbelemmerd, verlost van de duistere schaduwen der onwetendheid die mijn ijdel en voortdurend lezen van de verfoeilijke ridderboeken er op wierpen. Thans doorzie

ik hun dwaasheid en bedrieglijkheid, en ik betreur slechts dat dit inzicht zoo laat is gekomen dat er mij geen tijd meer blijft mijn leven eenigszins te beteren door andere boeken te lezen die een licht voor de ziel zijn. Ik voel mijn einde naderen, nicht; en ik wilde gaarne sterven op een wijze waaruit blijkt dat mijn leven niet zoo slecht geweest is dat ik den naam van een gek nalaat; want al ben ik er een geweest, ik zou niet gaarne zien dat mijn dood dit bevestigde. Meisje, roep mijn goede vrienden: den pastoor, den baccalaureus Sansón Carrasco en meester Nicolás den barbier; want ik wil biechten en mijn testament maken.” Maar het binnentreden van het drietal spaarde de nicht deze moeite. En nauwelijks had Don Quichot hen in het oog gekregen, of hij zeide:

„Geeft mij het loon voor een goede tijding, beste vrienden; want zie ik ben niet meer Don Quichot van de Mancha, maar Alonso Quijano ¹⁾, wiens levenswijze hem den naam gaf van den *Goede* ²⁾. Thans ben ik een verklaard vijand van Amadis van Gallië en van heel de eindeloze schare van zijn geslacht, en volkomen gehaat zijn mij thans al de profane histories van de dolende ridderschap; thans erken ik mijn dwaasheid en het gevaar waarin het lezen er van mij bracht: door Gods erbarmen met schade en schande wijs geworden, verfoei ik ze thans.”

Toen de drie hem zoo hoorden spreken, geloofden zij vast en zeker dat hij bezeten was door een nieuwe dwaasheid. En Sansón zeide tot hem:

„Hoe nu, heer Don Quichot! Nu wij vernamen dat vrouwe Dulcinea onttooverd is, spreekt UEd. van zoo iets? En juist nu wij op het punt staan herders te worden en als vorsten zingend door het leven te gaan,

wil UEd. kluizenaar worden? Bij uw leven, zwijg stil, kom tot u zelf en onthoud u van dwaasheden."

„Alle dwaasheden die ik tot nog toe heb bedreven," antwoordde Don Quichot, „en die maar al te zeer tot mijn schade strekten, zal mijn dood met 's Hemels hulp in mijn voordeel doen verkeeren. Heeren, ik voel dat mijn einde snel nadert: laat alle gekheid ter zijde en haalt mij een biechtvader die mij de biecht afneemt en een notaris die mijn testament maakt; want in hachelijke oogenblikken als deze mag de mensch niet spotten met zijn ziel; en daarom verzoek ik dringend den notaris te halen, terwijl mijnheer de pastoor mij de biecht afneemt."

Zij keken elkander aan, verbaasd over de woorden van Don Quichot, en ofschoon zij aarzelden, wilden zij hem toch wel gelooven. En een van de teekenen waaruit zij opmaakten dat hij op sterven lag was de snelle ommekeer van krankzinnigheid tot verstand; want aan de reeds vermelde woorden voegde hij er nog vele toe zoo wèl gezegd, zoo christelijk en zoo redelijk dat het hun iederen twijfel deed vergaan, en hij hen deed gelooven dat hij weer bij zijn verstand was.

De pastoor deed allen de kamer verlaten, en bleef alleen met hem achter, en nam hem de biecht af. De baccalaureus ging den notaris halen en kwam kort daarop terug met hem en Sancho Panza, die al van den baccalaureus had vernomen in welken toestand zijn meester verkeerde. Toen hij de huishoudster en de nicht in tranen zag, liet hij de lip hangen en begon ook te huilen. De biecht was gedaan en de pastoor kwam naar buiten, en zeide:

„Alonso Quijano de Goede is inderdaad stervende, en hij is inderdaad bij zijn verstand: laten wij maar

naar binnengaan, dat hij zijn testament kan maken.” Dit nieuws had geweldige uitwerking op de van tranen zwangere oogen van de huishoudster, de nicht, en van Sancho Panza zijn braven schildknaap, dermate dat het hun het water uit de oogen deed springen en het hart van duizend diepe zuchten deed breken; want waarlijk, gelijk alreeds werd gezegd, zoolang Don Quichot Alonso Quijano de Goede zonder meer was, en ook zoolang hij zich Don Quichot van de Mancha noemde, was hij dikwijls een man van vriendelijke inborst en aangenaam in den omgang, en dat deed hem niet alleen zeer bemind zijn bij zijn huisgenooten, maar bij allen die hem kenden. De notaris trad binnen met de anderen, en nadat hij den aanhef van het testament had gemaakt, en Don Quichot zijn geweten met alle christelijke vereischten die daarvoor verlangd worden in orde had gebracht, zeide hij, toen hij aan de legaten kwam:

„Item, het is mijn wensch dat wat zekere gelden betreft die Sancho Panza onder zijn hoede heeft, dien ik tijdens mijn krankzinnigheid tot mijn schildknaap maakte, in zooverre als er tusschen hem en mij nog verrekend moet worden en er debet en credit bestaat, begeer ik dat men hem daarover niet lastig valt of op eenigerlei wijze rekenschap vraagt; maar zoo er iets over mocht zijn nadat hij zich zelf heeft betaald wat ik hem schuldig ben, wensch ik dat het overschot voor hem is, wat slechts luttel gelds zal zijn, en wel moge het hem bekomen; en indien ik, zooals ik in mijn krankzinnigheid er het mijne toe bijdroeg hem het gouverneurschap van het eiland te bezorgen, hem thans nu ik bij mijn verstand ben, hem dat van een koninkrijk kon schenken, zoo zou ik hem dat ook schenken, want zijn eenvoudige aard en trouw gedrag verdienen het.”

En hij keerde zich tot Sancho, en sprak tot hem:

„Vergeef mij, vriend, dat ik oorzaak was om je even dwaas te doen schijnen als ik, want ik deed je in dezelfde dwaling vervallen als waarin ik verviel, namelijk te gelooven dat er dolende ridders in de wereld waren en nog zijn.”

„Ach!” antwoordde Sancho in tranen. „Gaat UEd. nu niet dood, mijn beste mijnheer, maar neemt u mijn raad aan, en leef nog vele jaren; want het alledwaaste wat een mensch in dit leven kan doen is te sterven zonder zin of reden, zonder dat iemand hem om het leven brengt, of dat andere handen hem smoren dan die van de zwaarmoedigheid. Kom aan, weest u niet lui, maar sta op van uw bed, en laten wij als herders verkleed het veld intrekken, zooals er was afgesproken: misschien vinden we hier of daar achter de struiken mevrouw Doña Dulcinea onttooverd, en mijn liefje wat wil je nog meer? Als u sterft van verdriet omdat u verslagen is, geeft u mij de schuld dan maar, en zegt u gerust dat ze u verslagen hebben omdat ik Rossinant slecht had gesingeld; en bovendien heeft UEd. toch vast wel in uw ridderboeken gelezen dat het iets doodgewoons is dat ridders elkander verslaan, en wie vandaag overwonnen is kan morgen overwinnaar zijn.”

„Zoo is het,” zei Sansón, „en de brave Sancho Panza heeft het hier geheel bij het rechte eind.”

„Heeren,” sprak Don Quichot, „kalm aan wat: in de nesten van het vorig jaar zijn dit jaar geen vogels meer. Ik was krankzinnig, maar ik ben weer bij mijn verstand: ik was Don Quichot van de Mancha, maar gelijk ik zei, ik ben thans weer Alonso Quijano de Goede. Mogen mijn berouw en oprechte gezindheid mij bij u, edele heeren, weer de achting verschaffen die men voor

mij koesterde, en laat mijnheer de notaris verder gaan. — Item, ik vermaak mijn geheelen boedel, na aftrek van alle legaten en schulden, aan Antonia Quijana ³⁾ mijn nicht, hier aanwezig, nadat zij eerst van het beste deel er van zal hebben afgenomen wat noodig is om te voorzien in de legaten die ik vermaak; en de eerste betaling die ik wensch dat gedaan wordt is de uitkeering van het loon dat ik verschuldigd ben over den tijd dat mijn huishoudster bij mij in dienst was, vermeerderd met twintig dukaten voor een kleet. — Ik wijs als mijn executeurs-testamentairs aan mijnheer den pastoor en mijnheer den baccalaureus Sansón Carrasco, hier aanwezig. — Item, het is mijn wensch dat als Antonia Quijana mijn nicht zal willen trouwen, zij zal huwen met een man van wien men eerst heeft nagegaan dat hij niet weet wat ridderboeken zijn; en ingeval men ontdekt dat hij dit wel weet, en mijn nicht desniettegenstaande met hem wil huwen, en ook inderdaad met hem in het huwelijk treedt, zal zij alles wat ik vermaakt heb verliezen, hetgeen mijn executeurs-testamentairs dan aan vrome werken kunnen besteden, naar hun wil en welbehagen. — Item, ik verzoek den genoemden heeren mijn executeurs-testamentairs om als hun het lot beschoren is kennis te maken met den auteur van wien men zegt dat hij een historie geschreven heeft die hier te lande de ronde doet onder den titel van *Tweede deel van de heldendaden van Don Quichot van de Mancha* ⁴⁾, zij hem uit mijn naam, zoo nadrukkelijk mogelijk verontschuldiging zullen vragen voor de gelegenheid die ik hem zonder het te willen heb gegeven om zooveel en zoo groote dwaasheden te schrijven als hij daarin schrijft; want ik scheid uit dit leven met een geweten dat zich bezwaard gevoelt

hem aanleiding te hebben gegeven ze te schrijven.” Hiermede besloot hij het testament, en daar hij werd overvallen door een bezwijming, strekte hij zich in zijn volle lengte in bed uit. Alle aanwezigen schrokken, en schoten toe om hem te helpen; maar tijdens de drie dagen dat hij nog leefde na dien waarop hij het testament gemaakt had, viel hij herhaaldelijk in zwijm. Het geheele huis was intusschen in rep en roer; maar niettemin at de nicht, dronk de huishoudster en verlustigde Sancho Panza zich van harte; want het erven van geld en goed tempert bij den erfgenaam aanzienlijk het leed en verzacht het gevoel van smart dat de overledene redelijkerwijze achterlaat. Ten langen leste brak Don Quichots laatste oogenblik aan, nadat hij de sacramenten der stervenden had ontvangen en nadat hij in vele en afdoende bewoordingen zijn afschuw van de ridderboeken had te kennen gegeven: de notaris was er bij aanwezig, en hij zeide dat hij nimmer in eenigen ridderroman had gelezen dat een dolend ridder zoo zacht en kalm en vroom op zijn bed gestorven was als Don Quichot, die den geest gaf te midden van de tranen en de klachten der aanwezigen: ik bedoel te zeggen dat hij stierf.

Toen de pastoor het zag, vroeg hij den notaris een akte op te maken waarin werd vastgelegd dat Alonso Quijano de Goede, gemeenlijk genaamd Don Quichot van de Mancha, uit dit leven gescheiden en een natuurlijke dood was gestorven; en dat hij om de bewuste akte vroeg ten einde ieder ander auteur dan Cide Hamete Benengeli de gelegenheid te benemen hem valschelijk te doen herrijzen, en eindelooze histories over zijn heldendaden te schrijven. Aldus stierf de Geestrijke Ridder van de Mancha, wiens geboorteplaats Cide

Hamete niet nauwkeurig wenschte te vermelden, ten einde alle dorpen en steden van de Mancha te laten strijden om de eer zich hem te mogen toeëigenen en hem als den hunne te beschouwen, gelijk de zeven steden van Griekenland streden om Homerus.

Laten wij hier niet spreken over het geweeklaag van Sancho, de nicht en de huishoudster van Don Quichot, en niet over de nieuwe grafschriften op zijn zerk, behalve dat hetwelk Sansón Carrasco voor hem schreef:

*Hier ligt de ridder en de held,
Zoo ongemeen in iederen strijd
Dat hij, gelijk de sage meldt,
Al had de dood hem 't bed gespreid,
Niet stierf toen hij was neergeveld.
De wereld achtte hij niet veel,
Liep nimmer in haar trage zeel,
Hij strafte gekken op zijn wijs,
Hij leefde als gek en stierf zeer wijs,
Want zoo koos hij zijn wereldsch deel.*

En de zeer wijze Cide Hamete, sprak tot zijn pen: „Hang dan hier aan deze plank en dit ijzeren draadje, mijn ik weet niet of ik moet zeggen welversneden of slecht versneden ganzepen, en gij zult er vele eeuwen leven, als ingebeelde en kwaadgezinde geschiedschrijvers uw rust niet storen en onteeren. Maar mochten zij aan u willen raken waarschuw ze dan en zeg zoo goed ge kunt:

*'Slaat, slaat toe, slaat toe, gij dwazen!
Niemand raakt mij met zijn slagen;
Want dit avontuur, mijn koning,
Kon alleen ik voor u wagen.*

Voor mij alleen werd Don Quichot geboren, en ik voor hem: hij wist van daden, en ik van schrijven; wij beiden alleen zijn als een, tot spot en spijt van den valschen schrijver uit Tordesillas die zich verstoutte en wellicht nog zal verstouten de heldendaden van mijn dapperen ridder te beschrijven met zijn grove en slecht versneden struisveder, hoewel dat geen taak is naar zijn krachten en geen onderwerp voor zijn kil vernuft. En indien ge hem bijgeval mocht ontmoeten, vermaan hem dan dat hij het vermoeid en gansch vergaan gebeente van Don Quichot met vrede laat in zijn graf, en hem niet, tegen alle privilegiën van den dood in naar Oud-Kastilië laat trekken ⁵⁾ en doet verrijzen uit het graf, waar hij waarlijk en waarachtig in zijn volle lengte ligt uitgestrekt, machteloos tot een derde reis en nieuwen tocht; want om den draak te steken met al de vele tochten die zooveel dolende ridders ondernamen, zijn de twee ⁶⁾ die hij ondernam wel voldoende, die zoozeer ten genoegen waren van de lieden tot wier kennis ze kwamen, en hun lof wegdroegen zoowel in deze landen als in den vreemde'. Zodoende zult gij uw christelijke taak waardiglijk vervullen door goeden raad te geven aan wie u slecht bejegende, en ik zal er tevreden en trotsch op wezen de eerste te zijn geweest die de vrucht van zijn geschriften ten volle heeft mogen genieten gelijk ik begeerde, want het was mijn eenige wensch de valsche en dwaze histories der ridderboeken tot afschrikwekend voorbeeld te stellen in de oogen der menschen; die van mijn waren Don Quichot doen ze reeds wankelen, en eerlang zullen zij vallen, daar is geen twijfel aan''. — *Vale*.

AANTEKENINGEN

¹⁾ Vgl. het Eerste Hoofdstuk van het Eerste Deel, aantekening 1.

²⁾ Het kwam wel meer voor dat men iemand den bijnaam gaf van *el Bueno*, hetzij om daarmede zijn voortreffelijke persoonlijke eigenschappen aan te duiden, hetzij om hem, in het aan achternamen niet rijke Spanje, te onderscheiden van anderen die denzelfden achternaam hadden, maar van minder zuiver christelijke afkomst waren, van de z.g.n. „cristianos nuevos” dus.

³⁾ *Antonia Quijana* in plaats van *Quijano*. Zie hierover het Vijftigste Hoofdstuk van dit Tweede Deel, aantekening 1. De gewoonte om vrouwen met den voornaam van haar man aan te duiden beperkte zich niet tot gehuwde vrouwen. Ook dochters werden genoemd met den naam van vader of zoon, welke dan eveneens in het vrouwelijk werd gebruikt.

⁴⁾ De titel van den „Quijote” van Avellaneda luidt anders, gelijk wij weten. Zie het Tweeënzeventigste Hoofdstuk, aantekening 5.

⁵⁾ Zinspeling op hetgeen Avellaneda schreef aan het slot van zijn boek, waar Don Quichot er ter elfder ure weer op uittrekt en een hoogst avontuurlijken tocht maakt door Oud-Kastilië, door Salamanca, Ávila en Valladolid.

⁶⁾ Cide Hamete heeft hier meer het oog op de twee deelen waaruit het werk bestaat dan op de uittochten die Don Quichot had ondernomen. Immers dat waren er eigenlijk drie.

INHOUD

TWEEDE DEEL

	Blz.
ZESENDERTIGSTE HOOFDSTUK. Waarin het vreemd en ongehoord avontuur van de dueña Dolorida, alias de gravin Trifaldi, wordt verhaald, samen met een brief dien Sancho Panza schreef aan zijn vrouw Teresa Panza	I
ZEVENENDERTIGSTE HOOFDSTUK. Waarin het vermaarde avontuur van de dueña Dolorida wordt vervolgd	10
ACHTENDERTIGSTE HOOFDSTUK. Waarin reenschap wordt gegeven van die welke de dueña Dolorida aflegde van haar tegenspoed. . . .	14
NEGENENDERTIGSTE HOOFDSTUK. Waarin de gravin Trifaldi haar verwonderlijke en gedenkwaardige geschiedenis vervolgt	25
VEERTIGSTE HOOFDSTUK. Over aangelegenheden, dit avontuur en deze opmerkelijke historie betreffende en rakende	30
EENENVEERTIGSTE HOOFDSTUK. Over de komst van Houtenpin, hetwelk tevens het einde is van dit breedvoerig avontuur	39
TWEEËNVEERTIGSTE HOOFDSTUK. Over den raad dien Don Quichot Sancho Panza gaf voordat hij het eiland ging bestieren, en andere na veel overleg verhaalde gebeurtenissen	55
DRIEËNVEERTIGSTE HOOFDSTUK. Over de tweede reeks raadgevingen die Don Quichot Sancho Panza verstrekke	63
27 IV	417

	Blz.
VIERENVEERTIGSTE HOOFDSTUK. Hoe men Sancho Panza naar zijn gouverneurschap bracht, en over het vreemde avontuur dat Don Quichot op het kasteel beleefde	73
VIJFENVEERTIGSTE HOOFDSTUK. Hoe de groote Sancho Panza zijn eiland in bezit nam en hoe hij begon te regeeren	88
ZESENVEERTIGSTE HOOFDSTUK. Over den heilloozen bellen- en kattenschrik die Don Quichot op het lijf werd gejaagd bij de hofmakerijen van de verliefde Altisidora.	99
ZEVENENVEERTIGSTE HOOFDSTUK. Waarin verder verhaald wordt hoe Sancho Panza zich gedroeg in zijn gouverneurschap	106
ACHTENVEERTIGSTE HOOFDSTUK. Over hetgeen Don Quichot overkwam met Doña Rodríguez, de dueña van de hertogin, benevens andere gebeurtenissen waard beschreven en eeuwig herdacht te worden	120
NEGENENVEERTIGSTE HOOFDSTUK. Wat Sancho Panza overkwam toen hij de ronde deed op zijn eiland	133
VIJFTIGSTE HOOFDSTUK. Waarin verklaard wordt wie de tovenaars en beulen waren die de dueña sloegen en Don Quichot knepen en krabden, benevens hetgeen den page overkwam die den brief bracht naar Teresa Sancha, de vrouw van Sancho Panza	150
EENENVIJFTIGSTE HOOFDSTUK. Over het verder verloop van Sancho Panza's gouverneurschap, benevens andere even belangrijke als vermakkelijke gebeurtenissen	164

	Blz.
TWEEËNVIJFTIGSTE HOOFDSTUK. Waarin het avontuur wordt verhaald van de tweede bekommerde en droefgeestige dueña, ook wel genaamd Doña Rodríguez	177
DRIEËNVIJFTIGSTE HOOFDSTUK. Hetwelk handelt over het veelbewogen slot en einde van Sancho Panza's gouverneurschap.	188
VIERENVIJFTIGSTE HOOFDSTUK. Hetwelk handelt over zaken van belang voor deze historie, en voor andere niet	197
VIJFENVIJFTIGSTE HOOFDSTUK. Wat Sancho onderweg overkwam, en andere ongehoorde gebeurtenissen	209
ZESENVIJFTIGSTE HOOFDSTUK. Over den ontzaglijken en nimmer aanschouwden strijd die geleverd werd tusschen Don Quichot van de Mancha en den lakei Tosilos, ter verdediging van de dochter van dueña Doña Rodríguez	220
ZEVENENVIJFTIGSTE HOOFDSTUK. Hetwelk handelt over de wijze waarop Don Quichot afscheid nam van den hertog en over hetgeen hem overkwam met de geestige en onbeschaamde Altisidora, een maagd van de hertogin	228
ACHTENVIJFTIGSTE HOOFDSTUK. Waarin Don Quichot zoo overstelpt werd met avonturen dat zij elkaar de plaats niet gunden	234
NEGENENVIJFTIGSTE HOOFDSTUK. Over het zonderling voorval dat Don Quichot overkwam, en dat wel als avontuur mag gelden.	251
ZESTIGSTE HOOFDSTUK. Wat Don Quichot overkwam toen hij naar Barcelona ging	263
	419

	Blz.
EENENZESTIGSTE HOOFDSTUK. Over hetgeen Don Quichot overkwam bij zijn intocht in Barcelona, benevens andere zaken die eer waar zijn dan verzonnen	283
TWEEËNZESTIGSTE HOOFDSTUK. Hetwelk handelt over het avontuur met het betooverde hoofd en andere beuzelarijen die niet onvermeld mogen blijven	288
DRIEËNZESTIGSTE HOOFDSTUK. Hoe slecht het Sancho verging bij het bezoek op de galeien, en het vreemde avontuur van de schoone moorsche	307
VIERENZESTIGSTE HOOFDSTUK. Hetwelk handelt over het avontuur dat Don Quichot het meest deed lijden van alle die hem tot dusverre overkomen waren.	323
VIJFENZESTIGSTE HOOFDSTUK. Waarin wordt verhaald wie de Ridder van de Blanke Maan was, benevens de bevrijding van Don Gregorio, en andere wederwaardigheden.	330
ZESENZESTIGSTE HOOFDSTUK. Hetwelk handelt over wat hij die het zal lezen zal zien, of die het hoort voorlezen zal hooren.	338
ZEVENENZESTIGSTE HOOFDSTUK. Hoe Don Quichot besloot herder te worden en het landelijk leven te leiden tot het jaar van zijn belofte was verstreken, benevens andere waarlijk vermakelijke en schoone gebeurtenissen	346
ACHTENZESTIGSTE HOOFDSTUK. Over zeker zwijgig avontuur dat Don Quichot was beschoren. .	354

	Blz.
NEGENENZESTIGSTE HOOFDSTUK. Over het vreemd- ste en wonderlijkste avontuur dat Don Quichot in heel het verloop dezer schoone historie overkwam	362
ZEVENTIGSTE HOOFDSTUK. Hetwelk volgt op het negenenzestigste en onmisbaar is voor het goed begrip dezer geschiedenis	370
EENENZEVENTIGSTE HOOFDSTUK. Over hetgeen voorviel tusschen Don Quichot en zijn schild- knaap Sancho, toen zij terugkeerden naar hun dorp	381
TWEEËNZEVENTIGSTE HOOFDSTUK. Hoe Don Quichot en Sancho zich naar hun dorp be- gaven	390
DRIEËNZEVENTIGSTE HOOFDSTUK. Over de voor- teekenen die Don Quichot zag toen hij zijn dorp binnenreed, benevens andere gebeurte- nissen die deze schoone historie luister en gezag verleenen	398
VIERENZEVENTIGSTE HOOFDSTUK. Hoe Don Quichot ziek werd, hoe hij zijn testament maakte, en hoe hij stierf.	406

